

USTAWY

O PRAWIE MIĘDZYNARODOWEM I MIĘDZYZIELNICOWEM

**Z DODANIEM MATERJAŁÓW SEJMOWYCH, ORZECZNICTWA
SĄDOWEGO I TRAKTATÓW MIĘDZYNARODOWYCH O OBRODIE
PRAWNYM, WRESZCIE PRZEPISÓW PRAWA I PROCESU
KARNEGO**

W OPRACOWANIU

DRA WŁODZIMIERZA DBAŁOWSKIEGO
SĘDZIEGO SĄDU NAJWYŻSZEGO

i

DRA JANA PRZEWORSKIEGO
ADWOKATA

WARSZAWA
NAKŁADEM KSIĘGARNI F. HOESICKA
1928.

145814

ODBITO CZCIONKAMI DRUKARNI LUDOWEJ W KRAKOWIE
POD ZARZĄDEM HENRYKA SCHIFFA

K-37183

PRZEDMOWA.

Projekty ustaw o prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym są opracowane w Komisji kodyfikacyjnej. Rząd dodał do projektu ustawy o prawie międzynarodowym przepisy o odwiecie (obecnie art. 40 ustawy) i wniósł — pozatem bez zmiany — projekty obu ustaw do Sejmu Ustawodawczego w dniu 28 września 1921 r. Projekty te nie zostały jednak w Sejmie Ustawodawczym załatwione.

Po zebraniu się Sejmu Rzeczypospolitej Rząd wniósł w dniu 4 lutego 1923 r. ponownie obydwie projekty do łaski marszałkowskiej w tem samym brzmieniu, jak poprzednio (druk sejmowy nr. 159).

Pierwsze czytanie projektów odbyło się w Sejmie w dniu 17 kwietnia 1923 r. Na posiedzeniu tem odesłano projekty do sejmowej Komisji prawniczej. Sprawozdanie tejże Komisji z 23 marca 1924 r. (druk sejmowy nr. 1116) było po raz pierwszy przedmiotem obrad Sejmu w dniu 5 czerwca 1924 roku. Na wniosek posła Saranieckiego Sejm na posiedzeniu tem uchwalił odesłać projekt jeszcze raz do sejmowej Komisji prawniczej, a to celem uzgodnienia stanowiska większości Komisji prawniczej co do art. 13, 14 i 17 (o małżeństwie) prawa międzydzielnicowego ze stanowiskiem Komisji kodyfikacyjnej. Ponowne sprawozdanie Komisji prawniczej było przedmiotem obrad Sejmu w dniu 10 grudnia 1925 r., w którym to dniu Sejm uchwalił projekt prawa międzynarodowego w drugim i trzecim czytaniu, zaś projekt prawa międzydzielnicowego w drugim czytaniu. Trzecie czytanie projektu prawa międzydzielnicowego i jego przyjęcie odbyło się w Sejmie w dniu 18 grudnia 1925 r.

Senat przyjął w dniu 18 lutego 1926 r. projekty te na wniosek swej Komisji prawniczej z licznymi zmianami natury

przeważnie stylistycznej. Zmiany te były następnie przedmiotem rozpatrzenia przez Sejm w dniu 2 sierpnia 1926 r.

Ogłoszenie obu ustaw w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej odbyło się w dniu 13 października 1926 r. nr. 101 pod poz. 580 i 581.

Materiały Komisji kodyfikacyjnej dotyczące projektów obu tych ustaw są już przez Komisję kodyfikacyjną ogłoszone drukiem, a to częścią w krakowskim „Czasopiśmie Prawniczym i Ekonomicznym” 1920, częścią zaś w wydaniach odrębnych. Obejmują one, prócz projektów ustaw w opracowaniu referatów Komisji kodyfikacyjnej wraz z uzasadnieniem, także opinie poszczególnych członków Komisji kodyfikacyjnej¹⁾, niemniej protokoły obrad.

Wydanie niniejsze zawiera prócz obowiązującego tekstu obu ustaw także przegląd orzecznictwa sądu najwyższego wszystkich izb dzielnicowych w sprawach międzynarodowych i międzydzielnicowych — jakkolwiek w znacznej części nie opartego jeszcze na powyższych ustawach — dalej traktaty międzynarodowe dotyczące obrotu prawnego, przegląd traktatów o międzynarodowych stosunkach prywatno-prawnych, wreszcie materiały sejmowe i senackie, dające pogląd na przebieg obrad parlamentarnych nad projektami prawa międzynarodowego i międzydzielnicowego.

Celem zobrazowania całości naszych stosunków międzynarodowych, o ile one dotyczą spraw sądowych, dodaliśmy zestawienie norm dzielnicowych ustawodawstwa karnego, obowiązujących w sprawach karnych międzynarodowych oraz przegląd orzecznictwa sądowego w tych sprawach. W sprawach karnych międzydzielnicowych, które to sprawy nie są dotąd ustawowo unormowane, podano orzecznictwo sądowe.

Druk niniejszego wydania rozpoczął w czerwcu 1927 r. a ukończono w grudniu 1927 r. Zawiera ono częścią w uzupełnieniach (część III) przegląd orzecznictwa po październik

¹⁾ Zob. str. 140 niniejszego wydania.

1927, zaś ustawodawstwo do nr. 107 Dziennika Ustaw z roku 1927 włącznie. Dodano także konwencje haskie o małżeństwie i pieczy prawnej, do których Polska zamierza przystąpić.

Dla ułatwienia korzystania z umów międzynarodowych o obrocie prawnym i z materiałów sejmowych dołączamy bezpośrednio po przedmowie tabelaryczne zestawienie pozostających z sobą w związku przepisów prawa międzydzielnicowego i międzynarodowego, umów międzynarodowych o obrocie prawnym i stosownych ustępów materiałów sejmowych.

Rzut oka na projekty prawa międzynarodowego i międzydzielnicowego jest przedstawiony przez adwokata J. J. Litauera, członka Komisji kodyfikacyjnej, który w obradach nad temi projektami brał nader czynny udział — w wydawnictwie czasopisma prawniczego „Palestra” w Warszawie 1925. Z pióra tego samego autora pochodzi artykuł w „Głosie Prawa”, Lwów 1925, Nr. 21 i 21 pod tytułem: „Prawo zakrajowości dyplomatycznej w przyszłym polskim procesie cywilnym”.

Przemówienie senatora Stanisława Posnera o prawie międzynarodowym prywatnem wygłoszone w dyskusji nad projektem Komisji kodyfikacyjnej na posiedzeniu Senatu w dniu 18 lutego 1926, podane w skróceniu w niniejszym wydaniu, wyszło w całości w odrębnej odbitce, Warszawa 1926 str. 21. Z prac tego samego autora, dotyczących stosunków międzynarodowych, zob. także: „Liga Narodów, jej pochodzenie, jej cele i jej organizacja”.

Z literatury o prawie międzynarodowym wymienić należy prof. Cybichowskiego „Prawo międzynarodowe” i prof. Juljana Makowskiego „Prawa międzynarodowe”. Wydanie drugie uzupełnione. Warszawa 1922 str. 655; z dzieł tego ostatniego autora nadto: „O konsulach i konsulatach”, Warszawa 1918; „Współczesne formy sądownictwa międzynarodowego” Warszawa 1926 i „Prawno-państwowe położenie Wolnego Miasta Gdańska” Warszawa 1923.

Całość polskiego prawa materialnego międzynarodowego i międzydzielnicowego jest systematycznie przedstawiona przez

adwokata Dra Zygmunta Fenichla: „Prawo prywatne międzynarodowe i międzydzielnicowe“, Kraków 1928.

Zagadnienia prawa procesowego międzydzielnicowego są rozpatrzone przez prof. Allerhanda w rozprawie ogłoszonej w dzienniku urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości z r. 1920.

Prawo cudzoziemców w Polsce w opracowaniu Leona Bałbińskiego wyszło w wydawnictwie tekstów ustaw Hoesicka, (nr. 2) w Warszawie 1925.

Ustawa o obywatelstwie Państwa polskiego jest wydana w opracowaniu Szymona Rundsteina, wyd. II. Warszawa 1927.

Z zagranicznych czasopism prawnych poświęcanych specjalnie prawu międzynarodowemu wymienić należy: „Revue de droit international privé“, fondée par A. Darras et continuée par A. de Lapradelle, Paris i „Zeitschrift für Ostrecht“, hervorgegangen aus der „Zeitschrift für osteuropäisches Recht“ und dem „Ostrecht“ Berlin, Carl Heymanns Verlag.

Warszawa, w grudniu 1927.

Autorowie.

Przegląd

pozostających z sobą w związku przepisów prawa międzydzielnicowego, międzynarodowego, umów międzynarodowych i materiałów sejmowych.

Artykuł prawa międzynarod.	Artykuł prawa międzydzielnic.	Strona wydania niniejszego, na której są podane przepisy korespondujące umów międzynarodowych	Strona materiałów sejmowych, na której w wydaniu niniejszem są podane objaśnienia do przepisów prawa międzynarodowego i międzydzielnicowego
1	2	3	4
1 cz. 1 i 2	1	Gdańsk 54, Czechosłowacja 63, Niemcy 81, Austria 88	139, 147, 152, 153, 155, 159, 179, 181, 182, 184, 185, 191, 197, 198
	2		139, 149, 153, 179, 189, 194, 197, 199
	3 cz. 1 i 2		139, 153, 179, 187, 190, 194, 197, 199
1 cz. 3	3 cz. 3	Gdańsk 54, Czechosłowacja 63	152, 153, 181, 187, 189, 190, 191, 195, 196, 197, 198, 199
2	4	Gdańsk 54, Czechosłowacja 63	152, 153, 155, 181, 189, 191, 195, 197, 198, 199
3	5	Gdańsk 55	146, 152, 153, 181, 186, 187, 191, 195, 198
4	6	Czechosłowacja 66, Austria 93	146, 147, 153, 181, 187, 192, 195, 197, 198, 199
5	7		153
6	8		146, 150, 151, 153, 154, 181, 184, 186, 191, 192, 197, 198
7	9		148, 155, 197
8	10		139, 146, 148, 151, 154, 155, 181, 190, 192, 195, 198, 199
9	11		148, 151, 155, 181, 189, 191, 192, 195, 198, 199

Artykuł prawa międzynarod.	Artykuł prawa międzynarod.	Strona wydania niniejszego, na której są podane przepisy korespondujące umów międzynarodowych	Strona materiałów sejmowych, na której w wydaniu niniejszem są podane objaśnienia do przepisów prawa międzynarodowego i międzydzielnicowego
1	2	3	4
10			148, 154, 155
11	12		155, 179
12	13		145, 147, 155, 156, 160, 163 do 180, 182, 183, 184, 185, 192, 197, 198
13	14		145, 155, 156, 157, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 172, 173, 178, 179, 180
14	15		155, 158, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 172, 173, 179, 180
15	16		150, 155, 158, 164
16			155
17	17	Gdańsk 59, Czechosłowacja 64, 65	140, 146, 151, 155, 159, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 172, 173, 179, 180, 182, 193, 197, 198, 199
18	18	Gdańsk 59, Czechosłowacja 65, Austria 105	147, 158, 182, 190, 193, 196, 197, 198, 199
19	19	Gdańsk 59, Czechosłowacja 65	158, 182, 190, 193, 196, 197, 198, 199
20	20	Gdańsk 59	151, 158
21	21	Gdańsk 59, Czechosłowacja 65, Austria 105	146, 158, 190, 196, 198, 199
22	22	Gdańsk 59, Austria 105	147, 158

Artykuł prawa międzynarod.	Artykuł prawa międzynarod.	Strona wydania niniejszego, na której są podane przepisy korespondujące umów międzynarodowych	Strona materiałów sejmowych, na której w wydaniu niniejszem są podane objaśnienia do przepisów prawa międzynarodowego i międzydzielnicowego
1	2	3	4
23	23	Gdańsk 59, Austria 105	147, 158, 182, 190, 193, 196, 197, 198, 199
24	24	Gdańsk 59, Czechosłowacja 65, Niemcy 87, Austria 92, Rosja sowiecka 123, Łotwa 128, Estonia 129	139, 147, 182, 186, 190, 193, 194, 197, 198, 199
25		Gdańsk, 59, Czechosłowacja 65, Niemcy 87, Austria 92, Rosja sowiecka 123, Łotwa 128, Estonia 129	146
26	25	Gdańsk 59, Czechosłowacja 65, Niemcy 87, Austria 92, Rosja sowiecka 123, Łotwa 128, Estonia 129	146
27	26	Gdańsk 59, Czechosłowacja 65, Niemcy 87, Austria 92, Rosja sowiecka 123, Łotwa 128, Estonia 129	
28	27	Gdańsk 59, Austria 93, 106, Rosja sowiecka 124, Łotwa 126, Estonia 129	139, 147, 158, 181, 182, 184, 186, 190, 191, 193, 196, 197, 199
29	28	Gdańsk 59, Austria 93, 106, Rosja sowiecka 124, Łotwa 126, Estonia 129	147
30	29	Gdańsk 59, Austria 93, 106, Rosja sowiecka 124, Łotwa 126, Estonia 129	147
31		Gdańsk 59, Austria 93, 106, Rosja sowiecka 124, Łotwa 126, Estonia 129	
32		Gdańsk 59, Austria 93, 106, Rosja sowiecka 124, Łotwa 126, Estonia 129	146
33	30	Gdańsk 59, Austria 93, 106, Rosja sowiecka 124, Łotwa 126, Estonia 129	146
34		Gdańsk 59, Austria 93, 106, Rosja sowiecka 124, Łotwa 126, Estonia 129	146

Artykuł prawa międzynarod. Artykuł prawa międydzielnic.	1	2	3	4
			Strona wydania niniejszego, na której są podane przepisy korespondujące umów międzynarodowych	Strona materiałów sejmo- wych, na której w wydaniu niniejszem są podane obja- śnienia do przepisów prawa międzynarodowego i mię- dydzielnicowego
35			Gdańsk 59, Austria 92, 106, Rosja sowiecka 124, Łotwa 126, Estonia 129	146
36				158
37	31		Niemcy 88, Austria 105	
38				146, 158
39	32		Gdańsk 54, Czechosłowacja 68, Niemcy 83, Austria 92	139, 141, 146, 190, 196, 198
40				151, 152, 158, 182, 194, 197, 199
41	33			
42	34			180, 182, 190, 194, 196, 197, 198, 199

SPIS RZECZY.

Przedmowa	Str. III
Przegląd pozostających z sobą w związku przepisów prawa mię- dydzielnicowego, międzynarodowego, umów międzynarodow- ych i materiałów sejmowych	VII
Spis rzeczy	XI
Skróty	XV

Cześć I. Prawo cywilne.

I. Prawo prywatne międzydzielnicowe	1
II. Prawo prywatne międzynarodowe	13
III. Cudzoziemcy	34
IV. Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców	42
V. Traktaty międzynarodowe	46
VI. Konwencje o obrocie prawnym międzynarodowym	52
1. Wolne Miasto Gdańsk	52
a. Z umowy z 24 października 1921	52
b. Zabezpieczenie kosztów sądowych	57
c. Wykonywanie orzeczeń sądowych	59
2. Czecho-Słowacja	63
3. Rzesza Niemiecka (obrotu prawny)	81
4. Rzesza Niemiecka (sprawy opiekuńcze)	87
5. Republika Austriacka	88
6. Konwencja haska o procedurze cywilnej	107
7. Republika Francuska	116
VII. Z ustawy o organizacji konsulatów i czynnościach konsu- lów i z umów konsularnych	120
1. Z ustawy z 11 listopada 1924, poz. 944 DURP.	120
2. Z konwencji konsularnej ze Związkiem Socjalistycznych Republik Rad	122
3. Z konwencji konsularnej z Łotwą	124
4. Z konwencji konsularnej z Estonią	129
5. Spadki amerykańskie	129
VIII. Z traktatów koncyliacyjno-arbitrażowych	135

IX. Międzynarodowe prawo wekslowe i czekowe	137
X. Materiały sejmowe do ustaw o prawie międzynarodowym	139
A. Brzmienie tych części projektu rządowego powyższych ustaw, wniesionego do Sejmu, które się różnią od brzmienia ustaw	139
B. Motywy projektu rządowego, wniesionego do Sejmu	140
C. Sprawozdanie Komisji prawniczej Sejmu	152
D. Z posiedzenia sejmowego z 5 czerwca 1924	159
E. Sprawozdanie Komisji prawniczej Sejmu z 1 lipca 1925	167
F. Z posiedzenia Sejmu z 10 grudnia 1925	168
G. Z posiedzenia Sejmu z 18 grudnia 1925	180
H. Z posiedzenia Senatu z 18 lutego 1926	181
I. Poprawki Senatu do projektu ustawy o prawie między- narodowym	191
J. Poprawki Senatu do projektu ustawy o prawie między- dzielnicowym	194
K. Z posiedzeń Sejmu z 2 sierpnia 1926	197

Część II. Prawo karne.

1. Z ustawodawstwa b. dzielnicy austriackiej	200
A. Z kodeksu karnego austriackiego	200
B. Z procedury karnej austriackiej	201
2. Z ustawodawstwa b. dzielnicy pruskiej	203
a. Z kodeksu karnego niemieckiego	203
b. Z niemieckiej ustawy postępowania karnego	204
3. Z ustawodawstwa b. dzielnicy rosyjskiej	204
a. Z rosyjskiego kodeksu karnego	204
b. Z rosyjskiej ustawy postępowania karnego	206
4. Z układów międzynarodowych zawartych przez Rzeczpospolitą Polską	211
a. Wolne Miasto Gdańsk	211
b. Czecho-Słowacja	220
c. Republika Austriacka	221
d. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej	221
e. Spraw karnych dotyczą w szczególności następujące kon- wencje międzynarodowe	221
5. Z polskiej ustawy karno-skarbowej	222
6. Z projektu polskiej ustawy postępowania karnego	222
7. Orzecznictwo sądu najwyższego w sprawach karnych między- narodowych i międzydzielnicowych	223
a. Orzecznictwo izby trzeciej sądu najw.	223
b. Orzecznictwo izby piątej sądu najw.	224

	Str.
c. Orzecznictwo izby drugiej sądu najw.	229
d. Orzecznictwo zebrania ogólnego sądu najwyższego	230

Część III.

Uzupełnienia	231
Dodatek (konwencje haskie o małżeństwie)	239
a. Konwencja w celu uregulowania kolizyj ustawodawstw w zakresie małżeństwa	239
b. Konwencja w celu uregulowania kolizyj ustawodawstw i ju- rydykcyj w zakresie rozvodu i rozłączenia co do stołu i łoża	242
c. Konwencja dotycząca kolizyj ustawodawstw co do skutków małżeństwa w zakresie praw i obowiązków małżonków w ich stosunkach osobistych i majątkowych	245
d. Konwencja dotycząca ubezwłasnowolnienia i innych analo- gicznych zarządzeń opiekuńczych	248
e. Konwencja w celu uregulowania opieki nad małoletnimi	252
Skorowidz	255

Skróty.

C = znak akt cywilnych izby I (dla b. zaboru rosyjskiego) i izby V (dla b. zaboru niemieckiego) sądu najwyższego.
DURP. = dziennik praw Państwa polskiego (do sierpnia 1919) i dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (od sierpnia 1919).
Gł. pr. = Głos prawa (Lwów), Cyfry np. 136/27 oznaczają stronę i rocznik pisma.
Kh. = austr. kodeks handlowy.
L. R. lub L. Rej. = znak akt najwyższego trybunału administracyjnego w Warszawie.
Nd. = znak akt spraw kompetencyjnych w izbie III (dla b. zaboru austriackiego) sądu najwyższego.
N. j. = austriacka norma jurydykcyjna.
ONTA. = oznaczenie najwyższego trybunału administracyjnego.
Ord. egz. lub o. e. = austr. ordynacja egzekucyjna.
Ord. not. lub o. n. = austr. ordynacja notarialna.
Ord. ukl. = austr. ordynacja układowa.
Ord. upadł. = austr. ordynacja upadłościowa.
Ostrecht = „Zeitschrift für Ostrecht“ i „Ostrecht“.
OSA. = orzeczenie sądu apelacyjnego.
OSN. = orzeczenie sądu najwyższego obcego państwa.
OSO. = orzeczenie sądu okręgowego.
OSP. = orzeczenie sądu najwyższego w Warszawie, cyfry I i V podane bezpośrednio po OSP. oznaczają izbę I (dla b. zaboru rosyjskiego) i izbę V (dla b. zaboru niemieckiego) sądu najwyższego, brak liczby po OSP. oznacza orzeczenie izby III (dla b. zaboru austriackiego) sądu najwyższego; cyfra rzymska podana po dacie orzeczenia tom Orzecznictwa sądów polskich, w którym orzeczenie jest ogłoszone.
OSP. Plen. = orzeczenie pełnej izby III sądu najwyższego.
OSP. Z. O. = orzeczenie zebrania ogólnego sądu najwyższego.
pc. = austriacka procedura cywilna.
PPA. = Przegląd prawa i administracji (Lwów). Cyfry, np. 16/26 oznaczają stronę praktyki cywilno-sądowej i rocznik.
PS. Przegląd sądowy (Kraków).
R. = znak akt rekursowych izby III sądu najw.
RPE. = Ruch prawniczy i ekonomiczny.
Rw. = znak akt rewizyjnych izby III sądu najw.

CZĘŚĆ I.

Prawo cywilne.

I. Prawo prywatne międzydzielnicowe.

Ustawa z 2 sierpnia 1926 poz. 580 DURP. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych. (Prawo prywatne międzydzielnicowe).

(Ogłoszona 13 października 1926).

I. Osoby.

Art. 1. Zdolność osobistą obywatela polskiego ocenia się według prawa, obowiązującego w miejscu jego zamieszkania.

Art. 2. Kto zmienia miejsce zamieszkania, ten w dziedzinie zdolności osobistej, stosunków rodzinnych i praw spadkowych podlega prawu nowego miejsca zamieszkania dopiero po jednym roku.

Art. 3. 1) Miejscem zamieszkania według ustawy niniejszej jest miejsce na obszarze Polski, gdzie obywatel polski mieszka z zamiarem stałego pobytu. Jeżeli ma kilka miejsc zamieszkania, — właściwe jest prawo miejsca, w którym skupia się główny i przeważający zakres jego działalności. Obywatel polski, mieszkający zagranicą, podlega prawu, obowiązującemu w ostatnim miejscu zamieszkania w Polsce. Jeżeli wogóle zamieszkania w Polsce nie da się ustalić, właściwe jest prawo, obowiązujące w stolicy państwa.

2) Mężatka sądowo nie rozłączona idzie co do miejsca zamieszkania za mężem; nieletnie lub niewłasnowolne dzieci ślubne, uprawnione (legitymowane) i przysposobione (adoptowane) idą za ojcem, nieślubne — za matką. Jeżeli mąż mieszka zagranicą, a żona i dzieci pozostały w Polsce, — właściwe jest dla nich prawo miejsca ich stałego pobytu.

3) Zdolność osób prawnych oraz wszelkich spółek i stowarzyszeń ocenia się podług prawa, obowiązującego w miejscu ich siedziby.

1. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, przenosząca swą siedzibę z obszaru, na którym obowiązuje ustawodawstwo austriackie, na obszar, na którym obowiązuje dekret z 8 lutego 1919 poz. 201 DURP. o spółkach z ogr. odp. (zabór rosyjski), nie może być zarejestrowana przed uzgodnieniem swego statutu z przepisami obowiązującymi w b. Kongresówce (OSO. w Warszawie z 22/1 1924 III 557).

2. Wprowadzenie nadzoru sądowego w myśl rozp. Gen. Gub. Warsz. z 21 marca 1915 Nr. 12 poz. 13 Dz. rozp.¹⁾ nad spółką akcyjną, mającą swą siedzibę w Warszawie, nie stanowi przeszkody do zaskarżenia wierzytelności przeciw oddziałowi tej spółki, znajdującemu się w b. zaborze austriackim (OSP. z 23/3 1927 Rw. 78/27 i z 26/4 1927 Rw. 1763/26).

¹⁾ Rozporządzenie Generalnego Gubernatorstwa Warszawskiego z 21 marca (12 listopada) 1915 (Dz. Rozp. Nr. 12 z r. 1915 poz. 13) o zarządzeniu nadzoru celem uniknięcia upadłości.

§ 1. Na obszarach General-Gubernatorstwa Warszawskiego kupcy lub spółki handlowe, które wskutek wojny stały się niewypłacalne, mogą zgłosić żądanie do sądu okręgowego o zarządzenie nadzoru nad interesem, celem uniknięcia upadłości.

§ 2. Dłużnik winien wraz z żądaniem doręczyć spis wierzycieli z podaniem ich adresów, oraz przegląd stanu majątku w formie przeciwstawienia szczegółowo wycieczonych aktywów i pasywów oraz ostatni bilans.

§ 3. Żądanie dłużnika uwzględnić należy, jeżeli są widoki na usunięcie niewypłacalności po ukończeniu wojny.

Przewodniczący sądu okręgowego podług własnego uznania decyduje o żądaniu.

§ 4. Po uwzględnieniu żądania przewodniczący sądu okręgowego mianuje jedną lub więcej osób w celu nadzoru nad prowadzeniem interesu dłużnika i donosi wierzycielom o zarządzeniu, wydanem w celu nadzoru, oraz wymienia inne osoby nadzorcze.

§ 5. W ciągu trwania nadzoru nad interesem nie wolno ogłaszać upadłości nad majątkiem dłużnika. Areszty i egzekucje z majątku dłużnika dopuszczalne są tylko na korzyść wierzycieli, nie dotkniętych postępowaniem.

§ 6. Osoby nadzorcze winny popierać prowadzenie interesu dłużnika i czuwać nad nim. W tym celu mogą wydać odpowiednie zarządzenia, zwłaszcza mogą przekazać prowadzenie interesu w całości lub częściowo innej osobie. Jeżeli dłużnik się sprzeciwia, sąd winien zarządzić, co należy.

Osoby nadzorcze mają prawo żądania od dłużnika zwrotu odpowiednich wydatków w gotówce, oraz wynagrodzenia za prowadzenie interesu. Wydatki i wynagrodzenia ustanawia sąd.

§ 7. Dłużnik winien przedłożyć książki handlowe i inne dokumenty każdej osobie nadzorczej, oraz dać wyjaśnienie o stanie swego majątku i swych interesów.

Bez zgody osób nadzorczych dłużnikowi nie wolno podejmować bezplatnych zarządzeń lub rozporządzać w sprawie gruntów i praw na gruntach, ani też zaspakając pretensji lub je ubezpieczać, ani też wogóle podejmować innych zobowiązań chyba, że są konieczne dla dalszego prowadzenia interesu lub dla skromnego utrzymania dłużnika i jego rodziny.

§ 8. O ile istniejące zasoby nie są potrzebne do prowadzenia interesu i do skromnego utrzymania dłużnika i jego rodziny, należy je zużyć na zaspokojenie pretensji wierzycieli. Wysokość i następstwo kolejne zaspokojenia oznaczają osoby nadzorcze podług słusznego uznania. W wypadkach spornych rozstrzyga sąd.

§ 9. Postępowanie nie dotyczy:

1) wierzycieli, których pretensje polegają na czynnościach prawnych dłużnika, jakie tenże podjął po zarządzeniu nadzoru nad interesem za aprobatą osób nadzorczych, lub jakie mógł podjąć bez tejże aprobaty;

2) wierzycieli, którym w razie upadłości przysługuje prawo żądania rewindykacji;

3) wierzycieli, którzy w razie upadłości mają prawo do zaspokojenia z ceny posiadanych przez siebie zastawów.

§ 10. Jeżeli dłużnik wykracza przeciwko swym zobowiązaniom lub jeżeli zachodzą inne ważne powody, przewodniczący sądu okręgowego może uchylić postępowanie nadzorcze.

§ 11*). Przeciwno rostrzygnięciom przewodniczącego sądu okręgowego przysługuje skarga incydentalna.

Oprócz osób interesowanych mocne są skarżyć rostrzygnięcie również związki urzędowe, utworzone dla przestrzegania interesów stanu kupieckiego i handlowego.

§ 12. Postępowanie jest wolne od opłat i kosztów sądowych; względem wydatków znajdujących odpowiednie zastosowanie przepisy 5-go i 6-go ustępu niemieckiej ustawy o kosztach sądowych. Ryczałtowych opłat się nie pobiera.

§ 13. Powyższe przepisy będą stosowane w odpowiednim duchu, jeżeli zgłosi żądanie o zarządzenie nadzoru nad interesem osoba, nie będąca kupcem.

*) Brzmienie § 11 według noweli z 28 listopada 1916 r. (Dz. Rozp. z r. 1916 Nr. 45 poz. 200).

3. Uchwały w przedmiocie nadzoru sądowego, wydane przez sąd jednej dzielnicy Rzplitej Polskiej, są dla sądów innych dzielnic zasadniczo skuteczne i wiążące i muszą być wykonane na całym obszarze Rzplitej Polskiej (OSP. z 20/10 1926 VI 105).

4. Jeżeli sąd hipoteczny b. dzielnicy austr. ma wiadomość o wprowadzeniu nadzoru sądowego przez sąd b. dzielnicy pruskiej nad spółką, będącą właścicielką nieruchomości w b. dzielnicy austriackiej, nie może zezwolić na tym majątku nieruchomym dłużnika na ustanowienie przymusowego prawa zastawu, choćby w księdze gruntowej nie było adnotacji wprowadzenia nadzoru (OSP. z 14/9 1926 R. 741/26 PPA. 60/27).

5. Po otwarciu nadzoru sądowego przez sąd powiatowy w Poznaniu, sąd małopolski nie może dozwolnić egzekucji przez zajęcie ruchomości dłużnika, znajdujących się na obszarze Małopolski (OSP. z 31/8 1926 R. 693/26 PPA. 385/26).

Art. 4. Zdolność osobistą kupca w jego obrocie handlowym ocenia się podług prawa, obowiązującego w siedzibie przedsiębiorstwa.

Art. 5. Jeżeli obywatel polski, niezdolny według prawa miejsca swego zamieszkania, sporządził w innej części Polski, gdzie obowiązuje prawo odmienne, czynność prawną, mającą tam wywrzeć skutek, należy oceniać jego zdolność według prawa miejsca sporządzenia czynności (art. 11 ust. 1), gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu.

Stała mieszkanka b. Królestwa Polskiego nie potrzebowała w b. dzielnicy pruskiej do ważnego zobowiązania się do sprzedaży swojej nieruchomości pisemnego zezwolenia męża (OSP. V z 3/12 1921 II 497).

Uznanie za zaginionego, znikłego lub zmarłego.

Art. 6. Dla uznania obywatela polskiego za zaginionego, znikłego lub zmarłego właściwe jest prawo ostatniego miejsca jego zamieszkania.

Przepisy austriackiej ustawy z 31 marca 1918 Nr. 128 Dpp. o uznaniu za zmarłego nie stosują się do uczestników armii ukraińskiej, która walczyła przeciw Polsce (OSP. z 20/2 1923 R. 10/23 PPA. 280/23).

II. Forma czynności prawnej.

Art. 7. Forma czynności prawnej podlega prawu, które właściwe jest dla samej czynności; jednak wystarczy zastosowanie się do prawa, obowiązującego w miejscu sporządzenia czynności, jeżeli to miejsce nie jest wątpliwe.

III. Prawa rzeczowe.

Art. 8. 1) Posiadanie i prawa rzeczowe podlegają ustawie miejsca, w którym znajduje się ich przedmiot.

2) Zasiedzenie, przedawnienie i przemilczenie ocenia się według ustawy miejsca, w którym rzecz ruchoma znajdowała się w chwili upływu czasokresu. Nabywający prawo może powołać się także na ustawę miejsca, w którym rzecz ruchoma znajdowała się w chwili rozpoczęcia czasokresu.

3) Nabycie, zmiana lub umorzenie praw rzeczowych na nieruchomości, jak również zobowiązania z czynności prawnych wynikające, na podstawie których prawa takie mają być nabyte, zmienione lub umorzone, podlegają co do formy, jak i innych warunków ważności, wyłącznie prawu miejsca, gdzie nieruchomość jest położona. Nie dotyczy się to jednak obowiązków, wynikających ze stosunków rodzinnych lub praw spadkowych.

1. Zarządzenia władz wojskowych t. zw. republiki zachodnio-ukraińskiej na obszarze Galicji wschodniej nie mają charakteru zarządzeń władz okupacyjnych w rozumieniu art. 52 konwencji haskiej i dlatego nie stanowią ważnego tytułu nabycia własności odnośnie do części składowych majątku ruchomego b. skarbu austriackiego (OSP. Plen. z 5/12 1922 Rw. 1016/21).

2. Rekwizycje dokonane przez insurgentów ukraińskich w latach 1918 i 1919 nie stanowią tytułu prawnego dla przeniesienia prawa własności (OSP. z 1/4 1925 Rw. 576/25).

3. Zobowiązanie się umowne właściciela nieruchomości, położonej w b. Królestwie, do sprzedaży tej nieruchomości, jest ważne, jeżeli, zaciągając je, poddał się prawu obowiązującemu w b. zaborze austriackim (OSP. z 15/3 1927 Rw. 1679/26).

4. W b. zaborze rosyjskim pozahipoteczny nabywca nieruchomości, mającej urzędową hipotekę, ma prawo własności już od chwili uzyskania tytułu nabycia, zwłaszcza w stosunku do sprzedawcy i jego następców ogólnych (OSP. I z 8/1 1926 C. 296/26 VI 151).

IV. Zobowiązania.

Art. 9. Strony mogą poddać stosunek obowiązkowy któremukolwiek z praw, obowiązujących w Polsce.

Art. 10. Jeżeli strony nie oznaczyły właściwego prawa, natenczas stosuje się:

1) do umów, zawieranych na giełdzie, lub targach publicznych, — prawo tamże obowiązujące;

2) do umów, odnoszących się do nieruchomości, — prawo, obowiązujące w miejscu, gdzie nieruchomość się znajduje;

3) do umów, zawieranych w handlu częstkowym, — prawo miejsca, gdzie jest siedziba sprzedawcy;

4) do umów o usługi, roboty, budowie i dostawy, zawieranych z państwem, — prawo właściwe według siedziby władzy działającej, a do takichże umów, zawieranych z innymi związkami publicznymi, — prawo, obowiązujące w ich siedzibie;

5) do umów o ubezpieczenie — prawo, obowiązujące w siedzibie zakładu ubezpieczającego;

6) do umów, zawieranych z notariuszami, adwokatami i innymi osobami, spełniającymi czynności zawodowe, w zakresie tych czynności, — prawo miejsca, w którym osoby te zawód swój stale wykonywują;

7) do umów o pracę, zawieranych z pracownikami przez przedsiębiorców handlowych, przemysłowych i górniczych, — prawo miejsca, w którym praca jest wykonywana.

Art. 11. 1) Do umów, nie objętych liczbami 1—7 artykułu 10, stosować należy prawo tego obszaru prawnego, w którym obie strony w czasie zawarcia umowy mają miejsce zamieszkania. Gdy strony mieszkają w obszarach różnych praw, a zobowiązanie jest jednostronne, stosować należy prawo tego obszaru, w którym mieszka dłużnik; gdy zobowiązanie jest obustronne, — prawo tego obszaru, w którym umowę zawarto. Umowa między nieobecnymi uchodzi za zawartą w miejscu, w którym oferent otrzymał przyjęcie oferty.

2) Prawo, obowiązujące w miejscu zawarcia umowy, ma zastosowanie także wtedy, gdy nie można ustalić miejsca zamieszkania, mającego rozstrzygać o prawie właściwym.

3) Jeżeli dłużnik, sporządzający czynność jednostronną, nie oznaczył sam prawa właściwego, obowiązuje go prawo miejsca jego zamieszkania, a jeżeli miejsca zamieszkania w Polsce ustalić nie można, prawo miejsca sporządzenia czynności.

4) Miejscem zamieszkania kupca w jego obrocie handlowym jest siedziba przedsiębiorstwa; jeżeli kupiec ma kilka przedsiębiorstw, — siedziba tego przedsiębiorstwa, z którym stosunek zawiązano.

1. W razie zapoczątkowania stosunków umownych między stronami na obszarze jednej b. dzielnicy, a zakończenia ich na obszarze drugiej b. dzielnicy wymaga ustalenia okoliczność, na obszarze jakiej byłej dzielnicy umowa zawartą została; jednocześnie winno być rozstrzygnięte pytanie, jakie prawo dzielnicowe zastosować należy do danego stosunku prawnego (OSP. z 12/3 1926 VI 113).

2. Do umowy pożyczki, zawartej między osobami, zamieszkającymi w b. Kongresówce, stosują się przepisy kodeksu Napoleona, mimo późniejszego przeniesienia się dłużników do b. dzielnicy pruskiej (OSP. V z 17/4 1924 III 512).

3. O właściwości sądu do rozpoznania sporu, wynikłego z umowy kupna, którą zawarto i miano wykonać w innej dzielnicy, rozstrzygają wyłącznie przepisy procesowe tej dzielnicy, w której wniesiono skargę (OSP. z 21/2 1922 II 330).

4. Na podstawie tytułu wykonawczego, wydanego przez sąd dzielnicy porosyjskiej, zabezpieczającego powództwo przez dozwolenie ostrzeżenia hipotecznego, można na obszarze Małopolski

dozwolić prenotacji prawa zastawu na realnościach strony pozwanej (OSA. we Lwowie R. I 470/26 PPA. 30/27).

5. Nieprawomocne wyroki sądów polskich, wydane na obszarze b. zaboru rosyjskiego, zaopatrzone w rygor tymczasowej wykonalności, nie stanowią tytułu egzekucyjnego w myśl § 1 austr. ord. egz. na obszarze b. zaboru austriackiego, a stanowić mogą natomiast tytuł dla dozwolenia egzekucji celem zabezpieczenia (OSP. Plen. z 14/4 1923 II 448 PPA. 291/23).

6. Na podstawie wekslu płatnego w Rzeszowie, gdzie także dłużnik wekslowy ma swe miejsce zamieszkania i przebywa, nie można — mimo klauzuli egzekucyjnej, udzielonej przez sąd w Warszawie — bez prawomocnego nakazu zapłaty wdrożyć egzekucji na zaspokojenie (OSP. z 20/7 1926 R. 49/26). Zob. str. 12.

7. Akt notarialny, zaopatrzony w myśl § 3 austriackiej ustawy notarialnej w klauzulę natychmiastowej wykonalności, nie jest tytułem egzekucyjnym w rozumieniu niemieckiej ustawy postępowania cywilnego; w tym celu potrzebne są skarga i wyrok według zwykłego postępowania (OSO. w Katowicach z 17/7 1924 IV 122).

8. Na wniosek wierzyciela, zamieszkałego w górnośląskiej części województwa śląskiego, może być wyznaczony przez sąd najwyższy, jako sąd właściwy do rozstrzygnięcia sporu przeciw dwóm dłużnikom, z których jeden zamieszkuje na Górnym Śląsku, a drugi w Warszawie, sąd okręgowy w Katowicach (OSP. V z 7/12 1922 II 340).

9. Złożenie do depozytu w ukraińskim urzędzie podatkowym nie jest zapłatą długu (OSP. z 8/10 1924 Rw. 46/24 PPA. 23/25).

10. Umowy, zawarte z rządem „zachodnio-ukraińskiej republiki“ w przedmiocie majątku b. skarbu austriackiego, są nieważne (OSP. z 1/4 1925 Rw. 576/25 PPA. 215/25).

Art. 12. 1) Zobowiązania z występków i z innych zdarzeń prawnych podlegają prawu, obowiązującemu w miejscu, gdzie zaszedł fakt, który wywołał zobowiązanie.

2) To samo prawo rozstrzyga, czy osoba, w swej zdolności osobistej ograniczona, odpowiada za wyrządzoną szkodę.

1. Niewiasta zamieszkała w b. Kongresówce i tamże uwiedziona pod przyrzeczeniem małżeństwa przez mężczyznę, zamieszkałego w b. zaborze austriackim, może żądać od tegoż odszkodowania w myśl § 1328 austr. kod. cyw. (OSP. z 24/1 1922 I 432).

2. W stosunkach międzydzielnicowych kolej odpowiada za bagaż wedle regulaminu kolejowego tej dzielnicy, w której bagaż został uszkodzony (OSP. z 7/2 1922 Rw. 159/22 PPA. 114/22).

V. Prawa małżeńskie.

Zawarcie małżeństwa.

Art. 13. 1) Prawną możność zawarcia ważnego związku małżeńskiego ocenia się dla każdej ze stron według prawa, któremu strona podlega osobiście (art. 1 i 2).

2) Władza właściwa może odmówić udzielenia ślubu obywatelowi polskiemu, zdolnemu do zawarcia małżeństwa według prawa, któremu podlega osobiście, gdyby był niezdolny według prawa, obowiązującego w siedzibie władzy.

Art. 14. Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu, obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego. Do ważności małżeństwa wystarczy zachowanie formy, przepisanej przez prawa, którym oboje przysli małżonkowie podlegają osobiście.

1. Katolik z b. dzielnicy austriackiej nie może zawrzeć ważnego małżeństwa z rozwiedzioną ewangeliczką b. Królestwa Kongresowego (OSP. z 15/3 1927 Rw. 515/27).

2. Małżeństwo cywilne, zawarte w Katowicach, między katolikiem a żydówką, stałymi mieszkańcami b. Królestwa Kongresowego, jest ważne (OSO. w Warszawie z 18/9 1925 Gaz. Sąd. Warsz. 1925 str. 675, Ostrecht, 1926, zesz. 3, str. 323).

Stosunki osobiste i majątkowe między małżonkami.

Art. 15. 1) Stosunki osobiste i majątkowe małżonków ocenia się według prawa, któremu małżonkowie podlegają osobiście. Jeżeli małżonkowie następnie mieć będą różne miejsca zamieszkania, stosunki ich oceniać się będzie według prawa, któremu w ostatnim czasie podlegali wspólnie.

2) Prawo miejsca zamieszkania małżonków rozstrzyga, czy w czasie pojęcia małżeńskiego mogą zawrzeć układ majątkowy, lub rozwiązać, albo zmienić układ, między nimi istniejący.

3) Jednak zmiana miejsca zamieszkania sama przez się nie wpływa na zmianę ustawowego ustroju majątkowego małżonków, który podlega nadal prawu męża z czasu zawarcia ślubu.

Art. 16. Układy majątkowe małżeńskie tudzież darowizny między małżonkami lub narzeczonymi podlegają prawu, któremu mąż lub narzeczony podlegał osobiście w chwili zawarcia umowy.

Wyroki sądów duchownych w b. Królestwie dla spraw małżeńskich w przedmiocie spraw majątkowych małżonków i ich dzieci tudzież układy pojednawcze, zawarte w tej materji przed temi sądami, nie stanowią tytułu egzekucyjnego (OSP. z 16/2 1927 R. 1084/26).

Rozwód i rozdział od stołu i łoża.

Art. 17. 1) Dla rozvodu lub rozdziału od stołu i łoża właściwe jest prawo, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozvodu lub rozdziału. Jeżeli małżonkowie podlegają w tym czasie prawom różnym, właściwe jest ostatnie ich prawo wspólne.

2) Małżonkowie tylko wówczas mogą żądać rozvodu lub rozdziału w części państwa, w której obowiązuje prawo odmienne od tego,

jakie jest dla nich właściwe, gdy rozwód lub rozdział jest dopuszczalny w danym przypadku również według prawa miejsca, gdzie wniesiono żądanie.

1. Wyroki prawomocne, formalnie ważne, wydane przez którykolwiek z sądów małżeńskich Rzeczypospolitej Polskiej, obowiązują na całym obszarze Rzeczypospolitej, o ile ich nie uchylono w sposób wskazany w obowiązujących postanowieniach ustawowych. Nie mogą być przyznane tymczasowe alimenty w sporze o rozdział od stołu i łoża małżeństwa, rozwiązanego prawomocnie przez sąd innej dzielnicy (OSP. z 15/1 1924 III 147 PPA. 97/24).

2. Sąd państwowy ma obowiązek przy rozważaniu skutków cywilnych małżeństwa sprawdzić, czy wyrok sądu duchownego, unieważniający małżeństwo, wydany był przez właściwy przedmiotowo według obowiązujących przepisów prawa cywilnego sąd duchowny. Wyrok sądu duchownego, wydany z przekroczeniem tej właściwości, chociażby ważny w obliczu kościoła, nie pociąga za sobą żadnych skutków cywilnych i ani nie obowiązuje sądów państwowych ani nie daje możliwości zawarcia powtórnego małżeństwa (OSP. I Plen. z 8/11 1926 C. 260/25 VI 152).

3. Małżonek, który uzyskał rozwód małżeństwa, zawartego w dzielnicy poaustriackiej, winien jest dostarczyć żonie utrzymania, jeżeli w dzielnicy porosyjskiej orzeczono w sądzie duchownym rozwód z jego winy. Przy wymiarze rat alimentacyjnych należy uwzględnić obok stałej płacy małżonka także tantiemy. Do rozpatrywania sprawy o alimenty powołany jest sąd ostatniego miejsca zamieszkania, a nie sąd powszechny męża (OSP. z 1/2 1926 Rw. 117/25 V 514).

4. Wyrok sądowy, orzekający na podstawie uznania rozdziału od stołu i łoża według §§ 103 i nast. austr. kod. cyw., nie może służyć za podstawę orzeczenia rozwodu według § 1576 niem. kod. cyw. Gdy małżonkowie mieszkają na różnych obszarach prawa w Państwie Polskiem, rozszerezenie o rozwód ocenia się wedle prawa tego obszaru, na którym małżonkowie ostatnio wspólnie mieszkali. Gdy wedle tej zasady rozstrzyga prawo b. dzielnicy pruskiej, może być orzeczony przez sąd tej b. dzielnicy rozwód małżeństwa, zawartego między katolikami na obszarze b. Królestwa Polskiego (OSP. Z. O. z 10/11 1923 III 149).

5. Nie można wyznaczyć w myśl § 28 austr. nor. jur. dla sprawy o rozdział od stołu i łoża sądu właściwego, jeżeli wprawdzie brak takiego sądu na obszarze prawa austriackiego, ale zachodzi właściwość sądu położonego na innym obszarze prawnym Rzpłtej Polskiej (OSP. z 10/10 1923 III 185).

VI. Stosunki między rodzicami a dziećmi.

Pochodzenie ślubne.

Art. 18. 1) O ślubnem pochodzeniu dziecka rozstrzyga prawo, któremu mąż matki podlegał osobiście w czasie urodzenia się dziecka.

3) Jeżeli wówczas mąż już nie żył, właściwe jest prawo zmarłego z czasu jego śmierci.

Rodzice a dzieci ślubne.

Art. 19. 1) Dla stosunków między rodzicami a dziećmi ślubnymi właściwe jest prawo, któremu rodzice i dzieci osobiście podlegają.

2) Jeżeli prawa te są różne i odmienne, obowiązuje prawo, któremu strony wspólnie podlegały do ostatniego czasu.

3) Stosunek rodziców do córki zamężnej ocenia się według ustawy, której podlega mąż córki, o ile uprawnienia rodziców, z właściwej dla nich ustawy płynące, sprzeczne są z uprawnieniami męża, opartymi na właściwej dla niego ustawie.

1. Sąd właściwy dla ojca pozostaje właściwym dla dziecka nawet po rozwiedzeniu małżeństwa z wyłącznej winy ojca i po przejęciu dziecka na wychowanie przez matkę (OSP. z 16/2 1927 R. 1146/26).

2. Sąd miejsca pobytu dzieci, różny od sądu miejsca zamieszkania ojca, nie jest właściwy do rozpoznania żądania ojca, skierowanego przeciw matce o wydanie dzieci, jeżeli ojca nie pozbawiono władzy ojcowskiej nad dziećmi. Przepis § 44 austr. nor. jur. o odstąpieniu akt sprawy innemu sądowi nie może być z urzędu stosowany, jeżeli sąd, któremu akta mają być odstąpione, leży poza obszarem, gdzie obowiązuje § 44 austr. nor. jur. (OSP. z 5/1 1923 III 368).

Dzieci nieślubne.

Art. 20. Stosunek dziecka nieślubnego do matki ocenia się według prawa, któremu matka i dziecko osobiście podlegają; gdyby zaś prawa matki i dziecka były później różne i odmienne, według ostatniego ich prawa wspólnego.

Art. 21. Dla ustalenia nieślubnego ojcostwa, wzajemnych praw i obowiązków ojca i dziecka, tudzież ojca i matki właściwe jest prawo, któremu matka i dziecko podlegały w chwili urodzenia się dziecka. Wszakże należy stosować prawo ojca nieślubnego, gdy dla dziecka jest korzystniejsze.

1. Dochodzenie ojcostwa jest dopuszczalne w b. zaborze austriackim, chociaż matka dziecka nieślubnego mieszka na obszarze b. Królestwa Kongresowego (OSP. z 22/10 1924 IV 13).

2. Przeciw ojcu nieślubnemu, który przeniósł się z b. zaboru austriackiego do b. zaboru rosyjskiego, nie można mimo przepisów § 100 nor. jur. wnieść skargi o ojcostwo i alimentację przed sąd b. dzielnicy austriackiej (OSP. Plen. z 30/4 1927 R. 745/26).

Uprawnienie dzieci nieślubnych (Legitymacja).

Art. 22. Uprawnienie dziecka nieślubnego podlega prawu ojca z czasu uprawnienia, a jeżeli ojciec wówczas już nie żył, — prawu z czasu jego śmierci.

Przysposobienie. (Adopcja).

Art. 23. Dla przysposobienia właściwe jest prawo, któremu osobiście podlega przysposabiający.

VII. Opieka.

Art. 24. Prawo, któremu osoba, potrzebująca pieczy prawnej (opieki, kurateli, pomocnika, doradcy sądowego), podlega osobiście, jest właściwe dla wszystkich spraw w zakresie pieczy prawnej.

Do rozpoznania wniosku o zniesienie ubezwłasnowolnienia (wedle przepisów obowiązujących tak w b. zaborze austriackim jak i w b. dzielnicy pruskiej) właściwy jest sąd, w którego okręgu ubezwłasnowolniony stale przebywa lub zamieszkuje (OSP. V z 29/7 1921 I 197).

Art. 25. Celem ochrony osoby lub majątku władze, w których okręgu osoba przebywa lub znajduje się jej majątek, wydadzą na podstawie miejscowego prawa tymczasowe zarządzenia konieczne.

Art. 26. Artykuły powyższe (24 i 25) nie mają zastosowania do kurateli (opieki) dla spraw poszczególnych.

VIII. Prawa spadkowe.

Art. 27. 1) Dla spraw spadkowych właściwe jest prawo, któremu spadkodawca podlegał osobiście w chwili śmierci.

2) Spadkobiercy muszą posiadać zdolność nabycia spadku nie tylko według ustawy właściwej dla praw spadkowych, ale także według ustawy, której podlegają osobiście.

1. Zatwierdzenie spadkobierców w drodze niespornej w prawach do spadku podług przepisów, zawartych w t. X części I Zbioru praw cywilnych państwa rosyjskiego, nie jest dopuszczalne w sądach, działających na terytorjum b. Królestwa Polskiego (OSP. I Plen. z 15/3 1920 I 49).

2. Jeżeli miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się w dzielnicy wielkopolskiej, to sąd w Wielkopolsce jest sądem spadkowym; dlatego skargi wymienione w § 77 austr. nor. jur. przeciw masie spadkowej mają być wnoszone przed ten sąd, a nie przed sąd dzielnicy poaustriackiej, w którego okręgu spadkodawca miał realność (OSP. z 15/2 1927 R. 1046/26 PS. 1927 Nr. 115).

3. Sąd najwyższy może na zasadzie § 28 austr. nor. jur. oznaczyć sąd miejscowo właściwy dla przeprowadzenia postępowania spadkowego po osobach, które pozostawiły majątek w b. Galicji, a których ostatnie miejsce zamieszkania znajdowało się w czasie śmierci w b. zaborze rosyjskim (OSP. z 18/1 1927 Nd. 5/27).

Art. 28. Rozporządzenia ostatniej woli i umowy o prawa spadkowe podlegają prawu spadkodawcy z czasu sporządzenia tych czynności.

Art. 29. 1) Majątki, któremi spadkodawca nie może rozporządzać na przypadek swej śmierci, podlegają prawu miejsca, w którym się znajdują.

2) To samo prawo stosować należy do ograniczeń publiczno-prawnych, którym ulega spuścizna lub jej części.

Art. 30. Celem zabezpieczenia spadku władze wydadzą konieczne zarządzenia tymczasowe na podstawie prawa, obowiązującego w miejscu znajdowania się przedmiotów spadkowych.

IX. Przepisy ogólne.

Art. 31. Przepisy ustawy niniejszej należy stosować i wtedy, gdy ustawa o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (prawo prywatne międzynarodowe) wskazuje właściwość prawa obowiązującego w Polsce.

Prawo jednej z dzielnic Państwa Polskiego nie jest dla sądów polskich nigdy prawem zagranicznym (OSP. Z. O. 13/10 1923 III 29).

Art. 32. Gdy niepodobna ustalić faktu, rozstrzygającego w ostatnim rzędzie o prawie właściwym, władza polska zastosuje prawo, obowiązujące w miejscu jej siedziby.

Art. 33. Ustawa niniejsza zyskuje moc obowiązującą po upływie 30 dni od jej ogłoszenia.

Art. 34. Wykonanie tej ustawy porucza się Ministrom: Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych i Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Orzecznictwo w innych sprawach międzydzielnicowych.

(Sąd majątku).

1. Sąd majątku z § 99 austr. nor. jur. ma zastosowanie do pozwanego, zamieszkałego w innej dzielnicy (OSP. z 23/6 1920 R. 193/20, z 26/10 1920 R. 436/20 PPA. 54/21 i z 15/6 1926 R. 401/26; przeciwne z 27/8 1919 I 161, a co do właściwości z § 68/3 austr. nor. jur. OSA. w Krakowie z 19/11 1921 I 48).

2. Przez wyraz „kraj“ (Inland) w § 99 austr. norm. jur. (art. X ust. wpraw. do nj.) rozumieć należy ten obszar Rzeczypospolitej Polskiej, na którym obowiązuje norma jurysdykcyjna z 1 sierpnia 1895 austr. Dz. pr. p. Nr. 111, a więc cztery województwa południowe i cieszyńską część województwa śląskiego (OSP. z 23/1 1924 III 318).

3. Spółka akcyjna, mająca siedzibę w innej dzielnicy, niż w której znajduje się sąd procesowy, nie może być uważana za spółkę zagraniczną (OSP. Plen. z 1/4 1927 R. 571/26).

(Pomoc prawna).

Sąd jednej dzielnicy, wezwany przez sąd innej dzielnicy o pomoc prawną, stosuje przepisy obowiązującego w jego siedzibie

prawa procesowego, chyba że został wezwany o zastosowanie przy wykonaniu rekwizycji prawa procesowego, obowiązującego na obszarze dzielnicowym sądu wzywającego, a czynność wykonać się mająca nie jest według prawa sądu wezwanego zakazana. Zasada ta stosuje się również do doręczeń jako aktów pomocy prawnej (OSP. V z 4/4 1925 V 283).

(Sprawy adwokatów).

1. Przepis części 3 § 31 austr. statutu dyscyplinarnego adwokackiego z 1 kwietnia 1872 Nr. 40 Dpp. uprawnia Rady Dyscyplinarnej Izby adwokackich na ziemiach polskich byłego zaboru austriackiego do żądania i od sądów innych dzielnic Rzplitej przesłuchania świadków pod przysięgą, a sądy te powinny spełniać takie żądania. Przepis cz. 3 § 31 uprawnia adwokacką Radę Dyscyplinarną do zażądania od sądu przesłania jej akt sądowych; jeżeli zaś zachodzi przeszkoda w ich wysłaniu, sąd powinien natomiast udzielić Radzie potrzebnych odpisów i wyciągów z akt sprawy, albo protokołu oględzin akt i dokumentów (OSP. Z. O. z 5/4 1924 III 481).

2. Przepisy obowiązujące nie nasuwają przeszkód do dopuszczenia adwokatów, mających siedzibę w jednej z dzielnic Państwa Polskiego, do występowania w roli pełnomocników lub obrońców stron w sprawach cywilnych i karnych, toczących się w innej dzielnicy, z wyjątkiem atoli ziem b. zaboru pruskiego, gdzie w sprawach cywilnych, gdzie zakładanie rewizji, jej uzasadnienie i wnoszenie podań zawierających przyłączenie się do rewizji, odbywać się może jedynie za pośrednictwem adwokatów dopuszczonych do wykonywania adwokatury w b. dzielnicy pruskiej (OSP. Z. O. z 12/6 1622 Zb. orzeczeń Zebr. og. S. N. za lata 1922 do 1925 Nr. 30, RPE. 1922 str. 868).

(Tytuły egzekucyjne).

Klauzula egzekucyjna, udzielona przez sąd polski b. dzielnicy rosyjskiej w trybie art. 161¹ i nast. ros. ust. post. cyw. na wekslu zaprotestowanym, stanowi w zasadzie tytuł egzekucyjny i na ziemiach poaustriackich. Jednak egzekucja z tej klauzuli może być dozwolona i wykonana dopiero po upływie terminu — wprowadzonego art. 161¹⁰ p. 2 ros. upc. dla dobrowolnego wykonania świadczenia przez zobowiązanego — a wynoszącego dni trzy od daty doręczenia nakazu egzekucyjnego (OSP. z 19/7 1927 R. 530/27).

II. Prawo prywatne międzynarodowe.

Ustawa z 2 sierpnia 1926 poz. 581 DURP. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych. (Prawo prywatne międzynarodowe).

(Ogłoszona 13 października 1926).

I. Osoby.

Art. 1. 1) Zdolność osobistą osoby fizycznej ocenia się według praw państwa, którego osoba ta jest obywatelem; jeżeli zaś obywatelstwa ustalić nie można — według praw, obowiązujących w miejscu jego zamieszkania.

1. Były obywatel austriacki, przynależny do jednej z gmin b. zaboru austriackiego, wcielonego do Rzplitej Polskiej, stał się z chwilą wskrzeszenia Państwa Polskiego obywatelem polskim, mimo że wówczas pozostawał w niewoli rosyjskiej, do której do stał się jeszcze jako żołnierz austriacki (OSP. z 14/8 1923 III 205).

2. Obywatele litewscy nie mogą przy obecnych stosunkach między Polską a Litwą dochodzić sądownie swych roszczeń prywatno-prawnych przeciw obywatelom polskim (OSA. w Warszawie, Gaz. Sąd. Warsz. 1926 str. 72, Ostrecht 1926, zesz. 4, str. 446).

2) Zmiana obywatelstwa nie pociąga za sobą utraty już uzyskanej pełnoletności.

3) Zdolność osób prawnych, oraz wszelkich spółek i stowarzyszeń ocenia się podług prawa, obowiązującego w miejscu ich siedziby.

1. Ministerstwo państwa obcego nie jest osobą prawną i nie ma zdolności procesowej (OSP. z 25/1 1921 I 156).

2. Spółki jawne, mające swój zakład główny w Austrii, mogą otwierać w Polsce zakłady filjalne (OSP. z 10/9 1924 III 500).

3. Zagraniczna spółka akcyjna, dopuszczona do działalności w kraju bez ograniczeń terytorjalnych, nie potrzebuje na utworzenie filii specjalnego zezwolenia Rządu (OSP. z 15/3 1927 R. 163/27).

4. Zakłady filjalne spółek akcyjnych, mających swą siedzibę w Wiedniu, zarejestrowane w b. zaborze austriackim, należy wskutek przewrotu politycznego tak uważać, jakgdyby były zakładem głównym (OSP. z 11/1 1921 R. 606/20).

5. Zakład filjalny zagranicznej spółki akcyjnej może być z rejestru krajowego wykreślony dopiero po przeprowadzeniu likwidacji tegoż zakładu (OSP. z 15/10 1924 IV 9).

6. Zagraniczna spółka z ograniczoną poręką, chcąc uzyskać wpis swego zakładu filjalnego do krajowego rejestru handlowego,

musi wykazać, że w czasie wniesienia podania o wpis prawnie istniała w swej siedzibie, tam interesy swe istotnie i prawidłowo prowadzi i że zawiadowca przyszłego zakładu filjalnego mieszka w krajach tutejszych. Temu ostatniemu przepisowi nie czyni zażość twierdzenie, że zawiadowca zakładu głównego, mieszkający zagranicą, ma także miejsce zamieszkania w przyszłej siedzibie zakładu filjalnego (OSP. z 16/7 1919 R. 111/19, PPA. 105/23).

7. Jeżeli rząd austriacki, zatwierdzając statut spółki akcyjnej, rzekł się prawa do zatwierdzenia podwyższenia kapitału zakładowego, o ileby ono nie przekraczało pewnych granic, to takie zrzeczenie się obowiązywało tylko rząd austriacki, o ile zaś spółka nie skorzystała z prawa podwyższenia kapitału zakładowego za czasów austriackich, a chce z nich korzystać w Państwie Polskim, winna zasięgnąć zezwolenia Rządu polskiego na podwyższenie kapitału zakładowego (OSP. z 8/6 1920 R. 220/20 PPA. 106/23).

8. Przeciwnie spółkom zagranicznym, działającym w kraju, należy z urzędu wdrożyć kroki o wpisanie się do krajowego rejestru stowarzyszeń. Spółki te mogą jednak i bez wpisu do rejestru krajowego w kraju pozywać i być pozywane, jeżeli według prawa zagranicznego mają osobowość prawną (OSP. z 20/12 1920 R. 882/20 i R. 369/20).

9. Nie jest możliwe przeniesienie siedziby spółki akcyjnej niemieckiej, mającej siedzibę w b. dzielnicy pruskiej, do Niemiec, bez równoczesnego rozwiązania spółki. Na mocy uchwały walnego zebrania, dotyczącej takiego przeniesienia, nastąpić może skreślenie rozwiązanej spółki w rejestrze firmowym jedynie po przeprowadzeniu likwidacji (OSA. w Poznaniu z 27/6 1921 I 118).

10. Przymusowy zarząd państwowy b. banków rosyjskich, które działały na terenie Kongresówki i województw wschodnich, jest prawnym reprezentantem tego majątku co do roszczeń, zgłaszanych do niego w obrębie państwa polskiego przez polskich wierzycieli. Rzeczne roszczenia podlegają właściwości sądów (OSP. I z 12/1 1927 C. 2105/25 VI 153).

Art. 2. Zdolność osobistą kupca w jego obrocie handlowym ocenia się podług prawa, obowiązującego w siedzibie przedsiębiorstwa.

Kupiec samodzielny, zaprotokołowany w rejestrach handlowych w Krakowie i Gdańsku, może być z powodu swych zobowiązań pozywany pod którąkolwiek z tych firm (OSP. z 1/4 1924 III 272).

Art. 3. Jeżeli cudzoziemiec, niezdolny według prawa, któremu podlegał osobiście (art. 1), sporządził w Polsce czynność prawną (art. 9 ust. 1), mającą w Polsce wywrzeć skutek, należy oceniać jego zdolność według prawa, obowiązującego w Polsce, gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu.

Uznanie za zaginionego, znikłego lub zmarłego.

Art. 4. 1) Dla uznania osoby za zaginioną, znikłą lub zmarłą właściwe są władze i prawo państwa, któremu osoba ta podlegała ostatnio.

2) W razie konieczności władze polskie mogą według praw, obowiązujących w Polsce, uznać cudzoziemca za zaginionego, znikłego lub zmarłego, o ile chodzi o skutki w obrębie Państwa Polskiego.

Przepisy austriackiej ustawy z 31 marca 1918 Nr. 128 Dpp. o uznaniu za zmarłego stosuje się do osób zaginionych w czasie wojny polsko-bolszewickiej r. 1920 (OSP. z 23/12 1925 R. 912/25 PPA. 105/26 i 310/24).

II. Forma czynności prawnej.

Art. 5. Forma czynności prawnej podlega prawu, które właściwe jest dla samej czynności; jednak wystarczy zastosowanie się do prawa, obowiązującego w miejscu sporządzenia czynności, jeżeli to miejsce nie jest wątpliwe.

Umowa między nieobecnymi w jednym miejscu przychodzi do skutku w miejscu przyjęcia oferty. Ustawy tego miejsca rozstrzygają o formie umowy wymaganej do ważności (OSP. z 5/5 1920 I 58).

III. Prawa rzeczowe.

Art. 6. 1) Posiadanie i prawa rzeczowe podlegają ustawie państwa, w którym znajduje się ich przedmiot.

2) Zasiedzenie, przedawnienie i przemilczenie ocenia się według ustawy miejsca, w którym rzecz ruchoma znajdowała się w chwili upływu czasokresu. Nabywający prawo może powołać się także na ustawę miejsca, w którym rzecz ruchoma znajdowała się w chwili rozpoczęcia czasokresu.

3) Nabywanie, zmiana lub umorzenie praw rzeczowych na nieruchomości, położonej w Polsce, jak również zobowiązania, z czynności prawnych wynikające, na podstawie których prawa takie mają być nabyte, zmienione lub umorzone, podlegają co do formy, jak i innych warunków ważności, wyłącznie prawu, obowiązującemu w Polsce. Nie dotyczy to jednak obowiązków, wynikających ze stosunków rodzinnych lub praw spadkowych.

(Zob. ustawę z 24 marca 1920 poz. 178 DURP. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców na str. 42 i nast.).

1. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, której wszyscy członkowie są cudzoziemcami, podlega tym samym ograniczeniom co do nabycia nieruchomości, jak cudzoziemcy, choćby miała siedzibę w kraju (OSP. Plen. z 12/11 1921 I 589 PPA. 266/23).

2. Dopóki nie ma odmowy Rady Ministrów na przeniesienie prawa własności do nieruchomości na rzecz cudzoziemca, strony są związane umową zawartą (OSP. z 29/1 1924 III 177).

3. Wymagane ustawą z 24 marca 1920 poz. 178 DURP. do nabycia własności nieruchomości przez obcokrajowców uprzednie

zezwoleń Rady Ministrów nie dotyka w b. dzielnicy pruskiej samegoż kontraktu obligatoryjnego (OSP. V z 13/11 1925 V 17, Ostrecht 1926, zesz. 1 str. 102).

4. Ustawa o nabywaniu nieruchomości przez obcokrajowców ma zastosowanie także do transakcji, dokonanych przed dniem 12 kwietnia 1920, jeżeli formalną umowę spisano później (OSP. z 10/4 1923 Rw. 2981/22 PPA. 295/23).

5. Do zaskarżenia ważności umowy o sprzedaży nieruchomości na rzecz cudzoziemca powołana jest tylko właściwa władza, a nie strona przeciwna (OSP. z 29/1 1924 Rw. 1256/23 III 177, Ostrecht 1926 zesz. 1 str. 101).

6. Skoro austr. ministerstwo wyznań i oświaty zezwoliło kuratorjum fundacji bar. Hirscha na sprzedaż realności na warunkach ściśle określonych, to na tych warunkach kuratorjum jest obowiązane zeznać obecnie kontrakt kupna na piśmie, chociaż austr. ministerstwo wyznań i oświaty zastrzegło sobie przedłożenie pisemnego kontraktu do nadzorczego zatwierdzenia, co dotąd nie nastąpiło, i choć obecnie władzą nadzorczą jest Polskie Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego (OSP. z 6/10 1925 Rw. 787/25 PPA. 117/26).

7. Przed ogłoszeniem przewidzianego w konwencji genewskiej układu między Polską a Niemcami dawna niemiecka gmina miejska, której pole działalności zostało przecięte linią graniczną, nie może swobodnie rozporządzać własnością hipoteczną, położoną na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej (OSA. w Katowicach z 22/6 1925 IV 556).

8. Do zbycia nieruchomości na Górnym Śląsku położonej przez związek gmin żydowskich okręgu Opole i do nabycia tejże przez gminę żydowską, mającą swą siedzibę na Górnym Śląsku, potrzeba zezwolenia wojewody śląskiego (OSO. w Katowicach z 15/12 1923 III 502).

9. Sądy gdańskie mogą być właściwe do orzekania o roszczeniu o dopełnienie kontraktu kupna sprzedaży co do nieruchomości, położonej na obszarze Rzplitej Polskiej.

Wyroki ich nie ulegają wykonaniu na obszarze Rzplitej, jeżeli odmawiają waloryzacji świadczenia wzajemnego li tylko z uwagi na zwłokę dłużnika (OSP. V z 6/3 1925 IV 217).

10. Rozporządzenie generał-gubernatora warszawskiego z 16 sierpnia 1916 w przedmiocie wywłaszczenia nieruchomości i ograniczenia tejże ze względów użyteczności publicznej (Dz. rozp. Nr. 49 poz. 159), jako nie naruszające obowiązującego w kraju prawa materialnego, a tem samem i czynności prawne, dokonane na podstawie rzeczzonego rozporządzenia, uznać należy za ważne (OSP. I z 14/11 i 5/12 1924 V 1).

11. Położenie nieruchomości za granicami Rzplitej Polskiej nie wyłącza jeszcze samo przez się sądów krajowych od rozpatrywania skargi o uznanie sprzedaży takiej nieruchomości za bezskuteczną (OSP. z 4/6 1924 III 490).

12. Zaciągnięte w Krakowie zobowiązanie sprzedawcy do wykreślenia na własne koszty ciężarów, ciężających na domu w Berlinie przez niego sprzedanym, nie wymaga do swej ważności aktu

notarialnego lub dokumentu sądowego (OSP. z 11/8 1925 Rw. 902/25 Ostrecht 1926 zesz. 1 str. 98 i nast.).

13. Na hipotekę ciążącą w dawnych markach niemieckich na realności sprzedanej egzekucyjnie należy przekazać kwotę w koronach czesko-słowackich, wypadającą z przeliczenia marek na korony według kursu z dnia przybicia (OSN. czesko-słowackiego z 20/1 1925 Ostrecht 1926 zesz. 1 str. 106).

14. Rekwizycje wojenne, dokonane formalnie przez wojska bolszewickie, są ważne (OSP. z 23/10 1923 Rw. 2202/22 PPA. 16/24).

15. Zagraniczne wagony prywatne, wstawione do taboru kolejowego, nie mogą być w Polsce przedmiotem prawa zastawu (OSP. z 22/9 1925 V 258).

IV. Zobowiązania.

Art. 7. Strony mogą poddać stosunek obowiązkowy prawu ojczystemu, prawu miejsca zamieszkania, prawu miejsca sporządzenia czynności prawnej, prawu miejsca wypełnienia zobowiązania, lub prawu miejsca położenia rzeczy.

Art. 8. Jeżeli strony nie oznaczyły właściwego prawa, natenczas stosuje się:

- 1) do umów, zawieranych na giełdzie lub targach publicznych, — prawo tamże obowiązujące;
- 2) do umów, odnoszących się do nieruchomości, — prawo, obowiązujące w miejscu, gdzie nieruchomość się znajduje;

Zasada „lex rei sitae” ma zastosowanie we wszystkich sprawach, odnoszących się do nieruchomości jako takiej, — natomiast ważność umowy oceniać należy podług prawa kraju (dzielnicy), według którego form i przepisów akt został zawarty (OSP. I z 10/2 i 24/2 1926 V 299).

- 3) do umów, zawieranych w handlu częstkowym, — prawo miejsca, gdzie jest siedziba sprzedawcy;

4) do umów o usługi, roboty, budowlę i dostawy, zawieranych z państwem, — prawo właściwe według siedziby władzy działającej, a do takichże umów, zawieranych z innemi związkami publicznymi, — prawo, obowiązujące w ich siedzibie;

5) do umów o ubezpieczenie — prawo, obowiązujące w siedzibie zakładu ubezpieczającego; do umów, zawartych z przedstawicielstwem zagranicznego zakładu, mającem siedzibę w Polsce, — prawo, w Polsce obowiązujące.

6) do umów, zawieranych z notariuszami, adwokatami i innemi osobami, spełniającemi czynności zawodowe, w zakresie tych czynności, — prawo miejsca, w którym osoby te zawód swój stale wykonywają;

- 7) do umów o pracę, zawieranych z pracownikami przez przed-

siębiorców handlowych, przemysłowych i górniczych, — prawo miejsca, w którym praca jest wykonywana.

Art. 9. 1) Do umów, nie objętych liczbami 1—7 artykułu 8, stosować należy prawo państwa, w którym obie strony w czasie zawarcia umowy mają miejsce zamieszkania. Gdy strony mieszkają w różnych państwach, a zobowiązanie jest jednostronne, stosować należy prawo państwa, w którym mieszka dłużnik; gdy zobowiązanie jest obustronne, — prawo państwa, w którym umowę zawarto. Umowa między nieobecnymi uchodzi za zawartą w miejscu, w którym oferent otrzymał przyjęcie oferty.

2) Prawo, obowiązujące w miejscu zawarcia umowy, ma zastosowanie także wtedy, gdy nie można ustalić miejsca zamieszkania, mającego rozstrzygać o prawie właściwym.

3) Jeżeli dłużnik, sporządzający czynność jednostronną, nie oznaczył sam prawa właściwego, obowiązuje go prawo miejsca jego zamieszkania, a jeżeli miejsca zamieszkania ustalić nie można, — prawo miejsca sporządzenia czynności.

4) Miejscem zamieszkania kupca w jego obrocie handlowym jest siedziba przedsiębiorstwa; jeżeli kupiec ma kilka przedsiębiorstw, — siedziba przedsiębiorstwa, z którym stosunek związany.

1. Do zagadnień z zakresu międzynarodowego prawa wekslowego, nierozstrzygniętych w art. 80—83 polskiej ustawy wekslowej, stosują się przepisy o kolizji ustaw według prawa prywatnego. Przedawnienie roszczeń wekslowych ocenia się według ustawy, obowiązującej w miejscu wystawienia wekslu (OSP. z 14/9 1926 Głos prawa 97/27 VI 11).

2. Krajowiec, który nabył drogą przelewu wierzytelność firmy zagranicznej do obywatela tutejszego, może żądać przerachowania wierzytelności tylko wtedy, gdyby tego mógł żądać sam prawozlewca (OSP. z 24/8 1925 R. 498/25 PPA. 26/26).

3. Obywatel państwa austriackiego skarżąc tutejszego obywatela o sumę pieniężną, która w umowie w Austrii (Wiedniu) zawartej była wyrażona w tamtejszej walucie, nie może obok przewalutowania jej na monetę tutejszą żądać także jej przerachowania (OSP. z 17/2 1926 R. 2356/25 PPA. 146/26).

4. Wierzytelności opiewające na korony austriackie, zabezpieczone hipotecznie na realności położonej w kraju, ulegają przerachowaniu, chociażby wierzycielem był obywatel austriacki (OSP. z 30/6 1926 R. 424/26 PPA. 45/27).

5. Do przerachowania roszczeń przeciw b. skarbowi austriackiemu sądy polskie nie są właściwe (OSP. z 4/5 1926 R. 366/26 PPA. 275/26 i z 14/9 1926 R. 610/26 PPA. 34/27).

6. Kupiec galicyjski, który przed wojną pozostał dłużny kupcowi berlińskiemu za towary pobrane cenę kupna wyrażoną w markach niemieckich, nie może żądać, aby w wyroku zasądzającym go na zapłacenie ceny kupna przerachowano ją na inną walutę (OSP. z 18/10 1920 R. 917/21 PPA. 138/23).

7. Stosunek prawny Skarbu Państwa Polskiego do właściciela budynków koszarowych, zbudowanych na ten cel jeszcze za czasów austriackich i stale na ten cel używanych, ocenia się podług przepisów austriackiej ustawy kwatunkowej (OSP. z 22/12 1925 R. 914/25 PPA. 283/26).

8. Do kontraktu zawartego na obszarze wolnego miasta Gdańska stosuje się przepisy ustawy z 26 września 1922 o częściowym zatajeniu ceny kupna, jeżeli siedzibą stosunku prawnego są ziemie polskie b. dzielnicy pruskiej (OSP. V Plen. z 18/2 1924 V 311).

9. W myśl ustawy z 20 listopada 1919 poz. 492 DURP. bank, mający swą siedzibę w Poznaniu, nie jest obowiązany przekazać wierzycielowi z rachunku bieżącego kwoty, złożonej poprzednio w walucie niemieckiej, w tejże walucie w filii w Gdańsku, lecz przekazać ją może w miejscu swej siedziby w markach polskich w równej nominalnej wysokości (OSP. V z 7/1 1922 I 379).

10. Zezwolenie powołanej władzy na przekazanie pewnej ilości marek niemieckich do Gdańska wyłącza w tym zakresie zastosowanie art. 6 ustawy z 17 grudnia 1921 poz. 741 DURP. o zakazie zawierania umów w obcej walucie (OSP. V z 27/2 1925 IV 288).

11. Sąd, ustaliwszy, że czek wystawiony w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej nie ma u nas charakteru czeku, lecz jest przekazem pieniężnym, formą swą zbliżonym do wekslu ciągniętego, może doń zastosować przepisy ściągające się do weksli ciągniętych, a tem samem uznać, że zapłata dopełniona przez bank w dobrej wierze i bez ciężkiego niedbalstwa do rąk posiadacza przekazu, wykazującego się nieprzerwanym łańcuchem indosów, jest ważna, chociażby następnie okazało się, że podpis indosanta jest sfałszowany (OSP. I z 26/2 1926 V 308).

12. Roszczenia, wyrażone w markach niemieckich, a płatne na obszarze górnośląskiej części województwa śląskiego, mogą być dochodzone w walucie złotej polskiej (OSP. z 12/5 1926 R. 2096/25 PPA. 384/25).

13. Roszczenie o zwrot tokarni, wypożyczonej okupacyjnym władzom kolejowym, a znajdującej się obecnie w posiadaniu polskich władz kolejowych, jest sporem o prawo cywilne, podlegającym właściwości sądów (OSP. I z 7/1 i 16/1 1925 V 99).

14. Skarb Państwa Polskiego, zastępowany przez dyrekcję kolejową w Gdańsku, ma sąd powszechny w Warszawie. Z umowy o przewóz kolejowy do Niemiec, może tenże być pozywany w sądzie miejsca dopełnienia umowy tj. dowiezienia towaru do stacji pogranicznej (OSP. V z 3/3 1922 I 549, Ostrecht 1926 zesz. 4 str. 444).

15. Dla skarg urzędników kolejowych w Gdańsku przeciw Skarbowi Państwa Polskiego o emeryturę właściwe są sądy w Gdańsku (O. S. A. w Gdańsku z 21/11 1925, Ostrecht 1926 zesz. 4 str. 439).

16. Art. 6 ustawy z 4 marca 1920 poz. 153 DURP. o rejestracji i zabezpieczeniu majątków niemieckich nie wyłącza zaskarżenia spornego roszczenia przez obywatela niemieckiego, lecz tylko zapłatę długu bez zezwolenia Głównego Urzędu Likwidacyjnego (OSP. z 18/10 1921 R. 471/21 PPA. 136/23).

17. Z mocy art. 256 traktatu wersalskiego przeszło na Skarb polski także prawo odkupu, służące skarbowi pruskiemu (OSP. V z 6/3 1925 V 119).

Zmedjatywowana wysoka szlachta niemiecka (Ks. Thurn-Taxis) nie podpada pod pojęcie członków niemieckich domów panujących w myśl ustawy z 14 lipca 1920 lub osób królewskich w myśl art. 256 traktatu wersalskiego (OSP. V z 5/11 1925 V 165).

18. Karbowanie, wydane przez rząd ukraiński we wschodniej Galicji, nie są środkiem zapłaty (OSP. z 23/1 1923 R. 1577/22 PPA. 142/23).

19. Odsetki ustawowe 24, 15 i 10% w stosunku rocznym, wprowadzone na zasadzie rozporządzenia z 27 sierpnia 1924 poz. 769 DURP., nie mają zastosowania do roszczeń powstających, choćby na rzecz obywateli polskich, jeżeli te roszczenia mają być oceniane według prawa zagranicznego (OSP. z 26/5 1926 R. 2064/25 V 512 Gł. pr. 305/26 PPA. 385/26).

Art. 10. We wszystkich powyższych przypadkach (art. 7—9) strony związane są szczególnymi zakazami ustawowymi, unieważniającymi sprzeczne z nimi czynności prawne, a wydanymi w państwach, w których dłużnik ma miejsce zamieszkania i ma wypełnić zobowiązanie.

Art. 11. 1) Zobowiązania z występów i z innych zdarzeń prawnych podlegają prawu państwa, gdzie zaszedł fakt, który wywołał zobowiązanie.

2) To samo prawo rozstrzyga, czy osoba, w swej zdolności osobistej ograniczona, odpowiada za wyrządzoną szkodę.

1. Sądy polskie nie są właściwe do sądzenia spraw przeciw skarbowi obcego państwa o odszkodowanie za wypadki samochodowe (OSP. z 2/3 1926 V 418 PPA. 352/26 Gł. pr. 254/26).

2. Sądy gdańskie nie są właściwe do rozpoznawania spraw o wypadki kolejowe zaszłe w t. zw. korytarzu gdańskim (O. S. kraj. w Gdańsku z 24/10 1925 Ostrecht 1926 zesz. 5 str. 530).

V. Prawa małżeńskie.

Zawarcie małżeństwa.

Art. 12. 1) Prawną możność zawarcia ważnego związku małżeńskiego ocenia się dla każdej ze stron według jej ustawy ojczyściej.

2) Cudzoziemcom, którzyby według swych praw ojczyźstych mogli zawrzeć związek małżeński, nie wolno, mimo to, zawierać małżeństwa w Polsce przed tutejszymi władzami, jeżeli przeciw podobnemu małżeństwu według prawa, w Polsce obowiązującego, zachodzi jedna z następujących, nieusuwalnych w drodze dyspensy, przeszkód ważnego małżeństwa:

- 1) pokrewieństwo lub powinowactwo;
- 2) nastawianie na życie małżonka;
- 3) zawarty poprzednio związek małżeński;

4) różnica religii, wyższe święcenia kapłańskie i uroczyste śluby zakonne.

1. Zdolność prawną do zawarcia małżeństwa ocenia się według prawa, któremu strona osobiście podlega. Forma zawarcia małżeństwa zależy przedewszystkiem od przepisów obowiązujących w miejscu zawarcia małżeństwa. Strona nie może zaskarżać ważności małżeństwa, jeżeli ono jest ważne wedle przepisów prawa, któremu osobiście podlega, jeżeli te przepisy nie pozwalają jej na zaskarżenie ważności małżeństwa (OSP. Plen. z 6/10 1923 III 22).

2. Ważność małżeństwa b. obywateli austriackich, obecnie obywateli polskich, zawartego zagranicą, ocenia się wedle ustaw krajowych, o ile nie chodzi o formę małżeństwa (OSP. z 13/12 1921 II 56).

3. Małżeństwo, zawarte ważnie według jednego z ustawodawstw państw zaborczych, które stało się następnie prawem polskim wskutek utrzymania w jego mocy obowiązującej na obszarze należącym do Państwa Polskiego (w tym wypadku według części I tomu X Zb. praw cywilnych), musi być uszanowane w granicach całego Państwa Polskiego ze względu na jego jednolitość (OSP. z 17/9 1924 IV 202).

4. Kwestja, czy w myśl przepisów obowiązujących w Rosji sowieckiej dla ważności związku małżeńskiego wystarcza zawarcie jego tylko przed władzą kościelną, jest w sprawach o dwużenstwo obojętną dla sądu polskiego (OSP. II z 28/6 1923 III 150 i Ostrecht 1926 zesz. 6 str. 670).

5. Brak poświadczenia właściwej władzy państwowej małoletniego cudzoziemca co do jego zdolności osobistej do wstąpienia w związek małżeński lub niezachowanie formalności, przewidzianych w dekrete nadwornym z 17 lipca 1813 Nr. 1065 Zus., w razie niemożności przedłożenia potrzebnego zezwolenia czyni małżeństwo nieważnym z powodu naruszenia przepisów §§ 49 i 51 uc. (OSP. z 10/12 1919 R. 368/19 I 158).

6. Małżeństwo zawarte w Austrii przez małoletnią obywatelkę rosyjską za zezwoleniem matki, nie będącej opiekunką małoletniej, jest nie ważne (OSP. z 10/12 1919 I 158).

7. Małżeństwo, zawarte na Węgrzech między izraelitą, obywatelem polskim, przynależnym do jednej z gmin b. Galicji, a chrześcijanką, obywatelką węgierską, chociaż na Węgrzech ważne, może być w Polsce z powodu różnicy religii małżonków unieważnione (OSP. z 22/7 1924 III 495).

8. Dyspensa od przeszkody różnicy religii, udzielona w r. 1917 przez namiestnictwo w Wiedniu, nie czyni małżeństwa zawartego między chrześcijaninem a żydówką ważnym (OSP. z 17/2 1926 R. 1330/25)¹⁾.

¹⁾ Codex iuris canonici z roku 1917 nie uważa różnicy religii za przeszkodę nieusuwalną w drodze dyspensy, stanowi bowiem tylko, że kościół nie udziela dyspensy w razie różnego wyznania, jeżeli są słuszne i poważne przyczyny, i tak, jeżeli niema pewności, że małżonek akatolicki nie wpłynie na zmianę wyznania katolickiego przez drugiego małżonka, jeżeli oboje małżonkowie nie zarezczą, że potomstwo ich będzie tylko katolickie; jeżeli niema pewności co do wykonania tych zastrzeżeń, wreszcie jeżeli małżonkowie nie złożą oświadczenia takiego w formie pisemnej (canon 1061).

Art. 13. 1) Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu, obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego.

2) Do ważności małżeństwa, zawartego poza granicami Polski, wystarczy zachowanie formy, przepisanej przez prawa ojczyste obojga małżonków.

1. Ślub zawarty przez katolika z osobą wyznania prawosławnego w Rosji w cerkwi prawosławnej jest formalnie ważny. Przy ocenie ważności cywilnej ślubu kościelnego, zawartego zagranicą, miarodajne jest prawo polskie (OSP. I z 8/1 1925 IV 461).

2. Ślub cywilny zawarty w Rosji sowieckiej, w formie tam przepisanej, należy uznać w Polsce za ważny (OSP. z 27/5 1925 Rw. 1520/24 Gł. pr. 298/25. Zob. O. 4 przy art. 12).

3. Małżeństwa zawarte przez osoby wyznania grecko-katolickiego przed popem prawosławnym w Kijowie pod przybranymi nazwiskami jest nieważne (OSP. z 31/1 1922 I 376).

4. Do ważności małżeństwa drugiego, zawartego przez obywatela polskiego zagranicą, wystarcza dla istoty zbrodni dwużenstwa zachowanie formalności przepisanych ustawami zagranicznymi (OSP. z 26/6 1925 V 26, Ostrecht 1926 zesz. 6 str. 669).

Stosunki osobiste i majątkowe między małżonkami.

Art. 14. 1) Stosunki osobiste i majątkowe małżonków podlegają ich prawu ojczystemu. Jeżeli małżonkowie następnie należeć będą do państw różnych, stosunki ich oceniać się będzie według prawa państwa, do którego w ostatnim czasie należeli wspólnie.

2) Każdoczesne prawo ojczyste małżonków rozstrzyga, czy w czasie pożycia małżeńskiego mogą zawrzeć układ majątkowy, lub rozwiązać, albo zmienić układ, między nimi istniejący.

3) Jednak zmiana obywatelstwa sama przez się nie wpływa na zmianę ustawowego ustroju majątkowego małżonków, który podlega nadal ojczystemu prawu męża z czasów zawarcia ślubu.

Obowiązek małżonków udzielania sobie wzajemnej pomocy i wsparcia należy do sfery praw osobistych, a nie majątkowych, o istnieniu więc i rozciągłości tego obowiązku decyduje *lex patriae* stron. Posiadanie kosztowności, służących do osobistego użytku, nie jest równoznaczne z posiadaniem dochodów, zapewniających stałe utrzymanie, nie wyłącza więc prawa żądania alimentów. Ekscepcja z powodu sprawy toczącej się w sądzie obcego państwa, z którym traktat w przedmiocie wykonalności wyroków sądowych zawarty nie został, jest niedopuszczalna (OSP. I z 15/1 1923 III 473).

Art. 15. Układy majątkowe małżeńskie, tudzież darowizny między małżonkami, lub narzeczonymi podlegają prawu państwa, do którego mąż lub narzeczony należał w chwili zawarcia umowy.

Art. 16. Artykuły 14 i 15 nie mają zastosowania, o ile państwo, w którego granicach położone są nieruchomości małżonków, wymaga stosowania co do tych nieruchomości własnego prawa.

Rozwód i rozdział od stołu i łoża.

Art. 17. 1) Dla rozvodu lub rozdziału od stołu i łoża właściwe są władze i prawo państwa, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozvodu lub rozdziału. Jeżeli małżonkowie podlegają w tym czasie państwom różnym, właściwe są władze i prawo państwa, do którego małżonkowie wspólnie należeli w ostatnim czasie.

2) Jeżeli małżonkowie zmienili przynależność państwową, to fakt, który zmianę tę wyprzedził, może być przyczyną rozvodu lub rozdziału tylko o tyle, o ile uzasadnia rozwód lub rozdział także według prawa przed tą zmianą właściwego.

3) Dla małżonków, którzy posiadają obywatelstwo polskie lub dla których obywatelstwo polskie było ostatniem, jakie posiadali wspólnie, właściwe są władze polskie lub władze państwa ich miejsca zamieszkania; o ile jednak władze państwa obcego nie zastosowały prawa polskiego, orzeczenia ich nie ulegają ani uznaniu ani wykonaniu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

4) Jeżeli państwo, do którego należą cudzoziemcy, w Polsce zamieszkałi, nie zastrzegło sobie orzecznictwa wyłącznego, władze polskie rozstrzygają o ich rozwodzie i rozdziale; oceniają przytem przyczyny według prawa ojczystego tych małżonków. Nawet w przypadku wyłączności, zastrzeżonej przez obce państwo, władze polskie mogą cudzoziemcom, zamieszkałym w Polsce, tymczasowo pozwolić na oddzielne mieszkanie i określić obowiązki utrzymania podług prawa, obowiązującego w Polsce.

Małżeństwo drugie jest nieważne dla przeszkody z § 62 uc., chociaż poprzednie małżeństwo zostało przez sąd zagraniczny (czesko-słowacki) rozwiedzione z mocą wsteczną do czasu z przed zawarcia drugiego małżeństwa (OSP. z 5/10 1926 Rw. 402/26 PPA. 2/27).

VI. Stosunki między rodzicami a dziećmi.

Pochodzenie ślubne.

Art. 18. 1) O ślubnem pochodzeniu dziecka rozstrzyga prawo ojczyste męża matki z czasu urodzenia się dziecka.

2) Jeżeli wówczas mąż już nie żył, właściwe jest prawo zmarłego z czasu jego śmierci.

Rodzice a dzieci ślubne.

Art. 19. 1) Dla stosunków między rodzicami a dziećmi ślubnymi właściwe jest ich prawo ojczyste.

2) Jeżeli prawa te są różne i odmienne, obowiązuje prawo państwa, któremu strony wspólnie podlegały do ostatniego czasu.

3) Prawa rodziców i dziecka do nieruchomości, będącej własnością dziecka, ocenia się według praw państwa, w którym położona jest nieruchomość, jeśli państwo to uważa swoje prawo za właściwe.

4) Stosunek rodziców do córki zamężnej ocenia się według ojczystej ustawy męża córki, o ile uprawnienia rodziców, z właściwej dla nich ustawy płynące, sprzeczne są z uprawnieniami męża, opartymi na właściwej dla niego ustawie.

Dzieci nieślubne.

Art. 20. Stosunek dziecka nieślubnego do matki ocenia się według prawa państwa, do którego matka i dziecko należą; gdyby zaś prawa matki i dziecka były później różne i odmienne, według ostatniego ich prawa wspólnego.

1. Postępowanie niesporne w sprawach ojcostwa i alimentacji nie ma zastosowania, gdy dziecko nieślubne pozostaje pod opieką sądu zagranicznego (OSP. z 4/2 1926 Rw. 15/26 PPA. 110/26).

2. Władzę opiekuńczą i stosunek matki do dziecka nieślubnego ocenić należy według statutu personalnego dziecka, rozstrzygnięcie zaś o ustalenie ojcostwa nieślubnego według *lex fori*. Kto nie uznał się ojcem dziecka nieślubnego lub nie zostaje o uznanie jednocześnie zapozwanym, ten nie może być skarżony o płacenie alimentów (OSN. czesko-słowackiego z 8/1 1925, Ostrecht 1926 zesz. 1 str. 103).

3. Wyrok, oparty na art. 994 dawnego kodeksu karnego rosyjskiego, nie jest równoznaczny z prawem uznaniem dziecka nieślubnego, nie nadaje mu więc praw spadkowych (OSP. I z 4/2 1926 C. 180/25 VI 150).

Art. 21. 1) Dla ustalenia nieślubnego ojcostwa, wzajemnych praw i obowiązków ojca i dziecka, tudzież ojca i matki właściwe jest prawo państwa, któremu matka i dziecko podlegały w chwili urodzenia się dziecka.

2) Jeżeli w tym czasie i ojciec nieślubny i matka mają miejsce zamieszkania w Polsce, należy stosować obowiązujące w Polsce prawo właściwe, gdy dla dziecka jest korzystniejsze.

Do dziecka nieślubnego emigrantki rosyjskiej, przebywającego w kraju, stosują się w sprawach ojcostwa i alimentacji korzystniejsze dlań przepisy austr. kod cyw. (OSP. z 5/4 1927 Rw. 786/26).

Uprawnienie dzieci nieślubnych.

(Legitymacja).

Art. 22. Uprawnienie dziecka nieślubnego podlega ojczystemu prawu ojca z czasu uprawnienia, a jeżeli ojciec wówczas już nie żył, — prawu z czasu jego śmierci.

Przysposobienie (Adopcja).

Art. 23. Dla przysposobienia właściwe jest prawo państwa, do którego należy przysposabiający.

VII. Opieka.

Art. 24. Prawo i władze ojczyste osoby, potrzebującej pieczy prawnej (opieki, kurateli, pomocnika, doradcy sądowego), są właściwe dla wszystkich spraw w zakresie pieczy prawnej.

Art. 25. Polskie władze opiekuńcze mogą powierzyć władzom obcego państwa opiekę nad obywatelem polskim, mieszkającym lub posiadającym majątek w obcym państwie, wszakże tylko o tyle, o ile obywatel polski ma tam zapewnioną dostateczną opiekę osobistą lub majątkową.

Art. 26. Dla cudzoziemców, potrzebujących opieki, a zamieszkających lub posiadających majątek w Polsce, władza polska wyda według własnych praw wszelkie potrzebne zarządzenia opiekuńcze stałe lub czasowe, o ile tego władza obcego państwa nie czyni w dostatecznej mierze. Powody i terminy ustanowienia i zniesienia opieki ocenia się według ustawy ojczystej cudzoziemca.

(W sprawach opiekuńczych Polska zawarła układy międzypaństwowe: 1) z Czechosłowacją umowę z 6 marca 1925 poz. 80 DURP. z r. 1926, art. 10; 2) z Rzeszą Niemiecką układ z 5 marca 1924 poz. 265 DURP. z r. 1926; 3) z Republiką Austriacką umowę z 19 marca 1924 poz. 467 DURP. z r. 1926 rozdział 3. Zob. pod VI 2, 4 i 5 wydania niniejszego).

O opiece społecznej w stosunkach międzynarodowych zob. art. 15 ustawy z 16 sierpnia 1923 poz. 726 DURP.

Przepisy o przekazaniu na wychowanie zapobiegawcze tyczą się także cudzoziemców. Przed wydaniem takiego zarządzenia sąd opiekuńczy winien stwierdzić, że państwo, do którego należy cudzoziemiec, samo nie obejmie pieczy nad nim (OSA. w Poznaniu z 5/2 1926 V 424).

Art. 27. Artykuły powyższe (24—26) nie mają zastosowania do kurateli (opieki) dla spraw poszczególnych.

VIII. Prawo spadkowe.

Art. 28. 1) Dla spraw spadkowych właściwe jest prawo ojczyste spadkodawcy z chwili śmierci.

1. Do przeprowadzenia rozprawy spadkowej po cudzoziemcach właściwe są odnośnie do majątku nieruchomego, położonego w kraju, sądy krajowe (OSP. z 31/8 1921 I 361).

2. Koloniści Niemcy mogą na Kresach wschodnich powoływać zwyczaj miejscowy za zasadę spadkobrania (OSP. I z 26/11 1924 V 5).

2) Spadkobiercy muszą posiadać zdolność nabycia spadku nie tylko według ustawy właściwej dla praw spadkowych, ale także według swej ustawy ojczystej.

Art. 29. Rozporządzenia ostatniej woli i umowy o prawa spadkowe podlegają prawu ojczystemu spadkodawcy z czasu sporządzenia tych czynności.

1. Testament, zatwierdzony do wykonania przez istniejące w dacie śmierci testatora władze sądowe okupacyjne, można obalić jedynie w drodze powództwa (OSP. I z 13/12 1923 III 477).

2. Obywatelstwa zagranicznego (francuskiego), nabytego przez zamążpójście, nie traci się przez rozwód. Osoba taka, chociaż ma majątek ziemski w kraju, sporządzając testament zagranicą (we Francji), winna zachować formalności przepisane w miejscu sporządzenia testamentu (OSP. z 3/3 1926 Rw. 1273/25 PPA. 225/26).

Art. 30. 1) Majątki, które spadkodawca nie może rozporządzać na przypadek swej śmierci (ordynacje), podlegają prawu państwa, w którym się znajdują.

2) To samo prawo stosować należy do ograniczeń publiczno-prawnych, którym ulega spuścizna lub jej części.

Art. 31. Majątek, według ojczystego prawa spadkodawcy bezdziedziczny, podlega, jako spuścizna bezdziedziczna, prawu państwa, w którego obrębie znajduje się w chwili śmierci spadkodawcy. Za bezdziedziczny uważa się majątek, który według prawa ojczystego spadkodawcy, w braku innych spadkobierców, przypada z ustawy państwu lub innym osobom prawnym.

Spuścizny po obywatelach polskich.

Art. 32. Przewód spadkowy w Polsce obejmuje spuściznę po obywatelu polskim, choćby majątek znajdował się zagranicą.

Spuścizny po cudzoziemcach.

Art. 33. Władze polskie ograniczają się w zasadzie do zabezpieczenia spuścizny, po cudzoziemcu pozostałej.

Art. 34. Jednakże na żądanie osoby, wykazującej swe prawa spadkowe, a zamieszkałej w Polsce, lub posiadającej obywatelstwo polskie, władze postępować będą ze spuścizną, znajdującą się w Polsce, tak, jak gdyby pozostała po obywatelu polskim. Stosować przytem będą prawo ojczyste spadkodawcy (art. 28).

Art. 35. 1) Wydanie spuścizny poza granice Polski nastąpi dopiero po zaspokojeniu albo należytem zabezpieczeniu roszczeń i praw spadkowych obywateli polskich, w Polsce zamieszkałych cudzoziemców, tudzież Skarbu Polskiego.

2) Wydaniu spadku przez władze polskie nie może sprzeciwić się, kto nie wykazał swych praw na podstawie prawa właściwego.

(O postępowaniu w sprawach spadkowych międzynarodowych znajdują się postanowienia w konwencjach konsularnych; zob. np. art. XIII konwencji konsularnej z Łotwą poz. 26 DURP. z r. 1926, art. XV konwencji z Estonją poz. 155 DURP. z r. 1926, art. 17 konwencji z Związkiem Socjalistycznych Republik Rad poz. 210 DURP. z r. 1926. Zob. pod VII wydania niniejszego.

Układ w sprawach spadkowych, zawarty z Republiką austriacką, jest objęty rozdziałem piątym umowy z 19 marca 1924 w przedmiocie wzajemnego obrotu prawnego, ogłoszonej w DURP. z r. 1926 poz. 467.

W sprawach o wydobywie z Ameryki spadków, premii asekuracyjnych i sum odszkodowawczych zob. okólnik Min. Sprawiedl. z 9 stycznia 1926 Nr. I. U 1133/25 pod VII dzieła niniejszego.

Zob. także umowę pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeskosłowacką w sprawie zapobieżenia dwukrotnemu opodatkowaniu w dziedzinie podatków spadkowych poz. 78 DURP. z r. 1926).

IX. Przepisy ogólne.

Odesłanie do innego prawa.

Art. 36. Jeżeli obce prawo ojczyste, wskazane niniejszymi przepisami, jako właściwe, każe oceniać stosunek prawny według innego prawa, należy w Polsce zastosować to inne prawo.

Niejednolite prawo.

Art. 37. Gdy w państwie, którego prawo ustawa niniejsza wskazała jako właściwe, obowiązuje kilka odmiennych praw cywilnych, jego prawo wewnętrzne rozstrzyga, które z nich należy zastosować.

Ograniczenie w stosowaniu prawa obcego.

Art. 38. Przepisy prawa obcego nie mają w Polsce mocy prawnej, jeżeli są sprzeczne z podstawowymi zasadami obowiązującego w Polsce porządku publicznego lub z dobrymi obyczajami.

Ustalenie brzmienia, treści i właściwości prawa obcego.

Art. 39. 1) Sąd może zwrócić się do Ministra Sprawiedliwości o udzielenie tekstu praw obcych, lub o wyjaśnienie obcej praktyki sądowej.

2) Gdy niepodobna stwierdzić treści obcego prawa, lub ustalić fakt, rozstrzygającego w ostatnim rzędzie o prawie właściwym, władze polskie właściwe stosują prawo, obowiązujące w Polsce.

Odwet.

Art. 40. Przeciw państwu, które w zakresie prawa prywatnego traktuje obywateli polskich gorzej niż własnych, albo gorzej niż oby-

wateli innych państw obcych, lub wogóle odmawia im ochrony prawnej, udzielanej zobopólnie wśród państw cywilizowanych, Rada Ministrów może wydać rozporządzenie, które określi materję, kierunek i rozmiary, w jakich w stosunku do tego obcego państwa i jego obywateli zasada odwetu ma być zastosowana.

Moc obowiązująca.

Art. 41. Ustawa niniejsza zyskuje moc obowiązującą po upływie 30 dni od jej ogłoszenia.

Wykonanie ustawy.

Art. 42. Wykonanie tej ustawy porucza się Ministrom: Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych, Spraw Zagranicznych oraz Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Sprawy międzynarodowe.

1. Umowy o obrocie prawnym.

Z niektórymi państwami istnieją umowy międzynarodowe o obrocie prawnym i tak:

1) z Republiką Czeskosłowacką umowa z 6 marca 1925 w przedmiocie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych, ogłoszona w DURP. z r. 1926 poz. 80;

2) z Rzeszą Niemiecką układ z 5 marca 1924 o obrocie prawnym, ogłoszony w DURP. z r. 1926 poz. 217 i układ z 5 marca 1924 w sprawach opiekuńczych, ogłoszony w DURP. z r. 1926 poz. 265;

3) z Republiką Austriacką umowa z 19 marca 1924 w przedmiocie wzajemnego obrotu prawnego, ogłoszona w DURP. z r. 1926 poz. 467;

4) z Francją konwencja z 30 grudnia 1925, dotycząca przesyłania pism sądowych oraz rekwizycji w sprawach cywilnych i handlowych, ogłoszona w DURP. z r. 1927 poz. 210.

Rzeczpospolita Polska przystąpiła do Międzynarodowej Konwencji o procedurze cywilnej, podpisanej w Hadze 17 lipca 1905. Tekst Konwencji jest zawarty w DURP. z r. 1926 poz. 735. Prócz państw pod poz. 734 DURP. z r. 1926 wymienionych do Konwencji tej przystąpiły także Finlandja i Republika Czeskosłowacka (DURP. z r. 1927 poz. 115 i 116).

Konwencje handlowe itp., zawarte przez Rzeczpospolitą Polską, są wymienione pod V wydania niniejszego.

2. Przerachowanie wierzytelności pieniężnych.

1. W sprawie waloryzacji wierzytelności pieniężnych w Rumunji Ministerstwo Sprawiedliwości pismem z 30 czerwca 1925 I. U. 1839/25

wyjaśniło na zasadzie § 271 pc. sądowi okręgowemu cywilnemu we Lwowie w sprawie Cg. IX 199/24, że w Rumunji nie przeprowadzono waloryzacji wierzytelności pieniężnych, opiewających na walutę zdevaluowaną. Wierzytelności pieniężne, niezależnie od czasu powstania, są więc w tem państwie płatne zasadniczo w nominalnej wysokości w walucie obowiązującej w Rumunji (leje rumuńskie), przyczem jednak norma przerachowania dawnych koron austriacko-węgierskich została w sposób obowiązujący ustalona w wysokości jednego leja za dwie korony. Obywatele polscy są traktowani zasadniczo narówni z obywatelami rumuńskimi. W praktyce zdarza się jednak często, że posiadane przez cudzoziemców papiery wartościowe, zwłaszcza o ile idzie o obywateli byłych państw centralnych, nie są dopuszczane do przestemplowania, a stąd pozbawione są one aktualnej wartości targowej. Polska nie zawarła dotychczas z Rumunją żadnego układu w sprawie przewalutowania wierzytelności pieniężnych.

2. W sprawie stosunku do Republiki Austriackiej co do waloryzacji wierzytelności pieniężnych Ministerstwo Sprawiedliwości pismem z dnia 8 marca 1927 Nr. I. U 1364/27 wyjaśniło za zapytanie Sądu Najwyższego, że wedle odpowiedzi Ministerstwa Skarbu z 30 grudnia 1926 Nr. DOP/4151/V między Rządem Polskim a Austriackim nie toczą się żadne rokowania w sprawie zawarcia umowy dla uregulowania przedwojennych wierzytelności pieniężnych. Co się tyczy notyfikacji, przewidzianej w punkcie e ust. IV art. 248 Traktatu w St. Germain, która jest warunkiem zastosowania przepisów całego działu III pomiędzy Austrią a któremkolwiek z Mocarstw Sprzymierzonych, to według wiadomości nieoficjalnej, którą Ministerstwo Sprawiedliwości otrzymało już dawniej od Głównego Urzędu Likwidacyjnego, notyfikacja, przewidziana w art. 248 IV p. e Traktatu w St. Germain, nie nastąpiła w odnośnym terminie prekluzyjnym, zatem nastąpić więcej nie może. Z tego wynikałoby, że Dział III części X Traktatu nie ma zastosowania w stosunku pomiędzy Polską a Austrią.

Z rozporządzenia walutowego austriackiego z 25 marca 1919 Nr. 191 Dpp.:

§ 4 ustęp 1. „Zobowiązania, ulegające uiszczeniu w walucie koronowej, są płatne w niemiecko-austriackich banknotach stemplowanych według ich wartości nominalnej, jeżeli nie umówiono zapłaty w innych środkach pieniężnych i z zastrzeżeniem przepisów wyjątkowych, wydanych w niniejszem rozporządzeniu“.

(Przepisy wyjątkowe dotyczą skarbu państwa, banku austriacko-węgierskiego i rachunków bankowych na rzecz osób i firm, nie mających miejsca zamieszkania (siedziby), ani trwałego pobytu w Austrii

niemieckiej. Z rachunków tych, o ile już istniały w czasie wejścia w moc rozporządzenia, można czynić wypłaty w zasadzie tylko w dawnych koronach niestemplowanych).

Z ustawy austriackiej z 20 grudnia 1924 Nr. 461 Dpp. o wprowadzeniu waluty szylingowej:

§ 1. W miejsce istniejącego obrachunku w koronach wstępuje obrachunek w szylingach. Jej jednostką jest szyling (S). Dzieli się on na 100 groszy (g). § 2. Przeliczenie korony na szylingi odbywa się w ten sposób, że dziesięć tysięcy koron należy liczyć jako równe jednemu szylingowi...

3. Niemiecka ustawa o przerachowaniu z 16 lipca 1925 zawiera w § 86 o prawie cudzoziemców następujące postanowienie: „Jeżeli obywatele Rzeszy (Niemieckiej) są w obcym państwie traktowani co do przerachowania mniej korzystnie, niż własni obywatele tego państwa, Rząd Rzeszy jest upoważniony do zarządzenia odpowiednich różnic w traktowaniu obywateli tego państwa. Jeżeli według ustawodawstwa państwa obcego państwo to lub jego obywatele nie są obowiązani zapłacić obywatelom Rzeszy kwoty wyższej niż tę, którąby im przypadła w Rzeszy Niemieckiej wśród jednakich warunków na podstawie przepisów niemieckich o przerachowaniu, Rząd Rzeszy jest upoważniony wobec takiego państwa wydać odpowiednie normy. Rząd Rzeszy jest upoważniony przerachowanie roszczeń wskazanych w § 1 wyłączyć na korzyść obywateli takich państw, według których prawa roszczenia te nie ulegają przerachowaniu“.

(Mügel zaznacza w swym komentarzu do ustawy o przerachowaniu (I str. 461), że dopóki Rząd Rzeszy nie wyda zarządzeń, przewidzianych w powyższym § 86 ustawy, nie należy czynić różnicy przy stosowaniu ustawy o przerachowaniu między krajowcami a cudzoziemcami).

4. § 11 ustawy Wolnego Miasta Gdańska z 7 kwietnia 1925 o wyrównaniu deprecjacji pieniądza postanawia: „Dłużnicy, przeciw którym podniesiono roszczenia według przepisów tej ustawy, mogą się wobec wierzyciela-cudzoziemca powołać na to, że w państwie wierzyciela zagranicznego istnieją normy dla dłużnika korzystniejsze, i mogą żądać, aby zastosowano ustawy danego państwa. Za normę korzystniejszą poczytać należy także moratorium co do kapitału lub odsetek“. (Zob. Ohanowicz: Prawo cudzoziemców w polskich, niemieckich, gdańskich i litewskich ustawach o przerachowaniu. Ostrecht 1926 zesz. 1 str. 34 i nast.).

5. Z Czechosłowacją zawarta została w sprawie przerachowania umowa z 23 kwietnia 1925, ratyfikowana ustawą z 30 lipca 1925 poz. 622 DURP. i ogłoszona pod poz. 256 DURP. z r. 1926. Przewiduje ona w art. 60 traktowanie wierzycieli czesko-słowackich narówni z wierzycielami polskimi z zastrzeżeniem § 43 ustęp 2 rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 14 maja 1924 o przerachowaniu.

3. Orzecznictwo w sprawach postępowania sądowego.

A. Zakrajowość.

1. Sądy obowiązane są podnosić z urzędu sprawę swej właściwości do sądenia spraw przeciwko osobom, wchodzącym w skład poselstw zagranicznych.

Attachés wojskowi zaliczają się do składu poselstw, korzystają przeto z przywileju zakrajowości i immunitetu sądowego.

Skargi osobiste przeciw osobom, wchodzącym w skład poselstw zagranicznych, a między nimi skargi, dotyczące najmu mieszkań, są wyłączone od jurysdykcji sądów polskich.

Sprawa o nieruchomości, stanowiącą własność osobistą posła i nie będącą zarazem siedzibą urzędową poselstwa, ulega właściwości sądów krajowych.

Posel zagraniczny może poddać się jurysdykcji krajowej nie inaczej, jak z wyraźnego zezwolenia swego rządu.

Członek poselstwa zagranicznego może za zezwoleniem posła poddać się jurysdykcji sądu krajowego.

Poddanie się osoby, należącej do składu poselstwa, jurysdykcji krajowej wówczas tylko ma skutek, gdy zostało wyrażone przed sądem w danej sprawie; wyrażone w umowie prywatnej prawnego skutku mieć nie może.

Przepis art. 225 ros. upc. ma na względzie interwencję ministerstwa spraw zagranicznych w interesie krajowym przeciwko agentowi dyplomatycznemu zagranicznemu jedynie w tych przypadkach, gdy chodzi o roszczenie pieniężne lub inne proste i niewątpliwe (OSP. I z 22—29/10 1925 V 342 Ostrecht, Mai 1927).

2. Sądy polskie nie są powołane w zasadzie do sądenia spraw przeciw obcemu państwu; wyjątki mogłyby tylko zajść w razie wyraźnego przepisu prawa narodów, w razie dobrowolnego poddania się i w razie orzecznictwa realnego (OSP. z 2/3 1926 V 418, Gł. pr. 254/26, PPA. 352/26, Ostrecht 1927 Mai str. 275).

B. Prorogatio fori.

1. Umowa o właściwość sądu, położonego poza granicami Państwa Polskiego, zawarta w czasie przed powstaniem Państwa Polskiego, utraciła moc obowiązującą (OSP. z 16/1 1923 Rw. 783/22 PPA. 141/23).

2. Wyrok sądu szwajcarskiego, wydany przeciw obywatelowi bułgarskiemu na podstawie prorogatio fori, ma w Bułgarii znaczenie rei judicatae. W razie niewypełnienia zobowiązania, ustalonego w tym wyroku, może być w Bułgarii otwarta upadłość do majątku dłużnika nawet przedtem, nim wyrok ten zaopatrzony będzie w Bułgarii w „Exequatur“ w myśl art. 1209 i 1210

bułg. ust. post. cyw. (OSKas. bułgarskiego z 1/4 1922, Ostrecht 1926 zes. 3 str. 319).

C. Kaucja aktoryczna.

Do złożenia kaucji aktorycznej nie są obowiązani spadkobiercy obywatela polskiego, w którego imieniu pozew wniesiono, wobec czego obojętne jest, czy spadkobiercy są obywatelami polskimi (OSP. z 16/1 1923 R. 12/23 PPA. 155/23).

D. Tytuły egzekucyjne.

Zagraniczne tytuły egzekucyjne nie są w zasadzie w Polsce wykonalne.

Wyjątek stanowią wyroki zapadłe na zasadzie międzynarodowej konwencji berneńskiej o przewozie towarów kolejami żelaznymi (art. 56 konwencji poz. 685 DURP. z r. 1922).

Rozporządzeniem Prezydenta Rzpltej z 17 maja 1927 poz. 423 DURP. zatwierdzona została umowa zawarta między Polską a Wolnem Miastem Gdańskiem w sprawie wzajemnego wykonywania orzeczeń sądowych, podpisana w Gdańsku w dniu 28 listopada 1925 r. (Zob. niżej pod VI 1 c).

Nadto celem zapewnienia obywatelom polskim zwolnienia od obowiązku składania kaucji aktorycznych w sporach, wytoczonych przed sądami cudzoziemskimi, orzeczenia tychże sądów o kosztach procesowych uznane zostały w następujących konwencjach za wykonalne w Polsce: z Wolnem Miastem Gdańskiem poz. 290 DURP. z r. 1925, z Republiką Czechosłowacką poz. 80 DURP. z r. 1926 art. 3, z Rzeszą Niemiecką poz. 217 DURP. z r. 1926 art. 3, z Republiką Austriacką poz. 467 DURP. z r. 1926 art. 4. (Zob. niżej pod VI).

1. Wyrok sądu mającego siedzibę w b. Austrii, jednakże poza obszarem, należącym do Polski, wydany przed rozpadnięciem się Austrii, jest na obszarze Państwa Polskiego wyrokiem zagranicznym, nie mogącym uzasadnić zarzutu rzeczy osądzonej (OSP. z 20/5 1925 IV 547, PPA. 260/25, Gł. pr. 269/25).

2. Tytuły egzekucyjne, powstałe na ziemiach należących obecnie do Czecho-Słowacji, nie są w Rzeczypospolitej Polskiej wykonalne (OSP. z 12/10 1920 I 85). Wyjątek stanowią wyroki, wydane przez sądy czesko-słowackie w sporach mieszkańców gmin Spiszu i Orawy przed wcieleniem tych gmin do Rzeczypospolitej Polskiej. Wyroki te nie są zagranicznymi tytułami egzekucyjnymi (OSP. Plen. z 18/3 1926 V 211 Ostrecht 1927 Mai str. 278).

3. Tytuły egzekucyjne powstałe na terytorjum b. cesarstwa rosyjskiego nie są wykonalne w Rzpltej Polskiej (OSP. I z 21/10 1920 I 84).

E. Upadłość.

1. Postępowanie upadłościowe, ogłoszone przez sąd krajowy w Wiedniu przed rozpadnięciem się Austrii, obejmuje także ma-

jątek dłużnika, znajdujący się na obszarze, który z Austrii przypadł Polsce (OSA. we Lwowie z 25/5 1925 V 73).

2. Spory, dotyczące znajdującego się w kraju majątku dłużnika-obcokrajowca, nie doznają przerwy przez otwarcie upadłości zagranicą, bo ten majątek może być wydany obcej władzy tylko na szczególne jej żądanie (OSN. w Wiedniu z 28/4 1925 PS. 1927 Nr. 24).

3. O stosunku do Gdańska w sprawach upadłościowych zob. str. 59.

F. Postępowanie układowe.

Układ w postępowaniu układowym zagranicą obejmuje też majątek ruchomy dłużnika w kraju, jeżeli w postępowaniu układowym podał ten majątek i poddał się zagranicznemu postępowaniu układowemu co do całego swego majątku. Wynika to z pojęcia układu, który jest umową między dłużnikiem a wierzycielami, częścią rzeczywistą, częścią (odnośnie do wierzycieli, którzy nie brali udziału) sfingowaną, skierowaną do udzielenia dłużnikowi ułatwienia zapłaty (częściowo zrzeczenia się i prolongaty). Taki układ wiąże wierzyciela-krajowca co do majątku ruchomego w kraju, jeżeli ten brał udział w owym zagranicznym postępowaniu układowym, bo przez to poddał się obcej jurysdykcji (OSN. w Wiedniu z 17/6 1925 PS. 1927 Nr. 38).

III. Cudzoziemcy.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 13 sierpnia 1926 poz. 465 DURP. o cudzoziemcach.

Na zasadzie ust. 6 art. 44 Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 78 poz. 443) postanawiam co następuje:

Dział I.

Zasady ogólne.

Art. 1. Za cudzoziemca uważany jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego.

Cudzoziemiec, posiadający przynależność państwową dwóch lub więcej państw, ma być przy stosowaniu niniejszego rozporządzenia traktowany jako przynależny do jednego z nich, według swobodnego uznania polskich władz państwowych.

Art. 2. Zmiana przynależności państwowej cudzoziemca nie ma wpływu na ważność orzeczeń i zarządzeń przed tą zmianą wydanych, z wyjątkiem wypadku uzyskania obywatelstwa polskiego.

Art. 3. Cudzoziemiec może wjeżdżać, przebywać lub przejeżdżać przez obszar Rzeczypospolitej tylko za zezwoleniem polskich władz państwowych.

Zezwolenia można cudzoziemcowi odmówić, jeżeli jego obecność na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej zagraża dobru państwa, a w szczególności, jeżeli:

- a) zagraża bezpieczeństwu lub porządkowi publicznemu;
- b) był karany sądownie w Rzeczypospolitej za zbrodnię lub występki, albo w obcym państwie — za zbrodnię lub występki;
- c) był wydany z granic Rzeczypospolitej;
- d) jest niepożądany ze względu na zdrowie publiczne;
- e) nie może wykazać, że posiada środki na swoje utrzymanie w Rzeczypospolitej.

Ocena powodów odmowy należy do zakresu swobodnego uznania właściwych władz.

Dział II.

Wjazd, pobyt i przejazd.

Art. 4. Pobyt cudzoziemca może być czasowy lub stały (osiedlenie).

Pojęcie pobytu stałego (osiedlenia) obejmuje stałą siedzibę i z-środkowanie stosunków osobistych oraz gospodarczych w granicach Rzeczypospolitej.

Art. 5. Zezwoleń na wjazd oraz pobyt czasowy udzielają (art. 3) urzędy konsularne.

Cudzoziemiec obowiązany jest opuścić granice Rzeczypospolitej w terminie określonym w zezwoleniu na pobyt, jeśli nie uzyskał od właściwej władzy administracyjnej I-ej instancji zezwolenia na przedłużenie tego terminu.

Zezwolenia na wjazd lub na przejazd mogą dawać prawo do jednorazowego lub wielokrotnego przekraczania granic Rzeczypospolitej.

Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z właściwymi ministrami może udzielać zezwoleń na wjazdy i pobyty zbiorowe na warunkach ulgowych.

Odmowa zezwolenia jest ostateczna.

Art. 6. Zezwoleń na pobyt stały udziela (art. 3) władza administracyjna II-ej instancji tego okręgu, w którym cudzoziemiec zamierza stale przebywać (osiedlić się).

Zezwolenie takie cudzoziemiec może uzyskać wyłącznie przed przyjazdem do Rzeczypospolitej za pośrednictwem właściwego polskiego urzędu konsularnego.

Zmiana pobytu czasowego na pobyt stały jest dopuszczalna z decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych w wyjątkowych wypadkach, zaślugujących na szczególne uwzględnienie.

Odmowa zezwolenia jest ostateczna.

Art. 7. Zezwoleń na przejazd przez Rzeczpospolitą udzielają (art. 3) urzędy konsularne.

Zezwolenie na przejazd obejmuje prawo wjazdu i wyjazdu w punktach przejściowych, przeznaczonych do przekraczania granic państwowych, oraz prawo pobytu w Rzeczypospolitej przez czas określony, konieczny do przejazdu między punktami przejściowymi; zezwolenie na przejazd może określać drogę i środki lokomocji oraz, w związku z tem — czas do przejazdu.

Zezwolenie na przejazd może być udzielone dopiero wtedy, jeżeli cudzoziemiec uzyska uprzednio zezwolenie na wjazd do tego państwa, do którego udaje się. Jeżeli to państwo nie graniczy z Rzeczpospolitą Polską, to cudzoziemiec powinien ponadto uzyskać zezwolenia na

przejazd przez te państwa, które odgraniczają Rzeczpospolitą Polską od państwa, do którego cudzoziemiec udaje się.

Odmowa zezwolenia jest ostateczna.

Dział III.

Ewidencja cudzoziemców.

Art. 8. Cudzoziemcy podlegają obowiązkowi meldunkowemu i rejestracji. Obowiązek meldunkowy winien być dopełniany w ciągu 24-ch godzin od chwili przybycia, względnie od chwili zmiany miejsca pobytu (adresu). Rejestracja jest jednorazowa i winna być dokonana osobiście w ciągu dni 8-miu po przyjeździe przed właściwą władzą administracyjną I-ej instancji, która wydaje rejestrującym się odpowiednie poświadczenia.

Centralny rejestr cudzoziemców prowadzi Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

Minister Spraw Wewnętrznych określa w drodze rozporządzeń współdziałanie osób trzecich w dopełnianiu przez cudzoziemców obowiązku meldunkowego i rejestracji.

Art. 9. Każdy cudzoziemiec, który ukończył lat 16 i znajduje się w granicach Rzeczypospolitej, obowiązany jest posiadać dowód osobisty, stwierdzający jego przynależność państwową; dowód ten winien być wystawiony przez władze państwowe cudzoziemca.

Władze administracyjne I-ej instancji władne są wydawać cudzoziemcom, którzy nie mogą uzyskać dowodu wymaganego w ust. 1., tymczasowe dowody osobiste.

Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych może uznać za wystarczające dowody osobiste wystawiane przez władze państwa nieojczystego tym cudzoziemcom, którzy nie mogą uzyskać dowodu wymaganego w ust. 1., zabiegają o wjazd do Rzeczypospolitej lub przejazd przez jej obszar.

Żona oraz liczące mniej niż lat 16, dzieci, rodzeni bracia i siostry mogą być wpisani do dowodu osobistego głowy rodziny.

Dział IV.

Ograniczenia i wydalenia.

Art. 10. Cudzoziemiec może być wydalony z granic Rzeczypospolitej:

a) jeżeli nie stosuje się do postanowień niniejszego rozporządzenia albo

b) jeżeli pobyt jego staje się uciążliwy dla Rzeczypospolitej ze względu na dobro państwa, a zwłaszcza — bezpieczeństwo lub porządek publiczny.

Art. 11. O wydaleniu decyduje władza administracyjna II-ej instancji. Wyjątek stanowi wydalenie cudzoziemca, nie posiadającego zezwolenia na pobyt stały, w razie przekroczenia granicy nielegalnie, albo niedopełnienia obowiązku meldunkowego lub rejestracji, w których to wypadkach do decyzji o wydaleniu jest również uprawniona władza administracyjna I-ej instancji.

W razie wydania decyzji o wydaleniu może być wydalaniem wyznaczone miejsce przymusowego przebywania do czasu wykonania decyzji.

W celu wykonania decyzji o wydaleniu lub w razie samowolnego przedłużenia pobytu przez cudzoziemca (art. 5 ust. 2), władzy administracyjnej przysługuje prawo przymusowego odstawienia go do granicy.

Ocena powodów wydalenia, jak również warunków i form, w jakich ma się odbywać, należy do zakresu swobodnego uznania właściwych władz.

Koszta przymusowego odstawienia do granicy obciążają cudzoziemca i mogą być ściągnięte z jego majątku. W razie niezamierzoności cudzoziemca koszty te pokrywa Skarb Państwa.

Przeciwko decyzji władzy administracyjnej II-ej instancji o wydaleniu cudzoziemca, który posiada zezwolenie na pobyt stały, służy odwołanie do Ministra Spraw Wewnętrznych. Wniesienie odwołania wstrzymuje wykonanie decyzji.

Pozatem decyzje władz wydawane na podstawie artykułów 10-go i niniejszego są ostateczne.

Art. 12. Rada Ministrów może ze względu na bezpieczeństwo państwa, albo ze względów politycznych, gospodarczych lub sanitarnych zarządzić na czas przejściowy, w drodze rozporządzeń, wyjątkowe ograniczenia co do wjazdu, pobytu, wyjazdu lub przejazdu cudzoziemców.

Ograniczenia te mogą polegać na:

- a) całkowitem lub częściowym zamknięciu ruchu granicznego,
- b) zakazie pobytu czasowego lub stałego (osiedlania się) na pewnych obszarach Rzeczypospolitej,
- c) ograniczeniu swobody ruchu na obszarze Rzeczypospolitej,
- d) zastosowaniu specjalnych środków kontroli.

Decyzje wydawane w wykonaniu rozporządzeń opartych na niniejszym artykule należą do zakresu swobodnego uznania władz i są ostateczne.

Dział V.

Postępowanie.

Art. 13. Do orzeczeń i zarządzeń władz wydawanych na podstawie niniejszego rozporządzenia lub na podstawie rozporządzeń na niem

opartych, o ile rozporządzenie niniejsze nie wyklucza prawa odwołania, mają zastosowanie obowiązujące przepisy o odwołaniu od zarządzeń i orzeczeń władz administracyjnych z tem, że termin dla odwołania ustala się na dni 7.

Na obszarze województwa śląskiego odwołanie winno być wniesione również w terminie dni 7 i decyzja wydana w II-iej instancji jest ostateczna.

Władza odwoławcza wstrzyma wykonanie decyzji, jeżeli względy publiczne nie stoją na przeszkodzie.

Postanowienia niniejszego artykułu nie mają zastosowania do orzeczeń karnych władz administracyjnych, wydawanych na podstawie art. 17 i 18 niniejszego rozporządzenia.

Art. 14. W sprawach, związanych z wykonywaniem niniejszego rozporządzenia lub rozporządzeń na niem opartych, cudzoziemiec obowiązany jest stawić się na wezwanie władzy administracyjnej względnie podległych jej organów wykonawczych pod rygorem przymusowego sprowadzenia.

Art. 15. Za zezwolenia udzielane cudzoziemcom na podstawie art. 5 i 6 i za czynności rejestracyjne (art. 8) mogą być pobierane opłaty.

Wysokość tych opłat, sposób ich uiszczania oraz ulgi dla nieza-możnych cudzoziemców ustala w drodze rozporządzeń Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Dział VI.

Przepisy karne.

Art. 16. 1) Kto podrabia lub przerabia (fałszuje) przewidziane na mocy niniejszego rozporządzenia lub na mocy rozporządzeń na niem opartych dokumenty, pieczęcie lub pieczętki urzędowe, albo kto z takich podrobionych lub przerobionych dokumentów, pieczęci lub pieczętek świadomie korzysta lub dostarcza ich innym osobom,

2) kto składa przed władzą świadomie fałszywe zeznania lub dowody, albo zamiecha ważne okoliczności, dotyczące warunków, od których uzależnione jest stwierdzenie przynależności państwowej albo uzyskanie dowodu osobistego, zezwolenia lub poświadczenia, przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu lub w rozporządzeniach na niem opartych albo świadomie korzysta z dowodu osobistego, zezwolenia lub poświadczenia w powyższy sposób uzyskanego,

3) kto świadomie przekracza granice państwa bez właściwych dokumentów lub w miejscu na to nieprzeznaczonym, albo mimo zamknięcia ruchu granicznego,

4) cudzoziemiec, który legitymuje się dokumentem autentycznym, lecz należącym do innej osoby, albo każdy, kto swój lub należący do

trzeciej osoby dokument autentyczny oddaje innym w tym celu, aby służył cudzoziemcowi do legitymowania się,

5) cudzoziemiec, który ukrywa się przed władzą w celu uchylecia się od zarządzonego wydalenia z granic Rzeczypospolitej albo, będąc wydalonym z Rzeczypospolitej, powraca do niej samowolnie,

6) kto usiłuje popełnić jedną z czynności wymienionych w punktach pod 1—5 albo do takiej czynności świadomie podżega lub pomaga — ulega karze więzienia do jednego roku lub karze grzywny od 300 do 10.000 złotych albo obu tym karom łącznie, o ile dany czyn według powszechnych ustaw karnych nie ulega karze surowszej.

Na obszarze, na którym obowiązuje austriacka ustawa karna z 1852 r., zamiast więzienia orzeka się ścisły areszt.

Do orzekania są właściwe sądy powiatowe (pokoju).

Bez względu na przepisy ustaw karnych powszechnych, czyny wymienione pod punktami 1, 2 i 4 są karalne także wówczas, gdy je popełniono zagranicą bądź przed władzą polską, bądź w celu korzystania z uprawnień przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu lub w rozporządzeniach na niem opartych.

Art. 17. Cudzoziemiec, winny naruszenia innych przepisów niniejszego rozporządzenia lub rozporządzeń na niem opartych, ulega karze grzywny do 3.000 złotych lub karze aresztu do 6 tygodni albo obu karom łącznie, o ile dany czyn nie stanowi przestępstwa zagrożonego karą surowszą.

Tej samej karze ulega osoba trzecia za zaniedbanie współdziałania w dopełnianiu przez cudzoziemca obowiązku meldunkowego lub rejestracyjnego.

Władza orzekająca oznacza w orzeczeniu na wypadek niemożności ściągnięcia grzywny karę zastępczego aresztu, według słusznego uznania, jednak nie ponad 6 tygodni.

Art. 18. Do orzekania o czynach, przewidzianych w artykule poprzednim, powołane są władze administracyjne I-iej instancji.

Od orzeczenia karnego władzy administracyjnej I-iej instancji można w ciągu dni 7, od dnia doręczenia orzeczenia, wnieść na ręce władzy, która orzeczenie wydała, odwołanie do właściwego sądu okręgowego. Sąd ten rozstrzyga prawomocnie przy odpowiednim zastosowaniu przepisów, dotyczących odwołań od wyroków sądów powiatowych (pokoju).

Sąd okręgowy nie może jednak uchylić orzeczenia z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania przez władzę administracyjną.

Odwołanie się do sądu nie wstrzymuje wykonania kary; kary pozbawienia wolności nie wolno jednak wykonać przed prawomocnością orzeczenia bez zgody oskarżonego.

Jeśli istnieje uzasadniona obawa, że oskarżony (obwiniony) cudzoziemiec nie stanie na wezwanie przed władzą administracyjną lub przed sądem albo nie podda się orzeczonej karze, można zarządzić jako środek zapobiegawczy areszt (areszt śledczy).

Decyzję co do środka zapobiegawczego poweźmie na żądanie władzy administracyjnej najbliższy sąd powiatowy (pokoju); zażalenie na tę decyzję rozstrzyga ostatecznie sąd okręgowy.

Na obszarze województwa poznańskiego, pomorskiego i górnośląskiej części województwa śląskiego stosuje się przepisy o wydawaniu policyjnych mandatów karnych.

Dział VII.

Postanowienia specjalne.

Art. 19. Rozporządzenie niniejsze nie stosuje się do osób, którym przysługuje prawo eksterytorjalności.

Szefowie przedstawicielstw konsularnych państw obcych z członkami swych rodzin, o ile prowadzą z nimi wspólne gospodarstwo domowe, oraz podległy im personel urzędniczy zwolnieni są również od postanowień niniejszego rozporządzenia. O ileby jednakowoż obywatele polscy, przebywający w obcym państwie w takim samym charakterze, zostali ograniczeni w korzystaniu z podobnych ulg, te same ograniczenia mają być zastosowane wobec cudzoziemców, o których mowa w poprzednim zdaniu.

Przy wjeździe do Rzeczypospolitej, przy wyjeździe z jej granic oraz przy przejeździe przez jej obszar osoby wymienione w ustępach 1-ym i 2-im niniejszego artykułu otrzymują od władz polskich na swych paszportach dyplomatycznych względnie służbowych wizy dyplomatyczne względnie służbowe. Osobom tym Ministerstwo Spraw Zagranicznych wydaje bezpłatnie specjalne legitymacje.

Członkowie delegacji i komisji zagranicznych, osoby, przebywające w porozumieniu z rządem Rzeczypospolitej oraz osoby, posiadające polską wizę dyplomatyczną, mogą być zwolnione od wszystkich lub od niektórych postanowień niniejszego rozporządzenia.

Przepisy wykonawcze w zakresie niniejszego artykułu wydaje w drodze rozporządzeń Minister Spraw Zagranicznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 20. Minister Spraw Wewnętrznych określa w drodze rozporządzeń warunki, od których jest uzależnione lądowanie na brzeg polski oraz pobyt czasowy na obszarze Rzeczypospolitej cudzoziemców, którzy nie posiadają przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu dokumentów, a stanowią załogę lub są pasażerami statków, znajdujących się na polskich wodach terytorjalnych.

Prawo to może Minister Spraw Wewnętrznych przekazać właściwym wojewodom.

Dział VIII.

Postanowienia przejściowe i końcowe.

Art. 21. Cudzoziemcy, którzy znajdują się w Rzeczypospolitej w chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, mogą w terminach ustalanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych zwracać się o zezwolenia na pobyt stały bezpośrednio do właściwych władz administracyjnych II-ej instancji, które wydają decyzję na zasadach wskazanych w art. 6.

Dla cudzoziemców, którzy znajdują się w Rzeczypospolitej w chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, Minister Spraw Wewnętrznych wyda w drodze rozporządzeń specjalne przepisy w zakresie: 1) zaopatrzenia się w dowody przewidziane w art. 9 ust. 1 i ust. 2, 2) meldowania się, 3) dopełnienia obowiązku rejestracji, 4) uzyskania zezwoleń na pobyt czasowy.

Art. 22. Przewidziane w niniejszym rozporządzeniu uprawnienia władzy administracyjnej I-ej i II-ej instancji przysługują na obszarze m. st. Warszawy Komisarzowi Rządu na m. st. Warszawę.

Art. 23. Minister Spraw Wewnętrznych określa w drodze rozporządzeń formę i treść dowodów osobistych (art. 9 ust. 2) i zezwoleń (art. 5 i 6) oraz wydaje szczegółowe rozporządzenia do art. 1, o meldunkach i rejestracji (art. 8), o wydalaniu (art. 10 i 11) tudzież o stosowaniu środków przymusowych (art. 11 i 14).

Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych wydaje rozporządzenia wykonawcze do art. 9 ust. 1 i ust. 3, art. 5 ust. 1 i ust. 3 i art. 7.

Minister Spraw Wewnętrznych określi w drodze rozporządzeń warunki odstawiania do kraju ojczystego na pokładach statków, znajdujących się na polskich wodach terytorjalnych, cudzoziemców wydalanych z Rzeczypospolitej.

Art. 24. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1-ym stycznia 1927 r. i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej.

Z chwilą wejścia w życie niniejszego rozporządzenia tracą moc obowiązującą przepisy w zakresie spraw niem unormowanych, z wyjątkiem przepisów ustaw karnych, dających sądom prawo orzekania o wydalaniu cudzoziemców.

Art. 25. Wykonanie niniejszego rozporządzenia powierza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych, Ministrowi Spraw Zagranicznych i Ministrowi Sprawiedliwości.

IV. Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców.

Ustawa z 24 marca 1920 r. poz. 178 DURP. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców.

Art. 1. Nabywanie nieruchomości przez obcokrajowców, a to tak przez osoby fizyczne, jak i prawne, może nastąpić jedynie po uprzednim uzyskaniu zezwolenia Rady Ministrów na wniosek Ministra Skarbu. Co do nieruchomości, mających specjalne znaczenie, jako to: przemysłowo-handlowe, rolnicze lub inne, decyzja Rady Ministrów zapadnie w porozumieniu z właściwym Ministrem.

Art. 2. Rada Ministrów na wniosek Ministra Skarbu może w poszczególnych wypadkach stawiać specjalne warunki jak nabywcy tak i sprzedawcy, od których wypełnienia będzie uzależniona możliwość dokonania transakcji.

Art. 3. W pozwoleniu powinno być wymienione: 1) osoba nabywcy, 2) przedmiot nabycia, 3) suma minimalna nabycia, 4) warunki istotne transakcji oraz warunki specjalne, postawione w myśl art. 2 niniejszej ustawy.

Zezwolenie ważne jest na czas czterech miesięcy. Przedłużenie tego okresu nie jest dopuszczalne. Jeżeli akt nabycia w tym czasie nie zostanie sporządzony, zezwolenie traci moc swoją.

Art. 4. Decyzja Rady Ministrów nie wymaga uzasadnienia i nie ulega żadnemu zaskarżeniu.

Art. 5. W wypadkach przewidzianych w art. 1 niniejszej ustawy nie wolno sporządzać i zatwierdzać aktów prawnych, ani na aktach tych podpisów stron uwierzytelniać, a władze hipoteczne nie mogą przepisywać tytułu własności na nabywcę bez złożenia zezwolenia Rady Ministrów, oraz urzędowego dowodu, że te warunki, które w myśl zezwolenia powinny poprzedzać dokonanie transakcji, zostały spełnione. W aktach prawnych powinny być ściśle uwzględnione pod rygorem nieważności aktów wszystkie warunki, wyszczególnione w zezwoleniu.

Art. 6. Obcokrajowcy powinni każdym razem przed wzięciem udziału w licytacji nieruchomości wykazać się zezwoleniem Rady Ministrów do nabycia danej nieruchomości.

Art. 7. Nabycie nieruchomości przez obcokrajowca wbrew postanowieniom niniejszej ustawy jest nieważne.

W razie zawarcia transakcji wbrew tej ustawie, o nieważności orzekają sądy na żądanie właściwej władzy.

Art. 8. Postanowienia niniejszej ustawy nie dotyczą przeniesienia prawa własności na spadkobierców.

Art. 9. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrom: Skarbu i Sprawiedliwości, a w b. dzielnicy pruskiej w porozumieniu z Ministrem b. Dzielnicy Pruskiej¹⁾.

Art. 10. Ustawa niniejsza nabiera mocy obowiązującej w 8 dni po jej ogłoszeniu²⁾.

Moc obowiązująca ustawy powyższej została rozporządzeniem Rady Ministrów z 28 kwietnia 1921 poz. 281 DURP. rozciągnięta na ziemie przynależne do obszaru Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z umową o preliminaryjnym pokoju i rozejmie, podpisanej w Rydze w dniu 12 października 1920; zaś rozporządzeniem tejże Rady z 26 listopada 1923 poz. 1001 DURP. za Ziemię Wileńską a ustawą z 3 listopada 1923 poz. 943 DURP. na obszar województwa śląskiego z zastosowaniem atoli ulg przewidzianych w polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej, zawartej w Genewie dnia 15 maja 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44, poz. 371) n. p. dla hipotecznych banków niemieckich, które w myśl § 6 konwencji mogą nabywać nieruchomości na Górnym Śląsku polskim w celu uniknięcia strat z tytułu hipotek należących do nich w dniu zmiany suwerenności.

Konwencje handlowe zawarte dotąd przez Polskę z innymi państwami, zawierają w zasadzie postanowienie, że obywatele jednej z układających się stron, mogą na terytorjum drugiej strony nabywać i posiadać własność nieruchomą w tym zakresie, w jakim prawa krajowe pozwalają lub pozwolą nabywanie i posiadanie obywatelom jakiegokolwiek obcego państwa. Przywileje w kierunku zwolnienia od zastosowania przepisów ustawy z 24 marca 1920 poz. 178 DURP. nie zostały atoli dotychczas żadnemu państwu przyznane. Dlatego też niektóre konwencje międzynarodowe zastrzegają co do kupna, posiadania i użytkowania dóbr nieruchomych te wyjątki i ograniczenia, które są lub będą stosowane do obywateli wszystkich państw obcych.

Ustawa z 24 marca 1920 poz. 178 DURP. ma zastosowanie do udzielania cudzoziemcom zezwoleń na użytkowanie wód (art. 58 ustawy wodnej z 19 września 1922 poz. 936 DURP.).

¹⁾ Ministerstwo b. dzielnicy pruskiej jest już zniesione.

²⁾ t. j. po 12 kwietnia 1920.

Opłata stemplowa od zezwolenia na nabycie nieruchomości przez cudzoziemca wynosi 1 proc. od nominalnej sumy nabycia, nie więcej jednak niż 500 zł. (art. 156 p. 3 ustawy z 1 lipca 1926 poz. 570 DURP.).

Okólnik Ministra Sprawiedliwości z 28 czerwca 1921 (ogłoszony w Dz. Urz. Min. Spraw. z r. 1921 str. 262) w przedmiocie przestrzegania przepisów ustawy o nabywaniu nieruchomości przez obcokrajowców:

„Do Sądów i Notariuszów w b. zaborach rosyjskim i austriackim. Na zasadzie art. 5 ustawy z dnia 24 marca 1920 r. Dz. u. Nr. 31 poz. 178 o nabywaniu nieruchomości przez obcokrajowców — sądy i notariusze są obowiązani przy sporządzaniu i zatwierdzaniu aktów, dotyczących nabywania nieruchomości, względnie przy uwierzytelnianiu podpisów stron na takich aktach (w b. zaborze austriackim), żądać dowodu, że nabywca jest obywatelem Rzeczypospolitej, chyba że ta okoliczność jest sądowi względnie notariuszowi wiadoma. Poza tym wypadkiem tego żądania także wówczas stawiać nie można, jeżeli już władza powołana do nadzoru nad obrotem ziemią, a w szczególności urząd ziemski zezwolił na transakcję.

Gdyby na wezwanie dowodu obywatelstwa nie dostarczono, sporządzenie i zatwierdzenie odnośnego aktu prawnego, względnie uwierzytelnienie podpisów, może nastąpić tylko po przedstawieniu zezwolenia Rady Ministrów (art. 1 i 3 powołanej ustawy).

Zaznaczam, że w b. zaborze rosyjskim ta okoliczność, że dana osoba była obywatelem b. cesarstwa rosyjskiego, bynajmniej nie daje jej prawa do nabywania nieruchomości w Państwie polskim, o ile tej osobie nie przysługuje obywatelstwo polskie z mocy ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r. Dz. U. Nr. 7 poz. 44.

Oczekuję ścisłego wykonywania przepisów powołanej i dla interesów całego społeczeństwa bardzo doniosłej ustawy“.

Art. 43 umowy z Wolnem Miastem Gdańskiem z 24 października 1921 (załącznik do Nru 16 DURP. z roku 1922) stanowi: „Obywatele jednej strony są na równi z obywatelami drugiej Strony uprawnieni do nabywania na obszarze drugiej Strony majątku ruchomego lub nieruchomego wszelkiego rodzaju i pod jakimkolwiek tytułem prawnym oraz do rozporządzania nim we wszelki sposób, do posiadania go i zarządzania nim, nie podlegając innym lub wyższym świadczeniom, podatkom lub opłatom w jakiegokolwiek formie, niż obywatele drugiej Strony“.

1. Ustawa nie dotyczy aktów nabycia zdziałanych przed wejściem jej w moc (OSP. z 3/10 1924 III 511).

2 Wykonanie zastrzeżonego odstąpienia od umowy na wypadek nieuzyskania w określonym czasie zezwolenia Rady Ministrów nie wymaga zachowania żadnej formy (OSP. z 22/2 1924 III 571).

3. Osoba, która w celu obejścia ustawy o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców zgodziła się na sprzedaż swej nieruchomości na rzecz osoby podstawionej w miejsce właściwego kontrahenta-cudzoziemca, może mimo swej zgody zaskarżać skutecznie pozornosc kontraktu (OSP. Plen. z 1/3 1927 Rw. 458/26 zeszyt lipcowy z r. 1927).

4. Akt sprzedaży nieruchomości cudzoziemcowi bez uprzedniego zezwolenia Rady Ministrów jest bezwzględnie nieważny. Późniejsze uzyskanie rzeczzonego zezwolenia nie może tej nieważności uleczyć (OSP. I z 3/4 1925 VI 295).

5. Art. 43 umowy zawartej między Polską a Wolnem Miastem Gdańskiem, nadający obywatelom jednej Strony prawo do nabywania na obszarze drugiej Strony majątku nieruchomego wszelkiego rodzaju, nie daje podstawy do przyjęcia, że obywatelom państw, z którymi istnieje konwencja, przewidująca nabywanie nieruchomości położonych w Polsce, o ile to prawo jest przyznane obywatelom jakiegokolwiek innego państwa, służy prawo nabywania nieruchomości w Polsce bez względu na przepisy ustawy z 24 marca 1920 poz. 178 DURP. (OSP. z 25/1 1927 R. 291/26, zeszyt październikowy z r. 1927).

6. Zob. orzeczenia przy art. 6 ust. 3 prawa międzynarodowego.

Uwaga. Zatrudnienie na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej pracowników, nie będących obywatelami Państwa Polskiego, jest unormowane rozp. Prez. Rzpłtej z 4 czerwca 1927 poz. 472 DURP.

V. Traktaty międzynarodowe.

Rzeczpospolita Polska zawarła z następującymi państwami traktaty, dotyczące stosunków prywatno-prawnych:

1) z Francją konwencję handlową¹⁾ z 6 lutego 1922 poz. 441, 442 (art. 16), 443 DURP., tudzież poz. 717 i 835 DURP. z roku 1924 i konwencję handlową z 9 grudnia 1924 poz. 432, 468, 469 i 826 DURP. z roku 1925, umowę dotyczącą przemysłu naftowego z 6 lutego 1922 poz. 633/22, 832/23 i 833/23, umowę bilateralną z 6 lutego 1922, dotyczącą majątków, praw i udziałów poz. 634/22, 149/24 i 150/24 DURP., wreszcie konwencję dotyczącą przesyłania pism sądowych oraz rekwizycji w sprawach cywilnych i handlowych poz. 499/26, 210/27 i 211/27 DURP.;

2) z Rumunją konwencję handlową i pocztową z 1 lipca 1921 poz. 636, 937, 938 DURP. z r. 1922 i konwencję sanitarną z 20 grudnia 1922 poz. 636 i 637 DURP. z r. 1923;

3) ze Szwajcarią konwencję handlową z 26 czerwca 1922 poz. 638 i 744 DURP. i traktat koncyliacyjny i arbitrażowy, ogłoszony w poz. 385 DURP. z r. 1926;

4) z Włochami konwencję handlową z 12 maja 1922 poz. 639/22, 181/23, 182/23 DURP. i konwencję naftową z 31 stycznia 1923 poz. 320, 388 i 389/23 DURP.;

5) z Anglią traktat handlowy i nawigacyjny z 26 listopada 1923 poz. 457, 582 i 583 DURP. z r. 1924, co do terytorjum Palestyny zob. poz. 162 DURP. z r. 1925, co do kolonii i protektoratów brytyjskich poz. 287, 316, 721, 871 DURP. z r. 1925, poz. 475 DURP. z roku 1926;

6) z Finlandją traktat handlowy i nawigacyjny z 10 listopada 1923 poz. 458, 781 i 782 DURP. z roku 1924 i poz. 470 DURP. z r. 1925;

7) z Królestwem Serbów, Kroatów i Słoweńców umowę dotyczącą stosunków prawnych obu stron z 4 maja 1923 poz. 462 DURP. z roku 1924 i konwencję handlową z 23 października 1922 poz. 998 DURP. z roku 1923 i poz. 373, 374 DURP. z roku 1924, wreszcie traktat koncyliacyjno-arbitrażowy poz. 548 DURP. z r. 1927;

8) z Turcją traktat przyjaźni z 23 lipca 1923 poz. 3, 407 i 408 DURP. z r. 1924, umowę handlową z 23 lipca 1923 poz. 2, 409 i 410 DURP. z roku 1924 i konwencję osiedleńczą z 23 lipca 1923 poz. 4, 411 i 412 DURP. z roku 1924;

9) z Japonią traktat handlowy i nawigacyjny z 7 grudnia 1922 poz. 378 DURP. z roku 1924 i poz. 42 i 43 DURP. z roku 1925;

10) z Rosją, Ukrainą i Białorusią konwencję sanitarną z 7 lutego 1923 poz. 111 i 112 DURP. z roku 1924, tudzież poz. 710 DURP. z r. 1923; takąż konwencję z Łotwą z 7 lipca 1922 poz. 442 i 443 z r. 1925;

11) o Górnym Śląsku konwencję genewską z 15 maja 1922 poz. 370 DURP.;

12) z Wolnem Miastem Gdańskiem w wykonaniu art. 104 traktatu wersalskiego konwencję polsko-gdańską z 9 listopada 1920 poz. 117 DURP. z r. 1922, — następnie celem wykonania i uzupełnienia tej konwencji umowę z 24 października 1921, zatwierdzoną ustawą z 17 grudnia 1921 poz. 139 DURP. z r. 1922, która-to umowa zawiera w części drugiej postanowienia o sprawach sądowych; — dalej w celu wykonania art. 61 umowy z 24 października 1921 w dniu 14 lutego 1924 umowę w sprawie zabezpieczenia kosztów procesowych i zaliczek na koszty sądowe, zatwierdzoną ustawą z 17 grudnia 1924 poz. 5 DURP. z r. 1925 a ogłoszoną w poz. 290 i 291 DURP. z r. 1925; — wreszcie w dniu 28 listopada 1925 umowę w sprawie wzajemnego wykonywania orzeczeń sądowych, zatwierdzoną rozp. Prez. Rzpltej z 17 maja 1927 poz. 423 DURP. i ogłoszoną w poz. 489 i 490 DURP. z r. 1927 a sprostowaną co do art. 2 jej tekstu niemieckiego obwieszczeniem Ministra Sprawiedliwości z 28 czerwca 1927 poz. 522 DURP.;

13) z Austrią konwencję handlową z 25 września 1922 poz. 774 DURP. i poz. 19, 20 DURP. z r. 1923, konwencję arbitrażową z 13 listopada 1923 poz. 96 DURP. z r. 1925 oraz traktat koncyliacyjno-arbitrażowy poz. 164, 350, 351 DURP. z r. 1927, traktat pokojowy w St. Germain z 10 września 1919 poz. 426 DURP. z r. 1924 poz. 114 i 115 DURP. z r. 1925, układ z 5 maja 1925 o żegludze powietrznej, ogłoszony w DURP. 1926 poz. 89 i umowę w przedmiocie wzajemnego obrotu prawnego, ratyfikowaną zgodnie z ustawą z 22 lipca 1925 a ogłoszoną w poz. 467 i 468 DURP. z r. 1926, — nadto ustawą z 24 czerwca 1927 poz. 551 DURP. Sejm wyraził zgodę na ratyfikację umowy z Republiką austriacką o zapobieżeniu dwukrotnemu pobieraniu podatku spadkowego, podpisanej w Wiedniu dnia 24 listopada 1926;

14) układ dotyczący tymczasowego unormowania stosunków między Polską a terytorjum Kłajpedy z 6 kwietnia 1922 poz. 775 DURP.;

¹⁾ O konwencjach handlowych zobacz Leona Babińskiego „Prawo cudzoziemców w Polsce” Nr. 2 Hoesicka tekstów ustaw.

15) z Belgią umowę, dotyczącą majątków, praw i udziałów z 20 września 1922 poz. 446, 834 i 835 DURP. z r. 1923;

16) z Belgią i Wielkim Księstwem Luksemburskim traktat handlowy z 30 grudnia 1922 poz. 437, 836 i 837 DURP. z r. 1923;

17) z Islandją traktat handlowy i nawigacyjny z 22 marca 1924 poz. 701, 734 i 735 DURP. z roku 1924;

18) z Danją traktat handlowy i nawigacyjny z 22 marca 1924 poz. 718, 736 i 737 DURP. z roku 1924, tudzież układ dotyczący żeglugi powietrznej poz. 326 i 327 DURP. z roku 1925 i traktat koncyliacyjny i arbitrażowy poz. 352 DURP. z r. 1927;

19) z Holandją traktat handlowy i nawigacyjny z 30 maja 1924 poz. 295, 422 i 423 DURP. z r. 1925 i konwencję z 4 listopada 1925, dotyczącą żeglugi powietrznej ogłoszoną w poz. 634 DURP. z r. 1926;

20) ze Stolicą Apostolską układ określający stosunek Państwa do kościoła rzymsko-katolickiego poz. 324, 501 i 502 DURP. z r. 1925, — do konkordatu tego wydano szereg rozporządzeń celem wprowadzenia go w moc, a mianowicie:

do art. IV rozp. z 23 marca 1926 poz. 271 DURP. w sprawie udzielania pomocy państwowej przy wykonywaniu postanowień i dekretoów kościelnych,

do art. VII rozp. z 25 listopada 1926 poz. 714 DURP. w sprawie organizacji kościelnej duchowieństwa wojskowego,

do art. XIII rozp. z 9 grudnia 1926 poz. 9 DURP. z r. 1927 o nauce szkolnej religii katolickiej i z 10 grudnia 1925 poz. 938 DURP. w sprawie kwalifikacji zawodowych duchownych rzymsko-katolickich do nauczania religii w szkołach średnich ogólnie-kształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych,

do art. XIV rozp. z 19 grudnia 1925 poz. 35 DURP. z r. 1926 w sprawie komisji mieszanych dla ochrony zabytków sztuki i kultury, znajdujących się w katolickich kościołach i lokalach kościelnych,

do art. XVI rozp. z 16 grudnia 1925 poz. 904 DURP. o uchyleniu ciężącego na Prokuraturji Generalnej obowiązku zastępowania majątków kościelnych,

do art. XIX rozp. z 5 września 1925 poz. 696 DURP. w sprawie obsadzenia beneficjów proboszczowskich;

21) ze Związkiem Socjalistycznych Republik Rad konwencję konsularną z 18 lipca 1924, ratyfikowaną ustawą z 18 lutego 1926 a ogłoszoną w poz. 210 i 211 DURP. z r. 1926;

22) ze Szwecją traktat handlowy i nawigacyjny z 2 grudnia 1924 poz. 433, 490 i 491 DURP. z r. 1925, konwencję z 1 października

1925 dotyczącą żeglugi powietrznej, ogłoszoną w poz. 420 DURP. z r. 1926 tudzież traktat koncyliacyjny i arbitrażowy poz. 165, 328 i 329 tudzież 397 DURP. z roku 1927;

23) ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej układ handlowy z 10 lutego 1925, ratyfikowany ustawą z 15 lipca 1925 poz. 587 DURP. ogłoszony w poz. 654 i 655 DURP. z r. 1925;

24) z Węgrami konwencję handlową z 26 marca 1925 poz. 567 DURP., ogłoszoną w poz. 656 i 657 DURP. z roku 1925;

25) z Grecją konwencję handlową z 18 kwietnia 1925 ratyfikowaną ustawą z 22 lipca 1925 poz. 631 DURP., ogłoszoną w poz. 683 i 684 DURP. z r. 1925;

26) z Czechosłowacją umowę w przedmiocie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych z 6 marca 1925, ratyfikowaną ustawą z 30 lipca 1925 poz. 624 DURP., ogłoszoną w poz. 80 i 81 DURP. z r. 1926, umowę w sprawie zapobieżenia dwukrotnemu opodatkowaniu w dziedzinie podatków spadkowych z 23 kwietnia 1925, ratyfikowaną ustawą z 30 lipca 1925 poz. 621 DURP. i ogłoszoną w poz. 78 i 79 DURP. z r. 1926, tudzież umowę z tegoż dnia w sprawach prawnych i finansowych, ratyfikowaną ustawą z 20 lipca 1925 poz. 622 DURP. i ogłoszoną w poz. 256 i 257 DURP. z roku 1926, dalej traktat koncyliacyjny i arbitrażowy poz. 625/25, 283/26 i 284/26 DURP. wreszcie konwencję handlową, ogłoszoną w Nrze 111 DURP. z roku 1926;

27) z Łotwą konwencję konsularną z 3 stycznia 1924 ratyfikowaną ustawą z 22 lipca 1925 poz. 568 DURP. i ogłoszoną w poz. 26 i 27 DURP. z r. 1926, zob. także poz. 10 i 31;

28) z Rzeszą Niemiecką układ z 16 grudnia 1925 o dobrach rodzinnych, ogłoszony w DURP. 1926 poz. 98 i o obrocie prawnym, ogłoszony w DURP. 1926 poz. 217, tudzież w sprawach opiekuńczych ogłoszony w DURP. 1926 poz. 265, wreszcie traktat arbitrażowy ogłoszony w DURP. 1926 poz. 662;

29) z Estonją konwencję konsularną z 11 stycznia 1924 ratyfikowaną ustawą z 19 maja 1925 poz. 434 DURP., a ogłoszoną w poz. 155 i 156 DURP. z r. 1926;

30) z Bułgarią prowizoryczne porozumienie w sprawach handlowych i nawigacyjnych z 29 kwietnia 1925, ogłoszone w poz. 32 i 33 DURP. z r. 1927;

31) z Estonją, Finlandją i Łotwą traktat arbitrażowy i koncyliacyjny, ogłoszony w poz. 873 DURP. z r. 1925.

32) Ustawą z 24 czerwca 1927 poz. 549 DURP. Sejm wyraził zgodę na ratyfikację traktatu handlowego i nawigacyjnego z Norwegią, podpisanego w Warszawie dnia 22 grudnia 1926.

Inne konwencje natury prywatno-prawnej, do których przystąpić Rzeczpospolita Polska zobowiązała się art. 19 Traktatu między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Polską, podpisanego w Wersalu dnia 28 czerwca 1919, a ratyfikowanego przez Polskę zgodnie z ustawą z 31 lipca 1919 (Dz. U. P. P. 1920 Nr. 110, poz. 723) są następujące:

1) Konwencja międzynarodowa z 14 października 1890 o przewozie towarów kolejami żelaznymi, ze zmianami wprowadzonymi przez porozumienie dodatkowe z 16 lipca 1895, oraz konwencje dodatkowe z 16 czerwca 1898, 19 września 1906 wraz z deklaracją dodatkową z 20 września 1893.

Rzeczpospolita Polska przystąpiła do tej konwencji od dnia 24 lutego 1922 (zob. Oświadczenie rządowe z 4 kwietnia 1922 poz. 685 DURP.).

We wzajemnej komunikacji kolejowej między Polską a Rzeszą Niemiecką obowiązuje od 1 czerwca 1927 umowa, podpisana w Berlinie, ratyfikowana na zasadzie ustawy z 16 lutego 1927 poz. 174 DURP. i ogłoszona w DURP. 1927 poz. 433.

2) Międzynarodowa Konwencja Paryska z dnia 20 marca 1883 o ochronie własności przemysłowej przejrzana w Brukseli 14 grudnia 1900 i w Waszyngtonie 2 czerwca 1911 wraz z uzupełniającym ją protokołem zamknięcia z 2 czerwca 1911.

Przystąpienie Polski do tej konwencji jest podane do wiadomości oświadczeniem rządowym ogłoszonym w Dz. U. R. P. 1922 Nr. 8 poz. 58.

Prócz państw podanych w tem oświadczeniu przystąpiły do powyższej konwencji także: Luksemburg (poz. 486/22 DRRP.), Kanada (poz. 771/23 DURP.), Grecja (poz. 855/24 DURP.), Łotwa (poz. 722/25 DURP.), Turcja (poz. 810/25 DURP.), Islandja (poz. 872/25 DURP.), Australia (poz. 71/26 DURP.).

Do konwencji międzynarodowej, podpisanej w Bernie dnia 30 czerwca 1920 w przedmiocie zachowania i przywrócenia praw własności przemysłowej, naruszonych przez wojnę światową Rzeczpospolita Polska przystąpiła na zasadzie ustawy z 7 lipca 1921 poz. 133 DURP. z r. 1922. (Zob. Oświadczenie rządowe z 3 stycznia 1922 poz. 134 DURP.).

3) Międzynarodowa Konwencja, dotycząca ochrony utworów literackich i artystycznych, podpisana w Bernie 9 września 1886, przejrzana w Berlinie 13 listopada 1908 wraz z protokołem dodatkowym, podpisanym w Bernie 20 marca 1914.

Do konwencji tej Rząd Polski przystąpił w dniu 28 stycznia 1920, o czym podano do wiadomości oświadczeniem rządowym z 12 maja 1921 poz. 16 DURP. z r. 1922. Moc obowiązująca przystąpienia Rze-

czypospolitej Polskiej do powyższej konwencji została rozciągnięta na ziemie górnośląskie województwa śląskiego ustawą z 16 czerwca 1922 poz. 388 DURP.

Oprócz państw wymienionych w ogłoszeniu poz. 16 DURP. z r. 1922 przystąpiły do konwencji tej państwa następujące: Brazylja (DURP. 1922 poz. 221), Grecja (DURP. 1924, poz. 414), Syria i Liban (DURP. 1924, poz. 903), Palestyna (DURP. 1924, poz. 852), Rumunja (DURP. 1926 poz. 785), Węgry (DURP. 1922, poz. 182). Na obszarze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej została obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej zapewniona ochrona praw autorskich (zob. Oświadczenie z 16 lutego 1927 poz. 99 DURP.). Tekst odnośnej proklamacji Prezydenta Stanów Zjednoczonych oraz noty rządu polskiego są ogłoszone w dzienniku urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości z roku 1927, Nr. 12.

Na posiedzeniu Sejmu w dniu 7 lipca 1927 odbyło się pierwsze czytanie projektów ustaw w sprawie przystąpienia Rzpltej Polskiej do konwencji, podpisanych w Hadze w latach 1902 i 1905, a mianowicie: a) o kolizji ustawodawstw w zakresie małżeństwa, b) o uregulowaniu kolizji ustawodawstw i jurysdykcji w zakresie rozvodu i rozłączenia co do stołu i łoża, c) o kolizjach ustawodawstw, dotyczących skutków małżeństwa w dziedzinie praw i obowiązków małżonków w ich stosunkach osobistych i w dziedzinie spraw majątkowych, d) o ubezwłasnowolnieniu i analogicznych zarządzeniach opiekuńczych, e) o uregulowaniu opieki nad małoletnimi. O konwencjach tych zob. artykuł Leona Babińskiego w Ruchu prawniczym i ekonomicznym. 1924. Kwartał drugi.

Ochrona cudzoziemców poza konwencjami:

Art. 14 ustawy z 2 sierpnia 1926 poz. 559 DURP. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji stanowi:

„Poza przypadkami, przewidzianymi w umowach międzynarodowych, ochrona ustawy niniejszej służy cudzoziemcom, których przedsiębiorstwa nie mają siedziby głównej w Rzeczypospolitej Polskiej, w zakresie istniejącej wzajemności z państwem, w którym znajduje się siedziba główna ich przedsiębiorstwa“.

VI. Konwencje o obrocie prawnym międzynarodowym.

1. Wolne Miasto Gdańsk.

a. Z umowy z 24 października 1921 ogłoszonej jako załącznik do Nr. 16 DURP. z r. 1922.

Z części drugiej: Sprawy sądowe, Działu I: Wymiar sprawiedliwości.

Rozdział I.

Sprawy cywilne.

Tytuł 1.

Pomoc prawna.

I. Postanowienia ogólne.

Art. 45. Rzeczpospolita Polska i Wolne Miasto Gdańsk obowiązują się do wzajemnego udzielania sobie na wezwanie pomocy prawnej w sprawach cywilnych, handlowych i sądownictwa niespornego, przyczem władze sądowe znoszą się z sobą bezpośrednio.

Art. 46. (1) O ile z istoty wezwania lub z przepisów tej umowy nie wynika coś innego, należy wezwanie skierować do sądu najniższej instancji, atoli w byłej dzielnicy rosyjskiej za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości w Warszawie.

(2) Gdyby władza wezwana nie była właściwą, należy wezwanie przesłać z urzędu do właściwej władzy Strony wezwanej.

Art. 47. (1) Wezwanie należy wystosować w języku władzy wzywającej lub wezwanej. Uwierzytelnienia nie potrzeba; pismo należy jednak zaopatrzyć w pieczęć lub stempel urzędowy władzy wzywającej.

(2) Przy załatwianiu wezwania należy dokumenty i inne pisma sporządzać w języku władzy wzywającej lub wezwanej i odesłać je bezpośrednio do władzy wzywającej.

Art. 48. Wezwanie winno zawierać: określenie przedmiotu wezwania, a w razie potrzeby krótkie przedstawienie sprawy i oznacze-

nie stron według ich nazwiska, zawodu, miejsca zamieszkania lub pobytu.

Art. 49. (1) Wezwanie załatwia się w formie, przepisanej przez ustawy, obowiązujące na obszarze Strony wezwanej.

(2) Wnioskowi władzy wzywającej, aby zastosować formę szczególną, należy jednak uczynić zadość, jeżeli ustawy Strony wezwanej formy tej nie zabraniają.

Art. 50. We wszystkich wypadkach, w których władza wezwana nie załatwia wezwania, winna ona niezwłocznie zawiadomić o tem władzę wzywającą i w wypadku uchylenia się (art. 53 i 57) podać przyczynę tego a w razie odstąpienia wezwania innej władzy (art. 46 ustęp 2), władzę tę wymienić.

Art. 51. (1) Koszta udzielonej pomocy prawnej ponosi Strona wezwana; opłat lub wydatków jakiegobądź rodzaju nie zwraca się.

(2) Władza wezwana winna jednak wysokość powstałych kosztów podać do wiadomości władzy wzywającej, aby ta mogła je ściągnąć od osoby, obowiązanej do jej zwrotu. Kwoty ściągnięte zatrzymuje Strona wzywająca.

II. Doręczenia.

Art. 52. Pisma przeznaczone do doręczenia, należy sporządzać w języku władzy wzywającej lub wezwanej. Jeśli je sporządzono w innym języku, należy dołączyć tłumaczenie na język jednej ze Stron umawiających się i tłumaczenie to uwierzytelić przez przysięgłego tłumacza. Gdy chodzi o pisma sądu wzywającego, należy je zaopatrzyć w pieczęć lub stempel urzędowy.

Art. 53. (1) Od skutecznienia doręczenia można się uchylić, gdy Strona, na której obszarze doręczenie ma nastąpić, uważa, że doręczenie to mogłoby naruszyć jej prawa, wypływające z władzy państwowej lub jej bezpieczeństwo.

(2) Od doręczenia wezwania świadka lub biegłego można się również uchylić, gdy wezwanie na wypadek niestawienia się zawiera zagrożenie ujawnieniami następstwami.

Art. 54. (1) Doręczenie stwierdza się przez zaopatrzone w datę i uwierzytelnione potwierdzenie odbioru ze Strony odbiorcy albo przez poświadczenie władzy wezwanej, z którego wynika fakt doręczenia, jego forma i czas.

(2) Jeżeli pismo, przeznaczone do doręczenia, przesłano w dwóch egzemplarzach, należy potwierdzenie odbioru lub poświadczenie zamieścić na jednym z tych egzemplarzy lub z nim złączyć.

Art. 55. Każda Strona może na obszarze drugiej Strony skutecznie doręczenia także bezpośrednio przez pocztę.

III. Inne wezwania władz sądowych.

Art. 56. (1) Władza sądowa jednej ze Stron może stosownie do przepisów swych ustaw zwrócić się do właściwej władzy sądowej drugiej Strony o dokonanie czynności procesowych lub innych czynności sądowych, należnych do zakresu działania tejże władzy.

(2) Postanowienia ustępu 1 nie mają zastosowania do przymusowego wykonania. W tym względzie zastrzega się zawarcie osobnej umowy¹⁾.

Art. 57. (1) Władza sądowa, do której skierowano wezwanie, winna je spełnić i użyć przytem takich samych środków przymusowych, jak przy załatwianiu wezwania własnych władz albo wniosku przedstawionego w takim samym celu przez stronę interesowaną. Środków przymusowych nie potrzeba stosować, gdy chodzi o osobiste stawienie stron w sprawach spornych.

(2) Władzę wzywającą należy na jej żądanie zawiadomić o czasie i miejscu czynności, mającej być podjętą na jej wezwanie, aby Strona interesowana mogła być przy niej obecna.

Art. 58. (1) Od załatwienia wezwania można się uchylić: a) jeżeli nie ma pewności co do prawdziwości dokumentu; b) jeżeli podjęcie żądanej czynności na obszarze Strony wezwanej nie należy do zakresu działania władzy sądowej; c) jeżeli Strona wezwana sądzi, że załatwienie wezwania może naruszyć jej prawa wypływające z władzy państwowej lub jej bezpieczeństwo.

(2) Od przesłania akt i innych dokumentów można się uchylić także wówczas, gdy z powodu ich ważności zachodzą w tym względzie szczególne obawy a naczelny zarząd sprawiedliwości na odmowę się zgodzi.

Art. 59. (1) Wyjaśnić co do prawa obowiązującego na obszarze drugiej Strony, udziela na wezwanie sądu: w Polsce Ministerstwo Sprawiedliwości w Warszawie a w Wolnem Mieście Gdańsku Prezydent Sądu w Gdańsku.

(2) W wezwaniu należy dokładnie określić kwestję prawną, w której ma się dać wyjaśnienia

Tytuł 2.

Ochrona prawna w sprawach cywilnych.

Art. 60. Obywatele jednej Strony korzystają na obszarze drugiej Strony ze swobodnego i niczem nieograniczonego dostępu do sądów i o ile art. 61 nie stanowi inaczej, mogą występować przed sądami pod tymi samymi warunkami, co obywatel własnego kraju.

¹⁾ Zob. poniżej pod lit. c umowę z 28 listopada 1925 poz. 423, 489 i 490 DURP. z r. 1927, str. 59.

Art. 61. Obie Strony zastrzegają sobie zawarcie osobnej umowy, stanowiącej o zabezpieczeniu kosztów procesowych oraz o placeniu zaliczek na koszty sądowe¹⁾.

Art. 62. Obywatele jednej Strony dopuszczają się na obszarze drugiej Strony do korzystania z prawa ubogich na równi z obywatelami tejże Strony.

Art. 63. (1) Świadcstwo ubóstwa winno być wystawione przez władzę zwykłego miejsca pobytu wnioskodawcy, albo w braku takiego miejsca przez władzę chwilowego miejsca pobytu.

(2) Jeżeli wnioskodawca nie przebywa na obszarze jednej ze Stron, natenczas właściwy przedstawiciel dyplomatyczny lub konsularny winien świadcstwo ubóstwa uwierzytelnić bezpłatnie.

(3) Gdyby władza miejsca pobytu wnioskodawcy takich świadcstw nie wystawiała, wystarczy świadcstwo właściwego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego.

Art. 64. (1) Władza, powołana do wydawania świadcstw ubóstwa, może u władz drugiej Strony zasiągnąć wyjaśnień co do stosunków majątkowych wnioskodawcy.

(2) Władzy, która ma rozstrzygać w sprawie wniosku o przyznanie prawa ubogich, służy w zakresie jej działań urzędowych prawo badania przedłożonych jej świadcstw i wyjaśnień.

Tytuł 3.

Postanowienia co do dokumentów.

Art. 65. (1) O ile dokumenty, sporządzone lub wystawione przez sądy jednej Strony, są zaopatrzone w pieczęć urzędową lub stempel urzędowy, natenczas dla użycia ich na obszarze drugiej Strony nie potrzeba uwierzytelnienia (legalizacji).

(2) To samo odnosi się: a) do dokumentów urzędów ksiąg gruntowych i urzędów depozytowych, o ile władze te nie należą do władz, wymienionych w ust. 1; b) do protestów wekslowych notariuszy, sekretarzy sądowych i komorników sądowych.

Art. 66. Dokumenty sporządzone lub wystawione przez notariusza, sekretarza sądowego lub komornika sądowego, wyjąwszy protesty wekslowe (art. 65 ustęp 2 litera b) winny być uwierzytelnione, jeżeli mają być użyte na obszarze drugiej Strony. Uwierzytelnienia dokonuje: na obszarze Wolnego Miasta Gdańska Prezydent Sądu, w Polsce Prezes Sądu Okręgowego, w którego okręgu notariusz, sekretarz sądowy lub komornik sądowy mają swą siedzibę urzędową.

¹⁾ Zob. poniżej pod lit. b umowę z 24 października 1921 poz. 5, 290 i 291 DURP. z r. 1925, str. 57.

Art. 67. (1) Przepisy art. 65 i 66 należy odpowiednio stosować do dokumentów prywatnych, na których podpis jest uwierzytelniony przez sąd, notariusza lub sekretarza sądowego.

(2) Uwierzytelnienie może jednak służyć tylko jako dowód na to, że podpis pochodzi od wystawcy.

Art. 68. (1) O ile dokumenty, które na obszarze jednej Strony sporządziła, wystawiła lub uwierzyteliła jedna z najwyższych władz administracyjnych, wymienionych w wykazie załączonym pod I¹⁾ są zaopatrzone w pieczęć urzędową lub stempel urzędowy, natenczas nie potrzeba uwierzytelnienia (legalizacji) dla użycia ich na obszarze drugiej Strony.

(2) Wykaz można za wzajemną zgodą zmienić lub uzupełnić w drodze administracyjnej przez obwieszczenie.

(3) Dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione przez inną władzę, jak w tym artykule wymienioną, winny być uwierzytelnione przez tę w wykazie wymienioną władzę, która jest władzą bezpośrednio przełożoną nad tą inną władzą.

Art. 69. (1) Jeżeli dokumenty wystawione na podstawie urzędowych rejestrów stanu cywilnego przez urzędnika stanu cywilnego jednej Strony mają być użyte na obszarze drugiej Strony, natenczas wystarcza uwierzytelnienie przez właściwy sąd lub przez właściwą polityczną władzę administracyjną pierwszej instancji powołaną do wykonywania nadzoru nad urzędnikami stanu cywilnego.

(2) Wyciągi z ksiąg kościelnych, dotyczące stanu cywilnego, zaopatrzone w pieczęć kościelną a nie podпадаjące pod przepis ustępu 1, winny być uwierzytelnione przez sąd właściwy dla odnośnej parafii i zaopatrzone w poświadczenie, że wystawca wyciągu jest do udzielenia go uprawniony.

Art. 70. (1) Wierzytelne odpisy dokumentów, służące do użytku na obszarze drugiej Strony, winny być wydane przez tę samą władzę, która dokument sporządziła lub wystawiła. Jeżeli powyższe postanowienia przewidują dla sporządzania lub wystawiania takich dokumentów szczególny sposób uwierzytelnienia, natenczas należy go stosować również i przy udzielaniu wierzytelnych odpisów.

(2) Jeżeli władza, która dokument sporządziła lub wystawiła, już nie istnieje, uwierzytelnienia odpisu winna dokonać władza w miejsce tamtej właściwa.

¹⁾ Są to władze następujące: 4. Rzeczpospolita Polska. 1. Wszystkie Ministerstwa, 2. Prokuratorja Generalna Rzpltej, 3. Główny Urząd Statystyczny, 4. Główny Urząd Ziemiński, 5. Główny Urząd Likwidacyjny, 6. Kancelarja Prezydenta Rzpltej i 7. Kancelarja Sejmowa. B. Wolne Miasto Gdańsk. 1. Senat, 2. Polizeipraesident, 3. Praesident der Oberzolldirektion, 4. Praesident der Oberpostdirektion, 5. Praesident der Landesversicherungsanstalt und des Landesversicherungsamtes, 6. Leiter des Steuerpraesidiums, 7. Vorsitzender des Oberverwaltungsgerichts.

(3) Gdy i taka władza nie istnieje, uwierzytelnienia udzieli najwyższa krajowa władza administracyjna.

b. Umowa zawarta między Rzeczpospolitą Polską i Wolnem Miastem Gdańskiem w celu wykonania artykułu 61 umowy z 24 października 1921 r. w sprawie zabezpieczenia kosztów procesowych i zaliczki na koszt sądowe.

(Zatwierdzona ustawą z dnia 17 grudnia 1924 r. Dz. U. R. P. z roku 1925 poz. 5 i ogłoszona 28 kwietnia 1925 Dz. U. R. P. poz. 290).

Art. 1. Jeżeli obywatele jednej ze Stron umawiających się przed sądami drugiej Strony występują jako powodowie lub interwenienci a mają miejsce zamieszkania na obszarze jednej z tych Stron, nie wolno na nich nakładać obowiązku zabezpieczenia lub deponowania pod jakąkolwiek bądź nazwą, czy to z tytułu ich charakteru jako cudzoziemców, czy też z powodu braku miejsca zamieszkania lub pobytu na obszarze danej Strony.

Zasada ta odnosi się również do zaliczki, którejby należało zażądać od powodów lub interwenientów na pokrycie kosztów sądowych.

Art. 2. Wydane na obszarze jednej ze Stron umawiających się orzeczenia skazujące na zapłacenie kosztów procesowych powoda lub interwenienta, który na zasadzie artykułu 1 lub ustawy obowiązującej w miejscu wniesienia skargi uwolniony był od obowiązku zabezpieczenia, deponowania lub zaliczki, winny być także na obszarze drugiej Strony umawiającej się uznane za wykonalne na wniosek wierzyciela, przyczem nie można żądać żadnych opłat.

Zasada ta stosuje się również do orzeczeń sądowych, którymi później ustalono wysokość kosztów procesowych.

Pod orzeczeniami sądowymi w znaczeniu niniejszej umowy rozumieć należy także uchwały ustalające kosztą wydane przez sekretarzy sądowych w zakresie ich właściwości.

Art. 3. Wierzyciel, któremu kosztą przyznano, winien podanie o uznanie wykonalności wnieść bezpośrednio w sądzie tej Strony, na której obszarze wykonanie ma nastąpić.

Dla uznania wykonalności miejscowo właściwym jest sąd powszechny dłużnika, skazanego na zwrot kosztów. W razie braku takiego sądu, właściwym jest sąd, w którego okręgu znajduje się majątek dłużnika. Odnośnie do wierzytelności za miejsce położenia majątku uważać należy miejsce zamieszkania dłużnika, a jeżeli wierzytelność zabezpieczoną jest na pewnej rzeczy, w takim razie miejsce, w którym ta rzecz się znajduje. Gdyby i ta właściwość sądu nie dała się uzasadnić, w takim razie na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej

właściwym będzie sąd powiatowy w Toruniu, na obszarze zaś Wolnego Miasta Gdańska sąd powiatowy (Amtsgericht) w Gdańsku.

Rzeczową właściwość określają przepisy obowiązujące na obszarze tej Strony, u której wykonanie ma nastąpić.

Art. 4. Do wniosku należy dołączyć wygotowanie orzeczenia wraz z sądowym zaświadczeniem prawomocności i wykonalności oraz z przekładem na język używany w sądzie, do którego wnioskodawca się zwróci.

Przekłady wspomniane winny być uwierzytelnione przez tłumacza sądowo zaprzysiężonego jednej lub drugiej Strony.

Uchwały ustalające kosztą, wydane przez sekretarzy sądowych, winne być uwierzytelnione stosownie do artykułu 66 umowy z 24 października 1921 r.

Art. 5. Sąd, do którego wnioskodawca się zwrócił, winien wydać orzeczenie, uznające wykonalność przy zastosowaniu swego ustawodawstwa bez wysłuchania Stron, przyczem pozostaje nienaruszone prawo późniejszego rekursu.

Art. 6. Jako język sądowy w znaczeniu niniejszej umowy będzie uważany na obszarze Polski język polski, na obszarze Wolnego Miasta Gdańska język niemiecki.

Art. 7. W razie przystąpienia obu Stron umawiających się do Haskiej Konwencji procesowej z dnia 17 lipca 1905 r. umowa niniejsza pozostaje mimo to w mocy. Dobrodziejstwa tej umowy będą jednak w tym wypadku przysługiwały tym wszystkim obywatelom obu umawiających się Stron, którzy mają swe miejsce zamieszkania w jednym z Państw, należących do Konwencji Haskiej.

Art. 8. Obie Strony zobowiązują się udzielać sobie jaknajprędzej wyjaśnień w przedmiocie postanowień, któreby wydały w celu wykonania tej umowy.

Art. 9. Niniejsza umowa może być przez każdą Stronę wypowiedziana z terminem sześć-miesięcznym.

Jezeliby w wypadku skorzystania z prawa wypowiedzenia porozumienie w przedmiocie innego sposobu uregulowania kwestji wymienionych w artykule 61 Warszawskiej Umowy nie przyszło do skutku, w takim razie pozostaje każdej Stronie zastrzeżone prawo doprowadzenia do uregulowania tych kwestyj w drodze rozstrzygnięcia na zasadzie art. 39 Konwencji Paryskiej z 9 listopada 1920 r.

Art. 10. Niniejsza umowa wchodzi w życie ósmego dnia po wymianie not pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Senatem Wolnego Miasta Gdańska stwierdzających, że umowa została już zatwierdzona w Polsce względnie w Wolnym Mieście Gdańsku.

Wymiany not dokonano w Gdańsku dnia 4 lutego 1925 (poz. 291 DURP. z r. 1925).

c. Umowa zawarta pomiędzy Polską a Wolnem Miastem Gdańskiem dotycząca wzajemnego wykonywania orzeczeń sądowych.

(Zatwierdzona rozporządzeniem Prez. Rzpłtej z 12 maja 1927 poz. 423 DURP. i ogłoszona w DURP. z r. 1927 poz. 490).

Art. 1. Prawomocne i wykonalne wyroki oraz inne orzeczenia tego rodzaju (bez względu na swą nazwę) wydane przez sądy cywilne jednej ze Stron, a opiewające na zapłatę sumy pieniężnej albo na świadczenie lub wydanie rzeczy ruchomych będą wykonywane na obszarze drugiej Strony na zasadzie następujących postanowień.

Wyjątek stanowią takie wyroki i orzeczenia, które są wydane przeciw Skarbowi jednej ze Stron albo których sentencja opiera się na ustaleniu stosunku prawnego z dziedziny prawa rodzinnego lub spadkowego, albo które są wydane w postępowaniu konkursowym.

Art. 2. Egzekucja z wymienionych w art. 1 wyroków i orzeczeń będzie przeprowadzona tylko wówczas:

1) jeżeli sprawę osądził sąd, w którego okręgu pozwany ma miejsce zamieszkania albo w którego okręgu pozwany przebywa, jeżeli nie ma miejsca zamieszkania ani w Polsce, ani w Wolnym Mieście Gdańsku. Odnosnie do osób prawnych i spółek, które jako takie mogą być pozywane, miarodajnym jest zamiast miejsca zamieszkania lub pobytu, miejsce prowadzenia zarządu,

2) jeśli sąd, w którego okręgu znajduje się przedsiębiorstwo przemysłowe lub filja, osądził sprawę sporną, odnoszącą się do tego przedsiębiorstwa lub jego filji,

3) jeśli chodzi o skargę właściciela wekslu lub czeku przeciw osobie zobowiązanej z wekslu lub czeku, a sprawę osądził sąd miejsca, które wedle ustaw miarodajnych dla sądu orzekającego jest miejscem płatności,

4) jeśli pozwany w pisemnym lub telegraficznym oświadczeniu poddał się właściwości sądu orzekającego,

5) jeśli orzeczenie sądowe zapadło na skargę wzajemną, chyba że wedle ustawodawstwa tej Strony, która ma orzeczenie wykonać, przewidziany jest sąd inny jako wyłącznie właściwy.

Art. 3. Na podstawie orzeczeń jednej Strony, będzie prowadzona egzekucja na obszarze drugiej Strony dopiero wówczas, gdy dopuszczalność egzekucji będzie orzeczona wyrokiem wykonawczym.

Art. 4. Dla skarg o wydanie wyroku wykonawczego właściwym jest sąd powszechny dłużnika, a w braku takiego sądu ten sąd,

w którego okręgu zamierzone jest wykonanie pierwszej czynności egzekucyjnej.

O rzeczowej właściwości sądu decyduje ustawodawstwo miejsca, gdzie skarga ma być wniesiona.

Art. 5. Do skargi należy dołączyć wszystkie dokumenty potrzebne do jej uzasadnienia, a szczególności wypis całego orzeczenia, zaopatrzone potwierdzeniem prawomocności i wykonalności wraz z tłumaczeniem na język sądu, do którego skargę wniesiono. Tłumaczenie musi odpowiadać przepisom obowiązującym na obszarze Strony, która orzeczenie ma wykonać, albo musi być uwierzytelnione przez zaprzyjęzycznego sędzię tłumacza tej Strony, której sąd wydał orzeczenie.

Art. 6. Wydania wyroku wykonawczego należy odmówić:

1) jeżeli pozwany nie wdał się w spór, a wezwanie lub zarządzenie wszczynające proces nie było mu doręczone do rąk własnych,

2) jeżeli wskutek jakiegś nieprawidłowości postępowania pozwannemu odjęto możliwość brania udziału w zagranicznym postępowaniu,

3) jeżeli w kwestji zdolności do działania lub zdolności procesowych¹⁾ obywatela Strony wykonującej albo w kwestji jego ustawowego zastępstwa z jego ujmą orzeczenie oparto na ustawie innej niż ta, któraby miała być zastosowaną wedle prawa Strony wykonującej,

4) jeżeli zagraniczne orzeczenie pozostaje w sprzeczności z prawomocnem orzeczeniem sądu swojskiego, wydanem w zakresie tego samego stosunku prawnego lub odnośnie do tego samego przedmiotu sporu,

5) jeżeli w drodze egzekucji miałyby być osiągnięte uznanie stosunku prawnego lub urzeczywistnienie roszczenia, którym na obszarze Strony wykonującej odmówiona jest ważność lub zaskarżalność ze względu na porządek publiczny lub obyczajność.

Przy badaniu przyczyn odmowy sąd nie jest związany faktycznymi ustaleniami orzeczenia. Dalsze badanie, czy orzeczenie wykonać się mające jest prawnie uzasadnione, nie jest dopuszczalne.

Wyrok wydany na skutek skargi na zasadzie niniejszego artykułu załatwia kwestję wykonalności zagranicznego orzeczenia ostatecznie i obowiązuje na całym obszarze tej Strony umawiającej się.

Postępowanie prowadzące do wydania wyroku wykonawczego należy wstrzymać, jeżeli co do tego samego stosunku prawnego lub przedmiotu sporu zawisły jest spór przed jednym z sądów Strony wykonującej.

Art. 7. Dłużnik może w postępowaniu, mającem na celu uzyskanie wyroku wykonawczego, zgłaszać wszelkie zarzuty przeciw pretensji ustalonej orzeczeniem, jako też przeciw wykonalności orzeczenia, o ile

¹⁾ Tekst niemiecki brzmi: „bei Beurteilung seiner Handlungen und Prozessfähigkeit“.

zgłoszenie takich zarzutów jest dopuszczalne w postępowaniu egzekucyjnym wedle ustaw obowiązujących na obszarze Strony, która ma orzeczenie wykonać.

Zarzuty te można podnosić także dopiero w toku egzekucji.

Art. 8. Egzekucja będzie przeprowadzona po uprawomocnieniu się wyroku wykonawczego.

Art. 9. Postępowanie, mające na celu wydanie wyroku wykonawczego, tudzież egzekucja, odbywają się wedle ogólnych przepisów ustawodawstwa obowiązującego na obszarze Strony wykonującej. O ile wedle tych przepisów dla czynności egzekucyjnych lub dla skarg dotyczących egzekucji właściwy jest sąd procesowy, wstępuje w jego miejsce sąd, w którego obrębie egzekucja się odbywa.

Art. 10. Jeżeli na obszarze Strony, której sąd wydał orzeczenie wykonać się mające, w postępowaniu o unieważnienie lub rewizję orzeczenia zarządono wstrzymanie lub zastanowienie egzekucji, należy także na obszarze Strony wykonującej orzeczenie, wstrzymać lub zastanowić postępowanie, mające na celu wydanie wyroku wykonawczego tudzież egzekucję.

Art. 11. O ile zachodzą wymogi wymienione w art. 1., art. 2—10 mają odpowiednie zastosowanie do następujących tytułów egzekucyjnych:

1) do wydanych przez sądy cywilne w postępowaniu spornem lub egzekucyjnym orzeczeń o kosztach, o ileby orzeczenie w sprawie samej wedle niniejszej umowy było wykonalne, tudzież do orzeczeń o kosztach, wydanych na podstawie niniejszej umowy,

2) do ugód, zawartych w spornem postępowaniu przed sądami cywilnymi,

3) do dokumentów sądowych i notarialnych, w których się dłużnik poddał egzekucji,

4) do orzeczeń sądów polubownych, wykonalnych na obszarze Strony, na której je wydano, jeżeli zapis na sąd polubowny sporządzony został na piśmie i jeżeli arbitra lub arbitrow wybrały Strony same lub osoba trzecia, której Strony wybór zastrzegły.

W stosunkach między b. dzielnicą rosyjską Rzeczypospolitej Polskiej a Wolnem Miastem Gdańskiem obowiązuje ten przepis z następującymi modyfikacjami:

a) postanowienie tego artykułu ma także zastosowanie do zaprotestowanych weksli zaopatrzonych klauzulą egzekucyjną przez polski sąd b. dzielnicy rosyjskiej,

b) sporządzone na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej Rzeczypospolitej Polskiej dokumenty notarialne wymienione pod liczbą 3 nie potrzebują klauzuli, że dłużnik poddaje się egzekucji,

c) jeżeli egzekucję prowadzi się na obszarze Wolnego Miasta Gdańska na podstawie jednego z dokumentów, wymienionych pod liczbą 2 i 3, a sporządzonych na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej Rzeczypospolitej Polskiej, natenczas zarządzane przez polski sąd zawieszenie egzekucji obowiązuje także wykonujący sąd gdański.

Art. 12. Niniejsza umowa ma zastosowanie do tytułów egzekucyjnych, które powstały po wejściu w życie umowy.

Art. 13. Niniejsza umowa może być wypowiedziana przez obie Strony z terminem wypowiedzenia sześciomiesięcznym.

Art. 14. Umowa wchodzi w życie ósmego dnia po wymianie pism między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Senatem Wolnego Miasta Gdańska, w których stwierdzonem będzie, że umowa została zatwierdzona przez właściwe Czynniki obu Stron.

W dowód powyższego wymienieni na wstępie Pełnomocnicy niniejszą umowę, sporządzoną w językach polskim i niemieckim, które oba są miarodajne, podpisali i zaopatrzyli ją w swe pieczęcie.

Protokół końcowy do umowy między Rzeczpospolitą Polską i Wolnym Miastem Gdańskiem, w sprawie wzajemnego wykonywania orzeczeń sądowych z dnia 28 listopada 1925 roku.

Przy podpisaniu zawartej w dniu dzisiejszym umowy między Rzeczpospolitą Polską a Wolnym Miastem Gdańskiem w sprawie wzajemnego wykonywania wyroków sądowych, podpisani Pełnomocnicy złożyli następujące zgodne oświadczenia, które stanowią integralną część składową umowy:

1) zamieszczone w art. 2 liczba 3 postanowienie o miejscu zapłaty dla skarg z weksli i czeków nie wyklucza zastosowania postanowienia liczby 1 o miejscu zamieszkania,

2) jeżeli zagraniczny sąd orzekający wydał klauzulę wykonawczą na rzecz innego wierzyciela, aniżeli jest wymieniony w orzeczeniu, albo przeciw innemu dłużnikowi, aniżeli wymienionemu w orzeczeniu, albo jeżeli klauzulę tę wydał, przyjmując, że czasokres lub inna okoliczność faktyczna, od których wedle treści orzeczenia wykonanie zależy, już zaistniały — w takim razie sądy tej Strony umawiającej się, która ma orzeczenie wykonać, nie są związane tem ustaleniem ani w postępowaniu mającem na celu wydanie wyroku wykonawczego, ani w postępowaniu egzekucyjnym; mają one prawo wspomniane kwestie prawne według swego prawa badać i rozstrzygać.

Wymiana not odbyła się 7 czerwca 1927 (DURP. z roku 1927 poz. 489).

2. Umowa pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czechosłowacką w przedmiocie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych, podpisana w Pradze dnia 6 marca 1925 roku.

(Ratyfikowana zgodnie z ustawą z dn. 30 lipca 1925 r. — Dz. U. R. P. Nr. 89 poz. 624 i ogłoszona 11 lutego 1926 — Dz. U. R. P. Nr. 14 poz. 80).

Rozdział I.

Sprawy cywilne.

Tytuł pierwszy.

Ochrona prawna w sprawach cywilnych.

Artykuł 1.

Zasada równości.

1. Obywatele każdej ze Stron umawiających się będą na obszarze drugiej Strony w sprawach cywilnych pod względem ustawowej i sądowej ochrony osoby i mienia traktowani jak krajowcy.

W tym celu zapewnia się im swobodny i nieskrępowany dostęp do sądów, przed którymi mogą występować pod temi samymi warunkami, jak krajowcy.

Artykuł 2.

Uchylenie kaucji i zaliczek.

1. Na obywateli jednego z Państw umawiających się, którzy występują przed sądami drugiej Strony jako powodowie lub interwenienci, nie wolno nakładać obowiązku zabezpieczenia lub deponowania pod jakąkolwiek nazwą, czy to z tytułu ich charakteru cudzoziemców, czy też z powodu, iż nie mają w danym państwie miejsca zamieszkania lub pobytu.

2. Ta sama zasada stosuje się do składania zaliczki, której należałoby zażądać od powoda lub interwenienta celem zabezpieczenia kosztów sądowych.

Artykuł 3.

1. Jeżeli w jednym z Państw umawiających się zasądzono na zwrot kosztów sporu powoda lub interwenienta, który w myśl art. 2 niniejszej umowy lub w myśl ustawy obowiązującej w państwie, gdzie wniesiono skargę, był uwolniony od dania zabezpieczenia, deponowania lub złożenia zaliczki, wówczas wspomniane orzeczenia o zwrocie kosztów sporu będą na obszarze drugiej Strony umawiającej

się wykonalne stosownie do przepisów o wykonalności orzeczeń zagranicznych.

2. Ta sama zasada stosuje się, do orzeczeń sądowych, którymi później ustalono wysokość kosztów sporu.

Artykuł 4.

Prawo ubogich.

Obywatele jednej Strony umawiającej się będą na obszarze drugiej Strony dopuszczeni do korzystania z prawa ubogich pod temi samymi warunkami, jak krajowcy.

Artykuł 5.

1. Świadcstwo ubóstwa musi być wystawione przez władze zwykłego miejsca pobytu proszącego albo w braku takiego miejsca pobytu przez władze chwilowego miejsca pobytu.

2. Jeżeli proszący nie przebywa na obszarze jednej ze Stron umawiających się, wówczas wystarcza świadectwo właściwego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego.

Artykuł 6.

1. Władza powołana do wydawania świadectwa ubóstwa może u władz drugiej Strony umawiającej się zasięgnąć wyjaśnień o stosunkach majątkowych proszącego.

2. Władzy, która ma rozstrzygnąć o wniosku w przedmiocie przyznania prawa ubogich, służy w granicach jej atrybucji urzędowych prawo badania przedłożonych jej świadectw i wyjaśnień.

3. Jeżeli obywatelowi jednej ze Stron umawiających się przyznały właściwe władze prawo ubogich, w takim razie prawo to będzie mu przysługiwało także przy wszystkich czynnościach procesowych, dotyczących tej samej sprawy, które będą przedsięwzięte przed sądami drugiej Strony.

Tytuł drugi.

Orzecznictwo w sprawach małżeńskich.

Artykuł 7.

1. Do orzekania o ważności małżeństwa, o rozwodzie lub rozdziale od stołu i łoża wyłącznie właściwe są władze państwa, którego obywatelami są małżonkowie w czasie wniesienia skargi lub prośby. Jeżeli małżonkowie w tym czasie są obywatelami różnych państw, wyłącznie właściwe są władze państwa, do którego małżonkowie wspólnie należeli w ostatnim czasie.

2. Jeżeli małżonkowie zmienili przynależność państwową, to okoliczność, która tę zmianę wyprzedziła, może być przyczyną rozwodu

lub rozdziału tylko o tyle, o ile uzasadnia rozwód lub rozdział także według prawa przedtem dla nich właściwego.

3. Orzeczenia wymienionych w ustępie pierwszym władz będą uznawane na obszarach drugiej Strony.

Artykuł 8.

1. Celem uzyskania tymczasowych zarządzeń, jak określenia obowiązków utrzymania, zezwolenia na oddzielne mieszkanie lub zarządzenia przyjęcia do wspólności domowej, każdy z małżonków może zwrócić się do właściwej władzy państwa, w którym przebywa, chociaż dla samej skargi o rozwód lub rozdział właściwe są władze państwa ojczystego.

2. Zarządzenia powyższe pozostają w mocy, dopóki ich nie uchylą władze państwa ojczystego małżonków.

Tytuł trzeci.

Spory w przedmiocie ślubności pochodzenia.

Artykuł 9.

1. Spory w przedmiocie ślubności pochodzenia dziecka należą do władz tej Strony umawiającej się, której dziecko jest obywatelem.

2. Orzeczenia tych władz będą uznawane na obszarze drugiej Strony.

Tytuł czwarty.

Opieka i kuratela.

Artykuł 10.

1. Władze każdej z umawiających się Stron sprawują opiekę (kuratelę) nad osobą i całym majątkiem własnych obywateli.

2. Jeżeli zajdzie potrzeba ustanowienia opieki (kurateli) nad obywatelem jednej ze Stron umawiających się, który lub którego majątek znajduje się na obszarze jednej lub drugiej Strony, władze tej Strony, ograniczą się same tylko do niecierpiących zwłoki zarządzeń opiekuńczych i zawiadomią o tem właściwą władzę.

3. Właściwa władza państwa, której obywatelem jest pupil, może zarządzenie takie uchylić. Może jednak także, jeśli to leży w interesie pupila, całą opiekę (kuratelę) lub poszczególne zarządzenia opiekuńcze (kuratelarne) odnośnie do osoby, lub odnośnie do majątku, przenieść na władze drugiej Strony za ich zgodą stosownie do obowiązujących tam przepisów.

4. Jeżeli opieka (kuratela) została przeniesiona w ten sposób na władze jednej ze Stron umawiających się, orzeczenia tych władz będą uznane na obszarze drugiej Strony.

Tytuł piąty.

Uznanie osoby za zmarłą, względnie znikłą.

Artykuł 11.

1. Do uznania osoby za zmarłą, względnie znikłą właściwe są władze państwa, którego obywatelem osoba ta była w czasie zaginięcia.

2. Orzeczenia wydane przez te władze będą uznawane na obszarach drugiej Strony umawiającej się.

Artykuł 12.

1. W razie konieczności władze polskie mogą według praw obowiązujących w Polsce uznać obywatela czeskosłowackiego za znikłego lub zmarłego, o ile chodzi o skutki w obrębie Państwa Polskiego.

2. Takież same prawa przysługują władzom czeskosłowackim odnośnie do obywateli polskich.

Tytuł szósty.

Pomoc prawna w sprawach cywilnych.

I. Postanowienia ogólne.

Artykuł 13.

Bezpośrednia korespondencja.

1. Obie Strony umawiające się będą sobie wzajemnie na żądanie udzielały pomocy prawnej w sprawach cywilnych, handlowych i sądownictwa niespornego, przyczem władze sądowe będą się porozumiewały bezpośrednio.

2. Zarówno do bezpośredniego wysyłania wniosków o doręczenie i pism rekwizycyjnych, jak do ich przyjmowania są powołane: w Rzeczypospolitej Polskiej wszystkie władze sądowe, w Republice Czeskosłowackiej Prezydja Trybunałów pierwszej instancji. Załatwienie należy zawsze wysłać bezpośrednio do władzy wzywającej.

3. W razie niewłaściwości władzy wezwanej należy wezwanie przesłać z urzędu do właściwej władzy tego samego państwa i zawiadomić o tem równocześnie władzę wzywającą.

Artykuł 14.

Język wniosków.

1. Wnioski o doręczenie i pisma rekwizycyjne należy wystosowywać w języku państwowym (oficjalnym) Strony wzywającej. Uwierzytelnienia nie potrzeba; pismo należy jednak zaopatrzyć pieczęcią urzędową władzy wzywającej.

2. Dokumenty i inne pisma sporządzone w wykonaniu rekwizycji

należy wystosowywać w języku państwowym (oficjalnym) Strony wezwanej albo zaopatrzyć w uwierzytelniony przekład na ten język.

3. Za język państwowy (oficjalny) w znaczeniu tej umowy będzie uważany po stronie polskiej język polski, po stronie czeskosłowackiej język czeskosłowacki.

Artykuł 15.

Treść.

Pismo rekwizycyjne winno zawierać: określenie przedmiotu wezwania, a w razie potrzeby krótkie przedstawienie sprawy i oznaczenie stron według ich nazwiska, zawodu i miejsca zamieszkania lub pobytu. We wnioskach o doręczenie należy wymienić także adres odbiorcy i rodzaj pisma, które należy doręczyć.

Artykuł 16.

Wykonanie.

1. Doręczenia będą wykonywane a pisma rekwizycyjne załatwiane według ustaw państwa wezwanego.

2. Wnioskowi władzy wzywającej, aby zastosowano pewną formę szczególną, należy jednak uczynić zadość, jeżeli ustawy Strony wezwanej formy tej nie zabraniają.

Artykuł 17.

Koszty.

1. Za wykonanie doręczeń i załatwianie pism rekwizycyjnych nie będą żądane żadne należności ani zwrot jakichkolwiek wydatków. Wyjątek stanowią należności wypłacone przez Państwo wezwane świadkom i znawcom.

2. Opłatę pocztową pokrywa władza wysyłająca pismo.

II. Doręczenia.

Artykuł 18.

1. Pisma, przeznaczone do doręczenia, o ile są sporządzone w języku państwowym (oficjalnym) Strony wzywającej lub zaopatrzone w uwierzytelniony przekład na ten język, będą doręczane w sposób przewidziany w art. 16.

2. W przeciwnym razie władza wezwana może ograniczyć się do tego, że wykona doręczenie przez oddanie pisma odbiorcy, o ile on zechce je przyjąć.

Artykuł 19.

Wykonania doręczenia można odmówić, jeżeliby ono według zaopatrywania Państwa, na którego obszarze ma być wykonane, mogło naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Artykuł 20.

1. Jako dowód doręczenia służyć będzie albo zaopatrzone datą i uwierzytelnione potwierdzenie odbioru ze strony odbiorcy, albo też poświadczenie władzy wezwanej, stwierdzające fakt, formę i czas doręczenia.

2. Jeżeli pismo przeznaczone do doręczenia przesłano w dwóch egzemplarzach, należy potwierdzenie odbioru lub poświadczenie umieścić na jednym z tych egzemplarzy lub do niego dołączyć.

Artykuł 21.

Każda Strona umawiająca się może na obszarze drugiej Strony wykonywać doręczenia bezpośrednio przez pocztę, a dla własnych obywateli także przez dyplomatycznych lub konsularnych zastępców.

III. Załatwianie odezwo rekwizycyjnych.

Artykuł 22.

1. Władza sądowa, do której skierowano rekwizycję, winna przy jej wykonaniu użyć takich samych środków przymusowych, jak przy załatwianiu rekwizycji własnych władz albo wniosku przedstawionego w tym samym celu przez stronę interesowaną.

2. Władzę wzywającą należy na jej żądanie zawiadomić o czasie i miejscu wykonania żądanej czynności, aby strona interesowana mogła być przy tem obecna.

Artykuł 23.

1. Wykonania rekwizycji można odmówić, jeżeli wykonanie żądanej czynności w państwie wezwanem nie należy do zakresu działania władzy sądowej, albo jeżeli załatwienie rekwizycji mogłoby według zapatrywania państwa wezwanego naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub bezpieczeństwo.

2. Przesłania akt i innych dokumentów można nadto odmówić, jeżeli są one potrzebne w sądzie wezwanym, albo jeżeliby z innych ważnych powodów zachodziły w tym względzie szczególne wątpliwości, a Ministerstwo Sprawiedliwości Państwa wezwanego odmowę zatwierdzi.

Artykuł 24.

Wyjaśnienia o prawie.

1. Ministerstwo Sprawiedliwości jednej Strony będzie na żądanie władz sądowych drugiej Strony udzielało wyjaśnień co do prawa obowiązującego na obszarze jego państwa.

2. W rekwizycji takiej należy dokładnie określić kwestję prawną, w której wyjaśnienie ma być udzielone.

Tytuł siódmy.

O dokumentach.

Artykuł 25.

Dokumenty sądowe.

1. Dokumenty sporządzone lub wystawione przez sądy jednej Strony, zaopatrzone pieczęcią urzędową, nie potrzebują do użycia ich na obszarze drugiej Strony uwierzytelnienia (legalizacji).

2. To samo odnosi się:

a) do dokumentów urzędów ksiąg gruntowych i urzędów depozytowych, o ileby urzędy te nie należały do władz wymienionych już w ustępie 1;

b) do protestów wekslowych notariuszy, sekretarzy sądowych (urzędników kancelaryjnych) i komorników sądowych.

Artykuł 26.

Dokumenty sporządzone lub wystawione przez notariusza, komornika lub innego urzędnika, który w sądzie do tego jest upoważniony, wyjąwszy protesty wekslowe (art. 25, ustęp 2, litera b), winny być uwierzytelnione, jeżeli mają być użyte na obszarze drugiej Strony. Uwierzytelnienia dokonuje Prezes Sądu Okręgowego, w którego okręgu notariusz, komornik lub urzędnik ma swą siedzibę urzędową.

Artykuł 27.

Dokumenty prywatne.

1. Przepisy art. 25 i 26 należy odpowiednio stosować do dokumentów prywatnych, na których podpis jest uwierzytelniony przez sąd, notariusza lub sekretarza sądowego (urzędnika kancelaryjnego).

2. Uwierzytelnienie służy jednak tylko jako dowód, że podpis pochodzi od wystawcy.

Artykuł 28.

Dokumenty władz administracyjnych.

1. Dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione na obszarze jednej Strony przez najwyższą lub inną centralną władzę administracyjną i zaopatrzone jej pieczęcią urzędową, nie potrzebują uwierzytelnienia (legalizacji) do użycia ich na obszarze drugiej Strony. Wykaz tych władz dołączony jest do protokołu dodatkowego do niniejszej umowy, może być jednak za zgodą obu Ministerstw Sprawiedliwości zmieniony lub uzupełniony, co będzie publicznie ogłoszone.

2. Dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytnione przez inną władzę administracyjną, winny być uwierzytnione przez jedną z wymienionych w wykazie władz, która jest przełożoną tamtej władzy.

Artykuł 29.

Akty stanu cywilnego.

1. Dokumenty wystawione na podstawie urzędowych rejestrów stanu cywilnego przez urzędnika stanu cywilnego jednej Strony, mogą być użyte na obszarze drugiej Strony, o ile są uwierzytnione przez właściwy sąd lub przez właściwą władzę administracyjną pierwszej instancji, która jest powołaną do wykonywania nadzoru nad urzędnikiem stanu cywilnego.

2. Wyciągi z ksiąg kościelnych, dotyczące stanu cywilnego, zaopatrzone pieczęcią kościelną a nie objęte przepisem ustępu 1, winny być uwierzytnione przez sąd miejscowo właściwy dla odnośnego zarządu kościelnego lub przez jedną z wymienionych w art. 28 ust. 1 władz centralnych i zaopatrzone poświadczeniem, że wystawca wyciągu jest uprawniony do udzielenia tegoż.

Artykuł 30.

Odpisy.

1. Wierzytelne odpisy dokumentów, służące do użytku na obszarze drugiej Strony, winny być sporządzone przez tę samą władzę, która dokument sporządziła lub wystawiła. Jeżeli art. 26 do 29 przepisują szczególnie sposób uwierzytnienia, natenczas należy go zastosować również do wierzytelnych odpisów.

2. Jeżeli władza, która dokument sporządziła lub wystawiła, już nie istnieje, uwierzytnienia odpisu winna dokonać władza w miejsce tamtej właściwa.

3. Gdyby i taka władza nie istniała, uwierzytnienie należy do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, a w Republice Czechosłowackiej ewentualnie także do Urzędu Ministra upoważnionego do Zarządu Słowaczyną.

Tytuł ósmy.

Udzielanie odpisów z aktów stanu cywilnego.

Artykuł 31.

1. Urzędy stanu cywilnego będą na żądanie władz sądowych drugiego państwa przysyłały im bezpłatnie odpisy lub wyciągi z aktów urodzenia, ślubu i śmierci, oraz aktów legitymacji dzieci nieślubnych.

2. Jeżeli takich odpisów lub wyciągów zażądano dla osoby prywatnej, sporządza się je i przysyła im bezpłatnie tylko wówczas, gdy

chodzi o osobę ubogą, której ubóstwo zostało potwierdzone przez właściwą władzę miejscową.

Rozdział II.

Sprawy karne.

Tytuł pierwszy.

Wydawanie przestępców.

Artykuł 32.

Przestępstwa uzasadniające wydanie.

Strony zawierające umowę zobowiązują się na wezwanie wydawać sobie wzajemnie znajdujące się na ich obszarze osoby ścigane lub skazane przez sądy drugiej Strony za czyny karygodne, które według ustaw państwa wzywającego i wezwanego — obowiązujących chociażby tylko w jednej ich dzielnicy — zagrożone są karą jako zbrodnie lub występki.

Artykuł 33.

Wyjątek co do własnych obywateli.

1. Rzeczpospolita Polska nie wydaje obywateli własnych tudzież obywateli Wolnego Miasta Gdańska. Republika Czechosłowacka nie wydaje własnych obywateli.

2. Jeżeli przed nadejściem żądania wydania osoba wymieniona w tem żądaniu podała u Strony wezwanej prośbę o nadanie jej obywatelstwa, natenczas załatwienie żądania można odłożyć aż do ostatecznego załatwienia prośby o nadanie obywatelstwa.

Artykuł 34.

Wyjątki co do niektórych przestępstw.

1. Wydanie jest niedopuszczalne:

a) z powodu czynów karygodnych, zagrożonych karą tylko w wojсковych ustawach karnych;

b) z powodu przestępstw politycznych lub przestępstw pozostałych z nimi w związku; za przestępstwo polityczne nie będzie jednak uważany zamach na życie naczelnika jakiegokolwiek państwa;

c) z powodu czynów, które ulegają karze wyłącznie według ustaw prasowych;

d) z powodu wykroczeń przeciw ustawom celnym, podatkowym, lub innym ustawom skarbowym.

2. Strona wezwana osądza sama, czy istnieją znamiona przewidziane wyżej pod a) do c).

Artykuł 35.

Wyjątki ze względu na własne postępowanie.

Ponadto wydanie nie nastąpi:

a) jeżeli ściganie z powodu tego czynu według ustaw państwa wezwanego zastrzeżone jest wyłącznie własnemu sądownictwu;

b) jeżeli na obszarze Strony wezwanej przeciw osobie, wymienionej we wniosku o wydanie, z powodu tego samego przestępstwa toczyło się postępowanie karne i zostało zakończone wyrokiem lub w inny sposób — chyba, że zachodzą warunki, pod którymi według ustaw państwa wezwanego dopuszczalne jest wznowienie postępowania karnego. Wyrok uwalniający lub umorzenie postępowania nie są jednak przeszkodą w wydaniu, jeżeli takie orzeczenie zapadło tylko z powodu, że przestępstwo popełniono zagranicą.

Artykuł 36.

Wydania można odmówić, jeżeli przeciw osobie, której wydania zażądano, na obszarze Strony wezwanej toczy się postępowanie karne z powodu tego samego przestępstwa.

Artykuł 37.

Przedawnienie.

Wydania można odmówić, jeżeli według ustaw obowiązujących we wszystkich dzielnicach Strony wezwanej czyn karygodny lub wykonanie kary uległo przedawnieniu.

Artykuł 38.

Wstrzymanie wydania.

Jeżeli osoba, której wydania zażądano, na obszarze Strony wezwanej z powodu innego przestępstwa jest ścigana lub zasądzona albo jest tam uwięziona z innej przyczyny, natenczas można wstrzymać wydanie aż do ukończenia wdrożonego postępowania i wykonania lub darowania kary. Mimo to o wydaniu należy orzec jak najrychlej.

Artykuł 39.

Zbieg wniosków ekstradycyjnych.

Jeżeli kilka państw żąda równocześnie wydania pewnej osoby z powodu tego samego lub z powodu różnych czynów karygodnych, natenczas pozostawione jest uznaniu Strony wezwanej, któremu z tych żądań zadośćuczynić.

Artykuł 40.

Zakres ścigania wydanego.

1. Osobę wydaną wolno z powodu czynu karygodnego popełnionego przed wydaniem ścigać, skazać lub wydać trzeciemu państwu tylko o tyle, o ile z powodu tego czynu zgodzono się na wydanie lub na dalsze wydanie trzeciemu państwu.

2. Osobę wydaną można ścigać lub dalej wydać za inne przestępstwa tylko wtedy:

a) jeżeli Strona, która przestępcę wydała, na to dodatkowo zezwoli, przyczem zezwolenia nie może odmówić, jeżeli wydanie także z powodu tego czynu karygodnego w myśl tej umowy musiałoby być dozwolone;

b) jeżeli osoba wydana wyrazi do protokołu sądowego swą zgodę na to Stronie, która przestępcę wydała, należy przesłać uwierzytelniony odpis tego protokołu.

3. Jeżeli osoba wydana w ciągu miesiąca od chwili, kiedy z powodu czynu, za który ją wydano, postępowanie karne przeciw niej ukończono lub karę wykonano lub darowano, z własnej winy nie opuści obszaru państwa, któremu ją wydano, albo jeżeli osoba wydana dobrowolnie tam powróci, natenczas sądowe ściganie i wykonanie kary dopuszczalne jest także z powodu takich czynów karygodnych, do których wydanie się nie odnosiło.

Artykuł 41.

Wniosek o wydanie.

1. Wniosek o wydanie złoży Ministerstwo Sprawiedliwości (zaś co do osób poszukiwanych przez sądy wojskowe, najwyższy wojskowy zarząd sprawiedliwości) państwa proszącego — wprost w Ministerstwie Sprawiedliwości państwa wezwanego.

Wniosek o wydanie wraz z załącznikami należy sporządzić w języku państwowym (oficjalnym) Strony wzywającej.

2. Do wniosku o wydanie należy dołączyć sędziowski nakaz areztowania osoby, której wydania żąda się, albo prawomocny przeciw niej wydany wyrok. W dokumentach tych winno być określone przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania, z przedstawieniem stanu rzeczy i powołaniem przepisów karnych, które mają być zastosowane. Przy przestępstwach przeciw własności należy, o ile możliwości, podać wysokość wyrządzonej lub zamierzonej szkody. Jeżeli powyższe okoliczności nie wynikają ze wspomnianych dokumentów, należy dołączyć dalsze pismo sądowe, które zawiera okoliczności brakujące.

3. Wymienione pisma należy sporządzić w formie przepisanej dla Strony wzywającej, zaopatrzyć w pieczęć urzędową i dołączyć w oryginale lub uwierzytelnionym odpisie.

4. Brzmienie przepisów karnych, które mają być zastosowane, należy również dołączyć w uwierzytelnionym odpisie.

5. We wniosku należy, o ile możności, zamieścić również opis osoby, której wydania się żąda, dołączyć jej fotografię oraz przytoczyć inne okoliczności, mające znaczenie dla stwierdzenia jej tożsamości.

Artykuł 42.

Dodatkowe wyjaśnienia.

1. W razie wątpliwości, czy zachodzą warunki wydania przewidziane w niniejszej umowie, należy zażądać od Strony wzywającej dodatkowych wyjaśnień.

2. Jeżeli ściganą osobę z powodu wniosku o jej wydanie aresztowano, można ją wypuścić na wolność, skoro w ciągu 6 tygodni po wysłaniu pisma żądającego wyjaśnień przez Ministerstwo Sprawiedliwości Strony wezwanej potrzebne wyjaśnienia nie nadejdą.

Artykuł 43.

Zabezpieczenie wydania.

O ile wydanie nie przedstawia się zgóry jako niedopuszczalne, należy niezwłocznie po otrzymaniu wniosku o wydanie zarządzić środki potrzebne do zabezpieczenia wydania.

Artykuł 44.

Przytrzymanie tymczasowe.

1. Osobę ściganą należy nawet przed otrzymaniem wniosku o wydanie tymczasowo przytrzymać, jeżeli tego zażądano z powołaniem się na sędziowski nakaz aresztowania lub prawomocny wyrok i wymieniono rodzaj czynu karnego, a wydanie nie przedstawia się zgóry jako niedopuszczalne.

2. Sady i urzędy prokuratorskie Strony wzywającej mogą wniosek taki przesłać na piśmie lub telegraficznie bezpośrednio do właściwych władz Strony wezwanej.

3. Także i bez takiego wniosku należy zarządzić tymczasowe przytrzymanie osoby wysłanej w państwie, w którego dzienniku policyjnym zamieszczono o niej ogłoszenie na żądanie drugiego państwa.

Artykuł 45.

1. O dniu tymczasowego przytrzymania (art. 44) oraz o miejscu aresztu należy niezwłocznie i bezpośrednio zawiadomić władzę wzywającą lub ścigającą tudzież własne Ministerstwo Sprawiedliwości.

2. Osobę tymczasowo przytrzymaną należy wypuścić na wolność, jeżeli najpóźniej w przeciągu 14 dni od dnia przytrzymania nie nadejdzie nakaz aresztowania lub wyrok karny do władzy, w której areszcie dana osoba się znajduje. Jeżeli jednak chodzi o szczególnie niebezpiecznych zbrodniarzy, można przytrzymanie przedłużyć o dalszych dni 14.

3. Ministerstwo Sprawiedliwości tej Strony, która dokonała przytrzymania, może zarządzić uwolnienie osoby tymczasowo przytrzymanej, jeżeli w przeciągu 6 tygodni od dnia przytrzymania nie otrzyma wniosku o wydanie.

Artykuł 46.

Zawiadomienie o wyniku postępowania karnego.

Strona, której przestępcę wydano, winna Stronę wydającą na jej żądanie zawiadomić o ostatecznym wyniku postępowania karnego.

Artykuł 47.

Przewiezienie.

1. Na żądanie jednej Strony zezwoli druga Strona na przewiezienie przez swój obszar osoby, którą trzecie państwo wydało państwu wzywającemu.

2. W tym wypadku stosują się odpowiednio przepisy artykułu 33 do 37 i 41 ust. 1 do 3 w przedmiocie wydania.

Tytuł drugi.

Pomoc prawna w sprawach karnych.

Artykuł 48.

Bezpośrednia korespondencja.

Strony umawiające się będą sobie wzajemnie na żądanie udzielały pomocy prawnej w sprawach karnych, przyczem władze sądowe będą się porozumiewały bezpośrednio. W szczególności będą one wzajemnie doręczały pisma odnoszące się do postępowania karnego, nie wyłączając wyroków, przeprowadzały czynności śledcze, jak badanie obwinionych, świadków i biegłych, naocznie sądową, rewizję i zajęcie przedmiotów, oraz będą wydawały sobie wzajemnie akta i przedmioty odnoszące się do postępowania karnego.

Artykuł 49.

Wydanie dowodów rzeczowych.

1. Władze obu Stron umawiających się będą sobie wzajemnie wydawały przedmioty, które obwiniony nabył przez czyn karny, oraz przedmioty potrzebne do celów dowodowych, chociażby te przedmioty podlegały konfiskacie, zepsuciu lub uznaniu za przepadek; władza wydająca może sobie zastrzec rychły zwrot tych przedmiotów.

2. Jeżeli wydania takich przedmiotów zażądano przy sposobności wydania lub przewiezienia przestępcy, to winno ono nastąpić o ile możliwości przy wykonaniu jej czynności.

Artykuł 50.

Do pomocy prawnej w sprawach karnych stosuje się odpowiednio przepisy art. 13 ust. 3, art. 14 do 16, art. 18 do 20 i art. 23 niniejszej umowy.

Artykuł 51.

Odmowa pomocy prawnej.

Pomocy prawnej w sprawach karnych można odmówić w tych wypadkach, w których według postanowień niniejszej umowy niema obowiązku wydawania przestępców.

Artykuł 52.

Wezwanie świadka zagranicę.

1. Świadek lub biegły, bez względu na to, jakiego państwa jest obywatelem, który na wezwanie doręczone mu przez władze Strony wezwanej stawia się dobrowolnie przed władzami sądowymi państwa wzywającego, nie może być tam ścigany za poprzednio popełniony czyn karygodny ani aresztowany z innej przyczyny prawnej przedtem powstałej. Jeżeli świadek lub biegły w przeciągu trzech dni po przesłuchaniu z własnej winy nie opuści obszaru Strony wzywającej, natenczas traci powyższe przywileje.

2. W odezwie o doręczenie wezwania osobom wymienionym w poprzednim ustępie, które nie może zawierać żadnego rygору na wypadek niestawiennictwa, należy wymienić sumę, którą Strona wzywająca wypłaci tytułem zwrotu kosztów podróży i pobytu. Władza wzywająca winna wraz z odezwą nadesłać odpowiednią zaliczkę dla osoby wezwanej.

3. Jeżeli osoba wezwana na obszarze państwa wezwanego jest uwięziona, można prosić Ministerstwo Sprawiedliwości tego państwa o dostawienie jej na pewien czas, przyczem należy się zobowiązać do jak najspieszniejszego jej odesłania. Takie dostawienie jest dopuszczalne, o ile osoba aresztowana temu wyraźnie się nie sprzeciwia.

Tytuł trzeci.

Zawiadomienia o skazaniu i wiadomości z rejestru karnego.

Artykuł 53.

1. Obie Strony będą sobie wzajemnie przysyłały odpisy karty karnej lub wyciągi z prawomocnych wyroków skazujących, które dotyczą obywateli drugiej Strony i wedle przepisów obowiązujących

w sądzie orzekającym są wpisywane do rejestru karnego. Nadto będą sobie obie strony przysyłały zawiadomienia o dalszych orzeczeniach, odnoszących się do takich wyroków, o ile orzeczenia te notowane są również w rejestrze karnym.

2. Wspomniane odpisy i wyciągi, przesyłane będą do władzy prowadzącej w drugim państwie rejestr karny, a gdyby ta władza nie była znana, do Ministerstwa Sprawiedliwości tego państwa.

Artykuł 54.

1. Obie Strony będą sobie na żądanie udzielały wiadomości z rejestru karnego.

2. Pod względem przysyłania wniosków o udzielenie takich wiadomości obowiązuje przepis ust. 2 art. 53.

Tytuł czwarty.

Koszty pomocy prawnej w sprawach karnych.

Artykuł 55.

1. Koszty wynikłe wskutek żądania wydania lub udzielenia innej pomocy prawnej w sprawach karnych ponosi Strona wezwana, o ile powstały na jej obszarze.

2. Jedynie wydatki, poczynione wskutek zażądania opinii biegłych lub fakultetu wyższej szkoły oraz wskutek dostawienia osoby przebywającej w areszcie na obszarze państwa wezwanego (art. 52 ust. 3), jak niemniej koszty przewiezienia przestępcy (art. 47) ponosi państwo wzywające.

3. Strona wydająca może nadto zażądać ściągnięcia i nadesłania kosztów wydania na wypadek, jeżeliby Strona wzywająca własne koszta postępowania karnego ściągnęła od zasądanego.

Tytuł piąty.

Pościg.

Artykuł 56.

Zakres prawa pościgu.

1. Organom służby bezpieczeństwa wolno, jeżeli zwłoka grozi niebezpieczeństwem, ścigać uchodzących zbrodniarzy oraz śledzić za nimi bezpośrednio po spełnieniu czynu karygodnego lub po wykryciu sprawcy — w drodze pościgu z obszaru jednej Strony na obszar drugiej Strony. Organa te mogą osobę ściganą na obszarze drugiej Strony przytrzymać i odebrać jej narzędzia użyte przy spełnieniu przestępstwa oraz wszelkie inne przedmioty służące do celów dowodowych.

2. Do samoistnego dokonywania rewizji domowej organa ścigające nie są uprawnione.

3. Organa ścigające mają prawo podczas pościgu nosić broń służbową i w razie koniecznej obrony zrobić z niej użytek.

Artykuł 57.

Terytorjalne ograniczenie pościgu.

1. Ściganie przestępcy stosownie do ust. 1, art. 56 na obszarze drugiego państwa dozwolone jest jedynie do miejsca, w którym organ ścigający na drodze pościgu natrafił na organ lub władzę bezpieczeństwa drugiego państwa.

2. Gdyby jednak organ ścigający na drodze pościgu nie natrafił na organ lub władzę bezpieczeństwa drugiego państwa, w takim razie pościg nie może przekroczyć pasa granicznego szerokości dziesięciu kilometrów. Pas ten może być za wzajemnem porozumieniem obu rządów rozszerzony.

Artykuł 58.

Obowiązki organu ścigającego.

1. Organ ścigający jest obowiązany w drugim państwie u najbliższej spotkanej władzy bezpieczeństwa lub przed jej organem zgłosić się i okazać swą legitymację służbową oraz z tą chwilą przerwać dalsze urzędowanie na obcym obszarze i wrócić niezwłocznie na własne terytorjum. Dalszy pościg dopuszczalny jest tylko za zezwoleniem władzy lub organu bezpieczeństwa tego państwa, na którego obszarze pościg się odbywa.

2. W wypadku, o którym mowa w ust. 2, art. 57, zgłoszenie winno nastąpić dodatkowo u tej władzy bezpieczeństwa, która w obrębie dziesięciokilometrowego pasa pogranicznego znajduje się najbliższe miejsca przerwania pościgu.

Artykuł 59.

Dalsze postępowanie.

1. W razie schwytania osoby ściganej należy ją wraz z przedmiotami, które od niej odebrano, oddać najbliższej władzy bezpieczeństwa lub najbliższemu sądowi.

2. Władze te winny osobę schwytaną tymczasowo przytrzymać, o ile wydanie jej nie przedstawia się zgóry jako niedopuszczalne. Do dalszego postępowania stosują się przepisy niniejszej umowy o tymczasowym przytrzymaniu.

Tytuł szósty.

Ratyfikacja i wypowiedzenie umowy.

Artykuł 60.

Umowa niniejsza sporządzona w językach państwowych obu stron umawiających się, której oba teksty są autentyczne, będzie ra-

tyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Pradze w czasie możliwie najkrótszym.

Umowa ta wejdzie w życie w miesiąc po dniu wymiany dokumentów ratyfikacyjnych i pozostanie w mocy aż do upływu sześciu miesięcy po dniu wypowiedzenia jej przez jedną ze Stron.

Na dowód czego pełnomocnicy obu Stron umowę niniejszą podpisali i wycisnęli na niej swe pieczęcie.

Sporządzono w Pradze w dwóch oryginalnych egzemplarzach dnia 6 marca 1925 r.

Protokół dodatkowy do umowy między Rzeczpospolitą Polską i Republiką Czeskosłowacką w przedmiocie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych.

Uppełnomocnieni zastępcy Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Czeskosłowackiej, podpisując umowę w przedmiocie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych, stwierdzają imieniem swych państw zgodę co do następujących punktów:

1. Postanowienia Oddziału I. Umowy odnoszą się w Republice Czeskosłowackiej także do opiekuńczych (sierocych) urzędów na Słowaczynie i Rusi Przykarpackiej.

2. Pod wyrazem Sądy rozumie się w tej umowie również sądy wojskowe obu Stron.

3. Strony zakomunikują sobie wzajemnie podział okręgów sądów cywilnych i wojskowych¹⁾.

¹⁾ Okólnik Ministra Sprawiedliwości z 11 marca 1927 Nr. 1267/I U/27, ogłoszony w dzienniku urzędowym Min. Sprawiedl. Nr. 6 z r. 1927:

„I. W wykonaniu punktu 3 protokołu dodatkowego do umowy pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeskosłowacką w przedmiocie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych z dnia 6 marca 1925 (Dz. U. R. P. z r. 1926 Nr. 14 poz. 80) podaje do wiadomości następujące wykazy czeskosłowackich władz sądowych i urzędów prokuratorskich:

- 1) wykaz sądów powszechnych według instancji (załącznik 1);
- 2) wykaz sądów powiatowych w porządku alfabetycznym (załącznik 2);
- 3) wykaz urzędów opiekuńczych według instancji (załącznik 3);
- 4) wykaz urzędów opiekuńczych w porządku alfabetycznym (załącznik 4);
- 5) wykaz sądów wojskowych według instancji (załącznik 5);
- 6) wykaz urzędów prokuratorskich wedle okręgów sądów apelacyjnych (załącznik 6);
- 7) wykaz urzędów prokuratorskich w porządku alfabetycznym (załącznik 7).

W powyższych wykazach przy nazwach poszczególnych władz sądowych i urzędów prokuratorskich, jedynie dla objaśnienia sądów polskich, podane są w nawiasie odpowiednie ich oznaczenia w języku polskim.

II. Odezwy o pomoc prawną należy adresować do tej czeskosłowackiej władzy sądowej, względnie do tego urzędu prokuratorskiego (okresni soud, poručenský urad I stolice, státní zastupitelství, brigádní soud), w którego okręgu żądana czynność w zakresie pomocy prawnej ma być wykonana.

III. Odezwy o pomoc prawną, pisma, przy których przesyła się akta wykonane rekwiizycji i w ogóle wszelką korespondencję z władzami czeskosłowackimi w sprawach pomocy prawnej winien podpisywać sędzia. Korespondencję tę winny sądy polskie wystosowywać wyłącznie w języku polskim, a sądy czeskosłowackie będą używały w tej korespondencji języka czeskosłowackiego.

4. Postanowienia art. 31 nie przesądzają w żadnym razie ewentualnego uregulowania w innej umowie sprawy wymiany urzędowej wyciągów metrykalnych.

5. Obie delegacje stwierdziły, że nie można ustalić jednolitej formuły dla wypadków ekstradycji osób, które skazano prawomocnym wyrokiem na karę łączną za przestępstwo pospolite i jedno z przestępstw wymienionych w art. 34. W sprawach takich państwo wezwane w każdym wypadku rozstrzygnie, czy stosownie do zachodzących okoliczności wydanie nastąpi lub nie.

6. Wydaniu za zbrodnie lub występki, nie będzie stała na przeszkodzie okoliczność, że osoba, której wydania zażądano, została skazaną również za wykroczenie tym samym prawomocnym wyrokiem na karę łączną.

7. Ustawodawstwo niektórych dzielnic w obu państwach oznacza jako występkę również czyny karygodne, które w innych dzielnicach tych państw są określone jedynie jako przekroczenia. Wobec tego obie Strony uważają odnośnie do art. 32 za rzecz wskazaną, by w praktyce w wypadkach drobnych tylko wtedy w całości pełni korzystano z prawa żądania wydania, jeżeli tego wymaga szczególny interes wymiaru sprawiedliwości. Czy taki interes szczególny istnieje, rozstrzyga Strona wzywająca.

8. Przy ocenie obowiązku wydania nie rozstrzyga okoliczność, czy sprawca w państwie wezwanem może być ścigany, lecz jedynie, czy czyn tego rodzaju jest tam zagrożony karą (art. 32 i nast.).

9. Wykaz najwyższych i innych centralnych władz administracyjnych wspomnianych w art. 28 jest dołączony do niniejszego protokołu.

Na dowód czego pełnomocnicy obu Stron podpisali niniejszy protokół, który ma równą ważność, jak umowa sama.

IV. O polski przekład rekwizycji czeskosłowackiej winien postarać się w miarę potrzeby sam sąd rekwirujący, a możliwe wydatki z tem połączone pokryć z kredytu, przeznaczonego na wydatki sądowe. Gdyby sporządzenie tłumaczenia natrafiało na trudności, może sąd skorzystać ze wskazówki podanej w komunikacie, ogłoszonym w Nrze 6 Dz. Urz. Min. Spraw, z 1927 r. na str. 134.

V. Decyzje odmowne oraz rekwizycje czeskosłowackie z jakiegokolwiek bądź powodu nieprzyjęte lub niewykonane, należy wraz z wszystkimi aktami przedkładać Ministerstwu Sprawiedliwości.

W razie wątpliwości przy wykonaniu rekwizycji należy zasięgać opinii Ministerstwa Sprawiedliwości.

Odezwy o pomoc prawną jakiegokolwiek rodzaju (a więc także i o doręczenie) w sprawach przeciw Skarbowi Państwa należy zawsze przedkładać Ministerstwu Sprawiedliwości do decyzji.

VI. W wykonaniu art. 53 i 54 umowy pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeskosłowacką w przedmiocie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych z dnia 6 marca 1925 r. (Dz. U. R. P. z r. 1926 r. Nr. 14 poz. 80) zawiadamiam, że w Czechosłowacji rejestry karne prowadzone są na mocy rozporządzenia rządowego z dnia 14 lipca 1922 r. L. 198 Zb. ustaw i i rozp. przez urzędy prokuratorskie (statní zastupitelství), w których okręgu leży miejsce urodzenia skazanego. Dla osób urodzonych poza granicami Republiki Czeskosłowackiej i dla cyganów prowadzi oddzielny rejestr karny urząd prokuratorski (statní zastupitelstvo Brno w Bernie*).

Sporządzono w Pradze w dwóch oryginalnych egzemplarzach dnia 6 marca 1925 r.

Aneks do protokołu dodatkowego.

Wykaz centralnych władz administracyjnych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Czeskosłowackiej, których dokumenty nie wymagają żadnego uwierzytelnienia dla użytku terytorjum drugiej Strony umawiającej się.

A. Rzeczpospolita Polska.

1. Wszystkie Ministerstwa włącznie z Prezydjum Rady Ministrów.
2. Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej.
3. Główny Urząd Statystyczny.
4. Główny Urząd Likwidacyjny.
5. Najwyższa Izba Kontroli Państwa.
6. Kancelarja Prezydenta Rzeczypospolitej.
7. Kancelarja Sejmu i Senatu.

A. Republika Czeskosłowacka.

1. Wszystkie Ministerstwa włącznie z Prezydjum Rady Ministrów i Urzędem Ministra Upelnomocnionego dla Spraw Słowaczyny w Bratislawie.
2. Najwyższy Kontrolny Urząd Rachunkowy.
3. Państwowy Urząd Ziemski.
4. Państwowy Urząd Statystyczny.
5. Cywilna Administracja Podkarpackiej Rusi.
6. Kancelarja Prezydenta Republiki.
7. Kancelarja Poselskiej Izby Sejmowej Narodowego Zgromadzenia.
8. Kancelarja Senatu Narodowego Zgromadzenia.

3. Układ Polsko-Niemiecki o obrocie prawnym podpisany w Warszawie dnia 5 marca 1924 roku.

(Ratyfikowany zgodnie z ustawą z dn. 19 grudnia 1924 r. — Dz. U. R. P. z 1925 r. Nr. 1, poz. 8 i ogłoszony 24 kwietnia 1926 — Dz. U. R. P. Nr. 38, poz. 217).

Rozdział pierwszy.

Ochrona prawna w sprawach cywilnych.

Art. 1. Obywatele jednego z Państw, zawierających niniejszy układ, będą w sprawach cywilnych traktowani na obszarze drugiego Państwa w przedmiocie sądowej ochrony swej osoby i swej własności na równi z obywatelami własnego Państwa. Sądowa opieka polega na tem, że mają oni swobodny i niczem nie ograniczony dostęp do sądów

i że mogą występować przed nimi pod temi samemi warunkami, co obywatela własnego Państwa.

Art. 2. (1) Na obywateli jednego Państwa, którzy występują przed sądami drugiego Państwa jako powodowie lub interwenjenci, nie wolno z tego powodu, że są obcokrajowcami lub że nie mają w danem Państwie miejsca zamieszkania lub pobytu, nakładać obowiązku dania zabezpieczenia albo złożenia do depozytu pod jakąkolwiek nazwą.

(2) To samo stosuje się w przedmiocie zaliczki, której należałoby zażądać od powodów lub interwenjentów celem pokrycia kosztów sądowych.

Art. 3. (1) Jeżeli na obszarze jednego Państwa zasądzono na zwrot kosztów sporu powoda lub interwenjenta, który w myśl artykułu 2 lub w myśl ustawy obowiązującej w Państwie, w którym wniesiono skargę, jest uwolniony od dania zabezpieczenia, od złożenia do depozytu lub od złożenia zaliczki, wówczas wspomniane orzeczenie o zwrocie kosztów sporu ma być także na obszarze drugiego Państwa uznane przez właściwą władzę za wykonalne bez liczenia za to jakichkolwiek kosztów. Wniosek może podać interesowana strona w drodze dyplomatycznej lub bezpośrednio u właściwej władzy.

(2) Ta sama zasada stosuje się do rozstrzygnięć sądowych, ustalających później kosztu sporu.

(3) Za rozstrzygnięcia sądowe należy uważać także uchwały, wydane przez sekretarzy sądowych w granicach ich kompetencji, a ustalających kosztu.

Art. 4. (1) O uznaniu wykonalności wspomnianych w artykule 3 rozstrzygnięć w przedmiocie kosztów orzeka się bez wysłuchania stron, jednak bez ujmy dla późniejszego rekursu, przysługującego stronie zasądzonej wedle ustawodawstwa tego Państwa, na którego obszarze wykonanie nastąpi.

(2) Przytem należy jedynie zbadać:

1. Czy wedle ustaw kraju, w którym orzeczono zasądzenie, wypis rozstrzygnięcia czyni zadość warunkom potrzebnym do oceny jego mocy dowodowej;

2. Czy wedle tych ustaw rozstrzygnięcie jest prawomocne.

(3) Jako dowód zaistnienia powyższych warunków wystarcza poświadczenie prezesa właściwego (sądu ziemiańskiego) trybunału pierwszej instancji, lub jeżeli sądem rozstrzygającym jest sąd wyższego rzędu, poświadczenie prezesa tego sądu, stwierdzające prawomocność.

(4) Do wniosku należy dołączyć przekład odpowiedniej części rozstrzygnięcia oraz wspomniane w ust. 3 poświadczenie w języku oficjalnym wezwanego Państwa. Przekłady winny być uwierzytelnione przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela Państwa

wzywającego lub wezwanego albo przez sędziego Państwa wzywającego.

Art. 5. Obywateli jednego Państwa dopuszcza się w drugim Państwie do korzystania z prawa ubogich pod temi samemi warunkami, jak obywateli własnego Państwa.

Art. 6. (1) Świadcstwo ubóstwa musi być wystawione przez władzę zwykłego miejsca pobytu wnioskodawcy albo w braku takiego miejsca przez władzę chwilowego miejsca pobytu.

(2) Jeżeli wnioskodawca nie przebywa w jednym z obu Państw, wystarcza świadectwo właściwego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego.

Art. 7. (1) Władza powołana do wystawienia świadectwa ubóstwa może zasięgać u władz drugiego Państwa wyjaśnień co do stosunków majątkowych wnioskodawcy.

(2) Władzy, która ma rozstrzygać w sprawie wniosku o przyznanie prawa ubogich, służy w zakresie jej działań urzędowych prawo badania powtórnego świadectw i wyjaśnień.

(3) Jeżeli obywatelowi jednego Państwa właściwa władza przyznała prawo ubogich, natenczas przysługuje mu to prawo także przy wszystkich czynnościach procesowych, łącznie z czynnościami należącymi do instancji egzekucyjnej, które odnoszą się do tego samego sporu i mają być na podstawie pierwszego i drugiego rozdziału niniejszego układu przedsięwzięte przed sądami drugiego Państwa.

Art. 8. Najwyższa władza zarządu wymiaru sprawiedliwości — w Polsce Ministerstwo Sprawiedliwości, w Rzeczy Niemieckiej Ministerstwo Sprawiedliwości dla Rzeszy Niemieckiej — winna udzielać na wezwanie najwyższej władzy zarządu wymiaru sprawiedliwości drugiego Państwa, które to wezwanie należy w drodze dyplomatycznej dalej posłać, wyjaśnień co do prawa obowiązującego w jej Państwie.

Rozdział drugi.

Pomoc prawna w sprawach cywilnych.

Art. 9. (1) W cywilnych sprawach spornych i w sprawach sądowictwa niespornego uskutecznia się doręczenie pism i załatwienie wezwań o pomoc prawną w drodze bezpośredniego znoszenia się władz obu Państw.

(2) Do wysyłania wniosku o doręczenie i wezwań o pomoc prawną są właściwymi wszystkie władze sądowe, zaś do ich przyjmowania właściwymi są w Polsce tylko prezesi trybunałów pierwszej instancji, w Rzeszy Niemieckiej tylko prezesi sądów ziemiańskich. Pisma sporządzone w załatwieniu wniosków o doręczenie i wezwań o pomoc prawną należy przesłać bezpośrednio władzy wzywającej.

(3) W razie miejscowej niewłaściwości władzy wezwanej należy wezwanie przesłać z urzędu właściwej władzy i o tem niezwłocznie zawiadomić władzę wzywającą.

Art. 10. (1) Wnioski o doręczenie i pisma zawierające wezwania o pomoc prawną należy wystosowywać w języku oficjalnym Państwa wzywającego. Winny one zawierać wymienienie władzy wzywającej oraz nazwiska i oznaczenie stron. Nadto wnioski o doręczenie winny podawać adres odbiorcy i rodzaj pisma, które ma być doręczone.

(1) Do wniosków o doręczenie będą używać oba Rządy wzorów, sporządzanych w dwóch językach, a wzory te prześlą sobie oba Rządy wzajemnie.

Art. 11. (1) Doręczeniem winna się zająć właściwa władza Państwa wezwanego. Władza ta może, pominąwszy wypadki przewidziane ust. 2, ograniczyć się do uskutecznienia doręczenia przez oddanie pisma odbiorcy, o ile on zgadza się na przyjęcie tego pisma.

(2) Jeżeli pismo, przeznaczone do doręczenia, sporządzone jest w języku oficjalnym Państwa wezwanego lub zaopatrzone w przekład w tymże języku, władza wezwana, stosownie do życzenia władzy wzywającej, winna doręczyć to pismo w sposób przepisany jej wewnętrznym ustawodawstwem dla doręczeń tego rodzaju, albo też w inny szczególny sposób, o ile tenże nie sprzeciwia się jej ustawodawstwu.

(3) Pod względem uwierzytelnienia przekładów stosuje się przepisy ust. 4 artykułu 4.

Art. 12. (1) Jako dowód doręczenia służyć będzie albo zaopatrzone w datę i uwierzytelnione potwierdzenie odbioru ze strony odbiorcy albo poświadczenie władzy wezwanej, stwierdzające fakt doręczenia, jego formę i czas.

(2) Jeżeli pismo, przeznaczone do doręczenia, przesłano w dwóch różnych egzemplarzach, powinno się potwierdzenie odbioru lub poświadczenie zamieścić na jednym z tych egzemplarzy lub z nim złączyć.

Art. 13. Każde Państwo ma prawo własnym obywatelom, przebywającym na obszarze drugiego Państwa uskutecznić, jednak bez stosowania przymusu, doręczenia przez swoich dyplomatycznych lub konsularnych przedstawicieli.

Art. 14. (1) Władza sądowa, do której skierowano wezwanie o pomoc prawną, winna je wykonać i użyć przy tem takich samych środków przymusowych, jak przy załatwianiu wezwania własnych władz albo wniosku, przedstawionego w tym samym celu przez stronę interesowaną. Środków przymusowych nie potrzeba stosować, gdy chodzi o osobiste stawienie stron spór wiodących.

(2) Władzę wzywającą należy na jej żądanie zawiadomić o czasie i miejscu, w którym ma być na wezwanie czynność podjęta, a to w tym celu, aby strona interesowana mogła być przy tym obecna.

Art. 15. Wezwania o pomoc prawną mają być załatwione w formie przepisanej ustawodawstwem Państwa wezwanego. Atoli należy zadość uczynić wnioskowi władzy wzywającej do zastosowania w postępowaniu pewnej szczególnej formy, jeżeli forma ta nie sprzeciwia się ustawodawstwu Państwa wezwanego.

Art. 16. Można odmówić załatwienia wniosków o doręczenie i wezwań o pomoc prawną tylko wówczas, jeżeliby załatwienie według zapatrywania Państwa, na którego obszarze ono ma nastąpić, mogło naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Art. 17. (1) Za załatwienie wniosków o doręczenie i wezwań o pomoc prawną nie będzie się pobierać żadnych opłat ani żądać zwrotu wydatków, z wyjątkiem odszkodowania zapłaconego biegłym.

(2) Władza wezwana winna jednak wysokość powstałych dla niej kosztów, których stosownie do ust. 1 Państwo wzywające nie ma zwrócić, podać do wiadomości władzy wzywającej, aby ona mogła je ściągnąć od osoby, obowiązanej do ich uiszczenia. Kwoty ściągnięte zatrzymuje Państwo wzywające.

Rozdział trzeci.

Uwierzytelnienie (legalizacja) dokumentów.

Art. 18. (1) Dokumenty, sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione przez polski trybunał pierwszej instancji lub przez niemiecki sąd ziemiański albo przez polski lub niemiecki sąd wyższego rzędu, albo przez jedną z najwyższych lub wyższych polskich lub niemieckich władz administracyjnych lub przez najwyższy sąd administracyjny, a zaopatrzone w pieczęć lub stempel władzy, nie potrzebują dla użycia ich na obszarze drugiego Państwa uwierzytelnienia (legalizacji).

(2) O ile dokumenty zostały sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione przez polskie lub niemieckie sądy nie wymienione w ust. 1, przez komornika sądowego lub przez wydział hipoteczny lub władzę upoważnioną do przyjmowania depozytów (urząd depozytowy), albo przez polskiego lub niemieckiego notariusza, natenczas dla użycia ich na obszarze drugiego Państwa wystarcza uwierzytelnienie (legalizacja) przez właściwego prezesa trybunału pierwszej instancji (prezesa sądu ziemiańskiego) i zaopatrzenie ich w pieczęć urzędową lub w stempel urzędowy. To samo obowiązuje przy dokumentach sporządzonych, wystawionych lub uwierzytelnionych przez sekretarza sądowego polskiego lub niemieckiego sądu. Jeżeli sekretarz sądowy należy do sądu wyższego rzędu, uwierzytelnienia dokona prezes tego sądu.

Rozdział czwarty.

Wyciągi z ksiąg stanu cywilnego.

Art. 19. (1) Władze obu Państw będą sobie wzajemnie na wniosek udzielać wyciągów z rejestrów urodzin, ślubów i wypadków śmierci.

(2) Wnioski władz należy skierowywać bezpośrednio do najwyższej władzy administracyjnej drugiego Państwa, właściwej do prowadzenia rejestrów. W przedmiocie języka, w jakim ma być ułożone pismo zawierające podanie, stosuje się odpowiednio postanowienia ust. 1 artykułu 10. Wezwana władza rejestrowa przesyła dokument bezpośrednio władzy wzywającej. Jeżeli wniosek podano wyraźnie w interesie urzędowym, nie pobiera się opłat.

(3) Osoby prywatne mogą swe wnioski skierowywać bezpośrednio do władzy rejestrowej drugiego Państwa. Za załatwienie ich nie będzie się od nich żądać wyższych opłat niż od obywateli własnego Państwa. Jeżeli wnioskodawca przedłożył po myśli artykułu 6 niniejszego układu świadectwo ubóstwa, wniosek załatwi się bezpłatnie.

Rozdział piąty.

Postanowienia końcowe.

Art. 20. W zrozumieniu niniejszego układu uważa się za język oficjalny w Polsce język polski, w Rzeszy Niemieckiej — język niemiecki.

Art. 21. (1) Rządy Polski i Niemiecki udzielą sobie wykaz, obejmujący miejscowy podział swych sądów, podpadających pod artykuł 18 sądów administracyjnych, najwyższych władz administracyjnych i wyższych władz administracyjnych, tudzież najwyższych władz administracyjnych, powołanych do wykonania artykułu 19, i zawiadamiać się będą o zaszytych w wykazie zmianach.

(2) Wykaz wyższych władz administracyjnych można tylko w porozumieniu się obu Rządów uzupełnić.

Art. 22. Układ niniejszy pozostaje w mocy także i w tym wypadku, gdyby Polska przystąpiła do Konwencji Haskiej z dnia 17-go lipca 1905 r. o postępowaniu w spornych sprawach cywilnych.

Art. 23. Z chwilą wejścia w życie niniejszego układu tracą moc obowiązującą postanowienia artykułu 4 polsko-niemieckiego układu z dnia 12 kwietnia 1922 r. w przedmiocie przejęcia wymiaru sprawiedliwości na górnośląskim obszarze plebiscytowym.

Art. 24. (1) Układ ten ma być ratyfikowany, a wymiana dokumentów ratyfikacyjnych winna nastąpić w Warszawie możliwie najprędzej.

(2) Układ wchodzi w życie po upływie dwóch miesięcy od dnia wymiany dokumentów ratyfikacyjnych. Może go wypowiedzieć każde

z układających się Państw w całości lub odnośnie do poszczególnych rozdziałów, pozostaje jednak on w mocy jeszcze przez sześć miesięcy po wypowiedzeniu.

Dokumenty ratyfikacyjne zostały wymienione w Warszawie dnia 31 marca 1926 (DURP. 1926, poz. 218).

4. Układ Polsko-Niemiecki w sprawach opiekuńczych, podpisany w Warszawie dnia 5 marca 1924 roku.

(Ratyfikowany zgodnie z ustawą z dnia 19 grudnia 1924 r. — Dz. U. R. P. z 1925 r. Nr. 2 poz. 14 i ogłoszony 8 maja 1926 — Dz. U. R. P. Nr. 43 poz. 265).

Art. 1. Opieka nad małoletnim należy do władz tego Państwa, którego on jest obywatelem (Państwo ojczyste).

Art. 2. (1) Jeżeli małoletni ma swe zwykłe miejsce pobytu w drugim Państwie, mogą władze miejsca pobytu zarządzić opiekę, jeżeli tego wymaga nagle interes małoletniego.

(2) O zarządzeniu opieki należy zawiadomić władze Państwa ojczystego.

Art. 3. Jeżeli w myśl artykułu 2 zarządzono opiekę, mogą władze Państwa ojczystego zażądać jej zniesienia i na podstawie artykułu 1 zarządzić nową opiekę.

Art. 4. Jeżeli istnieje powód do zarządzenia opieki nad małoletnim obywatelem drugiego Państwa, a władze Państwa, w którym on przebywa, nie zamierzają wydać zarządzenia takiego w myśl artykułu 2, wówczas winny one o stanie rzeczy, skoro tylko powezmą o nim wiadomość, zawiadomić władze Państwa ojczystego danego małoletniego.

Art. 5. (1) Sprawowanie opieki obejmuje zarządzenia dotyczące nie tylko osoby lecz także całego majątku małoletniego bez względu na to, w którym miejscu znajdują się przedmioty, należące do majątku.

(2) Zasada ta nie obejmuje gruntów, podlegających w myśl ustaw, które obowiązują w miejscu położenia rzeczy, szczególnej ordynacji majątkowej.

Art. 6. (1) Jak długo nie zarządzono opieki, jak również we wszystkich nagłych wypadkach, mogą właściwe władze miejscowe wydawać zarządzenia, potrzebne do ochrony osoby i interesów małoletniego obywatela drugiego Państwa.

(2) O zarządzeniu należy zawiadomić właściwą władzę Państwa ojczystego. Na żądanie władz Państwa ojczystego należy takie zarządzenia uchylić.

Art. 7. Właściwa władza ojczysta może, o ile to leży w interesie małoletniego, przekazać opiekę władzy drugiego Państwa za jej zgodą stosownie do postanowień w tej mierze obowiązujących.

Art. 8. W wypadkach, przewidzianych w artykułach 2 i 7 mia-rodajnem jest prawo Państwa ojczystego do oceny, kiedy i z jakich powodów opieka się zaczyna lub kończy. Pozatem stosuje się ustawy Państwa, którego władze wykonują opiekę.

Art. 9. Układ ten obowiązuje jedynie w przedmiocie opieki nad małoletnimi, którzy są obywatelami jednego z Państw układ niniejszy zawierających.

Art. 10. W przedmiocie zawiadomień, jakie w myśl niniejszego układu władze jednego Państwa mają udzielać władzom drugiego Państwa, stosuje się postanowienia polsko-niemieckiego układu o obrocie prawnym¹⁾.

Art. 11. We wszystkich wypadkach, w których obecny układ po-wołuje się na ustawę Państwa ojczystego, obowiązuje w Polsce usta-wodawstwo obszaru, które wedle prawa polskiego winno się stosować w odniesieniu do danej osoby.

Art. 12. (1) Układ ten ma być ratyfikowany, a wymiana doku-mentów ratyfikacyjnych winna nastąpić w Berlinie możliwie najprędzej.

(2) Układ wchodzi w życie po upływie dwóch miesięcy od dnia dokonania wymiany dokumentów ratyfikacyjnych. Może go wypowiedzieć każde z układających się Państw, pozostaje jednak on w mocy jeszcze przez sześć miesięcy po wypowiedzeniu.

Dokumenty ratyfikacyjne wymieniono w Berlinie dnia 31 marca 1926 (DURP. 1926, poz. 266).

5. Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Austriacką w przedmiocie wzajemnego obrotu prawnego, podpisana w Wiedniu dnia 19 marca 1924 roku.

(Ratyfikowana zgodnie z ustawą z d. 22 lipca 1925 r. — Dz. U. R. P. z 1925 r. Nr. 89, poz. 620 i ogłoszona 18 sierpnia 1926 — Dz. U. R. P. Nr. 84, poz. 467).

Dział I.

Sprawy cywilne.

Rozdział 1.

Ochrona prawna.

Art. 1. (1) Obywatele każdego z Państw umawiających się będą na obszarze drugiego Państwa w sprawach cywilnych pod względem ustawowej i sądowej ochrony osoby i mienia traktowani narówni z obywatelami własnymi.

¹⁾ Zob. powyżej pod 3, str. 81 i nast.

(2) W tym celu zapewnia się im swobodny dostęp do sądów, przed którymi mogą występować pod temi samemi warunkami, jak krajowcy.

Art. 2. (1) Na obywateli jednego z Państw umawiających się, którzy występują przed sądami drugiego Państwa jako powodowie lub interwenjenci, nie wolno nakładać obowiązku zabezpieczenia lub deponowania pod jakąkolwiek nazwą, czy to z tytułu ich charakteru cudzoziemców, czy też z powodu, iż nie mają w danem Państwie miejsca zamieszkania lub pobytu.

(2) Ta sama zasada stosuje się do składania zaliczki, której nale-żałoby zażądać od powoda lub interwenjenta celem zabezpieczenia kosztów sądowych.

Art. 3. (1) Jeżeli w jednym z Państw umawiających się zasądzono na zwrot kosztów sporu powoda lub interwenjenta, który w myśl artykułu 2, niniejszej umowy lub w myśl ustawy obowiązującej w Państwie, gdzie wniesiono skargę, był uwolniony od dania zabez-pieczania, deponowania lub złożenia zaliczki, wówczas wspomniane orzeczenia o zwrocie kosztów sporu na wniosek strony interesowa-nej będą na obszarze drugiego Państwa uznane za wykonalne bez pobierania jakichkolwiek kosztów. Ta sama zasada stosuje się do orze-czeń sądowych, którymi później ustalono wysokość kosztów sporu.

(2) Pod orzeczeniami sądowymi rozumieć należy również uchwały ustalające koszty, które w granicach swej właściwości wydają pisarze (sekretarze) sądowi.

Art. 4. (1) Orzeczenia o kosztach będą bez wysłuchania stron, jednak z zastrzeżeniem dla strony skazanej prawa rekursu, uznane za wykonalne na zasadzie ustawodawstwa obowiązującego w Państwie, w którym mają być wykonane.

(2) Władza powołana do rozstrzygnięcia wniosku o uznanie wy-konalności winna przy rozpoznawaniu sprawy ograniczyć się do na-stępujących kwestyj:

1. czy wygotowanie orzeczenia odpowiada warunkom przepisa-nym dla jego mocy dowodowej w ustawach Państwa, w którym orze-czenie wydano;

2. czy orzeczenie ze stanowiska tych ustaw uzyskało prawo-mocność.

(3) Dla wykazania tych warunków wystarcza oświadczenie wła-ściwej władzy Państwa wzywającego, że orzeczenie uzyskało prawo-mocność.

(4) Do wniosku należy dołączyć uwierzytelniony przekład na język oficjalny władzy wezwanej tenoru orzeczenia oraz zaświadczenia jego prawomocności. Przekład winien być uwierzytelniony przez dyploma-

tycznego lub konsularnego przedstawiciela Państwa wzywającego lub przez tłumacza zaprzysiężonego Państwa wzywającego lub wezwanego.

Art. 5. Obywatele jednego Państwa umawiającego się będą na obszarze drugiego Państwa dopuszczeni do korzystania z prawa ubogich pod temi samemi warunkami, jak własni obywatele.

Art. 6. (1) Świadcstwo ubóstwa musi być wystawione przez władze zwykłego miejsca pobytu proszącego albo w braku takiego miejsca pobytu przez władze chwilowego miejsca pobytu.

(2) Jeżeli proszący nie przebywa na obszarze Państw umawiających się, wówczas wystarcza świadectwo ubóstwa, wystawione przez właściwego dla proszącego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego.

Art. 7. (1) Władza powołana do wydania świadectwa ubóstwa może u władz drugiego Państwa umawiającego się zasięgać wyjaśnień o stosunkach majątkowych proszącego.

(2) Władzy, która ma rozstrzygnąć o wniosku w przedmiocie przyznania prawa ubogich, służy w granicach jej atrybucyj urzędowych prawo badania przedłożonych jej świadectw i wyjaśnień.

(3) Jeżeli obywatelowi jednego z Państw umawiających się przyznano prawo ubogich, w takim razie prawo to będzie mu przysługiwało także przy wszystkich czynnościach procesowych i egzekucyjnych, dotyczących tej samej sprawy, które będą przedsięwzięte przed władzami sądowymi drugiego państwa.

Rozdział 2.

Pomoc prawna¹⁾.

I. Postanowienia ogólne.

Art. 8. (1) Obie Strony umawiające się będą sobie wzajemnie na żądanie udzielały pomocy prawnej w sprawach cywilnych, handlowych i sądownictwa niespornego.

(2) Sądy austriackie winny swe wnioski o pomoc prawną przysłać bezpośrednio do Prezesa Trybunału I instancji, w którego okręgu leży sąd polski właściwy do ich załatwienia. Polskie sądy winny swe wnioski kierować bezpośrednio do austriackiego Związkowego Urzędu Kancelarskiego (Bundeskanzleramt) i zaopatrzyć uwagą „w sprawach sądowych“ (in Justizangelegenheiten²⁾). Załatwienie należy zawsze wysłać bezpośrednio do władzy wzywającej.

¹⁾ Przed zawarciem niniejszego traktatu Minister Sprawiedliwości rozporządzeniem z 24 lipca 1920 poz. 445 DURP. w przedmiocie przesyłania odez w rekwiwicyjnych do Austrii oznajmił na podstawie porozumienia się z rządem austriackim, że sądy polskie mogą pisma rekwiwicyjne adresowane do sądów austriackich kierować wprost do urzędu stanu dla sprawiedliwości w Wiedniu, celem dalszego przesłania, tudzież że tak pisma rekwiwicyjne jak i odezwy do urzędu stanu winny być wysłane w języku polskim.

(3) W razie niewłaściwości władzy wezwanej należy wezwanie przesłać z urzędu do właściwej władzy tego samego Państwa.

Art. 9. (1) Wnioski o doręczenie i pisma rekwiwicyjne należy stosować w języku oficjalnym Państwa wzywającego. Uwierzytelnienia nie potrzeba, pismo należy jednak zaopatrzyć pieczęcią urzędową władzy wzywającej.

(2) Dokumenty i inne pisma sporządzone w wykonaniu rekwiwicyj należy wystosowywać w języku oficjalnym Państwa wezwanego albo, jeżeli to nie miało miejsca, zaopatrzyć w tłumaczenie na ten język, uwierzytelnione przez zaprzysiężonego tłumacza.

Art. 10. Wniosek o pomoc prawną winien zawierać: określenie przedmiotu wezwania, oraz w razie potrzeby krótkie przedstawienie sprawy i oznaczenie stron według ich nazwiska, zawodu i miejsca zamieszkania lub pobytu. We wnioskach o doręczenie należy wymienić także adres odbiorcy i rodzaj pism, które należy doręczyć.

Art. 11. Wniosek o pomoc prawną będzie wykonany w formie przepisanej w ustawach Państwa wezwanego. Wnioskowi władzy wzywającej, aby zastosowano pewną formę szczególną, należy jednak uczynić zadość, jeżeli ustawy Państwa wezwanego formy tej nie zabraniają.

Art. 12. We wszystkich wypadkach, w których władza wezwana nie wykona wezwania, zawiadomi ona o tem niezwłocznie władzę wzywającą, przyczem w wypadku artykułów 15 i 19 poda powody odmowy, a w wypadku artykułu 8, ustęp 3, wymieni władzę, której wniosek odstąpiono.

Art. 13. Za wykonanie doręczeń i załatwienie pism rekwiwicyjnych nie będą od Państwa wzywającego żądane żadne należności ani zwrot jakichkolwiek wydatków; wyjątek stanowią należności wypłacone znawcom. Opłatę pocztową za korespondencję spowodowaną wnioskiem pokrywa zawsze władza wysyłająca.

II. Doręczenia.

Art. 14. (1) Pisma przeznaczone do doręczenia winny być sporządzane w języku oficjalnym Państwa wezwanego, albo zaopatrzone w przekład uwierzytelniony przez zaprzysiężonego tłumacza na ten język.

(2) W przeciwnym razie władza wezwana może ograniczyć się do tego, że wykona doręczenie przez oddanie pisma odbiorcy, o ile on zechce je przyjąć.

Art. 15. Doręczenia można odmówić, jeżeli ono według zapatrywania Państwa, na którego obszarze ma być wykonane, mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Art. 16. (1) Jako dowód doręczenia służyć będzie albo zaopatrzone datą i uwierzytelnione potwierdzenie odbioru ze strony odbiorcy albo też poświadczenie władzy wezwanej stwierdzające fakt, formę i czas doręczenia.

(2) Jeżeli pismo, przeznaczone do doręczenia, przesłano w dwóch egzemplarzach, należy potwierdzenie odbioru lub poświadczenie umieścić na jednym z tych egzemplarzy lub do niego dołączyć.

Art. 17. Każde Państwo umawiające się może własnym obywatelom przebywającym na obszarze drugiego Państwa skutecznie doręczenia przez swych przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych, jednak bez użycia środków przymusowych.

III. Załatwianie pism rekwizycyjnych.

Art. 18. (1) Władza sądowa, do której skierowano rekwizycję, winna przy jej wykonaniu użyć takich samych środków przymusowych, jak przy załatwianiu rekwizycji własnych władz albo wniosku przedstawionego w tym samym celu przez stronę interesowaną. Tych środków przymusowych nie potrzeba stosować, jeżeli chodzi o osobiste stawiennictwo stron procesowych.

(2) Władzę wzywającą należy na jej żądanie zawiadomić o czasie i miejscu wykonania żądanej czynności, aby strona interesowana mogła być przy tem obecna.

Art. 19. (1) Wykonania rekwizycji można odmówić, jeżeli wykonanie żądanej czynności w Państwie wezwanem nie należy do zakresu działania władzy sądowej albo jeżeli załatwienie rekwizycji mogłoby według zapatrywania Państwa wezwanego naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub bezpieczeństwo.

(2) Przesłania akt i innych dokumentów można również odmówić, jeżeliby z powodu ich ważności zachodziły w tym względzie szczególniejsze wątpliwości a Ministerstwo Sprawiedliwości na odmowę się zgodzi.

Art. 20. Naczelne Zarządy sprawiedliwości obu Państw będą sobie na żądanie udzialały wyjaśnień co do prawa obowiązującego na ich obszarze.

Rozdział 3.

Opieka i kuratela.

Art. 21. (1) Władze każdego z umawiających się Państw sprawują opiekę i kuratelę nad osobą i całym majątkiem własnych obywateli.

(2) Od tej zasady zachodzą wyjątki co do takich gruntów, które wedle ustaw swego miejsca położenia podlegają szczególnej ordynacji.

Art. 22. Jeżeli zajdzie potrzeba ustanowienia opieki lub kurateli nad obywatelem jednego z Państw umawiających się, który przebywa

na obszarze drugiego Państwa, lub którego majątek się tam znajduje, właściwa władza miejscowa ograniczy się tylko do niecierpiących zwłoki zarządzeń opiekuńczych i zawiadomi o tem właściwą władzę ojczystą strony. Na żądanie tej władzy należy wydane zarządzenia uchylić.

Art. 23. Właściwa władza ojczysta może jednak, jeśli to leży w interesie pupila, całą opiekę lub kuratelę albo poszczególnie zarządzenia opiekuńcze względnie kuratelarne odnośnie do osoby lub odnośnie do majątku przenieść na władzę drugiego Państwa za ich zgodą stosownie do obowiązujących w tym względzie przepisów.

Art. 24. Przepisy zawarte w artykułach 21 do 23 stosują się odpowiednio również do ubezwłasnowolnienia, ustanowienia sądowego doradcy oraz do wszelkich zarządzeń tego rodzaju, o ile one powodują ograniczenie zdolności do działań prawnych.

Art. 25. Orzeczenia właściwych władz, wydane na zasadzie artykułów 21 do 24, będą uznane na obszarze drugiego Państwa.

Rozdział 4.

Uznanie za znikłego lub zmarłego.

Art. 26. (1) Do uznania osoby za znikłą lub zmarłą właściwe są władze tego Państwa umawiającego się, którego obywatelem osoba ta była w czasie zaginięcia.

(2) Orzeczenie wydane przez władze wymienione w ustępie poprzednim będą uznawane na obszarze drugiego Państwa umawiającego się.

(3) W razie konieczności władze każdego z Państw umawiających się mogą według swych ustaw uznać obywatela drugiego Państwa za znikłego lub zmarłego, jeżeli chodzi o skutki takiego orzeczenia w obrębie Państwa orzekającego.

Rozdział 5.

Sprawy spadkowe¹⁾.

I. Porządek dziedziczenia i rozporządzenia na wypadek śmierci.

Art. 27. (1) Obywatele jednego z Państw umawiających się będą w drugim Państwie pod względem spadkobrania traktowani narówni z krajowcami.

(2) Spadkobiercy muszą posiadać zdolność nabycia spadku nie tylko według ustawy właściwej dla spraw spadkowych, ale także według swej ustawy ojczystej.

Art. 28. Majątek ruchomy i nieruchomy, pozostały na obszarze jednego z Państw umawiających się po obywatelu drugiego z tych

¹⁾ por. art. 28 i następne prawa międzynarodowego na str. 25 i dalszych, tudzież p. II, III, IV i V protokołu końcowego, str. 106.

Państw, przechodzi na dziedziców na zasadzie ustaw Państwa, którego obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci.

Art. 29. (1) Majątki, które spadkodawca nie może rozporządzać na przypadek swej śmierci (ordynacje), podlegają prawu Państwa, w którym się znajdują.

(2) Temu prawu podlegają również majątki, dla których wedle ustaw miejsca położenia przepisany jest szczególny porządek dziedziczenia.

(3) To samo prawo stosować należy do ograniczeń publiczno-prawnych, którym ulega spuścizna lub jej części.

Art. 30. Majątek, który według ojczyściego prawa spadkodawcy z powodu braku innych spadkobierców przypada z ustawy Państwu lub innym osobom prawnym, podlega jako spuścizna bezdziedziczna prawu Państwa, w którego obrębie znajduje się w chwili śmierci spadkodawcy.

Art. 31. (1) Rozporządzenia ostatniej woli włącznie z umowami dziedziczenia podlegają prawu ojczyściemu spadkodawcy z czasu sporządzenia tych czynności. To samo odnosi się do odwołania rozporządzenia na wypadek śmierci.

(2) Zmiana prawa właściwego dla spadkodawcy w czasie sporządzenia rozporządzenia ostatniej woli pozostaje bez wpływu na jego zdolność do odwołania tego rozporządzenia ostatniej woli.

Art. 32. Rozporządzenia ostatniej woli, sporządzone przez obywateli jednego z Państw umawiających się przed konsulem tego Państwa, z zachowaniem formy przepisanej ustawami tego Państwa, będą w drugim Państwie uznane za ważne i uważane tak, jak gdyby były sporządzone przed urzędnikiem publicznym tego Państwa. To samo odnosi się do odwołania rozporządzenia ostatniej woli.

II. Właściwość władz. Postępowanie.

Art. 33. (1) Do wydania zarządzeń, które przy uregulowaniu spadku należą do władz, do podziału spadku, tudzież do rozstrzygania o porządku dziedziczenia, o prawie do zapisu lub części obowiązkowej właściwymi są odnośnie do spadku ruchomego władze Państwa, którego obywatelem był spadkodawca w czasie śmierci, odnośnie do spadku nieruchomego władze Państwa, w którym majątek nieruchomy się znajduje.

(2) Jeżeli do majątku spadkowego z innego tytułu prawnego podniesione będą roszczenia, pozostaje dla tych roszczeń niezmienną właściwość władz Państwa, w którym się spadek znajduje.

(3) W wypadkach, o których mowa w artykule 29 ustęp 1 i 2, właściwymi są władze tego Państwa umawiającego się, wedle którego ustaw ma być ustalony porządek dziedziczenia.

Art. 34. (1) W wypadkach, w których stosownie do artykułu 33 właściwymi są władze ojczyście spadkodawcy, władze Państwa, w którym znajduje się spadek na żądanie osoby uprawnionej do spadku a zamieszkałej w tem Państwie lub posiadającej jego obywatelstwo, postępować mogą ze spadkiem tak, jak gdyby pozostał po własnym obywatelu, stosując jednak przytem prawo ojczyście spadkodawcy.

(2) Żądanie takie można jednak tylko wtedy uwzględnić, jeżeli żadna z interesowanych osób, uprawnionych do spadku, nie wniesie przeciw temu sprzeciwu, mimo przepisane go zawiadomienia.

(3) O ile chodzi o czynności z zakresu sądownictwa niespornego potrzeba nadto zgody właściwego konsula.

Art. 35. (1) W wypadkach, w których do pertraktacji spadkowej powołane są władze ojczyście spadkodawcy, władze drugiego Państwa muszą mimo to w razie zachodzącej potrzeby wydać zarządzenia, zmierzające do zabezpieczenia spuścizny, która się w tem Państwie znajduje, w podobny sposób, jak przy spadkach własnych obywateli. Władze te winny zawiadomić niezwłocznie właściwą władzę konsularną o wypadku śmierci i otwarciu się spadku i przytem donieść tej władzy, co im jest wiadome o osobach uprawnionych do spadku, ich miejscu pobytu, o istnieniu rozporządzenia ostatniej woli i majątku spadkowym, tudzież o tem, czy i jakie zarządzenia zabezpieczające zostały wydane.

(2) Zarządzenia wydane przez władze miejscowe winny być na żądanie właściwej władzy ojczyściej uchylone.

(3) Jeżeli władza konsularna o wypadku śmierci najpierw otrzyma wiadomość, winna ze swej strony przesłać podobne zawiadomienie władzy miejscowej.

Art. 36. W wypadkach, w których niniejsza umowa zastrzega właściwość władzom ojczyściem, mają one prawo żądać wydania rozporządzenia ostatniej woli znajdującego się w drugim Państwie umawiającem się, choćby ono pozostawało w przechowaniu urzędowem. Władze te są jednak także obowiązane na żądanie władz drugiego Państwa niezwłocznie udzielić im wierzytelny odpis rozporządzenia ostatniej woli, znajdującego się w ich posiadaniu.

Art. 37. (1) Odnośnie do spadku ruchomego władza konsularna ma prawo rzeczy spadkowe, nawet gdyby były zabezpieczone przez władzę miejscową, wziąć w posiadanie i jest w takim razie obowiązana starać się o prawidłowy zarząd spadkiem; w tym względzie może się zwracać o pomoc potrzebną do władz miejscowych.

(2) Władza konsularna winna władzy miejscowej dać sposobność do wzięcia udziału przy opieczętowaniu spadku i sporządzeniu inwen-

tarza i w tym celu, wyjąwszy wypadki wyjątkowej nagłości, zawiadomić ją co najmniej na 24 godzin naprzód.

Art. 38. Egzekucja przymusowa na rzeczach spadkowych pozostaje dopuszczalną, choćby się rzeczy te znajdowały w posiadaniu władzy konsularnej; wykluczone jest jednak zastosowanie bezpośredniego przymusu przeciw konsulowi. W wypadkach, w których wydanie takich rzeczy jest koniecznem dla celów egzekucji przymusowej, władza miejscowa winna zwracać się do władzy konsularnej z prośbą o ich wydanie.

Art. 39. (1) Władza konsularna winna rzeczy spadkowe, które wzięła w swe posiadanie, zatrzymać aż do upływu trzech miesięcy od śmierci spadkodawcy. Wydanie spuścizny wykazanym spadkobiercom lub zagranicę może jednak nastąpić dopiero po zaspokojeniu lub zabezpieczeniu należności, podatków i innych danin, które ze spadku mają być zapłacone, oraz zgłoszonych i uprawdopodobnionych praw spadkowych i zgłoszonych wierzytelności do spadku, przysługujących obywatelom lub mieszkańcom Państwa, w którym spuścizna się znajduje. To zobowiązanie względem osób uprawnionych do spadku i wierzycieli spadkowych gaśnie, jeżeli władza konsularna w ciągu dalszych sześciu miesięcy nie otrzyma wiadomości, że roszczone prawo spadkowe lub wierzytelność do spadku zostały uznane lub że w tym przedmiocie wniesiono skargę.

(2) Władza konsularna jest jednak upoważniona pokryć zgóry z masy spadkowej kosztą ostatniej choroby spadkobiercy¹⁾ i jego pogrzebu, półroczny czynsz mieszkalny, należności sądowe, konsularne i inne podobne i w razie koniecznej potrzeby niezbędne kosztą utrzymania rodziny zmarłego.

Art. 40. Władza konsularna oraz miejscowa winny sobie wzajemnie na żądanie podawać do wiadomości wszystkie okoliczności, mające znaczenie dla wymiaru podatku spadkowego.

Art. 41. Jeżeli władza konsularna nie zażąda wydania sobie spadku, władza miejscowa jest obowiązana wydać spadek po upływie trzech miesięcy po śmierci spadkodawcy władzom drugiego Państwa, chyba, że do tego czasu osoba uprawniona do spadku wykazała swe prawo po myśli artykułu 42; w tym wypadku należy wydać spadek osobie uprawnionej. Poza ten termin władza miejscowa ma prawo rzeczy spadkowe, znajdujące się w jej posiadaniu, zatrzymać w celu zabezpieczenia podatku spadkowego oraz roszczeń osób uprawnionych do spadku i wierzycieli spadkowych pod temi samymi warunkami, pod którymi władza konsularna obowiązana jest do zatrzymania spadku stosownie do artykułu 39.

¹⁾ Tekst ten polski podany w dzienniku ustaw jest oczywiście mylny, tekst niemiecki opiewa: „des Erblassers“ = spadkodawcy.

Art. 42. Zaświadczenia, wydane przez władze właściwe w myśl niniejszej umowy w przedmiocie praw do spadku, a w szczególności praw spadkobiercy lub wykonawcy testamentu, wystarczają do wykazania tych stosunków także na obszarze drugiego Państwa.

Art. 43. Orzeczenia, wydane przez władzę właściwą stosownie do artykułów 33 i 34, będą uznane na obszarze drugiego Państwa.

Art. 44. Sądy każdego z umawiających się Państw mogą na zasadzie swego ustawodawstwa mimo postanowień artykułu 33 w odniesieniu do rzeczy spadkowych, znajdujących się na obszarze ich Państwa, wydawać tymczasowe zarządzenia w szczególności zarządzać areszty, jeżeli te zarządzenia potrzebne są do zabezpieczenia roszczeń wymienionych we wspomnianym artykule. Niezależnie od środków prawnych, jakie przeciw takiemu zarządzeniu przysługują, ma być ono uchylone na wniosek osoby interesowanej:

1. jeżeli sąd właściwy na zasadzie artykułu 33 ostatecznie orzeknie, że zabezpieczone w ten sposób roszczenie nie istnieje i jeżeli orzeczenie to stosownie do artykułu 43 ma być uznane w drugim Państwie,

2. jeżeli od wydania zarządzenia upłynęło sześć miesięcy a nie dostarczono dowodu, że w sądzie właściwym w myśl artykułu 33 wniesiono skargę,

3. jeżeli sąd właściwy w myśl artykułu 33 dla sprawy głównej poleci uchylenie zarządzenia.

Art. 45. (1) Na wniosek spadkobierców lub wierzycieli mogą władze miejscowe stosownie do swego ustawodawstwa otworzyć konkurs do majątku spadkowego.

(2) W takim razie konkursem będzie objęta część spadku, znajdująca się na obszarze Państwa, którego władze otworzyły konkurs.

(3) Po otwarciu konkursu musi władza konsularna wydać właściwej władzy miejscowej lub zarządcy konkursowemu wszystkie dokumenty i inne rzeczy znajdujące się w spadku, o ile one należą do masy konkursowej. Władza konsularna jest uprawnioną w tem postępowaniu bronić interesów swoich obywateli.

Art. 46. (1) Jeżeli obywatel jednego z Państw umawiających się umrze podczas podróży na obszarze drugiego Państwa, nie posiadając tam miejsca zamieszkania ani zwykłego pobytu, w takim razie rzeczy, znajdujące się w jego posiadaniu winny być wydane bez wszelkich dalszych formalności władzy konsularnej jego Państwa ojczystego.

(2) Władza konsularna, której takie rzeczy wydano, uregułuje dłuży, które zmarły zaciągnął podczas swego chwilowego pobytu w tem Państwie i następnie postąpi z temi rzeczami po myśli przepisów swego Państwa.

Art. 47. We wszystkich sprawach spadkowych, prowadzonych na obszarze jednego z Państw umawiających się, władza konsularna drugiego Państwa jest z mocy prawa powołaną do zastępowania swych obywateli, o ile są nieobecni na miejscu i nie ustanowili innych pełnomocników.

Rozdział 6.

Dokumenty.

Art. 48. (1) Dokumenty, sporządzone lub wystawione przez sądy jednego z Państw umawiających się a zaopatrzone pieczęcią urzędową, nie potrzebują do użycia ich na obszarze drugiego Państwa uwierzytelnienia.

(2) To samo odnosi się:

1. do dokumentów urzędów ksiąg gruntowych i urzędów depozytowych, o ileby urzędy te nie należały do władz wymienionych już w ustępie 1,

2. do protestów wekslowych notariuszy, sekretarzy sądowych (urzędników kancelaryjnych) i komorników sądowych.

Art. 49. Dokumenty sporządzone lub wystawione przez notariusza, sekretarza sądowego (urzędnika kancelaryjnego) lub komornika, wyjąwszy protesty wekslowe (artykuł 48, ustęp 2, p. 2), winny być uwierzytelnione, jeżeli mają być użyte na obszarze drugiego Państwa umawiającego się. Uwierzytelnienia dokonuje Prezes Trybunału pierwszej instancji, w którego okręgu notariusz, sekretarz sądowy (urzędnik kancelaryjny) lub komornik ma swą siedzibę urzędową.

Art. 50. Przepisy artykułów 48 i 49 należy odpowiednio stosować do dokumentów prywatnych, na których podpis jest uwierzytelniony przez sąd, notariusza lub sekretarza sądowego (urzędnika kancelaryjnego).

Art. 51. (1) Dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione na obszarze jednego z Państw umawiających się przez wyższą lub najwyższą władzę administracyjną, wymienioną w dołączonym jako aneks wykazie, i zaopatrzone jej pieczęcią urzędową, nie potrzebują dalszego uwierzytelnienia do użycia ich na obszarze drugiego Państwa.

(2) Wykaz może być za zgodą obu naczelných Zarządów sprawiedliwości zmieniony lub uzupełniony.

(3) Dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione przez inną władzę administracyjną winny być uwierzytelnione przez jedną z wymienionych w wykazie władz, która jest bezpośrednio przełożoną tamtej władzy, o ile do nich nie stosują się postanowienia artykułu 52.

Art. 52. (1) Dokumenty wystawione na podstawie urzędowych rejestrów stanu cywilnego, o ile nie pochodzą od władzy administra-

cyjnej I instancji, potrzebują uwierzytelnienia, jeśli mają być użyte na obszarze drugiego Państwa umawiającego się.

(2) Wyciągi z ksiąg kościelnych, dotyczące stanu cywilnego, zaopatrzone pieczęcią kościelną, o ile nie są już objęte przepisem ustępu 1, winny być uwierzytelnione i zaopatrzone poświadczeniem, że wystawca wyciągu jest uprawniony do udzielenia tegoż.

3) Uwierzytelnienia (ustęp 1 i 2) i zaświadczenia (ustęp 2) dokonuje stosownie do ustawodawstwa krajowego sąd lub władza administracyjna I instancji.

Art. 53. (1) Uwierzytelnienie odpisów dokumentów, służących do użytku na obszarze drugiego Państwa musi być dokonane przez tę samą władzę, która dokument oryginalny sporządziła lub wystawiła. Jeżeli powyższe postanowienia przepisują dla sporządzenia lub wystawienia tego rodzaju dokumentów pewien szczególny sposób uwierzytelnienia, natenczas należy go zastosować również do wierzytelnych odpisów.

(2) Jeżeli władza, która dokument sporządziła lub wystawiła, już nie istnieje, uwierzytelnienia odpisu winna dokonać władza w miejsce tamtej właściwa.

(3) Gdyby i taka władza nie istniała, uwierzytelnienie należy do najwyższej politycznej władzy administracyjnej.

Art. 54. (1) Państwa umawiające się będą sobie wzajemnie przysyłały na żądanie władz państwowych lub gminnych wyjaśnienia o wpisach dokonanych w ich księgach stanu cywilnego, lub udzielały wierzytelne odpisy tych wpisów.

(2) Wnioski w tym przedmiocie winny być sporządzone w języku oficjalnym władzy wzywającej i skierowane w Austrii do Naczelnej Politycznej Władzy administracyjnej, w Polsce do Naczelnego Zarządu sprawiedliwości. Władza prowadząca księgi stanu cywilnego prześle dokument bezpośrednio władzy wzywającej.

(3) Jeżeli wniosek taki uczyniono wyraźnie w interesie urzędowym, nie będą żądane żadne należytości.

Dział II.

Sprawy karne.

Rozdział I.

Wydawanie przestępców.

Art. 55. (1) Państwa zawierające umowę zobowiązują się na żądanie wydawać sobie wzajemnie znajdujące się na ich obszarze osoby ścigane lub skazane przez sądy drugiego Państwa za czyn karygodny, który według ustaw Państwa wzywającego i wezwanego — obowią-

zuających chociażby tylko w jednej ich dzielnicy — zagrożony jest karą więzienia lub cięższą.

(2) Dla oceny obowiązku wydania przestępcy miarodajną jest jedynie okoliczność, czy czyn karygodny, z powodu którego żąda się wydania, jako taki jest w Państwie wezwanem zagrożony karą. Natomiast bez znaczenia jest kwestja, czy osoba wydać się mająca, także w Państwie wezwanem mogłaby być za ten czyn ścigana.

(3) W razie zmiany ustawy karnej w jednym z Państw umawiających się, Rządy obu Państw będą uprawnione we wzajemnym porozumieniu zakres czynów karygodnych, uzasadniających obowiązek wydania, inaczej określić stosownie do swego ustawodawstwa.

Art. 56. (1) Rzeczpospolita Polska nie wydaje obywateli własnych tudzież obywateli Wolnego Miasta Gdańska, Republika Austriacka nie wydaje własnych obywateli.

(2) Jeżeli przed nadejściem żądania wydania osoba zażądana podała w Państwie wezwanem prośbę o nadanie jej obywatelstwa, natenczas rozstrzygnięcie o wydaniu można odłożyć aż do ostatecznego załatwienia prośby o nadanie obywatelstwa.

Art. 57. Wydanie jest niedopuszczalne, jeżeli czyn karygodny, z powodu którego zażądano wydania stanowi:

1. przestępstwo ściśle wojskowe,
2. tylko wykroczenie przeciw ustawom prasowym,
3. wykroczenie tylko przeciw ustawom celnym, podatkowym lub innym ustawom skarbowym,
4. przestępstwo polityczne lub pozostaje w związku z przestępstwem politycznym. Wydania można jednak dozwolnić, jeżeli czyn karygodny wykazuje znamiona zarówno przestępstwa politycznego, jak i pospolitego a te ostatnie przeważają, o czem rozstrzyga władza wezwana wedle swobodnego ocenienia.

Art. 58. Ponadto wydanie nie nastąpi:

1. jeżeli ściganie według ustaw Państwa wezwanego zastrzeżone jest wyłącznie własnemu sądownictwu.
2. jeżeli według ustaw obowiązujących we wszystkich dzielnicach Państwa wezwanego ściganie lub wykonanie kary uległo przedawnieniu.

3. jeżeli przeciw obwinionemu na obszarze Państwa wezwanego z powodu tego samego przestępstwa toczyło się postępowanie karne i zostało zakończone prawomocnie wyrokiem lub w inny sposób, chyba że zachodzą warunki, pod którymi według ustaw Państwa wezwanego dopuszczalne jest wznowienie postępowania karnego. Wyrok uwalniający lub umorzenie postępowania nie są jednak przeszkodą w wydaniu, jeżeli takie orzeczenie zapadło tylko z powodu, że ustawa

karna Państwa wezwanego nie ma zastosowania do takich czynów karygodnych, o ile zostały popełnione zagranicą.

Art. 59. Wydania można odmówić, jeżeli przeciw obwinionemu na obszarze Państwa wezwanego toczy się postępowanie karne z powodu tego samego przestępstwa.

Art. 60. Jeżeli obwiniony na obszarze Państwa wezwanego z powodu innego przestępstwa jest ścigany lub skazany, natenczas można wstrzymać wydanie aż do ukończenia wdrożonego postępowania i wykonania lub darowania kary. Mimo to o wydaniu należy orzec jaknajrychlej.

Art. 61. Jeżeli obwiniony jest obywatelem trzeciego Państwa, może Państwo wezwane wydanie obwinionego zaofiarować temu Państwu, którego on jest obywatelem.

Art. 62. (1) Jeżeli kilka państw żąda równocześnie wydania pewnej osoby z powodu tego samego czynu karygodnego, w takim razie rząd wezwany rozstrzyga według swego swobodnego uznania, któremu z tych Państw ma być obwiniony wydany.

(2) Jeżeli kilka Państw żąda wydania pewnej osoby z powodu różnych czynów karygodnych, należy ją wydać temu Państwu, którego ona jest obywatelem. Jeżeli to Państwo nie żąda wydania, należy osobę ściganą wydać temu Państwu, które żąda wydania z powodu czynu najsurowszą karą zagrożonego. Jeżeli wszystkie czyny zagrożone są karą równie surową, wydanie nastąpi temu Państwu, które najpierw wydania zażądało.

Art. 63. Osobę wydaną wolno tylko w takim wypadku ścigać, skazać lub wydać trzeciemu Państwu z powodu czynu karygodnego, popełnionego przed wydaniem, do którego wydanie się nie odnosiło:

1. Jeżeli Państwo, które przestępcę wydało, na to dodatkowo zezwoli, przyczem zezwolenia nie można odmówić, o ile wydanie także z powodu tego czynu karygodnego w myśl tej umowy mogłoby być dozwolone.
2. Jeżeli osoba wydana wyrazi do protokołu sądowego zgodę swą na to; Państwu, które przestępcę wydało, należy przesłać uwierzytelniony odpis tego protokołu.

Art. 64. Jeżeli osoba wydana w ciągu miesiąca od chwili, kiedy z powodu czynu, za który ją wydano, postępowanie karne przeciw niej ukończono lub karę wykonano albo darowano, z własnej winy nie opuści obszaru Państwa, któremu ją wydano, albo jeżeli osoba wydana dobrowolnie tam powróci, natenczas sądowe ściganie i wykonanie kary dopuszczalne będzie także z powodu takich czynów karygodnych, do których wydanie się nie odnosiło.

Art. 65. (1) Wniosek o wydanie może być przesłany przez Naczelny Zarząd sprawiedliwości Państwa wzywającego bezpośrednio do Naczelnego Zarządu sprawiedliwości Państwa wezwanego.

(2) Także wszelka inna korespondencja w sprawach o wydanie przestępcy może być prowadzoną bezpośrednio między Naczelnymi Zarządami sprawiedliwości obu Państw.

Art. 66. (1) Do wniosku o wydanie należy dołączyć sędziowski nakaz aresztowania osoby, której wydania się żąda, albo prawomocny wyrok przeciw niej wydany. W dokumentach tych winno być określone przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania, z przedstawieniem stanu rzeczy i powołaniem przepisów karnych, które mają być zastosowane. Przy przestępstwach przeciw własności należy, o ile możliwości, podać wysokość szkody wyrządzonej lub zamierzonej. Jeżeli powyższe okoliczności nie wynikają ze wspomnianych dokumentów, należy dołączyć dalsze pismo sądowe, które zawiera okoliczności brakujące.

(2) Wymienione pisma należy sporządzić w formie przepisanej ustawami Państwa wzywającego w oryginale lub uwierzytelnionym odpisie.

(3) We wniosku należy o ile możliwości zamieścić również opis osoby, której wydania się żąda, oraz przytoczyć inne okoliczności, mające znaczenie dla stwierdzenia jej tożsamości.

Art. 67. (1) Do wniosku o wydanie tudzież do dokumentów wspomnianych w artykule 66, o ile pisma te nie są sporządzone w oficjalnym języku Państwa wzywającego należy dołączyć uwierzytelnione tłumaczenie na ten język.

(2) Przepis ten ma zastosowanie także do innej korespondencji w sprawach o wydanie.

Art. 68. (1) W razie wątpliwości, czy zachodzą warunki wydania, przewidziane w niniejszej umowie, należy zażądać od Państwa wzywającego dodatkowych wyjaśnień.

(2) Jeżeli ściganą osobę na skutek wniosku o jej wydanie zaaresztowano, można ją wypuścić na wolność, skoro w ciągu sześciu tygodni po wysłaniu pisma żądającego wyjaśnień, potrzebne wyjaśnienia nie nadejdą do Naczelnego Zarządu sprawiedliwości Państwa wezwanego.

Art. 69. O ile wydanie nie przedstawia się zgóry jako niedopuszczalne, należy niezwłocznie po otrzymaniu wniosku o wydanie zarządzić środki potrzebne do zapobieżenia ucieczce obwinionego.

Art. 70. (1) Nawet przed otrzymaniem wniosku o wydanie można pewną osobę tymczasowo przytrzymać, jeżeli drugie Państwo tego żąda z powołaniem się na sędziowski nakaz aresztowania lub prawomocny wyrok i wymieni rodzaj czynu karygodnego, a wydanie nie przedstawia się zgóry jako niedopuszczalne.

(2) Wnioski takie mogą przysyłać sądy, urzędy prokuratorskie i władze bezpieczeństwa Państwa wzywającego na piśmie lub telefonicznie bezpośrednio do właściwych władz Państwa wezwanego.

(3) Także i bez takiego wniosku należy zarządzić tymczasowo przytrzymanie osoby wysłędzonej w Państwie, w którego dzienniku policyjnym zamieszczono o niej ogłoszenie na żądanie właściwej władzy drugiego Państwa.

Art. 71. (1) O dniu tymczasowego przytrzymania (artykuł 70) oraz miejscu aresztu należy niezwłocznie i bezpośrednio zawiadomić władzę wzywającą lub ścigającą, tudzież własny Naczelnny Zarząd sprawiedliwości.

(2) Osobę tymczasowo przytrzymaną można wypuścić na wolność, jeżeli w przeciągu 15 dni od dnia przytrzymania nie nadejdzie nakaz aresztowania lub wyrok karny do władzy, w której areszcie dana osoba się znajduje. Przesłanie tych dokumentów może nastąpić w drodze bezpośredniej.

(3) Osobę tymczasowo przytrzymaną można nadto wypuścić na wolność, jeżeli w przeciągu tygodni od dnia przytrzymania Naczelnny Zarząd sprawiedliwości Państwa wezwanego nie otrzyma wniosku o wydanie¹⁾.

Art. 72. (1) Wszelkie przedmioty, które w chwili przytrzymania przestępcy znajdowały się w posiadaniu wydanego i zostały przezeń uzyskane w drodze czynu karygodnego, oraz przedmioty mogące służyć do udowodnienia czynu karygodnego należy zająć i wydać wraz z obwinionym Państwu wzywającemu.

(2) To samo odnosi się do wszystkich przedmiotów wspomnianego rodzaju, któreby później odnaleziono.

(3) Wydanie wyżej oznaczonych przedmiotów nastąpi na wniosek również i wtedy, gdy wydanie przestępcy wprowadziłoby dopuszczalne, lecz z powodu jego śmierci lub ucieczki nie mogło nastąpić.

(4) Prawa osób trzecich do takich przedmiotów pozostają w mocy; po ukończeniu przewodu sądowego należy przedmioty te zwrócić bez kosztów osobom uprawnionym, a gdyby tych osób w sposób niewątpliwy nie można było stwierdzić, Państwu wezwanemu, skoro tego zażąda.

(5) Państwo wezwane o wydanie takich rzeczy może je narazie u siebie zatrzymać, jeżeli ich samo potrzebuje dla przeprowadzenia postępowania karnego.

Art. 73. (1) Kosztów i opłat, powstałych dla jednego z Państw umawiających się na jego obszarze wskutek postępowania w sprawie wydania przestępcy lub przedmiotów wymienionych w artykule 72 nie zwraca się.

(2) Władza wydająca winna jednak sumę powstałych kosztów podać do wiadomości władzy wzywającej, aby władza ta mogła je

¹⁾ Zob. p. VI protokołu końcowego, str. 107.

ściągnąć od osoby zobowiązanej do zwrotu. Sumy ściągnięte zatrzymuje Państwo wzywające.

Art. 74. (1) Jeżeli trzecie Państwo wydaje jaką osobę jednemu z Państw umawiających się, natenczas drugie Państwo na żądanie zezwoli na przewiezienie tej osoby przez swój obszar, o ile to jest dopuszczalne wedle jego ustawodawstwa.

(2) Do wniosku o zezwolenie na przewiezienie stosują się odpowiednio przepisy artykułów 65 do 68, ustęp 1.

(3) Koszta przewiezienia i zaopatrzenia obwinionego, powstałe na obszarze Państwa wezwanego, winno zwrócić Państwo wzywające.

Rozdział II.

Pomoc prawna.

Art. 75. Sądy i urzędy prokuratorskie obu Państw umawiających się będą sobie wzajemnie na żądanie udzielały pomocy prawnej w sprawach karnych.

Art. 76. (1) Pomoc prawna obejmuje:

1. doręczenie wszelkich pism, dotyczących przewodu sądowego, nie wyłączając wyroków;

2. badanie obwinionych, świadków lub znawców, naocznie sądową, rewizję i zajęcie przedmiotów oraz wszelkie inne czynności śledcze;

3. przysyłanie dokumentów, akt sądowych, odpisów z tychże, dowodów rzeczowych oraz przedmiotów wytworzonych przez czyn karnygodny lub podlegających zresztą konfiskacie;

4. udzielanie wyjaśnień z rejestrów kar.

(2) Wyroków karnych Państwa drugiego nie wykonuje się.

Art. 77. (1) Pomocy prawnej można odmówić:

1. jeżeli czyn karnygodny, będący przedmiotem sprawy karnej według ustaw Państwa wezwanego nie podlega karze lub stanowi przestępstwo polityczne lub ściśle wojskowe,

2. jeżeli chodzi o ściganie obywatela Państwa wezwanego, nie przebywającego na obszarze Państwa wzywającego.

(2) Jeżeli w wezwaniu o pomoc prawną żąda się rewizji lub zajęcia dowodów rzeczowych, natenczas uczyni mu się zadość tylko wtedy, jeżeli nadto chodzi o czyn karnygodny, wymieniony w artykule 55.

Art. 78. Przedmioty, wymienione w artykule 76, ustęp 1, punkt 3, należy zwrócić bez kosztów, o ile władza wezwana inaczej nie postanowi. Prawa osób trzecich pozostają w każdym razie zastrzeżone.

Art. 79. Do pomocy prawnej w sprawach karnych stosują się odpowiednio przepisy artykułów 8 do 20 niniejszej umowy.

Art. 80. (1) Osoba przebywająca na obszarze jednego z Państw umawiających się, która na wezwanie, otrzymane w sprawie karnej od władz drugiego Państwa, stanie dobrowolnie przed temi władzami jako świadek lub znawca, nie może być na obszarze tego drugiego Państwa ściganą za czyn karnygodny, popełniony przed jej przybyciem w celu stawiennictwa bez względu na to, jakiego Państwa jest obywatel.

(2) Również nie może być na niej wykonany wyrok, wydany przed jej przybyciem.

Art. 81. (1) Państwa umawiające się będą sobie wzajemnie przysyłały odpisy kart karnych lub wyciągi z prawomocnych wyroków skazujących, które dotyczą obywateli drugiego Państwa. Postanowienie to nie będzie miało zastosowania, o ile wyrok wedle przepisów obowiązujących w sądzie orzekającym nie podlega wpisaniu do rejestru karnego.

(2) Nadto będą sobie oba Państwa umawiające się przysyłały zaawizowania o dalszych orzeczeniach odnoszących się do takich wyroków, o ile orzeczenia te notowane są również w rejestrze karnym.

(3) Wspomniane odpisy i wyciągi przysyłane będą do władzy prowadzącej w drugim Państwie rejestr karny, a gdyby ta władza nie była znana władzy przysyłającej, do Naczelnego Zarządu sprawiedliwości drugiego Państwa.

Dział III.

Postanowienia ogólne i końcowe.

Art. 82. Za język oficjalny w znaczeniu niniejszej umowy będzie uważany w Rzeczypospolitej Polskiej język polski, w Republice Austriackiej język niemiecki.

Art. 83. We wszystkich wypadkach, w których w myśl niniejszej umowy przekłady mają być uwierzytelnione przez tłumacza zaprzyjętego, może każde z umawiających się Państw także swoich sędziów upoważnić do dokonania tego uwierzytelnienia.

Art. 84. We wszystkich wypadkach, w których niniejsza umowa powołuje się na ustawy ojczyście, rozumieć należy w Polsce ustawodawstwo tej dzielnicy, któremu wedle prawa polskiego podlega dana osoba.

Art. 85. Oprócz orzeczeń wspomnianych w artykule 25, 26, ustęp 2, i 43 będą na obszarze jednego z Państw umawiających się uznane także takie orzeczenia prawomocne, wydane przez sądy drugiego Państwa, które dotyczą ślubności pochodzenia, legitymacji i przysposobienia, o ile mąż matki dziecka, ojciec legitymowanego dziecka lub przysposabiający jest obywatelem Państwa orzekającego.

Art. 86. Stosowanie ustawodawstwa jednego z Państw umawiających się oraz wykonanie orzeczeń jego sądów będzie w drugim

Państwie wykluczone, jeżeliby przez to miał być uzasadnionym lub ustalonym stosunek prawny, któremu ustawodawstwo tego Państwa ze względów porządku publicznego lub obyczajności odmawia ważności lub zaskarżalności, lub też jeżeliby ten stosunek prawny był w tem Państwie przedmiotem sporu zawisłego, albo prawomocnie już rozstrzygniętego.

Art. 87. (1) Umowa niniejsza będzie ratyfikowana a dokumenty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Warszawie w czasie możliwie najkrótszym.

(2) Umowa ta wejdzie w życie w dwa miesiące po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych. Może być ona wypowiedziana w całości lub co do poszczególnych rozdziałów przez każde z umawiających się Państw. Wypowiedziane postanowienia pozostają jednak w mocy jeszcze przez sześć miesięcy po wypowiedzeniu.

Na dowód czego Pełnomocnicy podpisali niniejszą umowę i wycisnęli na niej swoje pieczęcie.

Sporządzono w Wiedniu w dwóch wygotowaniach w języku polskim i niemieckim, których teksty są równie autentyczne, dnia dwiętnastego marca roku tysiąc dziewięćset dwudziestego czwartego.

Protokół końcowy.

Przy podpisaniu umowy w przedmiocie wzajemnego obrotu prawnego podpisani Pełnomocnicy złożyli następujące oświadczenia:

I. Jeżeli ustawodawstwo, które w myśl niniejszej umowy ma mieć zastosowanie, odsyła do innego ustawodawstwa, to ostatnie winno być zastosowane.

II. Postanowienia rozdziału 5, działu I, odnoszą się do takich wypadków, w których na obszarze jednego z Państw umawiających się pozostał majątek po obywatelu drugiego Państwa, lub w których obywatele jednego z Państw umawiających się powołani są do spadku w drugim Państwie.

III. O ile władze jednego z Państw umawiających się powołane są do uregulowania spadku, winny zdolność dziedziczenia oceniać także ze stanowiska swego ustawodawstwa.

IV. Pod wyrażeniem „osoby uprawnione do spadku“ w znaczeniu niniejszej umowy rozumieć należy dziedziców, zapisobierców i uprawnionych do zachowku.

V. (1) Jak długo między Państwami zawierającymi umowę nie zostanie zawarta umowa w przedmiocie podatku spadkowego, pozostają bez zmiany obowiązujące w obu Państwach przepisy w przed-

miocie wymiaru podatku spadkowego oraz wynikające z nich obowiązki osób uprawnionych do spadku¹⁾.

(2) Oba Państwa umawiające się uznają zgodnie, że po myśli artykułu 39 władza konsularna winna porozumieć się z władzą miejscową co do tego, jaka część spadku potrzebną jest do zabezpieczenia należności w tym artykule wymienionych.

VI. Oba Państwa umawiające się są zgodne w tem, że areszt wspomniany w rozdziale 1, działu II, nie może być uchylony za kaucją lub poręczeniem, jeżeli czyn karygodny, z powodu którego przesłano wnioski o wydanie, wedle ustawodawstwa Państwa wezwanego zagrożony jest karą ograniczenia wolności więcej niż pięć lat.

Aneks do artykułu 51, ustęp 1.

Wykaz wyższych i najwyższych władz administracyjnych, których podpis nie potrzebuje dalszego uwierzytelnienia.

A. Rzeczpospolita Polska:

Prezydent Rzeczypospolitej,
Ministerstwa,
Generalna Prokuratorja Rzeczypospolitej,
Główny Urząd Statystyczny,
Główny Urząd Likwidacyjny,
Najwyższa Izba Kontroli Państwa.

B. Republika Austriacka:

Prezydent Związku (Bundespräsident),
Urząd Kanclerza Związku (Bundeskanzleramt),
Ministerstwa Związkowe,
Izba Obrachunkowa (Rechnungshof).

Dokumenty ratyfikacyjne wymieniono w Warszawie dnia 13 lipca 1926 (DURP. 1926, poz. 468).

6. Oświadczenie rządowe z 30 listopada 1926 poz. 734 DURP. w sprawie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Międzynarodowej Konwencji o Procedurze Cywilnej, podpisanej w Hadze dnia 17 lipca 1905 r.

W wykonaniu art. 1 ustawy z dnia 12 maja 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 60, poz. 535) i na podstawie protokołu podpisanego w Hadze dnia 4 lipca 1924 r. i ratyfikowanego przez Państwa, będące członkami Konwencji o Procedurze Cywilnej z dnia 17 lipca 1905 r., Poseł

¹⁾ Ustawą z 24 czerwca 1927 poz. 551 DURP. Sejm wyraził zgodę na ratyfikację umowy z Republiką austriacką o zapobieżeniu dwukrotnemu pobieraniu podatku spadkowego, podpisaną w Wiedniu 24 listopada 1926.

Rzpltej w Hadze podpisał w dniu 9 czerwca 1926 r. imieniem Rzeczypospolitej Polskiej i Wolnego Miasta Gdańska Protokół, przeznaczony dla przyjęcia i stwierdzenia przystąpień do powyższej Konwencji.

Konwencję o Procedurze Cywilnej z dnia 17 lipca 1905 r. podpisały i ratyfikowały następujące Państwa: Austria, Belgja, Danja, Francja, Hiszpanja, Holandja, Luksemburg, Niemcy, Norwegja, Portugalia, Rosja, Rumunja, Szwajcarja, Szwecja, Węgry i Włochy.¹⁾

Przekład.

Konwencja, dotycząca Procedury Cywilnej, podpisana w Hadze dnia 17 lipca 1905 r., ogłoszona 23 grudnia 1926 — Dz. U. R. P. Nr. 126 poz. 735.

I. Udzielanie aktów sądowych i pozasądowych.

Art. 1. W państwach zawierających umowę doręcza się, w sprawach cywilnych lub handlowych, pisma przeznaczone dla osób znajdujących się zagranicą, na żądanie konsula państwa wzywającego, zwrócone do władzy, którą wskaże państwo wezwane. Żądanie powinno wymieniać władzę, od której pochodzi nadesłany akt, nazwiska i stanowisko procesowe stron, adres odbiorcy, rodzaj odnośnego aktu, i powinno być sporządzone w języku władzy wezwanej. Władza ta przesyła konsulowi dokument, stwierdzający doręczenie albo podający okoliczność, która doręczeniu stanęła na przeszkodzie.

Wszelkie trudności, któreby wynikły z powodu żądania, zgłoszonego przez konsula, będą usuwane na drodze dyplomatycznej.

Każde z państw, zawierających umowę, może zapomocą zawiadomienia innych państw, uczestniczących w tej umowie, wyrazić życzenie, aby żądanie doręczenia, które ma być uskutecznione na jego terytorjum, zawierające szczegóły wymienione w ustępie I, było mu przesyłane drogą dyplomatyczną.

Postanowienia powyższe nie stanowią przeszkody, aby dwa państwa, uczestniczące w umowie, porozumiały się co do dopuszczalności bezpośredniego komunikowania się z sobą ich władz właściwych.

Art. 2. Doręczenie ma być wykonane staraniem właściwej władzy państwa, do którego skierowano żądanie. Wyjąwszy przypadki, przewidziane w artykule 3, władza ta może ograniczyć się do tego, iż wykona doręczenie przez oddanie aktu odbiorcy, o ile ten przyjmie go dobrowolnie.

Art. 3. Jeżeli akt, który ma być doręczony, jest sporządzony bądź w języku władzy wezwanej, bądź w języku, na który zgodziły się oba

¹⁾ Ponadto przystąpiły do tej konwencji: Finlandja (DURP. 1927, poz. 115) i Czechosłowacja (DURP. 1927, poz. 116). O innych konwencjach haskich z zakresu prawa prywatnego zobacz uwagi na końcu działu V. str. 51. Zob. także art. 22 układu polsko-niemieckiego podanego pod 3, str. 86.

państwa zainteresowane, albo jeżeli dołączono do niego przekład na jeden z tych języków, władza wezwana, na stosowne życzenie wyrażone w żądaniu doręczenia, zarządzi doręczenie aktu w formie przepisanej dla podobnych doręczeń jej ustawodawstwem wewnętrznym, albo w formie szczególnej, o ile taka forma nie sprzeciwia się temu ustawodawstwu. Jeśli życzenia takiego nie wyrażono, władza wezwana będzie się starała wykonać doręczenie przedewszystkiem według postanowień artykułu 2.

O ile niema porozumienia odmiennego, przekład, wspomniany w ustępie poprzednim, powinien być uwierzytelniony przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela państwa wzywającego, albo przez zaprzysiężonego tłumacza państwa wezwanego.

Art. 4. Doręczenia w myśl art. 1, 2 i 3 można odmówić jedynie wówczas, jeżeliby ono według zapatrywania państwa, na którego terytorjum ma być wykonane, mogło naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Art. 5. Dowodem doręczenia będzie albo datowane i zalegalizowane pokwitowanie odbiorcy, albo zaświadczenie władzy państwa wezwanego, stwierdzające fakt, formę i datę doręczenia.

Jeżeli akt, przeznaczony do doręczenia, przesłano w dwóch egzemplarzach, należy potwierdzenie odbioru lub zaświadczenie umieścić na jednym z dwu egzemplarzy, albo je do niego dołączyć.

Art 6. Postanowienia poprzednich artykułów nie stanowią przeszkody:

1) aby można było przysyłać akta osobom zainteresowanym, przebywającym zagranicą, bezpośrednio pocztą;

2) aby osoby zainteresowane mogły uskuteczniać doręczenia bezpośrednio przez właściwych urzędników wykonawczych lub innych właściwych funkcjonariuszów kraju, gdzie doręczenie ma nastąpić;

3) aby każde państwo mogło uskuteczniać doręczenia przeznaczone dla osób, przebywających zagranicą, bezpośrednio przez swych przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych.

Uprawnienie przewidziane w każdym z tych przypadków istnieje tylko wtedy, gdy zezwalają na nie umowy państw zainteresowanych, albo w braku umów, gdy państwo, na którego terytorjum doręczenie ma być wykonane, temu się nie sprzeciwia. Państwo to nie może się sprzeciwiać, gdy w przypadku przewidzianym w ustępie 1, p. 3 akt ma być doręczony bez użycia przymusu obywatelowi państwa wzywającego.

Art. 7. Doręczenie nie może pociągać za sobą zwrotu jakichkolwiek opłat lub wydatków.

Jednak, w braku porozumienia odmiennego, państwo wezwane jest uprawnione żądać od państwa wzywającego zwrotu wydatków,

spowodowanych przez współdziałanie urzędnika wykonawczego, albo przez zastosowanie szczególnej formy doręczenia w przypadkach przewidzianych w artykule 3.

II. Rekwizycje.

Art. 8. W sprawach cywilnych lub handlowych może władza sądowa każdego z państw zawierających umowę zwracać się, stosownie do przepisów swego ustawodawstwa, zapomocą pisma rekwizycyjnego do właściwej władzy innego państwa, zawierającego umowę, z prośbą by władza ta przedsięwzięła w granicach swego zakresu działania bądź pewną czynność procesową, bądź inne czynności sądowe.

Art. 9. Pisma rekwizycyjne będą przesyłane za pośrednictwem konsula państwa wzywającego, do władzy, którą wskaże państwo wezwane. Władza ta prześle konsulowi akt, stwierdzający wykonanie rekwizycji lub wyłuszczający okoliczność, która stanęła na przeszkodzie wykonaniu.

Wszelkie trudności, któreby się wyłoniły z powodu rekwizycji, należy usuwać na drodze dyplomatycznej.

Każde z państw zawierających umowę może zapomocą zawiadomienia innych państw, zawierających umowę, oświadczyć, że rekwizycje przeznaczone do wykonania na jego terytorjum, mają mu być przesyłane drogą dyplomatyczną.

Postanowienia powyższe nie stanowią przeszkody, aby dwa państwa, zawierające umowę, porozumiały się z sobą co do dopuszczalności bezpośredniego przesyłania sobie rekwizycji przez ich władze właściwe.

Art. 10. W braku porozumienia odmiennego pismo rekwizycyjne powinno być sporządzone bądź w języku władzy wezwanej, bądź w języku, na który zgodziły się oba państwa zainteresowane, albo należy do tego pisma dołączyć przekład na jeden z tych języków, uwierzytelniony przez dyplomatycznego lub konsularnego tłumacza państwa wezwanego.

Art. 11. Władza sądowa, do której skierowano rekwizycję, ma obowiązek uczynić jej zadość i użyć przytem tych samych środków przymusu, co przy załatwianiu rekwizycji, pochodzącej od władz państwa wezwanego, lub prośby, podanej w tym celu przez stronę zainteresowaną. Tych środków przymusu nie trzeba stosować koniecznie, jeżeli chodzi o osobiste stawienie się stron procesowych.

Na żądanie władzy wzywającej należy ją zawiadomić o czasie i miejscu wykonania żądanej czynności w tym celu, aby strona zainteresowana mogła być przy tem obecna.

Wykonania rekwizycji można odmówić tylko wówczas:

1. jeżeli autentyczność dokumentu nie jest pewna;
2. jeżeli wykonanie rekwizycji nie należy w państwie wezwanem do zakresu działania władzy sądowej;

3. jeżeli ono, według zapatrywania państwa, na którego terytorjum ma nastąpić, mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Art. 12. W razie niewłaściwości władzy wezwanej należy z urzędu odstąpić rekwizycję właściwej władzy sądowej tegoż państwa, przestrzegając zasad, ustanowionych w jego ustawodawstwie.

Art. 13. We wszystkich przypadkach, w których rekwizycja nie została wykonana przez władzę wezwaną, władza ta powinna zawiadomić o tem zaraz władzę wzywającą, w przypadkach przewidzianych w artykule 11, podając powody, dla których odmówiono wykonania rekwizycji, a w przypadku przewidzianym w artykule 12 wymieniając władzę, której rekwizycję odstąpiono.

Art. 14. Władza sądowa, która przystępuje do wykonania rekwizycji, winna zastosować pod względem formy ustawy własnego kraju.

Należy jednak uczynić zadość żądaniu władzy wzywającej, aby została zachowana pewna szczególna forma postępowania, byleby forma ta nie sprzeciwiała się ustawodawstwu państwa wezwanego.

Art. 15. Postanowienia artykułów poprzednich nie wykluczają uprawnienia każdego państwa do wykonywania rekwizycji bezpośrednio przez swych przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych, jeżeli umowy między państwami zainteresowanemi na to pozwalają, albo jeżeli państwo, na którego terytorjum rekwizycja ma być wykonana, temu się nie sprzeciwia.

Art. 16. Wykonanie rekwizycji nie może pociągać za sobą zwrotu jakichkolwiek opłat lub wydatków.

Jednak, w braku porozumienia odmiennego, może państwo wezwane żądać od państwa wzywającego zwrotu odszkodowania, zapłaconego świadkom lub znawcom, oraz wydatków wynikłych wskutek współdziałania urzędnika wykonawczego, które stało się potrzebne z powodu niestawienia się świadków dobrowolnie, lub wydatków wynikłych z ewentualnego stosowania art. 14 ustępu 2.

III. Cautio iudicatum solvi.

Art. 17. Od obywateli jednego z państw zawierających umowę, którzy posiadają miejsce zamieszkania w jednym z tych państw, a w sądach innego z tych państw występują w charakterze powodów lub interwenjentów, nie można żądać żadnego zabezpieczenia ani depozytu, pod jakąkolwiek nazwą, czy to z powodu ich charakteru cudzo-

ziemców, czy też z powodu tego, że nie posiadają w kraju miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu.

Ta sama zasada stosuje się do zaliczki, którejby się należało domagać od powoda lub interwenjenta celem zabezpieczenia kosztów sądowych.

Układy, zapomocą których państwa zawierające umowę ustanowiły dla swych obywateli, bez względu na ich miejsce zamieszkania, zwolnienie od zabezpieczenia kosztów sporu lub od składania zaliczki na koszt sądowe, będą nadal wykonywane¹⁾.

Art. 18. Jeśli w jednym z państw uczestniczących w umowie zasądzono na zwrot kosztów sporu powoda lub interwenjenta, który bądź na podstawie art. 17 ustęp 1 i 2, bądź na podstawie ustawy obowiązującej w państwie, gdzie podano skargę, był zwolniony od zabezpieczenia, deponowania lub od zaliczki, wówczas na żądanie, przedstawione w drodze dyplomatycznej, właściwa władza w każdym innym z pośród państw uczestniczących w umowie uzna bezpłatnie to zasądzenie za wykonalne.

Ta sama zasada ma zastosowanie do decyzji sądowych, zapomocą których ustalono później wysokość kosztów sporu.

Postanowienia powyższe nie stanowią przeszkody porozumienia się dwóch z pośród państw, uczestniczących w umowie, aby wolno było także stronie zainteresowanej bezpośrednio wnosić podanie o wykonalność.

Art. 19. Decyzje o kosztach będą uznawane za wykonalne bez przesłuchania stron, lecz z zastrzeżeniem prawa późniejszego rekursu dla strony zasądzonej, stosownie do ustawodawstwa tego państwa, gdzie ma nastąpić wykonanie.

Władza właściwa do rozstrzygnięcia o żądaniu uznania wykonalności ograniczy badanie swoje do tego:

1) czy według ustaw kraju, gdzie zasądzenie nastąpiło, odpis decyzji czyni zadość koniecznym warunkom autentyczności;

2) czy według tychże ustaw decyzja stała się prawomocną;

3) czy sentencja decyzji jest sporządzona bądź w języku władzy wezwanej, bądź w języku, na który zgodziły się oba państwa zainteresowane, względnie czy dołączono do niej przekład na jeden z tych języków; taki przekład powinien być, w braku umowy odmiennej, uwierzytelniony przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela państwa wzywającego, albo przez zaprzysiężonego tłumacza państwa wezwanego.

¹⁾ Co do Gdańska zob. art. 7 na str. 58, co do Czechosłowacji art. 2 i 3 na str. 63 i 64 co do Rzeszy niemieckiej art. 2 i nast. str. 81, co do Austrii art. 2 i nast. str. 89.

Dla dopełnienia warunków wymienionych w ustępie 2 liczba 1 i 2 wystarczy oświadczenie właściwej władzy państwa wzywającego, że decyzja stała się prawomocną. W braku porozumienia odmiennego właściwość tej władzy powinna być potwierdzona przez naczelnego urzędnika zarządu sprawiedliwości w państwie wzywającym. Wspomniane wyżej oświadczenia i potwierdzenia muszą być sporządzone lub przetłumaczone zgodnie z przepisem ustępu 2 liczba 3.

IV. Prawo ubogich.

Art. 20. Obywatele jednego z państw zawierających umowę będą dopuszczeni w każdym innym z tych państw do prawa ubogich na równi z własnymi obywatelami tego państwa stosownie do ustaw obowiązujących w państwie, w którym proszono o prawo ubogich.

Art. 21. Świadcstwo ubóstwa lub oświadczenie o ubóstwie powinno być w każdym przypadku wystawione względnie przyjęte przez władze zwyczajnego miejsca pobytu cudzoziemca, albo w braku takiego miejsca pobytu przez władze jego chwilowego miejsca pobytu. Gdyby władze te nie należały do żadnego z państw, zawierających umowy, i gdyby nie wystawiały lub nie przyjmowały świadectw względnie oświadczeń tego rodzaju, wystarczy świadectwo lub oświadczenie wystawione względnie przyjęte przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela kraju, do którego cudzoziemiec należy.

Jeżeli proszący nie przebywa w kraju, gdzie podano prośbę o prawo ubogich, wówczas świadectwo ubóstwa lub oświadczenie o ubóstwie będzie uwierzytelnione bezpłatnie przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela kraju, w którym dokument ten ma być przedstawiony.

Art. 22. Władza, powołana do wydawania świadectwa ubóstwa względnie do przyjmowania oświadczenia o ubóstwie, może zasięgać u władz innych państw, zawierających umowę, informacji o stosunkach majątkowych proszącego.

Władza, która ma rozstrzygać o prośbie o przyznanie prawa ubogich, zachowuje w granicach swych uprawnień prawo kontrolowania przedstawionych jej świadectw, oświadczeń i informacji.

Art. 23. Jeżeli obywatelowi jednego z państw, zawierających umowę, przyznano prawo ubogich, wówczas za doręczenia dotyczące tego samego procesu, które mają być uskutecznione w innym z pośród tych państw, państwo wzywające zwróci państwu wezwanemu jedynie wydatki, spowodowane zastosowaniem pewnej szczególnej formy doręczenia według art. 3.

W tym samym przypadku za wykonanie rekwizycji państwo wzywające zwróci państwu wezwanemu jedynie odszkodowania, zapłacone

świadkom lub znawcom, jako też wydatki spowodowane ewentualnem zastosowaniem art. 14, ustęp 2.

V. Areszt osobisty.

Art. 24. Areszt osobisty, bądź jako środek egzekucji, bądź jako środek tylko zapobiegawczy, nie będzie mógł być stosowany w sprawach cywilnych lub handlowych do cudzoziemców, będących obywatelami jednego z państw, zawierających umowę, w tych przypadkach, w których nie możnaby go zastosować do obywateli własnych. Okoliczność, na którą mógłby się powołać obywatel własny, mieszkający w kraju, dla uzyskania uchylecia aresztu osobistego, winna mieć ten sam skutek dla obywatela jednego z państw, zawierających umowę, nawet wówczas, jeżeli okoliczność ta zdarzyła się zagranicą.

VI. Postanowienia końcowe.

Art. 25. Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w Hadze, skoro sześć z pośród Wysokich Stron uczestniczących w umowie będzie mogło to uczynić.

O każdym złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych zostanie spisany protokół, którego uwierzytelniony odpis zostanie doręczony drogą dyplomatyczną każdemu z państw, zawierających umowę.

Art. 26. Konwencja niniejsza ma zastosowanie z samego prawa do europejskich terytoriów państw, zawierających umowę.

Gdyby jedno z pośród państw, zawierających umowę, chciało wprowadzić ją w życie w swych terytoriach, posiadłościach lub kolonjach, położonych poza Europą, albo w okręgach swego sądownictwa konsularnego, oznajmi ono w tym celu swój zamiar zapomocą aktu, który zostanie złożony w archiwum Rządu Holenderskiego. Rząd ten prześle drogą dyplomatyczną uwierzytelniony odpis tego oznajmienia każdemu z państw, zawierających umowę. Konwencja wejdzie w życie w stosunkach pomiędzy państwami, które na uwiadomienie to odpowiedzą oświadczeniem, wyrażającym ich zgodę, a pozaeuropejskimi terytoriami, posiadłościami lub kolonjami, tudzież okręgami sądownictwa konsularnego, w których imieniu oznajmienie zostało uskutecznione. Oświadczenie, wyrażające zgodę, należy również złożyć w archiwum Rządu Holenderskiego, który prześle jego odpis uwierzytelniony drogą dyplomatyczną każdemu z państw, zawierających umowę.

Art. 27. Państwa reprezentowane na czwartej konferencji, dotyczącej międzynarodowego prawa prywatnego, zostaną dopuszczone do podpisania niniejszej Konwencji aż do czasu złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przewidzianego w art. 25, ust. 1.

Po złożeniu tych dokumentów będzie im zawsze wolno przystąpić do umowy bez zastrzeżeń. Państwo, chcące przystąpić do umowy, oznajmi swój zamiar w akcie, który zostanie złożony w archiwum Rządu Holenderskiego. Rząd ten prześle uwierzytelniony odpis tego aktu drogą dyplomatyczną każdemu z państw, zawierających umowę.

Art. 28. Konwencja niniejsza wstąpi w miejsce umowy w sprawie międzynarodowego prawa prywatnego z dnia 14 listopada 1896 r., oraz protokołu dodatkowego z dnia 22 maja 1897 r.

Wejdzie ona w życie w dniu sześćdziesiątym od daty, w której wszystkie państwa, które podpisały umowę z dnia 14 listopada 1896 r. lub przystąpiły do niej, złożą dokumenty ratyfikacyjne, odnoszące się do niniejszej Konwencji, a najpóźniej w dniu 27 kwietnia 1909.

W przypadku artykułu 26, ustęp 2 wejdzie ona w życie w cztery miesiące od daty oświadczenia, wyrażającego zgodę, a w przypadku artykułu 27, ustęp 2, w sześćdziesiątym dniu od daty oznajmienia o przystąpieniu.

Rozumie się samo przez się, iż oznajmienia przewidziane w artykule 26, ustęp 2, będą mogły nastąpić dopiero po wejściu w życie umowy niniejszej, stosownie do ustępu 2 niniejszego artykułu.

Art. 29. Konwencja niniejsza będzie obowiązywała przez lat pięć, licząc od daty wejścia jej w życie, podanej w art. 28, ustęp 2.

Termin ten rozpocznie płynąć od tej samej daty także dla państw, które dopiero po tej dacie złożą ratyfikację, albo dopiero później przystąpią do umowy, i także dla oświadczeń, wyrażających zgodę, a złożonych w myśl artykułu 26, ustęp 2.

Konwencja niniejsza będzie odnawiana milcząco co pięć lat, o ile nie nastąpi wypowiedzenie.

Wypowiedzenie musi być podane do wiadomości Rządu Holenderskiego przynajmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, oznaczonego w ustępach 2 i 3. Rząd ten zawiadomi o niem wszystkie inne państwa.

Wypowiedzenie może ograniczyć się tylko do pozaeuropejskich terytoriów, posiadłości lub kolonji, albo także do okręgów sądownictwa konsularnego, objętych oznajmieniem uskuteczniem w myśl artykułu 26, ustęp 2.

Wypowiedzenie będzie skuteczne tylko w odniesieniu do tego państwa, które je oznajmiło. Dla innych państw, uczestniczących w Konwencji, pozostanie ona nadal w mocy.

Protokół sporządzony w Hadze 4 lipca 1924.

Mocarstwa Układające się w Konwencji, dotyczącej Procedury Cywilnej, podpisanej w Hadze dnia 17 lipca 1905 r., pragnąc umożli-

wie przystąpienie do tej Konwencji Państwom, które nie były reprezentowane na IV-tej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, a których życzenie przystąpienia do tej Konwencji zostało lub będzie przychylnie przyjęte przez Mocarstwa Układające się, zgodziły się, iż zostanie otwarty w Holenderskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych protokół przystąpienia przeznaczony dla przyjęcia i stwierdzenia tych przystąpień, które nabiorą mocy w 60 dni po podpisaniu wspomnianego protokołu. Protokół niniejszy zostanie ratyfikowany i jego dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Hadze, z chwilą gdy sześć z pośród Mocarstw podpisujących będą w możliwości to uczynić.

Wejście on w życie trzydziestego dnia licząc od daty, w której Mocarstwa podpisujące złożą swoje ratyfikacje.

7. Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Francuską, dotycząca przysyłania pism sądowych oraz rekwizycji w sprawach cywilnych i handlowych, podpisana w Paryżu dnia 30 grudnia 1925 r. (Ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 30 lipca 1926 r. Dz. U. R. P. Nr. 89, poz. 499 i ogłoszona 23 marca 1927 DURP. Nr. 27, poz. 210).

Art. 1. Pochodzące od władz francuskich pisma sądowe w sprawach cywilnych i handlowych, przeznaczone dla osób, przebywających na terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej, równie jak rekwizycje w sprawach cywilnych i handlowych, przeznaczone do wykonania na tem terytorjum, winny być przysyłane przez przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych francuskich do prezesa sądu okręgowego, w którego okręgu znajduje się odbiorca pisma lub w którego okręgu rekwizycja ma być wykonana.

Pochodzące od władz polskich pisma sądowe w sprawach cywilnych i handlowych, przeznaczone dla osób, przebywających we Francji, równie jak rekwizycje w sprawach cywilnych i handlowych, przeznaczone do wykonania na terytorjum francuskim, winny być przysyłane przez przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych polskich do prokuratora Republiki, w którego okręgu znajduje się odbiorca pisma lub w którego okręgu rekwizycja ma być wykonana.

Akta, odnoszące się do wykonanej prośby rekwizycyjnej, władza wezwana odeśle, nie dołączając przekładu, do przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, który do niej wysłał pismo sądowe lub rekwizycję.

Art. 2. W wypadku niewłaściwości władzy, do której zostało przesłane pismo lub rekwizycja, władza ta zawiadomi o tem bezzwłocznie przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, który prosił o pomoc prawną, a pismo to czy rekwizycję prześle z urzędu

do władzy właściwej. W każdym przypadku niemożności doręczenia pisma odbiorcy lub niemożności wykonania rekwizycji, władza wezwana zawiadomi o tem bezzwłocznie przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, który prosił o pomoc prawną, z podaniem przyczyn niemożności uwzględnienia prośby.

Art. 3. Korespondencja pomiędzy przedstawicielami dyplomatycznymi i konsularnymi a władzami kraju wezwanego będzie uskuteczniata w języku tego ostatniego kraju.

Art. 4. Odezwa przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, przy której przesyła pismo sądowe, przeznaczone do doręczenia zgodnie z procedurą ustanowioną w art. 6, powinna wymieniać: władzę, od której pismo pochodzi, charakter i adres stron, adres odbiorcy i rodzaj odnośnego pisma.

We wszystkich innych przypadkach należy do pism sądowych, przesyłanych do władzy wezwanej, równie jak do rekwizycji, dołączać tłumaczenie na język Państwa wezwanego.

Te tłumaczenia winny być uwierzytelnione przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego Państwa wzywającego, lub przez zaprzysiężonego tłumacza Państwa wezwanego lub Państwa wzywającego.

Art. 5. Władza wezwana może odmówić doręczenia pism sądowych i wykonania rekwizycji, jeżeli Państwo, na którego terytorjum doręczenie lub wykonanie ma być uskutecznione, uważa je za mogące naruszyć jego suwerenność lub jego bezpieczeństwo.

Władza wezwana może także odmówić wykonania rekwizycji, jeżeli w Państwie wezwanem wykonanie żądanej czynności nie należy do zakresu działania władzy sądowej.

Art. 6. W zasadzie, władza wezwana ograniczy się do uskutecznienia doręczenia pisma odbiorcy, o ile on zechce je przyjąć. Dowodem doręczenia będzie bądź pokwitowanie datowane i podpisane przez odbiorcę, bądź zaświadczenie władzy Państwa wezwanego, stwierdzające fakt, formę i datę doręczenia. Jeżeli pismo przeznaczone do doręczenia zostało nadesłane w dwóch egzemplarzach, pokwitowanie lub zaświadczenie będą mogły być wystawione na jednym z egzemplarzy, który ma być wrócony.

W wypadku odmówienia przez odbiorcę przyjęcia pism, władza wezwana odeśle to pismo bezzwłocznie do przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, który prosił o pomoc prawną, z podaniem przyczyny, dla której doręczenie nie mogło nastąpić.

Art. 7. Na wyraźne żądanie przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych władza wezwana zarządzi doręczenie pisma, bądź w formie specjalnej, przepisanej przez ustawodawstwo Państwa wezwanego

dla doręczeń tego samego rodzaju, bądź w formie specjalnej, nie-sprzecznej z ustawodawstwem Państwa wezwanego.

Art. 8. W zasadzie, władza kraju wezwanego, przystępując do wykonania rekwizycji, będzie przestrzegała ustaw swego kraju co do form, mających zastosowanie.

Jeśli to do zapewnienia wykonania rekwizycji było konieczne, władza ta powinna zastosować te same środki przymusu, jak do wykonania rekwizycji władz Państwa wezwanego lub wniesionej prośby w tym celu przez stronę zainteresowaną. Te środki przymusu nie są konieczne stosowane, gdy chodzi o stawiennictwo stron procesowych.

Art. 9. Na wyraźne żądanie przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych władza wezwana:

1. Winna wykonać rekwizycję w formie specjalnej, o ileby taka forma nie była sprzeczna z ustawodawstwem Państwa wezwanego.

2. Winna w odpowiednim czasie zawiadomić władzę wzywającą o dacie i miejscu wykonania rekwizycji, aby strony interesowane mogły przy tem być obecne.

Art. 10. Doręczenie pism sądowych i wykonanie rekwizycji nie pociąga za sobą zwrotu żadnych kosztów, z następującymi wyjątkami:

1) koszty, spowodowane przez doręczenie (przez pomocnika lub woźnego sądowego) pisma sądowego na wyraźne żądanie, w jednej z form, przewidzianych w artykule 7;

2) koszty dodatkowe, spowodowane wykonaniem rekwizycji w formie specjalnej, stosownie do postanowień p. 1, art. 9;

3) koszty, spowodowane przez zastosowanie środków przymusu, przewidziane w p. 2 art. 8 dla wykonania rekwizycji;

4) należności znawców.

Art. 11. Zwrotu kosztów władza wezwana zażąda od przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, który prosił o pomoc prawną, w tym samym czasie, w którym mu odesłał akta, stwierdzające wykonanie skierowanej do niej prośby.

Koszty te winny być obliczone według taryf, obowiązujących w Państwie wezwanem.

Art. 12. Obie Wysokie Układające się Strony przyznają sobie prawo:

1) skuteczniania przez swych przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych, bezpośrednio i bez użycia przymusu, doręczeń pism sądowych w sprawach cywilnych i handlowych na terytorjum drugiej Strony, wyłącznie obywatelom własnym;

2) wykonywania bezpośrednio i również bez użycia przymusu przez tychże przedstawicieli rekwizycji w sprawach cywilnych i han-

dlowych, wyłącznie gdy osoby, które mają być przesłuchane, są ich obywatelami.

Art. 13. Wszelkie trudności, mogące się wyłonić z niniejszej Konwencji, będą regulowane w drodze dyplomatycznej.

Art. 14. Niniejsza Konwencja będzie ratyfikowana.

Wejdzie ona w życie w miesiąc po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Skutki jej ustaną z upływem okresu 6-ciu miesięcy, licząc od wypowiedzenia, notyfikowanego przez jedną lub drugą Układającą się Stronę.

Wymiany dokumentów ratyfikacyjnych dokonano 19 listopada 1926 (DURP. 1927, poz. 211).

VII. Z ustawy o organizacji konsulatów i o czynnościach konsułów i z umów konsularnych.

1. Ustawa z 11 listopada 1924 poz. 944 DURP.

Z Działu II. Czynności konsułów.

Art. 15. Konsulowie obowiązani są bronić praw, mienia i interesów obywateli polskich, oraz udzielać im rad i pomocy, stosując się do praw i zwyczajów państw, w których urzędują. Konsulowie winni również czuwać nad tem, ażeby obywatelom polskim nie czyniono przeszkód w korzystaniu z praw, ulg i przywilejów, przyznanych przez miejscowe ustawy i zwyczaje oraz przez umowy międzynarodowe.

Art. 16. Konsulowie winni prowadzić rejestr obywateli polskich, zamieszkających w okręgu konsularnym.

Art. 17. Konsulowie mają prawo w razie potrzeby udzielać obywatelom polskim zagranicą zapomóg i pożyczek, ustanawiając przytem termin zwrotu pożyczek. Pożyczki, udzielone przez konsułów, a nie uiszczone w oznaczonym terminie, są ściągane w drodze egzekucji administracyjnej narówni z podatkami i opłatami państwowymi.

Art. 18. Konsulowie pełnią, zgodnie z ustawami polskimi i nie wykraczając przeciwko układom i zwyczajom międzynarodowym, następujące czynności:

1) legalizują dokumenty, wystawione lub uwierzytelnione przez władze, urzędników publicznych i osoby publicznego zaufania (notariuszów, tłumaczy sądownie zaprzysiężonych itp.);

2) pośredniczą w zawieraniu ugód w sprawach obywateli polskich między sobą lub cudzoziemcami, oraz mogą przyjmować urząd sędziego polubownego, jeśli będą ustanowieni przez strony w formie, przepisanej ustawami miejscowymi; ugody, zawarte przed konsulem w przedmiocie roszczeń prywatno-prawnych, mają moc ugód sądowych, zawartych przed sądami polskimi;

3) pełnią czynności urzędników stanu cywilnego; zakres i sposób wykonywania tych czynności określają rozporządzenia;

4) na wezwanie władz sądowych polskich przesłuchują strony, świadków i znawców bez przysięgi i pod przysięgą, dokonywają doręczeń, wezwań, pokwitowań itp., przestrzegając trybu postępowania i formy, obowiązujących władzę wzywającą, o ile rozporządzenia nie dopuszczają wyjątków; czynności konsułów i sporządzone przez nich protokoły w tym zakresie mają tę samą moc i skutki, jak czynności i protokoły właściwych polskich władz sądowych;

5) pełnią czynności notariuszów, a mianowicie sporządzają i uwierzytelniają akty prawne, które zawierają obywatele polscy między sobą lub z cudzoziemcami, a także — jeśli układy międzynarodowe konsula do tego upoważniają — cudzoziemcy między sobą; stwierdzają zgodność odpisów z oryginałami dokumentów i zgodność przekładów z oryginałami lub odpisami, uwierzytelniają podpisy i znaki ręczne; inne zaś czynności notariuszów pełnią o tyle, o ile będą im przekazane rozporządzeniami; akty, sporządzane lub uwierzytelnione przez konsułów w zakresie ich właściwości, są pod każdym względem zrównane z aktami notariuszów polskich;

szczegółowe przepisy, dotyczące czynności konsułów jako notariuszów, będą wydane w drodze rozporządzenia;

6) pełnią funkcję sądownictwa niespornego w sprawach spadkowych i pieczy (opieki, kurateli itd.) nad obywatelami polskimi;

zakres i sposób wykonania tych czynności określają rozporządzenia;

7) w sprawach spadków, znajdujących się w ich okręgu, są konsulowie upoważnieni z mocy samego prawa zastępować osoby, uprawnione do spadku, o ile osoby te są nieobecne i nie ustanowiły zastępców, a są obywatelami polskimi.

Art. 19. Rozporządzenia, wymienione w art. 18, wyda Minister Spraw Zagranicznych w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

Uprawnienia, wymienione w art. 18, mogą wykonywać prócz konsułów również inni funkcjonariusze konsularni, których do tego upoważni Minister Spraw Zagranicznych.

Uprawnienia, wyszczególnione w art. 18 punkcie 2, o ile chodzi o zawieranie ugód przed konsulem, punktach 3 i 4, punktach 5 i 6, mogą konsulowie i inni funkcjonariusze konsularni wykonywać tylko na zasadzie i w granicach imiennego osobnego upoważnienia Ministra Spraw Zagranicznych, udzielonego w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

Art. 24. Szczególne prawa i obowiązki konsułów w krajach, gdzie na zasadzie umów międzynarodowych i zwyczajów powierzona im będzie jurysdykcja, określone zostaną w specjalnej ustawie.

Art. 27. Z przepisów niniejszej ustawy korzystają Wolne Miasto Gdańsk i obywatele Wolnego Miasta Gdańska w granicach art. 104

traktatu wersalskiego (Dz. U. R. P. z 1920 r. Nr. 35, poz. 200) i art. 2 konwencji polsko-gdańskiej, zawartej w Paryżu dnia 9 listopada 1920 r. (Dz. U. R. P. z 1922 r. Nr. 13 poz. 117).

2. Z konwencji konsularnej między Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad, podpisanej w Moskwie dnia 18 lipca 1924, ogłoszonej w DURP. 1926 Nr. 35 poz. 210.

Art. 13. Konsulowie mają prawo żądania, w trybie przewidzianym w artykule 11-tym niniejszej Konwencji od władz Państwa przyjmującego, a władze te obowiązane są w miarę możliwości wydawać należycie uwierzytelnione poniżej wyszczególnione dokumenty, a mianowicie:

1) wypisy i odpisy aktów urodzenia, ślubu i zejścia, aktów uprawnienia dzieci nieślubnych, jak również wszelkich innych aktów stanu cywilnego, o ile dotyczą one interesów obywateli Państwa wysyłającego;

2) świadectwa szkolne, dyplomy uniwersyteckie, akta stanu cywilnego z czasów do 1917 r. i tym podobne dokumenty osobiste, względnie ich odpisy lub wypisy z nich, dotyczące Państwa wysyłającego;

3) wypisy i odpisy dokumentów sądowych i administracyjnych, jak również innych dokumentów, będących w posiadaniu władz Państwa przyjmującego i dotyczących obywateli Państwa wysyłającego, o ile tego rodzaju dokumenty, względnie ich odpisy lub wypisy z nich, mogą być wydawane obywatelom Państwa przyjmującego.

Za wydanie powyżej wyszczególnionych dokumentów będzie pobierana opłata w wysokości, przewidzianej w podobnych wypadkach dla obywateli Państwa przyjmującego.

Art. 14. Konsulowie, o ile ustawy Państwa wysyłającego upoważniają ich do tego, mają prawo wykonywania w swych biurach i mieszkaniach, jak również w mieszkaniach stron zainteresowanych, oraz na pokładach statków narodowych następujących czynności:

1) sporządzać, przyjmować i uwierzytelniać sporządzania ostatniej woli i inne jednostronne akty prawne obywateli Państwa wysyłającego;

2) sporządzać, przyjmować i uwierzytelniać dwustronne akty prawne zawierane bądź tylko pomiędzy obywatelami Państwa wysyłającego, bądź też pomiędzy obywatelami Państwa wysyłającego i obywatelami Państwa przyjmującego; przepis niniejszego punktu nie dotyczy umów w przedmiocie nabywania lub zbycia praw rzeczowych na nieruchomości, znajdującej się na terytorjum Państwa przyjmującego;

3) sporządzać, przyjmować i uwierzytelniać dwustronne akty prawne, zawierane bądź pomiędzy obywatelami Państwa przyjmującego,

cego, bądź pomiędzy obywatelami Państw trzecich, bądź wreszcie pomiędzy tymi ostatnimi a obywatelami Państwa przyjmującego, jeżeli te akty prawne dotyczą wyłącznie obiektów, znajdujących się na terytorjum Państwa wysyłającego, bądź też spraw i czynności, które w Państwie wysyłającym mają być wykonywane, względnie miały skutki prawne;

4) uwierzytelniać podpisy obywateli Państwa wysyłającego na wszelkiego rodzaju dokumentach, uwierzytelniać wszelkiego rodzaju akty i dokumenty, sporządzone przez władze lub osoby urzędowe Państwa wysyłającego lub Państwa przyjmującego, jak również uwierzytelniać odpisy wszelkich dokumentów;

5) tłumaczyć wszelkiego rodzaju akty i dokumenty, sporządzone przez władze lub osoby urzędowe Państwa wysyłającego lub Państwa przyjmującego.

Wyżej wymienione akty i dokumenty, oraz tłumaczenia, odpisy i wypisy z nich, sporządzone i uwierzytelnione przez konsula i zaopatrzone w jego pieczęć urzędową, będą uznane w Państwie przyjmującym za dokumenty publiczne, względnie publicznie uwierzytelnione dokumenty, odpisy, wypisy lub tłumaczenia i będą miały tę moc prawną i dowodową, jak gdyby je sporządzili, względnie uwierzytelnili lub przetłumaczyli urzędnicy publiczni lub właściwe osoby urzędowe Państwa przyjmującego.

Jednakże wyżej wymienione akty i dokumenty, o ile dotyczą spraw, których wykonanie ma nastąpić w Państwie przyjmującym, podlegają należytościom stempłowym i innym opłatom oraz przepisom o superlegalizacji zgodnie z odnośnymi przepisami Państwa przyjmującego.

Art. 15. Konsulowie, o ile ustawy Państwa wysyłającego upoważniają ich do tego, mają prawo sporządzania aktów urodzenia i zejścia, dotyczących obywateli Państwa wysyłającego, oraz udzielania ślubów, o ile obie osoby, wstępujące w związek małżeński, są obywatelami Państwa wysyłającego.

Przepis niniejszy nie zwalnia jednak osób zainteresowanych od obowiązku rejestrowania wspomnianych aktów stanu cywilnego przed właściwymi władzami Państwa przyjmującego.

Art. 16. Konsulowie mają prawo sprawować władzę nadopiecznia nad małoletnimi, umysłowo chorymi i innymi niewłasnowolnymi obywatelami Państwa wysyłającego, mieszkającymi w ich okręgu konsularnym.

W tym celu mają oni prawo zorganizowania opieki lub kurateli i sprawowania nadzoru nad działalnością opiekunów lub kuratorów.

Art. 17. Do czasu zawarcia specjalnej konwencji spadkowej obowiązywać będą następujące postanowienia:

1) Jeżeli obywatel jednej z układających się Stron umrze na terytorjum Strony drugiej, władze miejscowe winny o tem zawiadomić niezwłocznie właściwego konsula ze wskazaniem danych, jakie posiadają co do istnienia spadkobierców i miejsca ich pobytu, jak również co do istnienia rozporządzenia ostatniej woli. Jeżeli Konsul otrzyma wcześniej, niż władze miejscowe wiadomość o śmierci obywatela Państwa wysyłającego, winien on informacje, wymienione w ustępie poprzednim, przesłać niezwłocznie właściwym władzom miejscowym.

2) Mienie ruchome, pozostałe na terytorjum jednej z układających się Stron po śmierci obywatela drugiej układającej się Strony całkowicie przekazuje się Konsulowi tej ostatniej Strony; jednakże przekazanie majątku spadkowego Konsulowi nie czyni go odpowiedzialnym za wiarytelności, obciążające masę spadkową.

Konsul przed wydaniem majątku spadkowego spadkobiercom lub wysłanie go zagranicę, winien opłacić lub należycie zabezpieczyć, w granicach masy spadkowej, podatek spadkowy, oraz wszystkie zgłoszone i uzasadnione wierzytelności do masy spadkowej i wykazane prawa spadkowe obywateli Państwa przyjmującego, jak również obywateli Państwa trzeciego, zamieszkałych na terytorjum Państwa przyjmującego. Zobowiązanie to względem osób, zgłaszających swe prawa lub wierzytelności do masy spadkowej, ustaje, jeżeli osoby te w ciągu dziewięciu miesięcy od dnia śmierci spadkodawcy nie wykażą się wobec Konsula, że prawa ich do spadku, względnie wierzytelności, zostały już uznane lub zaskarżone u właściwych władz.

3) We wszystkich sprawach spadkowych, prowadzonych w jednym z Państw układających się, właściwi Konsulowie drugiego Państwa mają prawo ipso iure, bez okazania specjalnych pełnomocnictw, zastępowania interesów nieobecnych spadkobierców, o ile ci ostatni są obywatelami Państwa wysyłającego i nie ustanowili w tym celu specjalnych pełnomocników.

3. Z Konwencji konsularnej między Polską a Łotwą podpisanej w Rydze dnia 3 stycznia 1924, ogłoszonej w DURP. 1926 poz. 26.

Art. IX. Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Układających się Stron, o ile zostali do tego upoważnieni przez władze Państwa wysyłającego, mają prawo:

1) przyjmować w swych biurach i na pokładach statków i okrętów narodowych wszelkiego rodzaju deklaracje od kapitanów i załogi,

oraz od pasażerów, kupców i wszelkich innych obywateli Państwa wysyłającego;

2) przyjmować, sporządzać i uwierzytelniać w swych biurach, w mieszkaniach stron i na pokładach statków i okrętów narodowych jednostronne akty prawne i rozporządzenia ostatniej woli obywateli Państwa wysyłającego, jak również wszelkie dwustronne akty prawne, zawierane bądź tylko pomiędzy obywatelami Państwa wysyłającego, bądź też pomiędzy obywatelami Państwa wysyłającego z jednej strony a obywatelami Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego z drugiej strony;

3) przyjmować, sporządzać i uwierzytelniać w swych biurach i na pokładach statków i okrętów narodowych jednostronne i dwustronne akty prawne, w których stronami są wyłącznie obywatele Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego, o ile akty te dotyczą bądź praw i majątków, znajdujących się na terytorjum Państwa wysyłającego, bądź też spraw, które mają być wykonane względnie mieć skutki prawne na terytorjum Państwa, do którego należy Konsul lub Agent Konsularny, sporządzający akt;

4) tłumaczyć i uwierzytelniać wszelkiego rodzaju akty i dokumenty, pochodzące od władz i urzędników Państwa wysyłającego lub Państwa przyjmującego; tłumaczenia te będą miały w obu Państwach tę samą moc i skutki, jak gdyby zostały sporządzone przez urzędników publicznych lub tłumaczy zaprzysiężonych tych Państw.

Rozumie się, iż powyższe przepisy nie stosują się do dwustronnych aktów prawnych, dotyczących przeniesienia prawa własności na nieruchomości lub obciążenia nieruchomości, położonych na terytorjum Państwa przyjmującego.

Odpisy, wyciągi i wypisy z aktów, sporządzonych przez Konsulów i Agentów Konsularnych na podstawie niniejszego artykułu, należycie uwierzytelnione przez wymienionych urzędników konsularnych i zaopatrzone w pieczęć Konsulatu lub Agencji Konsularnej, będą uznane zarówno wobec sądów, jak i poza sądami w Państwie przyjmującym jak i w Państwie wysyłającym narówni z oryginałami i będą miały ten sam charakter dokumentów autentycznych i tę samą moc dowodową, jak gdyby były sporządzone przez notariusza lub urzędnika publicznego, względnie sądowego jednego lub drugiego Państwa, pod warunkiem jednak, że akty te zostały sporządzone według form, wymaganych przez ustawy Państwa wysyłającego, i że następnie zostały narówni z oryginałami należycie opłacone stemplem i zarejestrowane oraz poddane wszelkim innym formalnościom w tej dziedzinie, wymagany przez przepisy Państwa, na którego terytorjum dany akt ma być wykonany.

W razie wątpliwości co do wiarygodności odpisu, wyciągu lub wypisu z aktu sporządzonego w biurach odnośnych Konsulatów lub Agencji Konsularnych, nie można odmówić stronie zainteresowanej, która tego zażąda, porównania ich z oryginałem; przy zestawieniu dokumentu strona zainteresowana może być obecna, o ile uzna to za wskazane.

Art. X. Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Układających się Stron, o ile są do tego upoważnieni przez ustawy i przepisy swego kraju, mają prawo sporządzać akty urodzenia i akty zejścia obywateli Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że przepis niniejszy nie zmienia w żadnej mierze przewidzianego przez ustawy miejscowe obowiązku osób zainteresowanych składania deklaracji urodzenia i śmierci przed władzami Państwa przyjmującego.

Art. XI. Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Układających się Stron mają prawo, zgodnie z przepisami konsularnymi Państwa wysyłającego, wydawać paszporty i inne dokumenty osobiste, tudzież wizować paszporty, patenty, świadectwa pochodzenia towarów i inne tego rodzaju dokumenty.

Art. XII. Układające się Strony zobowiązują się wzajemnie dostarczać sobie na żądanie odpowiednio uwierzytelnione wypisy z aktu urodzenia, ślubu i zejścia, oraz z aktów uznania i uprawnienia dzieci nieślubnych i z aktów przysposobienia, dotyczących obywateli drugiej Układającej się strony.

Wymienione wypisy będą sporządzane według form, przyjętych w każdym Państwie, i doręczane za opłatą przewidzianą przez ustawy i przepisy, obowiązujące w danym Państwie, za pośrednictwem Konsulatów i Agencji Konsularnych Strony, która wystąpiła z żądaniem. Wypisy te jednak będą sporządzane i dostarczane bezpłatnie, o ile będą żądane w drodze dyplomatycznej dla potrzeb urzędowych Układających się Stron lub też dla osób ubogich.

Art. XIII. Odnośnie do spadków, pozostawionych przez obywateli jednej z Układających się Stron na terytorjum drugiej Strony, obowiązują będą następujące postanowienia:

§ 1. Obywatele jednej z Układających się Stron dopuszczeni będą w drugim Państwie narówni z krajowcami do spadkobrania majątku, który im przypadnie na terytorjum Strony drugiej z mocy ustawy lub rozporządzenia ostatniej woli, oraz do obejmowania majątku tego w posiadanie.

§ 2. Spadki po obywatelach polskich na Łotwie, oraz spadki po obywatelach łotewskich w Polsce nie będą obciążone innemi, ani wyższemi podatkami spadkowemi, niż spadki po krajowcach.

§ 3. Jeżeli obywatel jednej z Układających się Stron umrze, pozostawiając spadek w całości lub w części na obszarze drugiej Strony, władze tej drugiej Strony ograniczą się w zasadzie do zabezpieczenia mienia należącego do spadku oraz praw i roszczeń spadkowych własnych obywateli, mieszkańców tego Państwa i Skarbu.

§ 4. Dla rozstrzygania o prawach spadkowych odnośnie do mienia ruchomego właściwymi są władze Państwa ojczystego spadkodawcy.

Za prawa spadkowe uważa się: dziedziczenie ustawowe, prawo do części obowiązkowej, dziedziczenie testamentowe, darowiznę na wypadek śmierci, oraz zapis.

Jeżeli ze strony obywateli Państwa, w którym znajduje się mienie spadkowe, będą zgłoszone roszczenia do spadku ruchomego, oparte na innych prawnych podstawach, odnośna decyzja będzie wydana przez władze tego Państwa, które zastosują ustawy w Państwie tem obowiązujące.

§ 5. We wszystkich kwestjach, dotyczących spadku nieruchomego, rozstrzygać będą władze Państwa, w którym majątek nieruchomy się znajduje.

§ 6. Majątki, któremi spadkodawca nie może rozporządzać na wypadek swojej śmierci (fideicomis), podlegają ustawom Państwa, w którym się znajdują.

Te same ustawy będą stosowane w zakresie ograniczeń publiczno-prawnych, którym podlega spadek lub jego części.

§ 7. Majątek spadkowy, który według ustaw ojczystych spadkodawcy jest bezdziedziczny, podlega, jako spadek bezdziedziczny, ustawom Państwa, w którego obrębie znajduje się w chwili śmierci spadkodawcy.

Za bezdziedziczny uważa się majątek, który według ustaw ojczystych spadkodawcy w braku innych spadkobierców przypada z prawa Państwu lub innym osobom prawnym.

§ 8. W razie otwarcia spadku, pozostawionego przez obywatela jednej z Układających się Stron na terytorjum Strony drugiej, władze miejscowe obowiązane są zawiadomić niezwłocznie o tem najbliższą władzę konsularną Państwa, którego obywatelem był zmarły. Władze miejscowe udzielą równocześnie w miarę możliwości władzy konsularnej ewentualnych wiadomości o spadkobiercach i ich miejscu pobytu, o istnieniu rozporządzenia na wypadek śmierci, jak również o środkach, jakie dla zabezpieczenia spadku zostały przez nie przedsięwzięte.

Jeżeli władza konsularna dowie się wcześniej od władz miejscowych o otwarciu spadku, winna ona w ten sam sposób zawiadomić o tem władze miejscowe.

Odnosnie do spadku ruchomego władza konsularna opieczętuje majątek spadkowy, spisze inwentarz mienia ruchomego oraz zajmie się zarządem i likwidacją spadku, co jednak nie wyklucza współdziałania władz miejscowych w granicach, w jakich — zgodnie z § 3 niniejszego artykułu — władze te są powołane do wydawania zarządzeń, zmierzających do zabezpieczenia roszczeń i praw spadkowych.

§ 9. Wydanie mienia spadkowego należyście wylegitymowanym spadkobiercom lub też wysłanie za granicę może nastąpić dopiero po zaspokojeniu lub należytem zabezpieczeniu podatków spadkowych, roszczeń do spadku oraz niekwestjonowanych praw spadkowych obywateli Państwa, w którym znajduje się mienie spadkowe, lub osób tam zamieszkałych.

Władza Konsularna może jednak pokryć zgóry z masy spadkowej kosztą ostatniej choroby spadkodawcy i jego pogrzebu, zasługi służby domowej, czynsz mieszkalny za ostatni kwartał, należitości sądowe, konsularne i inne tego rodzaju oraz, w razie koniecznej potrzeby, niezbędne koszty utrzymania rodziny zmarłego.

Jednakże wierzyciele masy spadkowej nie mogą się sprzeciwić wydaniu mienia spadkowego, jeżeli w przeciągu 9 miesięcy od dnia śmierci spadkodawcy nie będą w stanie udowodnić, że roszczenia ich zostały bądź uznane przez spadkobierców, bądź zatwierdzone przez prawomocną uchwałę sądową, bądź też co najmniej prawidłowo zgłoszone do właściwej władzy sądowej.

§ 10. We wszystkich sprawach, mogących wynikać z przypadnięcia, zarządu i likwidacji spadków, pozostawionych przez obywateli jednej z Układających się Stron na obszarze Strony drugiej, właściwi urzędnicy konsularni będą z mocy samego prawa zastępować nieobecnych spadkobierców oraz będą uznani jako ich pełnomocnicy, bez konieczności udowodnienia swego charakteru przez okazanie specjalnego pełnomocnictwa, o ile spadkobiercy ci nie ustanowili innych pełnomocników i o ile są obywatelami Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że urzędnicy konsularni, uważani jako pełnomocnicy obywateli swego kraju, nie mogą być w żadnym wypadku osobiście pociągnięci do odpowiedzialności za sprawy, dotyczące spadku.

§ 11. Urzędnicy konsularni Układających się Stron mają wyłączne prawo sporządzania inwentarza i wykonywania wszelkich innych czynności, mających na celu zabezpieczenie i likwidację spadków, pozostawionych przez załogę okrętów i statków, pasażerów i innych podróżnych, obywateli ich kraju, zmarłych podczas podróży morskiej bądź w porcie, bądź na lądzie, bądź też na pokładzie okrętu lub statku.

Art. XIV. Konsulowie i Agenci Konsularni uprawnieni są do wykonywania opieki nad małoletnimi, umysłowo chorymi i innymi nie-

własnowolnymi obywatelami Państwa wysyłającego; w tym celu wyżej wymienieni urzędnicy konsularni będą mieli prawo, w granicach ustawodawstwa miejscowego, przedsięwziąć wszelkie środki, które uznają za wskazane.

4. Konwencja konsularna między Polską a Estonją, podpisana w Tallinie 11 stycznia 1924, ogłoszona w DURP. 1926 poz. 155,

zawiera identyczne postanowienia jak powyższa część konwencji między Polską a Łotwą z następującymi tylko odchyleniami:

1. Artykułom IX, X, XI, XII, XIII i XIV konwencji łotewskiej odpowiadają artykuły XI, XII, XIII, XIV, XV i XVI konwencji estońskiej.

2. We wstępie art. XI konwencji estońskiej wymienieni są oprócz konsulów i agentów konsularnych także sekretarze i attachés konsularni.

3. Art. XV konwencji estońskiej:

§ 2 wymienia Estonję i obywateli estońskich zamiast Łotwy i obywateli łotewskich;

§ 3 = § 4 konwencji łotewskiej;

§ 4 = § 5 konwencji łotewskiej;

§ 5 = § 6 konwencji łotewskiej;

§ 6 = § 7 konwencji łotewskiej;

§ 7, którego postanowień brak w konwencji łotewskiej, opiewa:

„W wypadkach, w których — stosownie do § 3 artykułu niniejszego — władze ojczyste spadkodawcy właściwymi są dla spraw spadkowych, władze Państwa, na obszarze którego znajduje się majątek spadkowy, postępować będą na żądanie osoby, wykazującej swe prawa spadkowe, która jest obywatelem tego ostatniego Państwa lub w Państwie tem zamieszkuje, — ze spadkiem tak, jak gdyby pozostał po własnym obywatelu; przyczem stosują ustawy ojczyste spadkodawcy.

Jednak postępowanie to będzie stosowane tylko wtedy, jeżeli żaden z pozostałych spadkobierców należycie powiadomionych nie wniesie sprzeciwu“;

§ 8 = § 3 konwencji łotewskiej;

§ 9 = § 8 konwencji łotewskiej ze zmianą cytatu § 3 na § 8;

§ 10 = § 9 konwencji łotewskiej;

§ 11 = § 10 konwencji łotewskiej;

§ 12 = § 11 konwencji łotewskiej.

5. Spadki amerykańskie.

W sprawach o wydobycie z Ameryki spadków, premij asekuracyjnych i sum odszkodowawczych, przypadających obywatelom pol-

skim, zob. okólnik Min. Sprawiedl. z 9 stycznia 1926 Nr. I U. 1133/25 ogł. w dzienniku urzęd. Min. Spr. 1926 Nr. 2, który brzmi:

„Realizacja spadków jak również premij asekuracyjnych i odszkodowań za nieszczęśliwe wypadki pozostałych w Ameryce, a przypadających obywatelom polskim, zamieszkałym w kraju, prowadzona ze szczególną starannością przez Konsulaty nasze w Ameryce, napotyka ustawicznie na trudności, które wynikają przeważnie z niedokładnego postępowania sądów polskich przy sporządzaniu dokumentów, potrzebnych w tym celu Konsulatом.

Wskutek tego zdarza się, że dokumenty muszą być nieraz kilkakrotnie zwracane sądowi do uzupełnienia, co powoduje opóźnienie rewindykacji tych sum, a niekiedy (jak w sprawach odszkodowawczych) nawet ich utratę.

W celu zapobieżenia podobnym niedokładnościom i usterkom oraz w celu możliwego uproszczenia i przyspieszenia tych spraw, Ministerstwo Sprawiedliwości wydaje następującą instrukcję:

A. Zasady ogólne.

Konsulaty polskie w Ameryce będą przysyłały rekwizycje w sprawach spadkowych, ubezpieczeniowych i odszkodowawczych bezpośrednio sądom pokoju względnie powiatowym.

Przy wykonywaniu takich rekwizycji należy postępować z jak największym pośpiechem, a sąd wezwany winien zastosować się ściśle do wskazań niniejszej instrukcji, o ile wyjątkowo Konsulat nie żąda jakiejś specjalnej czynności lub formalności.

Po załatwieniu rekwizycji sąd przysyła wszystkie akta prezesowi przełożonego sądu okręgowego, którego obowiązkiem będzie skontrolować prawidłowe wykonanie rekwizycji i należyte sporządzenie dokumentów oraz, stosownie do stanu sprawy, nadać rekwizycji dalszy bieg. W szczególności prezes sądu okręgowego prześle żądane dokumenty bezpośrednio Konsulatowi lub Ministerstwu Sprawiedliwości, o ile ich legalizacja przez Ministerstwo będzie potrzebna, albo wreszcie gdyby zachodziła potrzeba wykonania dalszych jeszcze czynności w okręgu innego sądu pokoju (powiatowego), odstąpi akta temu sądowi.

Gdyby się okazało, że sąd, do którego Konsulat skierował rekwizycję, jest miejscowo niewłaściwy do jej wykonania, sąd ten odstąpi rekwizycję sądowi właściwemu.

W wypadkach wątpliwych sąd wezwany winien zwrócić się o wyjaśnienie do Ministerstwa Sprawiedliwości.

B. Sprawy spadkowe.

I. W sprawach spadkowych sporządzać należy następujące dokumenty:

a) wyciąg metrykalny rodziny zmarłego (o ile możliwości w formie tablicy genealogicznej). Wyciągu takiego należy zażądać od właściwego urzędu stanu cywilnego. Wyciąg powinien zawierać datę urodzenia i ewentualnie ślubu spadkodawcy, imiona i nazwiska jego najbliższych krewnych, którzy mogą być powołani do spadku: żony, męża, dzieci, rodziców, rodzeństwa i t. d., daty urodzenia i ewentualnie ślubu oraz śmierci tychże. Jeżeli sporządzenie takiego tabelarycznego wyciągu napotyka na trudności (np. gdy metryki spadkobierców znajdują się w różnych urzędach stanu cywilnego) należy przedłożyć poszczególne metryki. O ile księgi stanu cywilnego zaginęły, zostały spalone lub wywiezione podczas wojny, należy to w osobnym protokole zaznaczyć i nadesłać Konsulatowi zaprzysiężone zeznania przynajmniej dwu wiarygodnych świadków, znających rodzinę zmarłego, którzyby podali imiona i nazwiska oraz inne wspomniane wyżej dane;

b) pełnomocnictwo oryginalne, którego formularz w języku polskim i angielskim Konsulat dołącza zawsze do rekwizycji. W pełnomocnictwie należy wypełnić koniecznie tekst polski (tekst angielski wypełnia Konsulat). Pełnomocnictwo winny podpisać wszystkie osoby, które mogą być powołane do spadku. Osoba nie umiejąca pisać podpisuje się znakiem własnoręcznym (w formie krzyżyków lub kółek) w obecności dwu świadków, z których jeden wpisuje jej imię i nazwisko na dokumencie obok znaku ręcznego, przyczem obaj świadkowie kładą na dokumencie swoje podpisy, stwierdzając, że powyższy znak ręczny pochodzi istotnie od danej osoby, znanej im osobiście. Wszystkie podpisy muszą być położone pod tekstem angielskim. W imieniu małoletnich i innych osób, pozostających pod pieczę, których imiona i nazwiska winny być zamieszczone w tekście pełnomocnictwa, podpisuje ich zastępcę prawny, przyczem winien zaznaczyć przy podpisie swój charakter zastępcy prawnego oraz wymienić osoby, które zastępuje. Jeżeli ten zastępcę prawny jest równocześnie spadkobiercą, winien pełnomocnictwo podpisać dwa razy, raz w imieniu własnem a drugi raz imieniem osób zastąpionych.

Spadkobierców należy pouczyć, że udzielenie pełnomocnictwa osobom prywatnym (agentom, bankierom i t. d.) mogłoby ich narazić na wyzysk i stratę i że wobec tego w ich własnym interesie leży wystawienie pełnomocnictwa na rzecz polskich władz konsularnych.

Jeżeli spadkobiercy wzbraniają się podpisać pełnomocnictwo na rzecz Konsulatu polskiego, należy o tem spisać protokół i przesłać go (v. ust. A) Konsulatowi wzywającemu, wstrzymując się od wszelkich dalszych czynności w tej sprawie.

Jeżeli tylko niektórzy spadkobiercy odmawiają podpisania pełnomocnictwa na rzecz Konsulatu, należy zamieścić o tem wzmiankę w osobnym protokole, zresztą zaś rekwizycję w całości wykonać.

Jeżeli spadkobiercy, którzy obecnie upoważniają Konsulat do zastępstwa, lub niektórzy z nich, udzielili już przedtem pełnomocnictwa w danej sprawie innej osobie, winni wyraźnie oświadczyć do protokołu, iż dawne pełnomocnictwo odwołują;

c) odpis decyzji o ustanowieniu opieki; o ile chodzi o małoletnich w b. zaborach austriackim i pruskim „dekret opiekuńczy“, na terenie zaś b. zaboru rosyjskiego — „uchwała Rady rodzinnej“. Na decyzji tej należy wyraźnie zaznaczyć, że zastępca prawny faktycznie urząd objął i że jest uprawniony do odbioru spadku, przeznaczonego dla osób, które zastępuje.

II. Wszystkie dokumenty winny być zalegalizowane w toku instancji sądowych, tudzież przez Ministerstwo Sprawiedliwości i Ministerstwo Spraw Zagranicznych. O ewentualnej potrzebie dalszej legalizacji przez Konsulat Stanów Zjednoczonych Am. Półn. lub innego państwa amerykańskiego będzie w każdym poszczególnym wypadku zamieszczona wzmianka w piśmie rekwizycyjnem.

Wyciągi metrykalne względnie metryki może także w byłym zaborze austriackim i pruskim dla przyspieszenia sprawy zalegalizować sąd powiatowy, jeżeli znany mu jest podpis urzędnika stanu cywilnego, który wystawił wyciąg metrykalny lub metrykę; w przeciwnym razie legalizacja tego dokumentu musiałaby być dokonana przez władze polityczne aż do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wyłącznie.

Za legalizację w toku instancji sądowych uważa się legalizację skuteczną:

- a) przez sędziego pokoju lub powiatowego i
- b) przez prezesa sądu okręgowego lub upoważnionego w tym celu sędziego sądu okręgowego, których wzory podpisów są nadsyłane Ministerstwu Sprawiedliwości w myśl pisma okólnego z dnia 10 listopada 1923 r. Nr. 604/1 U./23 (Dz. Urz. Min. Spraw. z r. 1923 Nr. 23 str. 606).

Niedopuszczalna jest legalizacja dokumentów przez urzędników kancelaryjnych, gdyż ustawodawstwo amerykańskie wymaga, aby legalizacja była dokonana przez sędziego lub notariusza.

Przy legalizacji dokumentów należy postępować w sposób następujący: sędzia pokoju (powiatowy) winien zalegalizować każdy dokument oddzielnie i następnie wszystkie dokumenty razem zeszyć tak, aby mogły być one przez prezesa sądu okręgowego zalegalizowane

łącznie t. j. jedną tylko klauzulą legalizacyjną. Pism niepotrzebnych dla władz amerykańskich (np. rekwizycja, wezwania, korespondencja sądów z urzędami stanu cywilnego i t. d.) nie należy zeszywać z dokumentami.

III. dotyczy opłat stemplowych.

C. Sprawy ubezpieczeniowe.

W sprawach wdrożonych w celu wydobycia premji asekuracyjnej, którą zmarła w Ameryce osoba przeznaczyła dla zamieszkałego w Polsce obywatela naszego, postępować należy podobnie jak w sprawach spadkowych z tą zmianą, że dokumenty mają dotyczyć tylko osoby, na której korzyść zmarły był ubezpieczony.

D. Sprawy odszkodowawcze.

Odszkodowanie za nieszczęśliwy wypadek może być przyznane tylko wdowie lub dzieciom nieletnim (poniżej lat szesnastu) ewentualnie także rodzicom zmarłego i tylko o tyle, o ile zmarły do utrzymania tych osób się przyczyniał. W tym celu należy postarać się o dokumenty potrzebne dla spraw spadkowych z tem ograniczeniem, że one odnoszą się mają tylko do osób wyżej wspomnianych. Nadto należy osoby, roszcujące sobie odszkodowanie, przesłuchać pod przysięgą na okoliczność, czy przed wyjazdem spadkodawcy do Ameryki były one wyłącznie na jego utrzymaniu, czy spadkodawca wyemigrował z kraju głównie w tym celu, aby zapewnić swej rodzinie lepsze utrzymanie, czy istotnie przysyłał on z Ameryki pieniądze na utrzymanie tych osób, w jakich odstępach czasu oraz ile sumy te przeciętnie wynosiły miesięcznie i rocznie, gdyż w niektórych Stanach wysokość odszkodowania zależna jest od wysokości sumy, jaką dana rodzina jako pomoc otrzymywała. Od tych osób należy nadto zażądać dowodów, że otrzymywały pieniądze od zmarłego (listy, w których jest wzmianka o wysyłce pieniędzy, odcinki przekazów, adresy firm, za pośrednictwem których zmarły przysyłał pieniądze i t. p.) i dołączyć do protokołu. W protokole należy zaznaczyć, że wszystkie osoby uprawnione do odszkodowania proszą, aby odszkodowanie było im przyznane i wypłacone w sumie łącznej. Do przesłuchania przybrać należy dwóch wiarygodnych świadków obznajomionych ze stosunkami rodzinnymi i majątkowymi osób, roszcujących odszkodowanie.

W sprawach o odszkodowanie nadsyłają Konsulaty niekiedy także pewne formularze specjalne, które w interesie sprawy wypełniać na-

leży jak najdokładniej; gdyby strony nie umiały dać na pewne pytanie odpowiedzi, należy w odnośnej rubryce napisać: „nie wiem“.

E. Sprawy łączne.

Jeżeli przedmiotem rekwizycji będzie równocześnie sprawa spadkowa i ubezpieczeniowa lub odszkodowawcza albo nawet wszystkie te trzy sprawy, należy dla każdej z nich sporządzić osobno wszelkie potrzebne dokumenty i oddzielnie je zeszyć i zalegalizować.“

VIII. Z traktatów koncyljacyjno-arbitrażowych.

1. Art. 2 traktatu z Austrią, ratyfikowanego ustawą z 16 lutego 1927 poz. 164 DURP., a ogłoszonego w poz. 350 DURP. z r. 1927 stanowi:

„1) Gdy chodzi o spór, którego przedmiot, według ustawodawstwa wewnętrznego jednej ze Stron, wchodzi w zakres kompetencji jej sądów krajowych, włączając w to trybunały administracyjne, spór ten będzie mógł podlegać jednej z procedur przewidzianych przez niniejszy traktat dopiero po uprawomocnieniu się wyroku wydanego w terminach odpowiednich przez właściwą krajową władzę sądową.

2) Wniosek o postępowaniu pojednawczem winien być w tym wypadku zgłoszony najpóźniej w rok od daty wyroku ostatecznego“.

Identyczne przepisy znajdują się w traktacie z Danją poz. 352 DURP. z r. 1927.

2. Traktat koncyljacyjny i arbitrażowy ze Szwecją, ratyfikowany ustawą z 16 lutego 1927 poz. 165 DURP. z r. 1927, ogłoszony w poz. 328 DURP. z r. 1927 i sprostowany w poz. 397 DURP. z roku 1927, stanowi w art. 3:

„Gdy chodzi o spór, który podług ustawodawstwa jednej ze Stron, wchodzi w zakres kompetencji sądów, włączając w to trybunały administracyjne, Strona ta będzie mogła sprzeciwić się, aby spór był poddany procedurze pojednawczej lub rozjemczej, zanim właściwa władza sądowa nie wyda wyroku ostatecznego.

Wniosek o postępowaniu pojednawczem winien być w tym wypadku zgłoszony najpóźniej w rok od daty wyroku ostatecznego“.

Taki sam przepis znajduje się w traktacie ze Szwajcarią poz. 385 DURP. z r. 1926, a co do ustępu pierwszego także w traktacie z Estonją, Finlandją i Łotwą poz. 873 DURP. z r. 1925.

3. Traktat koncyljacyjny i arbitrażowy z Czechosłowacją, ratyfikowany ustawą z 30 lipca 1925 poz. 625, ogłoszony w poz. 283 DURP. z r. 1926 stanowi w art. 2:

„W sprawach, które zgodnie z ustawodawstwem wewnętrznym jednej ze Stron należą do kompetencji krajowych władz sądowych, Strona ta będzie mogła sprzeciwić się zastosowaniu do nich postępowania koncyliacyjnego lub arbitrażowego, zanim kompetentna krajowa władza sądowa nie wypowie się ostatecznie, wyjąwszy wypadek odmówienia sprawiedliwości.

Żądanie koncyliacji winno w tym wypadku być zgłoszone najpóźniej po upływie roku od daty wydania wyroku ostatecznego“.

4. Traktat arbitrażowy z Niemcami, ratyfikowany ustawą z 3 marca 1926 poz. 131 DURP., ogłoszony w poz. 662 DURP. z roku 1926, stanowi w art. 3:

„Na wypadek sporu, którego przedmiot, według ustawodawstwa wewnętrznego jednej ze Stron, podlega kompetencji sądów państwowych tych Stron, spór ten będzie mógł podlegać procedurze, przewidzianej przez traktat niniejszy, dopiero po uprawomocnieniu się wyroku, wydanego we właściwych terminach, przez kompetentne państwowe władze sądowe“.

5. Ustawą z 24 czerwca 1927 poz. 548 DURP. Sejm wyraził zgodę na ratyfikację traktatu koncyliacyjno-arbitrażowego z Królestwem Serbów, Chorwatów i Słoweńców, podpisanego w Genewie dnia 18 września 1926 r.

IX. Międzynarodowe prawo wekslowe i czekowe.

Z rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 14 listopada 1924 poz. 926 DURP. o prawie wekslowem.

Dział XIV. Kolidzja ustaw.

Art. 80. Zdolność osoby do zaciągania zobowiązań wekslowych ocenia się według ustaw Państwa, którego jest obywatelem. Jeżeli te ostatnie uznają ustawę innego państwa za właściwą, należy ją zastosować.

Kto według ustawy, określonej w poprzednim ustępie, nie ma zdolności wekslowej, mimo to jest ważnie zobowiązany, jeśli zaciągnął zobowiązanie na obszarze państwa, według którego ustaw posiadają zdolność wekslową.

Art. 81. Formę oświadczenia wekslowego ocenia się podług ustaw państwa, na którego obszarze oświadczenie było podpisane.

Do ważności zobowiązań, zaciągniętych zagranicą przez obywatela polskiego wobec obywatela polskiego, wystarczy zachowanie przepisów niniejszego prawa.

Art. 82. Formę protestu i czasokresy do protestu, tudzież formę innych czynności potrzebnych do wykonania lub zachowania praw wekslowych ocenia się podług ustaw państwa, na którego obszarze protest ma być dokonany lub czynność przedsięwzięta.

Art. 83. Ważności oświadczeń wekslowych, dokonanych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z przepisami niniejszego prawa, nie uwłacza okoliczność, że inne oświadczenia wekslowe, dokonane poza obszarem Rzeczypospolitej Polskiej, nie odpowiadają przepisom miejsca ich dokonania, byleby odpowiadały przepisom niniejszego prawa.

(Zob. O. 1 podane po art. 9 L. 4 prawa międzynarodowego, str. 18).

Z rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 14 listopada 1924 poz. 927 DURP. o prawie czekowym.

Tytuł XII. Zbieg ustaw.

Art. 52. Zdolność osoby do zaciągania zobowiązań czekowych ocenia się podług prawa państwa, którego jest obywatelem. Jeżeli to

prawo uznaje ustawę innego państwa za właściwą, należy zastosować tę ustawę.

Kto wedle ustawy, określonej w poprzednim ustępie, nie ma zdolności czekowej, jest ważnie zobowiązany, jeśli zaciągnął zobowiązanie na obszarze państwa, którego ustawa przyznaje mu zdolność czekową.

Art. 53. Czek może być ważnie wystawiony na każdą osobę, która może być trasatem według prawa miejsca wystawienia lub według prawa miejsca płatności.

Art. 54. Formę oświadczenia czekowego ocenia się według prawa państwa, na którego obszarze oświadczenie podpisano; jednak zachowanie formy, przepisanej prawem miejsca płatności, wystarczy do ważności oświadczenia.

Art. 55. Do ważności zobowiązań, zaciągniętych za granicą przez obywatela polskiego wobec obywatela polskiego, wystarczy zachowanie formy, przepisanej niniejszym prawem.

Art. 56. Ważności oświadczeń czekowych, dokonanych w Polsce zgodnie z formą przepisaną w niniejszym prawie, nie uwłącza okoliczność, że inne oświadczenia czekowe, dokonane zagranicą, nie odpowiadają ani przepisom miejsca ich dokonania, ani przepisom miejsca płatności, byleby odpowiadały formie przepisanej niniejszym prawem.

Zob. O. 11 po art. 9 prawa międzynarodowego, str. 19.

Uwaga.

O formie protestów wekslowych zakładanych poza obszarem Rzeczypospolitej zob. co do Austrii str. 98, co do Niemiec str. 85, co do Czechosłowacji str. 69 a co do Wolnego Miasta Gdańska str. 55.

X. Materiały sejmowe do ustaw o prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym.

A. Brzmienie tych części projektu rządowego o prawie międzydzielnicowym i międzynarodowym, wniesionego do Sejmu, które się różnią od brzmienia ustawy:

I. Prawo międzydzielnicowe.

Art. 2. Kto zmienia miejsce zamieszkania, ten w dziedzinie zdolności osobistej, stosunków rodzinnych i praw spadkowych podlegać będzie prawu nowego miejsca zamieszkania dopiero po dwóch latach.

Art. 3, cz. 2, zd. 1. Mężatka sądownie nierozłączona idzie co do miejsca zamieszkania za mężem; niewłasnowolne dzieci ślubne, uprawnione (legitymowane) i przysposobione (adoptowane) idą za ojcem, nieślubne — za matką.

Art. 10, p. 4 — do umów o usługi, roboty, budowlę i dostawy, zawieranych z państwem, lub innymi związkami publicznymi — prawo, które dla związków tych jest właściwe.

Art. 10, p. 7 — do umów o pracę, zawieranych z pracownikami przez przedsiębiorców handlowych, przemysłowych i górniczych — prawo miejsca, w którym przedsiębiorstwo ma swoją siedzibę.

Art. 24. Prawo i władze ojczyste osoby, potrzebującej pieczy prawnej (opieki, kurateli, pomocnika, doradcy sądowego) są właściwymi dla wszystkich spraw opiekuńczych.

Ponadto drobne różnice stylistyczne, jako to: w art. 27 „praw“ zamiast „spraw“, w art. 32 „sweje“ zamiast „jej“, i w kilku miejscach „właściwym jest prawo“ zamiast „właściwe jest prawo“.

II. Prawo międzynarodowe.

Art. 1, cz. 1. Zdolność osobistą osoby fizycznej ocenia się według praw państwa, którego osoba ta jest obywatelem; jeżeli obywatelstwa ustalić nie można, albo jeżeli cudzoziemiec jest obywatelem dwóch państw — według praw obowiązujących w miejscu jego zamieszkania.

Art. 8, p. 4 i 7 równobrzmiące z art. 10 p. 4 i 7 prawa międzydzielnicowego.

Art. 17, cz. 3. Dla małżonków, którzy posiadają obywatelstwo polskie, lub dla których obywatelstwo polskie było ostatniem, jakie posiadali wspólnie — właściwymi są wyłącznie władze polskie, orzekające podług prawa w Polsce obowiązującego.

Art. 17, cz. 4. zd. 1. Jeżeli państwo, do którego należą cudzoziemcy w Polsce zamieszkali, nie zastrzegło sobie orzecznictwa wyłącznego, władze polskie rozstrzygają o ich rozwodzie i rozdziale; oceniają przy tem przyczyny według prawa ojczystego tych małżonków, oraz prawa obowiązującego w Polsce.

B. Motywy projektu rządowego, wniesionego do Sejmu.

Dnia 14 listopada 1919 roku Sekcja prawa cywilnego Komisji kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej postanowiła na pierwszym swem programowym posiedzeniu, ażeby przedewszystkiem zająć się opracowaniem projektów prawa międzynarodowego i międzydzielnicowego prywatnego, uważając tę pracę za najpilniejszą. Projekty tych ustaw opracował członek Sekcji prof. Fryderyk Zoll i przedłożył je Sekcji w dniu 15/3 1920 r. (ogłoszone drukiem w zeszycie 14 „Czasopisma prawniczego i ekonomicznego“ z roku 1920 str. 37—100). Pierwsze czytanie tego projektu przez Sekcję prawa cywilnego odbyło się pod przewodnictwem prezesa prof. Władysława Leopolda Jaworskiego w dniach od 25 marca do 2 kwietnia 1920 r. w Krakowie. Równoległe z projektami Zolla rozpatrywała Sekcja i drugi projekt prawa międzydzielnicowego, opracowany przez członka Sekcji Konica. Rezultatem uchwał, powziętych na tych posiedzeniach, był nowy projekt, opracowany przez Komisję redakcyjną, złożoną z członków Sekcji: Glassa, Konica i Zolla.

Drugie czytanie na podstawie tego projektu rozpoczęło się w Warszawie i trwało od 14—16 maja 1920 r. również pod przewodnictwem prezesa Sekcji profesora Jaworskiego, poczem pracę przerwano, gdyż rozpoczęło się plenarne posiedzenie Komisji.

Z chwilą wstąpienia do Komisji kodyfikacyjnej prof. Michała Rostworowskiego objął tenże koreferat i opracował swoje własne projekty prawa międzynarodowego i międzydzielnicowego prywatnego wraz z motywami. Nadto opracowali uwagi do obu projektów prof. M. Allerhand, prof. Ignacy Łyskowski i prof. Stan. Wróblewski.

Cały ten materiał był przedmiotem obrad Sekcji, która przez przeszło dwa tygodnie w czasie od 20 listopada do 7 grudnia 1920 r. odbyła pod przewodnictwem prof. Jaworskiego w Poznaniu drugie, a następnie i trzecie czytanie obu projektów. Na podstawie uchwał, powziętych w drugim i trzecim czytaniu, ustalono nowy tekst projektów. Nowy ten projekt poleciła Sekcja obu referentom Rostworowskiemu i Zollowi przetłumaczyć na język francuski i niemiecki. Przy tem tłumaczeniu dostrzegli referenci szereg usterek i dlatego zgłosili w dniu 20 grudnia 1920 r. odpowiednie poprawki na ręce prezydium Sekcji.

Aby dać wszystkim członkom Komisji kodyfikacyjnej możność wypowiedzenia swoich uwag o uchwalonych przez Sekcję w trzecim czytaniu projektach i zgłoszenia do nich poprawek, a zarazem w celu otrzymania tych uwag i poprawek w takim czasie, by referenci i Sekcja mogli je rozpatrzyć jeszcze przed plenarnem posiedzeniem Komisji, projekty te rozesłano wszystkim jej członkom, a zarazem

oznaczyło prezydium Komisji na wniosek prezesa Sekcji jako termin zgłaszania tych uwag i poprawek dzień 14 marca 1921 r. Przed tym terminem wpłynęły następujące wnioski: 1) prof. Parczewskiego, 2) prof. Allerhanda, 3) p. Babińskiego, przedstawione przez członka Sekcji J. J. Litauera, 4) dra Mańkowskiego, 5) prof. Parczewskiego (drugi wniosek) i 6) prof. Stefki.

Wszystkie te poprawki i wnioski do projektów, uchwalonych w trzecim czytaniu przez Sekcję, były przedmiotem jej obrad, odbytych w Warszawie w dniach 30 i 31 marca, oraz 1 kwietnia 1921 r. pod przewodnictwem wiceprezesa prof. Ignacego Łyskowskiego. Nadto rozpatrzyła Sekcja na tych posiedzeniach także poprawki stylistyczne, przedstawione przez prof. Lutostańskiego, oraz uwagi i wnioski z powodu projektu prawa międzydzielnicowego, przedstawione przez prezesa Nowodworskiego — już po terminie 14 marca 1921 r. Rezultatem tych obrad było wprowadzenie do projektu pewnych zmian zarówno merytorycznych, jak — i to przeważnie — redakcyjnych tylko.

Opracowane przez Sekcję prawa cywilnego projekty przedyskutowano i przyjęto z jedną zmianą w art. 39 prawa międzynarodowego przez Wydział Cywilny Komisji kodyfikacyjnej na posiedzeniach odbytych w dniach 6, 7 i 8 kwietnia 1921 r. w Warszawie pod przewodnictwem prezesa Wydziału Henryka Konica, następnie zaś zatwierdziła je pełna Komisja kodyfikacyjna na posiedzeniu, odbytem pod przewodnictwem prezydenta prof. Xawerego Friericha w dniu 9-go kwietnia 1921 r. w Warszawie. Protokoły obrad Wydziału Cywilnego i pełnej Komisji kodyfikacyjnej ogłosić ma drukiem pismo „Komisja kodyfikacyjna“. Nadto uchwaliła Komisja kodyfikacyjna na temże posiedzeniu rezolucję w sprawie odwetu. Pierwotnie projektowano sprawę odwetu poświęcić osobny artykuł ustawy o prawie międzynarodowym, następnie jednak uznano za bardziej wskazane wniesienie do Sejmu Ustawodawczego projektu odpowiedniej rezolucji.

Postanawiając już na pierwszym swem posiedzeniu zająć się przedewszystkiem opracowaniem omawianych projektów, miała Sekcja prawa cywilnego Komisji kodyfikacyjnej bardzo poważne przyczyny uznania tej pracy za szczególnie pilną. Jakkolwiek problemat rozgraniczenia zakresu działania praw różnomiejscowych istnieje wszędzie, to jednak istnieje przeważnie w formie o wiele bardziej uproszczonej, aniżeli w Polsce, a mianowicie o tyle, że jednolitość ustawodawstwa wewnętrznego pozwala na ujęcie go tylko ze strony zewnętrznej, t. j. dla użytku obrotu międzynarodowego. Tymczasem wobec faktu, że w poszczególnych dzielnicach Polski obowiązują różne kodeksy, problemat ma tu i stronę wewnętrzną, polegającą na potrzebie rozgraniczenia tych kodeksów w ich wzajemnym stosunku. Jeżeli mimo tego względnego ułatwienia ustawodawcy nie wszystkich krajów wstąpili na drogę kodyfikacji, to przyznać trzeba, że ich wstrzeźliwość w tej mierze znajdowała swoje wytłumaczenie w bogato rozwiniętej literaturze i jurysprudencji. We Francji np. obok nielicznych postanowień kodeksu cywilnego istnieje zato wyrobiona doktryna (kilkadziesiąt roczników czasopisma *Clunet* i *Lapradella*). W tych warunkach mogą sądy i klientela cywilna czekać swobodnie na kodyfikację. Podobnie w Belgii, gdzie wprawdzie powstał projekt zkodyfikowania tych przepisów, ale dotąd pozostał projektem, gdyż praktyka sądowa i literatura, oparta w znacznym stopniu na przykładach i sugestjach francuskich, wytworzyła podobną jak we Francji sytuację.

W naszym świeżo odzyskanym państwie nie istniał ten proces stopniowego dostosowywania prawa do stale i szybko rozwijających się od lat stu kilkudziesięciu stosunków międzynarodowych. Z chwilą odzyskania niepodległości, oraz zjednoczenia rozerwanych rozbiorami dzielnic, które to dwa fakty zbiegły się niemal równocześnie, z jednej strony znalazła się Polska nagle wobec ogromu stosunków międzynarodowych, związanych z epoką powojenną, z ogólnym dążeniem krajów obcych do zetknięcia się gospodarczego z nowo powstałym wielkim państwem naszym, z wielkim rynkiem zbytu i zakupów — z drugiej zaś strony rozpoczął się natychmiast żywy obrót prawny między Polakami z różnych dzielnic, podlegającymi różnym prawom, obrót, tamowany dotąd w znacznej mierze kordonami granicznymi. Dla tych nowo powstałych potrzeb należy stworzyć od razu nowe i jednolite dla wszystkich dzielnic Polski prawo, któreby dało naszym sądom, oraz naszej i obcej klienteli cywilnej wyraźne linie wytyczne tego systemu prawnego, w duchu którego pójdzie rozwój naszego obrotu międzynarodowego i wewnętrznego.

W obrocie międzydzielnicowym brak takich jasnych wytycznych odczuwać się daje szczególnie dotkliwie, gdyż traktaty między państwami zaborczymi straciły moc prawną, zaś normy prawa międzynarodowego prywatnego, zawarte w kodeksach dzielnicowych, które w drodze analogii należałoby stosować w stosunkach międzydzielnicowych, są i nieliczne i przeważnie przestarzałe. Zwłaszcza przepisy kod. cyw. Królestwa Polskiego (art. 3, 9, 11 itd.), oraz kod. cyw. austriackiego (§§ 4, 33—39, 300 itd.) dawno już nie odpowiadają obecnym potrzebom, oddawna już wymagają reformy i uzupełnień. Z punktu widzenia teorii nowszej i nowszych potrzeb znacznie lepiej przedstawiają się przepisy ustawy zaprowadzającej kod. cyw. niemiecki (art. 7 i nast.), chociaż w wielu punktach prześcignął je znacznie rozwój międzynarodowego prawa prywatnego w XX wieku.

Należyte skodyfikowanie prawa międzynarodowego prywatnego jest również rzeczą bardzo pilną. Już sam fakt, że przepisy z tej dziedziny, zawarte w kodeksach dzielnicowych, są przestarzałe, o czym wspomniano wyżej, wskazuje na potrzebę reformy. Nadto jednak wchodzi w grę ten jeszcze moment, że są to przepisy dzielnicowe, kolizje przeto, jakie sędzia polski usunąć ma w stosunkach międzynarodowych prywatnych, podlegają trzem, względnie nawet pięciu kategorjom różnych przepisów prawa międzynarodowego. Sędzia musi zatem rozstrzygać przede wszystkim, które z tych norm są właściwe, by usunąć kolizję między jednym z praw obowiązujących w Polsce, a prawem zagranicznym. I jeszcze z innej przyczyny wydanie jednolitego prawa międzynarodowego jest koniecznością. Wkrótce zapewne przystąpi Polska w drodze dyplomatycznej do zawierania konwencji i traktatów z innymi państwami cywilizowanymi, z którymi łączy ją tyle stosunków (np. zechce zapewne przystąpić do konwencji haskich, wszak już podpisała konwencję berneńską). Będzie zatem państwo nasze musiało swym kontrahentom powiedzieć, jakie obecnie normy obowiązują w niem w przedmiocie stosunków międzynarodowych prywatnych. Czyż miałyby wskazywać nadal na te trzy, względnie pięć różnych grup norm międzynarodowych? Czy dla ułatwienia traktatów między państwami, którymi swoje jednostronne normy będzie uzupełniało i utwierdzało, nie powinno postarać się o jedno prawdziwie międzynarodowe, jednolite dla wszystkich dzielnic?

Zaznaczyć należy, że przedstawiony obecnie projekt prawa międzynarodowego uważa Komisja kodyfikacyjna jedynie za pierwszy etap, za pierwszy krok, niezbędny na dalszej długiej jeszcze drodze wykończenia wysiłkami zbiorowymi i indywidualnymi systemu prawa międzynarodowego prywatnego — systemu prawdziwie międzynarodowego, t. j. jednego i ogólnie obowiązującego. Pierwszy ten krok niezbędny jest dla zapanowania wobec całego świata naszej gotowości, by zdążyć z nim razem *pari passu* ku udoskonaleniu prawa, jakim się ma rządzić społeczność międzynarodowa. Bez tego pierwszego kroku — bez tych najogólniejszych linii wytycznych i praktyka nasza i doktryna błąkałyby się przez długie lata w chaosie i sprzecznościach, uniemożliwiających wszelki prawidłowy rozwój naszych stosunków z zagranicą.

Przeszkód rzeczowych dla wydania takiego prawa jednolitego dla całej Polski niema żadnych. Prawo międzynarodowe prywatne to tylko przepisy kolizyjne, określające moc obowiązującą wewnętrznych norm państwowych wobec norm państw innych — to tylko ramy, w które, jeżeli są dość rozległe i podatne, wsunąć można tak dobrze kodeks cywilny polski i kodeks Napoleona, jak kodeks austriacki i niemiecki, a nawet może i przyszły kodeks polski.

Jakie były myśli przewodnie, któremi kierowano się w pracy nad obu projektami? Punktem wyjścia było stwierdzenie, że jeśli chodzi o prawo międzynarodowe, nie należy się kusić o skodyfikowanie jakichś zasad rodzimych. Polska nie stworzyła żadnego prawa międzynarodowego w okresie przedrozbiorowym, ani też nie mogła go stworzyć w wieku XIX i XX, gdy rozwój prawa międzynarodowego był najsilniejszy, skoro w tym czasie nie miała własnej państwowości. Chodziło więc tylko o to, by oprzeć się na zasadach, które przedstawiają drogę najdalej na Zachodzie uzyskanego postępu. O pierwiastki rodzime tu nie chodzi. Prawo międzynarodowe prywatne jest nawskroś międzynarodowe i jest objawem szczegółowym praw narodu. Nie tracąc więc z oczu interesów naszych obywateli, możemy tu przyjmować najlepsze wzory zagraniczne, a między niemi głównie myśli przewodnie konwencji haskich i uchwał instytutu prawa międzynarodowego prywatnego, zwłaszcza jego uchwał florenckich z 1908 r., dalej projektu belgijskiego, bardzo znamienitego i ciekawego, projektu austriackiego, opracowanego przez Wiedeńskie Ministerstwo sprawiedliwości i zwołaną ad hoc w latach 1912 i 1913 komisję, a nade wszystko bogatej literatury zwłaszcza z XX wieku, głównie francuskiej, włoskiej i niemieckiej. Zupełnie zarzucić trzeba przepisy, zawarte w kodeksie cywilnym polskim z 1825 r. i w kodeksie austriackim. Wszystkie prawie postanowienia projektu nie są niczem innym, jak skrytykowanym, konkretnym ujęciem tej doktryny i praktyki, jaka na tem polu rozwinęła się zwłaszcza w XX wieku. Dlatego też mógł André Weiss, profesor Uniwersytetu paryskiego i wybitny znawca prawa międzynarodowego, powiedzieć o tym projekcie: „Le double projet est tout à fait intéressant tant par les principes généraux dont il s'inspire, que par les développements qu'il leur donne dans les diverses matières traitées. A quelques nuances près, ces principes sont exactement ceux que j'ai toujours professés et c'est avec un très grand plaisir que je les vois sur le point de pénétrer dans la législation positive de la Pologne ressuscitée“. W tem znaczeniu nie zawiera projekt prawie nic nowego. W innym znaczeniu jednak jest on zu-

pełną nowością. Niema bowiem dotąd nigdzie ustawy, któraby tak obszernie i wyczerpująco skodyfikowała prawo międzynarodowe.

Pracy nad projektami przyświecała myśl, by ogarnąć całokształt stosunków prawnych, t. j.: a) stosunki rodzinne, b) prawo spadkowe, c) prawo rzeczowe i d) zobowiązania.

Jak jednak rozdzielić tę całość, ten skomplikowany materiał, jak go rozgraniczyć, by wcisnąć go w ramy dwóch ustaw? Logicznym węzłem stało się tu pojęcie obrotu prawnego. Pojęciem różniącym stał się charakter międzynarodowy tego obrotu w przeciwstawieniu do obrotu ściśle wewnętrznego. Do obrotu międzynarodowego weszły te stosunki prawne, w których choćby jeden z ich czynników składowych jest obcym: czy to któryś z podmiotów zainteresowanych, czy to miejsce sporządzenia czynności prawnej lub jej wypełnienia, czy też miejsce położenia rzeczy. Do obrotu wewnętrznego natomiast weszły te stosunki prawne, w których wszystkie czynniki składowe są polskie, ale tak połączone czynniki polskie, że są znowu jeden w stosunku do drugich nawzajem odrębne i związane z obszarami działania różnych kodeksów cywilnych — gdzie więc znowu analogicznie czy to przez podmioty, czy przez miejsce sporządzenia lub wypełnienia czynności prawnej, czy przez miejsce położenia rzeczy stosunki te podobne są do stosunków międzynarodowych, gdzie przeto powstaje problemat rozgraniczenia wpływu poszczególnych ustawodawstw obowiązujących. Trzecim ugrupowaniem, osiągnięciem w drodze eliminacji, pozostanie ogół stosunków prawnych, których wszystkie czynniki składowe związane są z jednym tylko z obszarów prawnych polskich i z jednym kodeksem, gdzie nie powstaje żaden już problemat zbiegu norm prawnych i nie potrzeba też żadnego ich rozgraniczenia.

Mimo rozgraniczenia i podziału na obrót międzynarodowy i obrót wewnętrzny polski, mechaniczny ten podział nie jest jednak bezwzględny. Przedewszystkiem obywatele polscy w swych działaniach prawnych zależnie od tego, czy wezmą udział w obrocie międzynarodowym, czy ściśle wewnętrznym, podlegać będą *primo loco* już to jednej, już to drugiej ustawie. Ale w obrocie międzynarodowym, gdy dotycząca ustawa wskaże, że właściwym jest dla nich prawo polskie, sięgnąć trzeba do drugiej ustawy, ażeby się dowiedzieć, która z ustaw obowiązujących w Polsce będzie w tym stosunku międzynarodowym dla nich właściwą. Inaczej mówiąc, obywatele polscy podlegać będą raz ustawie o prawie międzynarodowym prywatnem, a dwukrotnie: raz *primo loco*, a raz *secundo loco* ustawie o prawie międzydzielnicowym prywatnem. Podobnie ma się rzecz z cudzoziemcami. Ci oczywiście *primo loco* podlegać będą ustawie o prawie międzynarodowym prywatnem, ale gdy będą mieć do czynienia z obywatelami polskimi, albo gdy ustawa o prawie międzynarodowym stwierdzi właściwość prawa polskiego, znowu w tej drugiej ustawie znajdą wskazówkę, które prawo polskie ma być dla nich obowiązującym. Podlegać więc będą pierwszej ustawie *primo loco*, ale drugiej — podobnie jak obywatele polscy — *secundo loco*. Ustawa druga międzydzielnicowa odgrywa więc rolę podwójną, polegającą na tem, że służy: 1) dla użytku obrotu wewnętrznego, 2) dla użytku obrotu międzynarodowego jako uzupełnienie pierwszej.

Wytwarza to między obu ustawami węzły nierozzerwalne, co tłumaczy też, dlaczego projekty tych ustaw w swoich zasadach przewodnich i nawet w swej redakcji tak są do siebie zbliżone. Mimo

różnic, jakie zachodzą między stosunkami międzynarodowymi a międzydzielnicowymi, potrzeby obrotu prawnego czy to międzynarodowego, czy też międzydzielnicowego, są takie same. Ztąd też zasady czyli prawidła o zahaczeniu stosunków życiowych o pewne stałe punkty, zwane też punktami zahaczenia, są w obu ustawach identyczne. Przy przyjęciu zaś tych samych prawideł redakcja ich musiała w obu ustawach stać się podobną, ażeby tak wśród klientów, jak i personelu sądowego nie budzić wątpliwości, czy pod różnymi redakcjami nie kryją się inne myśli. Ani jednak ustawa o prawie międzynarodowym nie jest kopją ustawy o prawie międzydzielnicowym, ani odwrotnie. Obie ustawy są wyrażeniem tej samej idei: oparcia obrotu czy to międzynarodowego, czy też międzydzielnicowego na tych samych z reguły zasadach, które są wspólne obu obrotom prawnym, i których najważniejszą cechą wspólną jest myśl zabezpieczenia dla obu obrotów pewności, stałości, jednolitości norm prawnych bez względu na forum, wreszcie słusznego i jasnego rozgraniczenia sfer współzawodniczących porządków prawnych.

Jak w pierwszej pojęciem naczelnem jest pojęcie *comitatus gentium*, a więc respekt dla państw i praw obcych — jedyny zresztą sposób, by pobudzić inne państwa do podobnego respektu dla państwa i prawa polskiego — tak w drugiej pojęciem naczelnem jest pojęcie równorzędności formalnej kodeksów obowiązujących na ziemiach polskich, równorzędności, posuniętej tak daleko, że nawet ekscepcja porządku publicznego nie może być przeciw żadnemu z nich zastosowana. Ten respekt dla obcych państw suwerennych i obcych ustawodawstw nadaje też przedłożonemu projektowi charakter wybitnie nowożytny. Znajduje on wyraz w szerokim traktowaniu nasuwających się zagadnień i w rozwiązaniu ich w drodze ogólnie przyjętych zasad. Projekt nie idzie drogą obraną w ostatnich czasach przez ustawę, zaprowadzającą kodeks cywilny niemiecki, która zadowolila się w wielu przypadkach zaznaczeniem wyraźnem woli ustawodawcy tylko w kierunku zastosowania prawa niemieckiego, pozostawiając otwartą kwestję, czy w analogicznych a odwróconych przypadkach wypadnie zastosować ustawy obce i które mianowicie. Wynika stąd różnica tonu między tym projektem a ustawą niemiecką. Tam ton autorytatywny — jednostronny, zdradzający tem samem pewną tendencję do dowolności — tu ton spokojny, odpowiedni do dania wyrazu zasadzie ogólnej, z której wyciąga się konsekwencje te same na korzyść obcego prawa, co dla prawa własnego. Zajęcie stanowiska uniwersalnego, a nie jednostronnego, było wskazane także dlatego, że prawo międzynarodowe nie jest jeszcze dostatecznie ustalone, sędzia przeto powinien znaleźć w tej ustawie dobre podstawy dla wykładni, a nadto wyraźną wskazówkę, jak się ma zachować wobec orzeczeń władz obcych.

W przedłożonym projekcie o prawie międzynarodowym jest co prawda mowa także o Polsce lub o prawie polskiem — a więc zjawiają się przepisy o charakterze partykularystycznym, polskim, ale tylko wyjątkowo:

1) Gdy odpowiada to przepisom konwencji haskich, które dozwolają się liczyć z temi partykularystycznymi względami. Ma to miejsce: a) w art. 12 ust. 2 i 3 — co do zawarcia małżeństwa w Polsce przez obcokrajowca; b) w art. 13, gdy mowa o formie małżeństwa zawartego zagranicą, a konwencja toleruje przestrzeganie legis patriae

obu nupturjentów; c) w art. 17 ust. 3, który zastrzega wyłączność jurysdykcji polskiej dla małżonków, mających obywatelstwo polskie; d) w art. 17 ust. 4, który zezwala na orzecznictwo władz polskich w sprawach rozwodu i separacji cudzoziemców.

2) Gdy mowa o nieruchomościach położonych w Polsce (art. 6 ust. 3), gdy więc najprostsza ostrożność zabrania w podobny sposób stanowić o nieruchomościach, położonych zagranicą. Projekt nasz uznaje podobną możliwość dla państw obcych, ale nie chce im narzucać wprost naszego punktu widzenia.

3) Gdy projekt chce rozciągnąć na cudzoziemców dobrodziejstwa ustawy polskiej, jak to zachodzi w art. 21, gdy mianowicie każe stosować korzystniejsze dla dziecka nieślubnego prawo polskie.

4) Gdy równolegle i obopólnie reguluje administrację spraw opiekuńczych lub spadkowych w art. 25—26 oraz 32—35 i gdzie, dyktując obowiązki władz polskich, oczywiście do nich tylko się zwraca. Podobnie ma się rzecz przy uznaniu za zmarłego (art. 4 ust. 2).

5) Gdy przy zobowiązaniach (art. 8 p. 5) wskazuje *jus dispositivum* dla umów o ubezpieczenie, zawieranych z przedstawicielstwem obcego zakładu ubezpieczającego. Jest to tylko domniemanie *juris tantum* — samo przez się zrozumiałe i nie wykluczające dowodu przeciwnego.

6) Gdy chodzi o *favorem negotii*, jak w ogólnie ułożonym art. 3, gdzie cudzoziemca niezdolnego uważa się za zdolnego, jeżeliby posiadał warunki odpowiadające prawu polskiemu. Jest to wyjątek — ale wyjątek, znany i *jurisprudencji francuskiej* i licznym skodyfikowanym przepisom świata zachodniego, obliczony na bezpieczeństwo krajowego obrotu.

Pozostałe przepisy, jak art. 38 o ekscpekcji porządku publicznego i dobrych obyczajów, który jest klasyczną klauzulą wszystkich kodyfikacji, i art. 39 o posiłkowem stosowaniu prawa obowiązującego w Polsce, gdy sędzia nie jest w stanie stwierdzić tenoru obcego prawa — nie powinny nastroczać żadnych wątpliwości.

Poza temi wyliczonymi i nader ogólnie sformułowanymi przepisami specjalnymi, które były uzasadnione szczególnymi względami praktycznymi, projekt w najliberalniejszy sposób traktuje obce państwa i obce prawa. Poczynione zastrzeżenia czy bliższe wyjaśnienia na użytek sądów polskich w niczem nie zmieniają zasadniczego i zgodnego z dzisiejszym stanem sprawy stanowiska wobec idei prawa w porządku międzynarodowym, a stwierdzają jedynie, że projekt nie jest doktrynerskim, książkowym, lecz że jest obliczony na istotne potrzeby rzeczywistego życia.

Po ustaleniu tych najogólniejszych ram, w które należało wtłoczyć wszystkie stosunki obrotu międzynarodowego i międzydzielnicowego, główne zadanie polegało na znalezieniu właściwego punktu zahaczenia dla każdego z tych stosunków. Nie było potrzeby szukania jakichś nowych, nieznanych jeszcze punktów zahaczenia. Należało się oprzeć na starych, znanych bądź już w średniowieczu, jak *lex domicilii*, *lex rei sitae*, *lex loci actus*, *lex fori*, bądź nowszych, jak *lex patriae* i *lex solutionis*.

Jeśli chodzi o prawo międzynarodowe, głównym węglem jego struktury w nowszych czasach stało się *lex patriae*. Idąc przeto za nowszymi wzorami, oparto na niej następujące prawne instytucje:

I. T. zw. statuta personalia:

1) Osobowość wraz z zdolnością prawną i zdolnością do działania. Zdolność osobista Polaka podlega zatem prawu polskiemu, cudzoziemca jego prawo ojczyste. Te ustawy są też właściwe dla uznania osoby za zmarłą, zaginioną lub znikłą. Jedynie posiłkowo wchodzi w zastosowanie *lex domicilii*, t. j. o tyle, o ile niema dostatecznych podstaw do ustalenia przynależności państwowej. Dlatego i dla osób prawnych i różnych tworów związkowych właściwe jest prawo, obowiązujące w miejscu siedziby ich zakładów.

2) Prawo małżeńskie. Małżonkowie zawrzeć mogą związek małżeński jedynie, gdy ich *leges patriae* nie stawiają przeszkód. Skutki związku małżeńskiego zarówno osobiste, jak i majątkowe ocenia się według wspólnej ich ustawy ojczystej, a gdy te ustawy są potem różne, według ostatniej wspólnej ustawy ojczystej. Układy majątkowe nupturjentów i małżonków ocenia się według ustawy ojczystej męża z czasu zawarcia układu, rozwód lub rozdział — według ustawy ojczystej małżonków z czasu rozwodu lub rozdziału, przyczem jednak ze względu na zasady konwencji haskiej muszą istnieć także warunki, wskazane przez *lex fori*. Jedynie formę zawarcia związku małżeńskiego, tudzież formę układów majątkowych uważa się za wystarczającą także wtedy, gdy odpowiada tylko przepisom obowiązującym w miejscu celebrowanego ślubu (*lex loci actus*).

3) Stosunki między rodzicami a dziećmi. Dla ocenienia ślubnego pochodzenia dziecka właściwą jest ustawa ojczysta męża jako głowy rodziny. To prawo rozstrzyga także o stosunkach osobistych i majątkowych dzieci do rodziców i naodwrot. Stanowisko dziecka nieślubnego podlega ojczystemu prawu matki nieślubnej — w szczególności i stosunek dziecka nieślubnego i matki do ojca. Dla legitymacji i adopcji właściwe jest prawo ojczyste legitymującego i przysposobiającego.

4) Dla wszelkiego rodzaju opieki właściwe jest prawo ojczyste osoby, potrzebującej pieczy.

5) Dla praw spadkowych właściwe jest prawo ojczyste spadkodawcy, czy chodzi o majątek ruchomy, czy nieruchomy. Jest to jedna ze zdobyczy najnowszego rozwoju prawa międzynarodowego, że w prawie spadkowym wprowadza się właściwość jednej ustawy, że nie rozbija się spuścizny przez odrębne traktowanie nieruchomości według *lex rei sitae* i ruchomości według zasady: *mobilia ossibus inhaerent*. W ten sposób usuwa się nierozwiązalne dawniej kolizje w prawach dziedziców koniecznych i wierzycieli spadkowych. Zasada *legis patriae* musi jednak dopuścić pewnych wyjątków na rzecz *legis rei sitae*, gdy chodzi o majątki, któremi spadkodawca nie mógł dowolnie rozporządzać na przypadek śmierci, jak ordynację lub posiadłość, podlegające co do obrotu ograniczeniom publiczno-prawnym.

Rozporządzenia ostatniej woli i umowy o prawa spadkowe ocenia się według ojczystego prawa spadkodawcy z czasu sporządzenia tych aktów prawnych, ale i tu, jak do czynności prawnych wogóle, wystarczy — co do formy — przestrzeganie przepisów, obowiązujących w miejscu sporządzenia aktu (*lex loci actus*).

II. *Lex rei sitae* ma według nowych poglądów znaczenie pełne, ale tylko co do praw rzeczowych, tu jednak zarówno co do nieruchomości, jak i ruchomości (*statuta realia*). Zasada *legis patriae* nie ma tu zastosowania (*mobilia personam non sequuntur*).

III. *Lex loci actus* zeszła w nowszym rozwoju prawa międzynarodowego na plan drugi. Nawet w stosunkach obowiązkowych własnością jest głównie *lex domicilii* dłużnika. *Lex loci actus* ma jednak znaczenie, gdy stosunek obowiązuje dwustronnie, a strony mieszkają w różnych państwach, a nadto, gdy zobowiązanie powstało nie z czynności prawnej, ale z występkę lub z innego zdarzenia prawnego.

W dziedzinie zobowiązań były wogóle do pokonania największe trudności, które rozwiązano po raz pierwszy w tym projekcie w sposób wyczerpujący i nowy. Powodem, dla którego zagadnienie to i dla literatury i dla judykatury jest tak trudne, było to, że doktryna przez długie lata poszukiwała jakiejś jednej ustawy, która miała być właściwą dla zobowiązań. I w tem jej dążeniu, w tem poszukiwaniu „siedziby stosunku prawnego“, tkwił błąd zasadniczy, którego istnienie ciągle wykazywało życie. Obrót, czy to wewnętrzny, czy też międzynarodowy, nie godził się z takim umiejscowieniem ciałem i jednostronnem. Żadne z wysuwanych rozwiązań nie było pozbawione racji bytu, ale żadne też nie mogło pretendować do wyłączności. I *lex patriae* i *lex domicilii* i *lex loci contractus* i *lex solutionis* — każda z nich w pewnych warunkach miała swe uzasadnienie. Wśród tych sporów i dyskusyj powiększyło chaos wprowadzenie kwestii charakteru i funkcji, jakie miały przysługiwać tej jedynej poszukiwanej ustawie; czy ma posiadać cechę *juris cogentis*, czy też *juris dispositivi*. Sesja instytutu dla prawa międzynarodowego w Edynburgu w r. 1904, a jeszcze w wyższym stopniu we Florencji w roku 1908, przyczyniły się do wyjaśnienia kwestii przez rzucenie hasła: *est distinguendum!* Wtedy okazało się, że można i trzeba w zasadzie poddać zobowiązanie konkretne jednej ustawie, ale bez stwarzania jakiegokolwiek normy abstrakcyjnej, bezwzględnej na korzyść jednej zgóry oznaczonej ustawy. Wtedy okazało się, że w materji zobowiązań w ślad za całym bogactwem, jakie niosło życie, można i trzeba stworzyć system syntetyczny, któryby objął wszystkie możliwości i rozróżnienia z punktu widzenia obrotu międzynarodowego, kierując je niemniej w trzy odrębne łóżyska:

1) w łóżysku *juris cogentis*, a więc tych przepisów, które nie dadzą się pominąć, ani obejść, ani uchylić w drodze samowolnej decyzji stron;

2) w łóżysku autonomii stron, a więc tych ustaw, których wybór i z pominięcia których wybór pozostawia się woli stron;

3) w łóżysku *juris dispositivi*, a więc tych ustaw, które zastosuje sędzia w braku wyraźnej woli stron, jako wyraz ich woli „dorozumianej“.

Przy tym systemie syntetycznym wszystkie dawniejsze systemy znajdują sobie miejsce w niezakłóconej harmonji. I ten system syntetyczny wprowadziła Komisja kodyfikacyjna do obu projektów. Ciężar główny materji spoczywa więc na autonomii stron, która jest skrepowana dwojako: 1) raz przez pewne zakazy bezwzględne, wychodzące od ojczyzny kontrahenta, od kraju, gdzie ma miejsce zamieszkania, i od kraju, gdzie zobowiązanie ma być wypełnione (art. 10), 2) powtórnie przez wyliczenie taksatywnie tych ustaw, z pomiędzy których stronom wolno wybrać jedną (art. 7). Poza tem inne przepisy (zawarte w art. 8 i 9) mają teoretycznie znaczenie podrzędne, skoro mają charakter *juris dispositivi*, praktycznie — znaczenie nader doniosłe, gdyż dają sędziemu cały szereg wskazówek już to ułożonych

kazuistycznie, już też ujętych bardziej ogólnie. Przy tym florencko-polskim systemie ustaje niepewność i dla stron, które wiedzą, co im wolno, a czego nie wolno i co je czeka, jeżeli nie dokonają wyraźnie wyboru prawa, i dla sędziego, który nie potrzebuje gubić się w wątpliwościach i domysłach. Dla prawa międzydzielnicowego system ten jest jeszcze bardziej uproszczony, gdyż skrepowanie autonomii stron przez *lex cogens* zupełnie odpadło wobec równorzędności ustaw krajowych — natomiast pozostawiono im wolny wybór tylko na korzyść jednej z tych ustaw (art. 9).

Jeśli chodzi o całokształt prawa międzydzielnicowego, to oparto je na tych samych punktach zahaczenia, co prawo międzynarodowe, poza jedną, ale zato bardzo zasadniczą zmianą: *lex patriae* zastąpiono tu przez *lex domicilii*. Zagadnienie, czy w prawie międzydzielnicowym nie istniejąca właściwie *legem patriae* zastąpić odpowiadającą jej formalnie przynależnością dzielnicową, czy też jakimś innym punktem zahaczenia, przechodziło w toku prac nad tym projektem dość zmienne koleje; ostatecznie jednak zwyciężył pogląd, że za punkt zahaczenia dla statutów personalnych musi być w tej ustawie przyjęta *lex domicilii*. Stało się to zarówno ze względów natury ogólnej — prawa publicznego, jak i ze względów ściśle prawnych. Ze względów prawnopublicznych dlatego, że nie można było zawiesić całej ustawy międzydzielnicowej na gwoździu, którego nie było, gdyż „przynależności dzielnicowej“ nie zna i nie uznało nasze prawo publiczne, oraz że nie wydawało się właściwem, by ten punkt zahaczenia ad hoc fabrykować i w drodze przepisów ustawy cywilnej stwarzać instytucję, której działanie społeczne szkodliwe pod względem narodowym byłoby przekroczyło niewątpliwie dziedzinę stosunków prywatnych. Ze względów ściśle prawnych porzucono zasadę przynależności dzielnicowej dlatego, że dla pojęcia tego zabrakło jasnej i niewątpliwej podstawy, której nie mogła dostarczyć nasuwająca cały szereg wątpliwości ustawa o obywatelstwie polskim z roku 1920, operująca fikcyjnem „osiedleniem“, oraz że pozostawała niewyjaśniona kwestja, czy tak niewyraźnie określona przynależność dzielnicowa może być zmieniona i w jaki sposób.

W miejsce odrzuconej przynależności dzielnicowej przyjęła Komisja kodyfikacyjna jako punkt zahaczenia dla statutu osobistego miejsce zamieszkania (*legem domicilii*). Licząc się jednak z niedogodnością i ujemnymi skutkami zbyt łatwego emancypowania się z pod wiążących przepisów jednej ustawy zapomocą przenoszenia się do obszaru działania odmiennego prawa, wprowadzono art. 2, opóźniający działanie ustaw nowego miejsca zamieszkania o lat dwa. Termin ten wydał się koniecznym i wystarczającym, ażeby zapewnić stosunkom osobistym i familijnym należytą stałość i uchronić je od zbyt łatwych i częstych zmian czy to in fraudem legis domesticae, czy też wypływających z przenoszenia osób, choćby w drodze służbowej, z jednego posterunku na drugi.

Układ obu projektów jest zupełnie identyczny. Ma on na oku potrzeby międzynarodowego i międzydzielnicowego obrotu prawnego, wymagające grupowania poszczególnych materji według wspólnych punktów zahaczenia. Z tego względu nie można było wziąć na wzór układu kodeksu Napoleona, ani bardzo do niego pod względem układu zbliżonego kodeksu austriackiego, które w grupowaniu materiału kierują się starym, bo pochodzącym jeszcze od Gajusa podziałem całego

prawa na t. zw. statuta personalia, realia i mixta. Chcąc się tego podziału trzymać, należałoby n. p. kwestję tak ściśle związaną z prawem rodzinnym, jak układy majątkowe małżeńskie, przenieść do działu obligacji, należałoby kwestję przedawnienia przerzucić na koniec ustawy, a kwestję zastawu, przywilejów i hipoteki przenieść do działu zobowiązań. Specjalnie do prawa międzynarodowego i międzydzielnicowego byłoby to zupełnie niewłaściwe: zarówno dla całego prawa małżeńskiego, jak i dla układów majątkowych małżeńskich, jako punkt zahaczenia musi być przyjęte prawo osobiste małżonków, dla przedawnienia oraz dla zastawu, przywilejów i hipoteki za takiż punkt zahaczenia musi być uznana — jak i dla całego prawa rzeczowego — *lex rei sitae*, podczas gdy dla zobowiązań punkty zahaczenia są zupełnie inne. Nie wzięto również za wzór układu kodeksu niemieckiego, zawierającego bardzo obszerną część ogólną, której brak w projektach, i mieszczącego przepisy o prawie rzeczowym po przepisach o zobowiązaniach. Wzorem dla projektów był system teorii pandektów taki, jakim go wykształciła nauka niemiecka XIX wieku, przyjęty również przez niektórych wybitnych teoretyków francuskich, jak Saleilles i Lambert, oraz w wykładach prawa cywilnego na wyższych uczelniach francuskich. System ten ułożony jest pod kątem widzenia praw majątkowych i przechodzi kolejno od zjawisk podstawowych do pochodnych, od stosunków prostych do bardziej skomplikowanych. A więc najpierw jest mowa o podmiotach prawnych, to jest o osobach, później o przedmiotach praw majątkowych i o prawach tych w stanie statycznym t. j. o rzeczach i o prawach rzeczowych, dalej o prawach tych w stanie dynamicznym t. j. o zobowiązaniach, wreszcie o bardziej skomplikowanych stosunkach prawnych, jakie wytwarzają w sferze tych praw stosunki rodzinne, na końcu zaś o tym stosunkowo najrzadszym wypadku w życiu prawnym, jakim jest śmierć, i o stosunkach, jakie ona wywiera w sferze praw majątkowych, t. j. o prawie spadkowym.

W kwestji, czy przepisy należy formułować szczegółowo, kazuistycznie, czy też przeciwnie winny być zredagowane krótko, przejrzysto i elastycznie, stanęła Komisja kodyfikacyjna stanowczo na tem drugim stanowisku. Uznano, że ustawa nie powinna zapuszczać się w szczegóły i kazuistyczne przepisy, ale pozostawiać musi, jeżeli chce być dobrą, szeroki zakres wykładni, że winna być tylko rodzajem łożyska, z którego życie prawne wraz z prawem tryska, płynie i ciągle się rozwija. Nie jest więc rzeczą pożądaną krepować ten rozwój prawa zbyt ciasnym łożyskiem ustawy i owszem należy to łożysko uczynić jak najszerszem, zwłaszcza, że ustawodawca nigdy z góry przewidzieć nie może, jakie potrzeby stworzy życie prawne i jakie zadania powstaną wobec prawa. Jeżeli jednak takie ogólne rozważania przemawiają z reguły za ogólnikową i elastyczną redakcją ustaw, to o ileż więcej jest taka redakcja wskazana w zakresie prawa międzynarodowego a zwłaszcza polskiego, które w swych normach kolizyjnych liczyć się musi z różnymi prawami swoistymi, jakie dzisiaj w Polsce obowiązują, a nadto przewidywać i to prawo swoiste i zapewne swojskie, które w przyszłości ma powstać w Polsce.

W końcu wspomnieć jeszcze wypada o pewnych merytorycznych zmianach, jakie wprowadziła do obu projektów Sekcja prawa cywilnego na posiedzeniach w dniach 30 i 31 marca oraz 1 kwietnia 1921. Przyczyny tych zmian były następujące:

Nowa redakcja ust. 3 art. 6 prawa międzynarodowego i analogicznego ust. 3 art. 8 prawa międzydzielnicowego znajduje się w ścisłym związku ze skreśleniem art. 17 i ust. 3 art. 20 (obecnie 19) prawa międzydzielnicowego. Wprowadzenie tych zmian na wniosek referentów podyktowało przekonanie, iż jeśli chodzi o tytuły nabywania praw rzeczowych na nieruchomości, mające swe źródło w stosunkach rodzinnych, nie może decydować *lex rei sitae*, lecz prawo osobiste danych podmiotów prawnych, a więc w stosunkach małżeńskich — małżonków, w stosunkach zaś między rodzicami a dziećmi — rodziców i dzieci, podobnie jak w prawie spadkowym za wyłączne miarodajne uznano już poprzednio prawo osobiste spadkodawcy, zarówno gdy chodzi o wchodzące w skład spadku ruchomości, jak i nieruchomości.

Nową redakcję ust. 1 i 2 art. 9 prawa międzynarodowego i analogicznych ust. 1 i 2 art. 10 prawa międzydzielnicowego zawdzięczać należy odpowiedniemu wnioskowi referentów, zmierzającemu do uchylenia dystynkcji, zawartych w poprzedniej redakcji tych artykułów na wypadek, gdy strony mieszkają w różnych państwach, a zobowiązanie jest obustronne — dystynkcji, nie posiadających tak głębokiego teoretycznego uzasadnienia, by nie należało go poświęcić dla wprowadzenia jednolitej i łatwo uchwytnej zasady, iż w tym przypadku obowiązywać ma zawsze *lex loci actus*. Nadto nowa redakcja tych przepisów przechyliła się w przedmiocie umów zawieranych między nieobecnyymi do teorii, iż umowa taka uchodzi za zawartą w miejscu, w którym oferent otrzymał przyjęcie oferty (t. zw. *Empfangstheorie*), a nie w miejscu, z kąd wysłano przyjęcie oferty (t. zw. *Absendungstheorie*), która to teoria przyswieceła pierwotnej redakcji tych ustępów.

Wreszcie skreślenie ust. 5 art. 17 prawa międzynarodowego spowodował wniosek prof. Stefki, który podniósł, iż unieważnienie małżeństwa nie może być w prawie międzynarodowym traktowane analogicznie do rozvodu lub separacji. Nie można mianowicie procesu o unieważnienie małżeństwa poddawać bezwzględnie właściwości władz i prawa państwa, któremu małżonkowie podlegają osobiście w czasie żądania unieważnienia, względnie w czasie zawarcia małżeństwa, t. j. z reguły państwa, którego obywatelem był w tej chwili mąż, skoro w razie unieważnienia tego małżeństwa żona temsamem odzyskuje swoje dawne obywatelstwo, i skoro, kwestjonując ważność małżeństwa, kwestjonuje się też, uzyskane przez żonę w chwili zawarcia małżeństwa, jej nowe obywatelstwo. Ze względu na trudność pozytywnego unormowania tej sprawy postanowiono nie poruszać jej w ustawie i pozostawić otwartą drogę dla interpretacji.

Powyzsze ustawy, rezolucje i motywy Rada Ministrów rozpatrywała w dniu 25 stycznia 1923 r. i uchwaliła przedłożyć je Sejmowi do zatwierdzenia z tą jedynie zmianą, że treść wspomnianej wyżej rezolucji w sprawie odwetu należy wprowadzić do ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych, jako oddzielny art. 40, a to z następujących powodów: Komisja kodyfikacyjna uznaje sama w uchwalonej rezolucji potrzebę klauzuli o odwecie. Zamieszczenie takiego postanowienia w ustawie o prywatnym prawie międzynarodowym jest niezbędne. Gdyby ta ustawa, zajmująca się dziedziną prawa, do której także instytucja odwetu należy, o tej instytucji zamilczała, mogłoby to być tłumaczone w ten sposób, iż nasze prawo prywatne międzynarodowe wogóle nie uznaje odwetu

i że zawsze winny być stosowane przepisy tej ustawy przejęte duchem lojalności i względności wobec państw obcych i ich obywateli, a to nawet wtedy, gdy państwo obce daje słuszną przyczynę do stosowania odwetu.

W ten sposób bylibyśmy pozbawieni środka, który jest wprawdzie ostateczny, ale w stosunkach między państwami powszechnie uznany i niezbędny. Szczególnie nieodzowną wydaje się ta broń w obecnych częstokroć nieuregulowanych i chaotycznych stosunkach między państwami oraz ze względu na niedość jeszcze utrwalone stanowisko Państwa Polskiego w stosunkach między państwami.

C. Sprawozdanie Komisji Prawniczej w przedmiocie projektów ustaw o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym.

Ministerstwo Sprawiedliwości pismem z 4 lutego 1923 r. Nr. I. U. 192/23 przedłożyło Sejmowi opracowane przez Komisję kodyfikacyjną projekty ustaw o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym do ustawodawczego załatwienia.

Obszerne motywy rządowe do tej pierwszej pracy Komisji kodyfikacyjnej wykazują, że Rząd to dzieło Komisji pozostawił bez zmian, a tylko uzupełnił je dodaniem do prawa międzynarodowego art. 40, traktującego o odwecie, którą to kwestję Komisja kodyfikacyjna załatwiła w rezolucji.

Komisja prawnicza przeprowadziła dyskusję nad temi projektami naprzód w podkomisji złożonej z posłów: Chelmońskiego, Marka, Piechockiego, Saranieckiego i Sommersteina, a potem na plenum Komisji i projekty te w zasadzie przyjęła ze zmianami, poniżej wymienionymi.

W obradach podkomisji brali udział jako przedstawiciele Komisji kodyfikacyjnej autorowie tych projektów pp. prof. Rostworowski i prof. Zoll.

Na obszerne, wyczerpujące i znakomite uzasadnienie obu tych projektów, znajdujące się przy przedłożeniu rządowym druk Nr. 159 ex 1923 powołuję się w niniejszym sprawozdaniu, jako na integralną jego część.

Do rozdziału I. „Osoby“.

Do art. 1—3 prawa międzynarodowego.

Art. 1 stawia zasadę legis patriae ustawy ojczystej jako naczelną dla prawa międzynarodowego, w myśl której rozstrzygać ma sędzia w razie zbiegu ustaw, które z norm prawnych mają być do danego przypadku stosowane: czy normy prawa wewnętrznego, czy normy innego — obcego państwa.

Zdolność osobistą, a więc zarówno zdolność prawną, jak i zdolność do działania osoby fizycznej ocenia się więc według praw państwa, którego osoba ta jest obywatelem. Ta zasada główna przestaje naturalnie działać, gdy nie można ustalić obywatelstwa danej jednostki, albo gdy zachodzi podwójne obywatelstwo; w tym wypadku o zdolności osobistej decydują prawa, obowiązujące w miejscu jej zamieszkania — *lex domicilii*.

Inne wyjątki zawiera projekt w ust. 2 art. 1, w art. 2 i 3. Tu w zasadzie nic nie stoi na przeszkodzie zastosowaniu ustawy ojczystej, a jednak z przyczyn innych jej się nie stosuje. I tak: 1) uzy-

skanie pełnoletności i związane z nią skutki prawne nie mogą być zakwestjonowane z powodu późniejszej zmiany obywatelstwa, a więc nowej ustawy ojczystej (ust. 2 art. 1), bo tego wymaga wzgląd i szacunek dla państw i praw obcych, pod których panowaniem jednostka pełnoletność już osiągnęła, jak również wzgląd na prawa nabyte przez osiągnięcie pełnoletności; — 2) zdolność osobistą kupca w jego obrocie handlowym ocenia się według prawa, obowiązującego w siedzibie przedsiębiorstwa (art. 2), bo tego wymaga bezpieczeństwo obrotu i wreszcie 3) zdolność cudzoziemca, niezdolnego wedle swego prawa ojczystego, ocenia się według prawa polskiego, skoro czynność prawną sporządził on w Polsce i w Polsce ma ona wyrzec skutek, bo tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu — polskiego.

Inne postanowienia tych artykułów (ust. 3 art. 1) nie wymagają bliższego uzasadnienia.

Do art. 4 prawa międzynarodowego.

Ustę 1 tego artykułu postanawia, dla uznania osoby za zaginioną, znikłą lub zmarłą właściwymi są władze i prawo tego państwa, któremu osoba ta podlegała w ostatnim czasie, t. j. w czasie, gdy o niej były ostatnie wiadomości — a więc jest zastosowaniem ustawy ojczystej, a także władz ojczystych.

Ustę 2 zawiera od tej zasady wyjątek, pozwala bowiem władzom polskim według prawa polskiego uznać cudzoziemca za zaginionego, znikłego i zmarłego, jeśli idzie o skutki w obrębie państwa polskiego, a więc jeśli np. majątek pozostał w Polsce, osoby zainteresowane mieszkają w Polsce lub są obywatelami polskimi.

Do art. 1—6 prawa międzydzielnicowego.

Art. 1 stawia zasadę legis domicilii — ustawy miejsca zamieszkania — jako zasadę naczelną dla prywatnego prawa międzydzielnicowego. Zdolność osobistą zatem obywatela polskiego oceniać się będzie według prawa, obowiązującego w miejscu jego zamieszkania.

Art. 2 opóźnia działanie ustaw nowego miejsca zamieszkania o jeden rok — w miejsce dwóch lat, które proponowała Komisja kodyfikacyjna. Termin ten uznała Komisja prawnicza za zupełnie wystarczający, aby w zakresie zdolności osobistej, stosunków rodzinnych i praw spadkowych zabezpieczyć należytą stałość i uchronić je od częstych zmian.

Art. 3, 4, 5 i 6 nie wymagają bliższego uzasadnienia.

Do rozdziału II. „Forma czynności prawnej“.

Do art. 5 prawa międzynarodowego i art. 7 prawa międzydzielnicowego.

Oba te równobrzmiące przepisy pozostawiają zgodnie z nauką w przedmiocie formy czynności prawnej wybór dla stosowania: albo prawa dla samej czynności właściwego, albo prawa obowiązującego w miejscu sporządzenia czynności.

Do rozdziału III. „Prawa rzeczowe“.

Do art. 6 prawa międzynarodowego i art. 8 prawa międzydzielnicowego.

Ustę 1 art. 6, względnie art. 8, poddaje posiadanie i prawa rzeczowe tak na nieruchomościach, jak i na ruchomościach — zgodnie

z nowszem prawem międzynarodowym — ustawie państwa, w którym znajduje się ich przedmiot. Jest to porzucenie starej zasady: mobilia personam sequuntur, która nie może zadowolić, np. gdy rzecz należy do kilku osób, podlegających różnym prawom osobistym. Ustęp 2 art. 6, względnie art. 8, rozstrzyga, jaką ustawę należy stosować do tych zdarzeń, przez które nabywa się, względnie traci, prawa rzeczowe na ruchomościach. Projekt przyjmuje, że należy stosować ustawę miejsca, w którym rzecz ruchoma się znajdowała w chwili upływu czasokresu, albowiem wobec możliwości przenoszenia rzeczy w różne miejsca i w różnych państwach ten moment najłatwiej jest ustalić. Zdanie drugie tego ustępu pozwala jednak na stosowanie ustawy miejsca, w którym rzecz ruchoma się znajdowała w chwili rozpoczęcia czasokresu, jeżeli nabywający ewent. korzystniejszy dla siebie czasokres zdoła udowodnić. Ustęp 3 art. 6 prawa międzynarodowego poddaje kategorię co do formy oraz innych warunków ważności prawu w Polsce obowiązującemu wszystkie czynności prawne, które bezpośrednio lub pośrednio wywołują zmiany w prawach rzeczowych na nieruchomości w Polsce położonej. Rygorowi temu nie podlegają sprawy wynikające ze stosunków rodzinnych lub praw spadkowych tak ze względu na ich specjalny charakter, jak również ze względu na jednolitość masy spadkowej.

Analogiczne postanowienia zawiera, o ile idzie o obrót wewnętrzny, ust. 3 art. 8 prawa międzydzielnicowego.

Do rozdziału IV. „Zobowiązania“.

Do art. 8 prawa międzynarodowego.

Komisja prawnicza wprowadziła jednogłośnie następujące zmiany: a) ustęp 4, art. 8 ma brzmieć:

„do umów o usługi, roboty, budowę i dostawy, zawieranych z państwem — prawo właściwe według siedziby władzy działającej, a do takichże umów, zawieranych z innymi związkami publicznymi — prawo obowiązujące w ich siedzibie“.

b) ustęp 7, art. 8 ma brzmieć:

„do umów o pracę, zawieranych z pracownikami przez przedsiębiorców handlowych, przemysłowych i górniczych — prawo miejsca, w którym praca jest wykonywana“ —

uwzględniając, że zmiana ad a) jest konieczna, bo należy odróżnić „państwo“ od „innych związków publicznych“, a w ślad za tem inaczej określić prawo dla danej grupy właściwe, — zmiana zaś ad b) jest dyktowana obowiązkiem ustawodawcy wzięcia w obronę pracowników.

Do art. 10 prawa międzynarodowego.

Komisja prawnicza uchwaliła następujące brzmienie tego artykułu:

„We wszystkich powyższych przypadkach (art. 7—9) strony związane są szczególnymi zakazami ustawowymi, unieważniającymi sprzeczne z niemi czynności prawne, a wydaniem w państwach, w których dłużnik ma miejsce zamieszkania i ma wypełnić zobowiązanie“ — a więc wykreśliła po słowie „dłużnik“ słowa „posiada obywatelstwo“, wychodząc z założenia, że umorzenie leges cogentes — przepisów bezwzględnie obowiązujących — a o tych mówi ten artykuł, ogranicza zbyt swobodę stron, nadto prawo ojczyście, a więc prawo państwa, w którym

dłużnik ma „obywatelstwo“, może być często powodem do zaczęcia umów w sposób lekkomyślny i jest oderwanem od obrotu.

Inne artykuły tego rozdziału, a więc art. 7, 8, 9, 10 i 11 nie wymagają bliższego uzasadnienia, zwłaszcza że w motywach rządowych zostały już omówione.

Do art. 10 prawa międzydzielnicowego.

Komisja prawnicza w ustępie 4 i 7 tego artykułu wprowadziła także same zmiany, jak w ust. 4 i 7 art. 8 prawa międzynarodowego z przyczyn przy omówieniu art. 8 prawa międzynarodowego podanych. Inne artykuły t. j. 9, 10, 11 i 12 prawa międzydzielnicowego nie uległy zmianie.

Do rozdziału V. „Prawa małżeńskie“.

Do art. 17 prawa międzynarodowego.

Komisja prawnicza uchwaliła następujące zmiany tego artykułu: a) ustęp 3, art. 17 ma brzmieć:

„Dla małżonków, którzy posiadają obywatelstwo polskie, lub dla których obywatelstwo polskie było ostatniem, jakie posiadali wspólnie, — właściwymi są władze polskie lub władze państwa ich miejsca zamieszkania, które orzekają wedle prawa polskiego, któremu małżonkowie osobiście podlegają“.

b) w ust. 4, art. 17 skreślić w zdaniu pierwszym słowa:

„oraz prawa obowiązującego w Polsce“, — uważając, że zmiana ad a) jest konieczna, by obywatelom polskim, przebywającym zagranicą (Ameryka, Francja, Niemcy) umożliwić rozwód i rozdział od stołu i łoża przed obcemi władzami, a temsamem niedopuszczać do konkubinatu — zmiana zaś ad b) jest następstwem przyjęcia w prawie międzynarodowym legis patriae — ustawy ojczyściej, — której cudzoziemiec podlega, a narzucanie mu prawa obowiązującego w Polsce byłoby pogorszeniem jego położenia prawnego. Inne artykuły tego rozdziału prawa międzynarodowego, a więc art. 12, 13, 14, 15, 16 i 17 w ustępach 1 i 2 są przejęte, względnie oparte na konwencji haskiej.

Do art. 13, 14, 17 prawa międzydzielnicowego.

Komisja prawnicza uchwaliła następujące zmiany tych artykułów:

a) art. 13 ma brzmieć:

„Prawną możność zawarcia ważnego związku małżeńskiego ocenia się dla każdej ze stron według prawa, któremu strona podlega osobiście (art. 1 i 2) lub według prawa obowiązującego na tym obszarze Polski, któremu przed przesiedleniem się poprzednio podlegała“.

b) art. 14 ma brzmieć:

„Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego. Do ważności małżeństwa wystarczy zachowanie formy, przepisanej przez prawa, którym oboje przyszli małżonkowie podlegają osobiście.“

O ile miejscowa władza duchowna odmówi swego współdziałania, należy się odnieść do właściwej władzy świeckiej, która współdziałania odmówić nie może.

Przepisy powyższe mają zastosowanie do formy rozwiązania małżeństwa oraz do formy aktów stanu cywilnego, dotyczących urodzenia i zgonu“.

c) art. 17 ma brzmienie:

„Dla rozvodu lub rozdziału od stołu i łoża właściwym jest prawo, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozvodu lub rozdziału lub prawo, według którego małżeństwo było zawarte. Jeżeli małżonkowie podlegają w tym czasie prawom różnym, właściwym jest ostatnie ich prawo wspólne“ —

uważając, że:

ad a brzmienie powyższe tego art. 13 oparte jest na następujących rozważaniach:

1) polityczne zjednoczenie Polski, a w następstwie tego przeniesienie wzajemne obywateli polskich z jednej dzielnicy do drugiej, powinno pociągnąć za sobą zjednoczenie prawne i obyczajowe, usunąć dotychczasowe różnice międzydzielnicowe i to wszystko, co może spowodować rozbudzenie tych różnic;

2) zasada o niedopuszczalności excepcji porządku publicznego w prawie międzydzielnicowym zniewala, aby wszelkie przepisy prawne jednej dzielnicy były respektowane w dzielnicach innych, albowiem praw obowiązujących w poszczególnych dzielnicach państwa polskiego nie można uważać za obce, ani badać, czy pewien akt dokonany przez sąd czy urząd pewnej dzielnicy pozostaje w sprzeczności z zasadami dobrych obyczajów lub porządku publicznego; jednym słowem — jeśli państwo uznaje ustawy o rozmaitych zasadach, to tem samem stwierdza, że żadna z nich nie sprzeciwia się ani dobrem obyczajom, ani porządkowi publicznemu;

3) prawa nabyte obywateli polskich z różnych dzielnic, zwłaszcza w dziedzinie praw osobistych, powinny być szanowane w innych dzielnicach; skoro zainteresowani tych praw się nie zrzekają, nikt im ich odbierać nie może;

4) postanowienia art. 111 i 112 Konstytucji o wolności sumienia i nieprzymuszaniu nikogo do udziału w czynnościach religijnych muszą znaleźć swój wyraz. Stosując powyższe rozważania do art. 13, prawa międzydzielnic. w jego brzmieniu uchwalonem przez Komisję kodyfikacyjną, musiała Komisja prawnicza skreślić ustęp 2, tego artykułu, jako obrażający powyższe zasady ad 1, 2, 3, 4, a ustęp 1, tego artykułu uzupełnić tak, jak pod a).

W tym swoim nowym kształcie art. 13 prawa m-dzieln. umożliwi obywatelowi państwa polskiego z b. dzielnicy austriackiej, którego los czy obowiązek przesiedlił do b. dzielnicy rosyjskiej, aby prawna możliwość zawarcia przezeń ważnego związku małżeńskiego oceniona była według ustawy austriackiej, skoro on, z tej ustawy korzystając, wystąpił z danego związku religijnego, a do nowego nie wstąpił — umożliwi obywatelowi polskiemu z b. dzielnicy pruskiej, nawet wyznaniowcowi, zastosowanie doń ustawy pruskiej, skoro on nie porzucił zamiaru rezygnowania z przysługujących mu ewentualnie praw do uzyskania rozvodu: inaczej otwarte zostaną wrota do szerzenia się konkubinatu;

ad b brzmienie powyższe art. 14 jest uzasadnione:

1) potrzebą bezwzględnej poszanowania przepisów kościelnych, obowiązujących w dziedzinie prawa małżeńskiego w byłej dzielnicy

rosyjskiej; nikt nie może zmusić duszpasterza jakiegokolwiek wyznania do udzielania ślubu bezwyznaniowcom;

2) przepisem art. 111 i 112 Konstytucji, które stwarzając stan bezwyznaniowy, muszą w konsekwencji bezwyznaniowcom w b. dzielnicy rosyjskiej umożliwić na równi z innymi obywatelami zawieranie wszelakich aktów stanu cywilnego.

Jest to stanowisko uznane przez naukę, władze i sądy polskie.

Prof. W. Abraham, profesor prawa kościelnego we Lwowie i najlepszy w Polsce znawca w tej kwestji, pisze w pracy zbiorowej „Nasza Konstytucja“ (str. 118) wydanej w r. 1922 w Krakowie, co następuje: „Swoboda i wolność wyznania takiej lub innej religji lub niewyznania żadnej została każdemu z obywateli zapewniona“.

Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej w piśmie z 8 stycznia 1923 L. 20065 na żądanie województwa w Łodzi wydała w zakresie swej władzy opinję, że „zgodnie z art. 111 i 112 Konstytucji stan „bezwyznaniowy“ jest stanem, uznanym przez państwo i przez to prawnie może być postawiony na równi z takimi wyznaniem chrześcijańskiem lub niechrześcijańskiem, w których obrzędy religijne nie są wymagane, a o których art. 92 kod. cyw. Król. Pol. mówi, że dla nich władza polityczna ustanowić winna osoby, prowadzące akty stanu cywilnego“.

Sąd Najwyższy w Warszawie, który orzekł dopuszczalność odmowy przez świadków przysięgi religijnej, oparł się w wyrokach swoich na instytucie prawnym bezwyznaniowości w myśl art. 111 i 112 Konstytucji — Orzecznictwa Sądów polskich Hoesicka Nr. 521 i 522 z r. 1923;

3) interesem publicznym państwa, które ze stanowiska swej polityki wojskowej, podatkowej, statystyki, bezpieczeństwa publicznego, wogóle ze stanowiska ogólnopaństwowego musi rejestrować wszelki akt stanu cywilnego swych obywateli, a więc urodzenie, małżeństwo, zgon, — i gdzie rejestracja ta nie jest możliwa przez władze duchowne, musi rejestrację tę wziąć w swoje ręce, — jak również interesem moralnym państwa, które nie może dopuścić do tego, aby szerzył się w państwie konkubinaty;

4) wreszcie stanem prawnym, który, jak to przewiduje art. 92 kod. cyw. Król. Pol. i art. 180—190 prawa o małżeństwie, zna i osoby cywilne prowadzące akty stanu cywilnego i trybunały cywilne o małżeństwach orzekające.

Stosując powyższe rozważania do art. 14 prawa międzydzielnicowego w brzmieniu uchwalonem przez Komisję kodyfikacyjną musiała Komisja prawnicza uzupełnić ten artykuł 14, jak pod b), a więc przez dodatek, który stwierdza, a raczej przypomina, że i na terenie b. dzielnicy rosyjskiej obok władz i sądów duchownych w zakresie prawa małżeńskiego istnieją władze i sądy cywilne w zakresie tego prawa dla pewnych rodzajów wyznań. Gdzie więc forma kościelna będzie wykluczona, wejdzie w zastosowanie forma przez władze świeckie wskazana.

W myśl powyższego uzasadnionem jest więc i postanowienie, które ze względu na rozwiązanie małżeństwa te same przepisy prawne ustanawia — a więc odniesienie się do władz świeckich — a równocześnie załatwia także sprawę urodzeń i zgonów tam, gdzie one przepisami kościelnymi objęte być nie mogą;

ad c brzmienie powyższe artykułu 17, jak c uzasadnione jest tem, co powiedziano ad a i b. Inne artykuły tego rozdziału prawa mię-

dzydzielnicowego, a więc art. 15 i 16 nie wymagają bliższego uzasadnienia.

Do rozdziału VI „Stosunki między rodzicami a dziećmi“.

Postanowienia zawarte w art. 18, 19, 20, 21, 22, 23 prawa międzynarodowego i w artykułach teŝe samej numeracji prawa międzydzielnicowego odpowiadają duchowi chwili.

Podnieść należy ustęp 4 art. 19 prawa międzynarodowego, względnie ust. 3 art. 19 prawa międzydzielnicowego, które załatwiają kolizję między władzą męża a ojca córki zamężnej na rzecz ustawy ojczyŝtej męża córki.

Do rozdziału VII. „Opieka“.

Przepisy tu podane nie wymagają bliższego uzasadnienia.

Do rozdziału VIII. „Prawo spadkowe“.

Art. 28 prawa międzynarodowego stawia zasadę jednolitości sukcesji, która powinna podlegać tylko jednemu prawu. Prawem tem jest prawo ojczyŝte spadkodawcy z chwili jego śmierci; prawo to jest właściwe dla całego majątku tak ruchomego, jak i nieruchomego. Reszta postanowień tego rozdziału tak co do prawa międzynarodowego, jak i międzydzielnicowego nie wymaga bliższego wyjaśnienia.

Do rozdziału IX. „Przepisy ogólne“.

Odwołując się do treści zawartych w tym rozdziale co do obu praw przepisów, należy zauważyć, że Rząd stanął na stanowisku, że zgłoszona przez Komisję kodyfikacyjną rezolucja o odwiecie winna stanowić część składową prawa międzynarodowego. Brak wyraźnego przepisu o odwiecie pozbawiłby zdaniem Rządu — państwo nasze możności obrony własnych obywateli wobec państw innych, które na gruncie prawa prywatnego obywateli polskich traktują gorzej niż własnych. Ten pogląd podzielała Komisja prawnicza i kierując się względami praktycznymi art. 40 prawa międzynarodowego — mimo teoretycznych w tej kwestji sprzeciwów i wątpliwości — według projektu Rządu przyjęła. W końcu należy podkreślić, że przepis art. 38 prawa międzynarodowego nie dostał się do prawa międzydzielnicowego; tak Komisja kodyfikacyjna, jak i Komisja prawnicza stanęły na stanowisku, że w obrębie Państwa Polskiego wszystkie prawa są zgodne z porządkiem publicznym i dobrami obyczajnymi.

Komisja prawnicza uchwaliła powierzyć wykonanie ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych Ministrom: Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i Spraw Zagranicznych — a ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych Ministrom: Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych i Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Komisja prawnicza wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić załączone ustawy.

Warszawa, 23 marca 1924 r.

Przewodniczący i Sprawozdawca

Dr Zygmunt Marek.

D. Z 124-tego posiedzenia sejmowego z 5 czerwca 1924:

Po przedstawieniu powyższego sprawozdania Komisji prawniczej przez referenta posła Dra Zygmunta Marka przemówili posłowie Zygmunt Seyda, Bitner i Saraniecki w sposób następujący:

P. Zygmunt Seyda:

Wysoka Izbo! Kwestje, które mam zamiar poruszyć, streszczają się wszystkie w jednym zagadnieniu, mianowicie w tem, czy większość Komisji prawniczej istotnie uchwaliła jedynie normy orzekające, na jakich zasadach ma być uregulowana kolizja ustaw, obowiązujących w poszczególnych dzielnicach, czy teŝ większość Komisji ten zakres ustawy o prawie międzydzielnicowym przekroczyła.

Wobec tego, że to zagadnienie powtarza się w rozmaitych artykułach obu projektów ustaw, proszę pana marszałka, żeby mi pozwolił w dyskusji nad art. 1 mówić takŝe o kwestjach, które na tem samem podłożu powstają, co do innych artykułów proponowanych ustaw.

Projekty ustaw prawa prywatnego międzynarodowego i prawa prywatnego międzydzielnicowego, nie znalazłszy załatwienia w Sejmie Ustawodawczym z powodu wygaśnięcia jego uprawnień, wniesione zostały do obecnego Sejmu już w dniu 4 lutego 1923 r. Stwierdzam z ubolewaniem, że chociaż projektowane ustawy spotkały się z najkorzystniejszą oceną najwybitniejszych znawców tego działu prawa zagranicą, w Komisji prawniczej Sejmu naszego część przepisów, odnoszących się do prawa małŝeńskiego, wywołała daleko sięgającą różnicę zapatrywań. Przez 15 miesięcy usiłowano dojść do porozumienia. W naradach tych brali takŝe udział przedstawiciele Komisji kodyfikacyjnej, będący autorami projektów, mianowicie prof. Rostworowski i Zoll. Porozumienia jednak nie osiągnięto, i zdaniem mojem, nie można go było osiągnąć, gdyż większość Komisji prawniczej dążyła do tego, by w ustawie o prawie międzydzielnicowym rozstrzygnąć kwestje, które pojęciowo do ustawy tej wcale nie naleŝą. Niewątpliwie ustawa ta zawierać powinna jedynie normy, regulujące kolizje pomiędzy ustawami obowiązującymi w poszczególnych dzielnicach naszego Państwa. Twierdząc jednak i będąc się starać udowodnić Wysokiej Izbie, że zmiany w projekcie Komisji kodyfikacyjnej, uchwalone przez większość Komisji prawniczej, przedstawiają się faktycznie jako zmiany ustawodawstwa, obowiązującego w b. dzielnicy rosyjskiej, jako wprowadzenie do tej dzielnicy przepisów obowiązujących w innych dzielnicach. Uważamy to za rzecz niedopuszczalną, sprzeczną z pojęciem norm prawa międzydzielnicowego. To teŝ takie załatwienie sprawy musiało znaleźć gorący sprzeciw u autorów projektu, którzy słusznie pogodzić się nie mogli z tem, iż z ustawy o prawie międzydzielnicowym zrobiono nowelę do części kodeksu cywilnego o prawach małŝeńskich.

Przejdę teraz do szczegółowego omówienia zakwestjonowanych przepisów. W projekcie ustawy o prawie międzynarodowym wprowadziła Komisja prawnicza zasadniczą zmianę jedynie co do ustępu trzeciego art. 17. Podczas, gdy projekt Komisji kodyfikacyjnej opiewa, że dla „małŝonków, którzy posiadają obywatelstwo polskie, lub których obywatelstwo polskie było ostatniem, jakie posiadali wspólnie, właściwymi są wyłącznie władze polskie, orzekające podług prawa w Polsce obowiązującego“, postanowiła Komisja prawnicza nadać temu ustępowi taką redakcję: „Dla małŝonków, którzy posiadają obywatelstwo polskie, lub dla których obywatelstwo polskie było ostatniem,

jakie posiadali wspólnie, właściwymi są władze polskie, lub władze państwa ich miejsca zamieszkania, które orzekają wedle prawa polskiego, któremu małżonkowie osobiście podlegają". Uważam za rzecz wątpliwą, czy jest celowym w ustawodawstwie polskim uchylać monopol władz polskich w tej dziedzinie, czy nie byłoby raczej bardziej celowym załatwić to na podstawie konwencji, którą ma się zawrzeć z ośnośmi państwami. Ze względu na to, atoli, że zasadniczo podtrzymywanie monopolu władz polskich uważamy za niewskazane, bo prowadziłoby to w praktyce do wielkich, a niepotrzebnych utrudnień w przeprowadzeniu rozwodu, lub rozdziału od stołu i łóża, nie sprzeciwiamy się dopuszczeniu kompetencji władz państwa miejsca zamieszkania małżonków. Natomiast ustalenie w ustawie polskiej dla władz innych państw obowiązku stosowania prawa polskiego, uważamy za rzecz niemożliwą, która przekracza wprost siły naszego ustawodawstwa. Możemy jedynie wydać normę prawną, opiewającą, że jeżeli władza obcego państwa, wbrew ogólnie uznanym zasadom prawa międzynarodowego, nie miałaby stosować prawa polskiego wobec małżonków, posiadających obywatelstwo polskie, to orzeczenie takie nie podlega ani uznaniu, ani wykonaniu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Poprawka, którą zgłaszam w tym względzie do ust. 3 art. 17, brzmi w sposób następujący:

"Dla małżonków, którzy posiadają obywatelstwo polskie, lub dla których obywatelstwo polskie było ostatniem, jakie posiadali wspólnie, właściwymi są władze polskie, lub władze państwa ich miejsca zamieszkania; o ile jednak władze państwa obcego nie zastosowały prawa polskiego, orzeczenia ich nie ulegają ani uznaniu, ani wykonaniu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej".

Ponieważ wniosek ten nie dąży do zasadniczej zmiany uchwał Komisji prawniczej, sądzę, że nie napotka na zbyt wielkie sprzeciw. Przechodzę do przepisów ustawy o prawie dzielnicowym.

Art. 13 zmieniła Komisja prawnicza w dwóch punktach: Ustęp 1 brzmiał według projektu Komisji kodyfikacyjnej: „Prawną możność zawarcia ważnego związku małżeńskiego ocenia się dla każdej ze stron według prawa, któremu strona podlega osobiście (art. 1 i 2)". Komisja prawnicza postanowiła dodać tu jeszcze słowa: „lub według prawa, obowiązującego na tym obszarze Polski, któremu przed przedświadczeniem się poprzednio podlegała". Uważam sformułowanie to za niedopuszczalne. Stwarza ono prawo wyboru, wedle którego ustawodawstwa ma się oceniać prawną możność zawarcia ważnego związku małżeńskiego, nie przewidując nawet, kto ma wykonywać to prawo wyboru. Poza tem uważam przepis ten za zupełnie zbyteczny, godząc się ze stanowiskiem, zajętem w tej sprawie pod względem materialnym przez większość Komisji prawniczej. I my uważamy, że jeżeli małżeństwo cywilne, zawarte w zachodnich województwach, prawomocnym wyrokiem tamtejszego sądu cywilnego zostało rozwiedzione, małżonek rozwiedziony zatrzymuje możność zawarcia ponownego małżeństwa cywilnego nawet wówczas, gdy przeniósł się do innej dzielnicy Polski. To jest istotnie *ius quaesitum* — prawo nabyte, na które nie może wywrzeć żadnego wpływu okoliczność, że rozwiedziony małżonek przeniósł się do innej dzielnicy, gdyż skutków prawomocnego wyroku znieść nikt i nic nie może. Inaczej się przedstawia, oczywiście, kwestja, gdzie ten ponowny akt ślubu cywilnego zawrzeć można;

o tem mówić będę później. Z tych powodów zmiany, wprowadzone przez Komisję prawniczą do ust. 1 art. 17 uważamy pod względem redakcyjnym za niemożliwe do przyjęcia, a pod względem materialnym za zbyteczne.

Teraz wypada mi zająć się tą częścią zmian, wprowadzonych przez większość Komisji prawniczej, co do których istnieją zasadnicze i głębokie różnice poglądów między większością Komisji prawniczej a klubem, który mam zaszczyt reprezentować.

Większość Komisji prawniczej skreśliła drugi ustęp art. 13 prawa międzydzielnicowego. Ustęp ten według projektu Komisji kodyfikacyjnej brzmiał: „Władza właściwa może odmówić udzielenia ślubu obywatelowi polskiemu, zdolnemu do zawarcia małżeństwa według prawa, któremu podlega osobiście, gdyby był niezdolny według prawa obowiązującego w siedzibie władzy". Większość Komisji prawniczej ten przepis skreśliła.

Z dopiero co przeczytanego przezeń ustępu art. 17, widzimy, że Komisja kodyfikacyjna stała na stanowisku, według naszego zdania, jedynie słusznem, że przy ocenie zdolności do zawarcia małżeństwa dla władzy właściwej, miarodajnem ma być prawo, obowiązujące w siedzibie władzy. Jest to utrzymanie dotychczasowego stanu prawnego.

Jakie motywy przytacza większość Komisji prawniczej na usprawiedliwienie zmiany tego stanu prawnego? Są to te same motywy, które zostały wydrukowane i które zostały dziś ogłoszone przez p. sprawozdawcę Komisji prawniczej. Pierwszym motywem jest, iż wymaga tego polityczne zjednoczenie Polski, a w następstwie tego przenikanie wzajemne obywateli polskich z jednej dzielnicy do drugiej, że to powinno pociągnąć za sobą zjednoczenie prawne i obyczajowe, usunąć dotychczasowe różnice międzydzielnicowe i to wszystko, co może spowodować rozbudzenie tych różnic. Cel piękny i słuszny, każdy musi się na to zgodzić. Lecz pytam się Wysokiej Izby, czy osiągnięcie tego celu jest zadaniem ustawy o prawie międzydzielnicowym? Na to zapytanie chyba każdy musi dać odpowiedź negatywną, gdyż ustawa ta nie ma właśnie wprowadzać unifikacji prawa, lecz ma jedynie dawać normy kolizyjne.

Po drugie mówi uzasadnienie, jeśli Państwo uznaje ustawy o rozmaitych zasadach, tem samem stwierdza, że żadna z nich nie sprzeciwia się ani dobremu obyczajom, ani porządkowi publicznemu. Ten wywód, sam przez się jest zupełnie słuszny, ale nie może służyć jako argument do tego, ażeby za pomocą tej ustawy przeprowadzić zmianę ustawodawstwa. Gdybyśmy wyciągnęli wszystkie konsekwencje z zasad, które w tem uzasadnieniu są ogłoszone *expressis verbis*, a mianowicie, że chodzi o to, ażeby wszelkie przepisy prawne jednej dzielnicy były respektowane w innych dzielnicach, to doszlibyśmy do chaosu prawnego. Wówczas żaden sędzia wogóle nie wiedziałby, jaką ustawę w poszczególnych dzielnicach stosować, bo, według zasady zawartej w motywach większości Komisji, wszystkie ustawodawstwa są równie dobre i sędzia mógłby stosować to, co byłoby według jego uznania lepsze.

Pod punktem 3 ta sprawa jest przedstawiona tak, jakoby chodziło tu o prawa nabyte, które zostały rzekomo przez postanowienia projektu Komisji kodyfikacyjnej naruszone. Przecież prawa nabytego na podstawie ogólnych ustaw państwowych niema. Prawo nabyte

można tylko mieć na podstawie poszczególnych norm prawnych, wydanych dla jakiejś liczby, względnie jakiegoś określonego rodzaju obywateli. Można nabyć prawo na podstawie umowy, na podstawie wyroku, ale niema praw nabytych na podstawie ogólnych zasad ustawowych.

Jeżeli według zdania większości Komisji prawniczej istnieje prawo nabyte do rozwiązania małżeństwa, to tem samem można mówić o prawie nabytem do nierozzerwalności małżeństwa i nie wiem, dlaczego właśnie pierwszeństwo ma mieć prawo nabyte do rozerwania małżeństwa. Z tego punktu widzenia wydaje mi się ta argumentacja zupełnie niesłuszną.

W końcu pod p. 4 jest mowa o art. 111 i 112 Konstytucji. Proszę panów, ja nie chciałbym tych motywów zbyt ostro krytykować, ale stwierdzam, że jak tylko jest sytuacja prawna bardzo słaba, to my mamy skłonność powoływać się na Konstytucję, która ma być parawanem, której przepisy mają wszystko pokryć.

Otóż co mówi art. 111? Art. 111 poręcza wolność sumienia i wyznania. Czy przez zatrzymanie przepisów obowiązujących w poszczególnych dzielnicach narusza się wolność sumienia lub wyznania? W jakim sensie to ma być dokonywane? O tem w motywach niema mowy. Zdaje mi się, że jeżeli ktoś, należący do jakiegoś wyznania, chce zawrzeć związek małżeński, który według zasad jego wyznania jest niedopuszczalny, to nie można mówić, że podtrzymując ten stan prawny, narusza się wolność jego sumienia lub jego wyznania. Przyznaję, że przez zatrzymanie przepisów w poszczególnych dzielnicach obowiązujących powstają pewne trudności, atoli możliwe do usunięcia. Bo pytam się, jeżeli ktoś rozwiedziony w województwach zachodnich przeniósł się do Warszawy i tam chce wejść ponownie w związek małżeński, to proszę panów, jeżeli on się po raz drugi tej fatydy poddaje, czyż nie można od niego wymagać, żeby się pofatygował i ślub zawarł w Poznaniu? (Głos: I wrócił). Nie potrzebuje przecież wracać, ja mogę w każdym mieście Rzeczypospolitej Polskiej ślub zawierać i mogę także w Poznaniu ślub zawrzeć, jeżeli tylko uczynię zadość przepisom o zarejestrowaniu małżeństwa. Jeżeli przyjdę z wyrokiem prawomocnym, wydanym przez sąd w Poznaniu, mocą którego zostałem rozwiedziony, do urzędnika stanu cywilnego w Poznaniu i zażadam, żeby mi udzielił ślubu, to niewątpliwie, chociaż obecnie mieszkam w Warszawie, otrzymam ślub. (Głos: Trzeba będzie mieć ambasadorów w każdym mieście).

Tyle, proszę panów, co do kontrargumentów, przytoczonych w tym względzie przez większość Komisji prawniczej. Ale, ażeby uchwały większości doprowadzić ad absurdum, chciałbym przytoczyć państwu przykład, co do którego z góry przyznaję, że jest ogromnie wyjątkowy, ale który ilustruje stan prawny, do którego dąży i któryby ewentualnie stworzyła uchwała większości Komisji prawniczej. Proszę panów, jak wiadomo, ani ksiądz katolicki, ani zakonnik katolicki, według zasad kościoła katolickiego, w związek małżeński wejść nie mogą. Ustawy atoli cywilne, obowiązujące w województwach zachodnich, nie uznają tego, jako powodu, wykluczającego zawarcie małżeństwa. Przez przyjęcie więc tekstu, uchwalonego przez większość Komisji kodyfikacyjnej, doszlibyśmy do tego absurdałnego rezultatu, że ksiądz katolicki i zakonnik katolicki, którzyby się przenieśli z województw zachodnich do Warszawy i tam zamieszkali, powiedzmy

przez sześć miesięcy, mieliby, według art. 13, prawo żądania udzielenia im ślubu. Wprawdzie Komisja prawnicza jest tak łaskawa, iż przewiduje w art. 14, że w wypadku, gdy ksiądz nie chce udzielić ślubu, to władza cywilna ma ślubu udzielić, ale mam nadzieję, że także i ten przepis art. 13 zostanie obalony, bo Wysoka Izba widzi, do jakich konsekwencji takie ujęcie prawne doprowadziłyby nas mogło.

Jeszcze głębiej w życie religijne wrzynają się te zmiany, które wprowadzono przepisami art. 14 i 17 prawa międzydzielnicowego.

W art. 14 prawa międzydzielnicowego, który według projektu Komisji kodyfikacyjnej brzmi: „Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu, obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego. Do ważności małżeństwa wystarczy zachowanie formy, przepisanej przez prawa, którym oboje przyszli małżonkowie podlegają osobiście”; większość Komisji prawniczej dodała następujący ustęp: „O ile miejscowa władza duchowna odmówi swego współdziałania, należy się odnieść do właściwej władzy świeckiej, która współdziałania odmówić nie może. Przepisy powyższe mają zastosowanie do formy rozwiązania małżeństwa oraz do formy aktów stanu cywilnego, dotyczących urodzenia i zgonu”.

Proszę Wysokiej Izby! Chciałbym zwrócić najpierw na to uwagę, że ten ustęp drugi, umieszczony został przez większość Komisji prawniczej w artykule, zajmującym się formą małżeństwa. Pytam się, co ten przepis ma do czynienia z kwestją formy zawarcia małżeństwa? Przecież, jeżeli ksiądz katolicki, w myśl przepisów ust. 1 art. 14 odmówi udzielenia ślubu, to, oczywiście, nie dlatego, że jakaś forma nie jest w porządku, lecz jedynie dlatego, że brakło warunków materialnych małżeństwa. Jest to więc przepis wybitnie wkraczający w dziedzinę warunków materialnych zawarcia małżeństwa, a mimo to, został umieszczony przez większość Komisji prawniczej w artykule, który traktuje o formie małżeństwa. Nie ulega wątpliwości, że przepisem tym narusza się w jaskrawy sposób stan prawny, obowiązujący w dzielnicy rosyjskiej. B. dzielnica rosyjska nie zna przecież ślubów cywilnych i nie zna dla tych wszystkich kategorii wyznań, które są w ustawie o prawie małżeńskim wymienione, także kompetencji władz cywilnych dla przeprowadzenia rozwodów w tym przepisie wprowadzonych. Stwierdzam, że jedno jest ponad wszelką wątpliwość, a mianowicie, że chodzi tu o normę prawną, która nie jest żadną normą prawa międzydzielnicowego, tylko jest normą nowelizującą stan prawny, istniejący w b. Kongresówce.

To samo odnosi się do art. 17. W art. 17 w ust. 1 dodała większość Komisji prawniczej, że dla rozvodu lub rozdziału od stoła i łóża, właściwem jest nie tylko prawo, któremu małżonkowie podlegają w czasie żądania rozvodu, lub rozdziału, gdyż to uchwała Komisji kodyfikacyjnej, ale żeby także właściwem było prawo, według którego małżeństwo było zawarte, t. zn., że tu mamy przeniesienie przepisów, obowiązujących w innych dzielnicach, do takiej dzielnicy, gdzie tych przepisów nie było. Stwierdzam więc, że uchwały większości Komisji prawniczej, co do art. 14 i art. 17 projektu prawa międzydzielnicowego, są nowelizacją prawa małżeńskiego, obowiązującego w b. Królestwie Kongresowem.

A teraz chciałbym się zapytać, jakie są powody, dla których większość Komisji prawniczej to zrobiła? Proszę państwa, motywy mówią najpierw o potrzebie bezwzględного poszanowania przepisów kościel-

nych, obowiązujących w dziedzinie prawa małżeńskiego; w b. dzielnicy rosyjskiej nikt nie może zmusić duszpasterza jakiegokolwiek wyznania do udzielenia ślubu bezwyznaniowym. Zdaje mi się, proszę panów, że jeżeli chodziło o poszanowanie przepisów kościelnych, to Komisja prawnicza miała daleko prostszą drogę, mianowicie mogła nie wprowadzać zmian do art. 13 projektu ustawy i wówczas to wielkie poszanowanie stałoby się zbytecznym, bo oczywiście ksiądz nie byłby wogóle zobowiązany udzielić ślubu według prawa, które nie obowiązuje w siedzibie jego władzy.

Dalsze motywy, to znowu wzgląd na art. 111 i 112 Konstytucji, które dopuszczają, zdaniem większości Komisji stan bezwyznaniowy, i większość Komisji uważała, że w konsekwencji tego miała obowiązek stworzyć w b. dzielnicy rosyjskiej możliwość brania ślubu dla bezwyznaniowych. Zdaje mi się, że to znowu nie jest zagadnienie, należące do tej ustawy. Ja przyznaję, że to zagadnienie rozwiązać będziemy musieli i należy to do zakresu ustaw, które w wykonaniu Konstytucji, o ile Rząd stanie na stanowisku, że Konstytucja uznaje osoby bezwyznaniowe, Rząd będzie musiał Sejmowi do uchwalenia przedłożyć. Załatwienie tej rzeczy w tej ustawie uważam za niedopuszczalne.

Wszystkim powyższym zmianom zasadniczo sprzeciwiamy się, jak to jeszcze raz podkreślam, gdyż zawierają nieposzanowanie prawa we właściwych dzielnicach obowiązującego, zawierają ustalenie zasady, że prawo innych dzielnic uważa się we właściwej dzielnicy za słuszniejsze, a to jest stanowisko prawne, na które się absolutnie zgodzić nie możemy.

Przedewszystkiem atoli nie możemy się zgodzić na to, żeby te wszystkie sprawy uregulowano pod niewinnym tytułem normowania kolizji między ustawami obowiązującymi w różnych dzielnicach, ponieważ jesteśmy stronniestwem, którego program polityczny oparty jest na zasadach kościoła katolickiego a według zasad kościoła katolickiego ślubów cywilnych i rozwodów niema.

Unormowaniem tej różnicy między ustawodawstwami obowiązującymi na obszarze całej Rzeczypospolitej będziemy musieli się oczywiście zająć, gdyż ustalenie jednolitego ustawodawstwa jest konieczne.

Komisja kodyfikacyjna, jak to p. sprawozdawcy wiadomo, pracuje nad tem i aczkolwiek obecnie właśnie, uznając trudność tego zagadnienia, uważała za wskazane tymczasowo zająć się innymi działami prawa cywilnego, to wątpliwości żadnej ulegać nie może, że przekładając jednolity kodeks cywilny, obowiązujący w całej Rzeczypospolitej Polskiej, będzie musiała także przedłożyć projekt o prawie małżeńskim i wówczas będzie czas merytorycznie te wszystkie nadzwyczaj powikłane i trudne zagadnienia rozważyć i rozstrzygnąć, ale jest rzeczą prawie zupełnie niedopuszczalną i sprzeczną z naszymi poglądami społecznymi i poglądami na nasz stosunek do zasad kościoła katolickiego, aby te sprawy zostały tu merytorycznie z okazji tej ustawy załatwione.

Ponieważ zmiany przeprowadzone w ust. 2, art. 14, w art. 15 i w art. 17 uważamy za nadzwyczaj zasadnicze, dlatego w imieniu mego klubu mam zaszczyt zgłosić wniosek o przeprowadzenie imiennego głosowania nad odpowiednimi częściami projektu Komisji kodyfikacyjnej.

P. Bitner:

Wysoka Izbo! Już mój przedmówca zupełnie słusznie zaznaczył, że projekt, jaki wyszedł z Komisji prawniczej, wprowadza zmianę materialnego prawa małżeńskiego w b. dzielnicy rosyjskiej. Ponieważ zadaniem ustawy, którą rozpatrujemy, o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym jest jedynie usunięcie kolizji praw dzielnicowych, a bynajmniej nie zmiana materialnego prawa, obowiązującego w b. dzielnicy rosyjskiej, przeto stanowisko, które zajęła Komisja prawnicza, jest przedewszystkiem sprzeczne z samym celem ustawy, przedłożonej przez Rząd, a wypracowanej przez Komisję kodyfikacyjną.

Nie będę wchodził w motywowanie prawne tych wszystkich argumentów, które już zostały wyczerpująco przedstawione przez mego przedmówcę p. marszałka Seydę, przejdę do rzeczy zasadniczej, do oceny projektów Komisji prawniczej z punktu widzenia moralnego. Z tego właśnie punktu chciałbym bronić pierwotnego brzmienia ustawy wedle propozycji Rządu i wskazać, że za pośrednictwem tych oto zmian, jakie zaproponował sprawozdawca p. Marek i jakie Komisja prawnicza w większości przyjęła, przeprowadza się dalszą walkę, która się toczy już przeszło od kilku wieków i specjalnie silnie została podjęta przez socjalistów. Z tego powodu uważam, że sprawa ta ma nie tylko znaczenie prawne w danej ustawie, lecz posiada znaczenie zasadnicze, jako jeden z etapów walki światopoglądu socjalistycznego z podstawami chrześcijaństwa i katolicyzmu.

Wysoki Sejmie! Przez wprowadzenie poprawek do art. 13, 14 i 17 prawa międzydzielnicowego wprowadza się instytucję ślubów cywilnych i urzędów cywilnych przy zawieraniu małżeństwa. Muszę na parę chwil zająć uwagę panów, aby wyjaśnić, dlaczego klub nasz wogóle nie uważa za możliwe wprowadzenia w życie tej zasady. Przedewszystkiem z bardzo głębokich podstaw zarówno psychologicznych, jak społecznych kościół katolicki broni nierozdzielności małżeństwa. Rodzina nie jest przeznaczona tylko dla samych małżonków, na zaspokojenie tylko ich potrzeb, małżeństwo jest przedewszystkiem, — jak mówili już starożytni, nawet przed chrześcijaństwem — związkiem dwojga ludzi na całe życie, zarówno związkiem materialnym, jak duchowym. I proszę państwa, to, co mówili starożytni poganie, wpływa z samej przyrody rzeczy, boć przecież nie ulega wątpliwości, że wszystkie społeczeństwa zdrowo myślące rozumiały, iż małżeństwo ma za najważniejsze swoje zadanie wychowanie nowych pokoleń. Ponieważ tedy łączy się zagadnienie węzła małżeńskiego z kwestją wychowania dzieci, z kwestją dania Państwu dobrych obywateli, z kwestją wyrobienia cnót, zarówno w życiu osobistym, jak w życiu społecznym, ponieważ dalej zadanie to, najważniejsze dla bytu Państwa, może spełnić tylko rodzina i wychowanie domowe, ponieważ wreszcie tego nie da, naszem zdaniem, ani wychowanie państwowe, ani wychowanie za pomocą jakichś szkół, czy instytutów społecznych, przeto wszystko, co zmierza do osłabienia węzła małżeńskiego i przez to samo do zniszczenia rodziny, czy jej osłabienia, szkodliwe jest w wysokim stopniu dla życia Państwa i społeczeństwa. (Głos: pan nie wierzy w to, co pan mówi). To już pozwoli pan, że w tym względzie mam swoje sumienie. (Głosy: Pociągnijcie do odpowiedzialności swoich członków za rozwody. Mówi co innego a myśli co innego!) Chyba jest to pański zwyczaj, który pan innym imputuje.

Ponieważ z tego punktu widzenia uważam, że dotykamy sprawy, mającej znaczenie nie tylko dla życia religijnego, lecz również dla życia państwowego i dla przyszłości Państwa, przeto ten pierwszy atak, jaki nasi socjaliści chcą przeprowadzić w walce z nierozwrotnością małżeństwa, w walce o wprowadzenie ślubów cywilnych i małżeństw cywilnych, musimy odeprzeć z całą stanowczością w imieniu tej Polski, która niewątpliwie jest dotychczas chrześcijańska i katolicka w znakomitej swojej większości.

Wobec tego i również wobec naszego najgłębszego przekonania, że to wszystko, co przemawia przeciw nierozwrotności małżeństwa, nigdy nie wynika z poważnych racji społecznych czy państwowych, nie mówiąc już o racjach religijnych, lecz rodzi się tylko z pewnych instynktów i zmysłów, a w żadnym razie z jakichś przeżyć głębokich, ponieważ dalej uważamy, że małżeństwo jest wyrazem kultury ludzkiej, że życie monogamiczne jest jednym z tych rezultatów, na które się ludzkość zdobyła w swym postępie, tedy wszystko, co się zwraca przeciw życiu monogamicznemu ludzkości uważamy zarazem za zacołane, niepostępowe i niekulturalne, a przeto uważamy, że wyłom, który Komisja prawnicza usiłuje zrobić, cofa tylko kulturę ludzką.

Mimo wagi sprawy zasadnicze zmiany zarówno przez referenta, jak i przez większość Komisji zostały przemycane w tej ustawie, a w ten sposób nie podobna zasadniczej kwestji rozwiązywać. Mam nawet za złe, że klub P. P. S., jeżeli chciał zmienić zasadę obowiązującą na olbrzymiej polaci ziem polskich, nie wypowiedział jawnej walki, lecz wprowadził to za pomocą ubocznych środków, że nie zajął tu stanowiska zasadniczego, lecz usiłował w ustawie, innemu celowi poświęconej, to swoje stanowisko przeprowadzić.

Wobec tego uważamy, że nie możemy solidarzować się ze stanowiskiem Komisji prawniczej i w imię zasad religij i obrony małżeństwa musimy przeciw temu protestować. Z tych wszystkich powodów, jeszcze raz podkreślając, że pod względem prawniczym nie mam wiele do dodania, ponieważ wyczerpał sprawę p. wicemarszałek Seyda, zgłaszam wniosek, podpisany także przez innych kolegów, by art. 13, 14 i 17 prawa międzydzielnicowego i art. 17 ust. 4 prawa międzynarodowego zostały uchwalone przez Wysoki Sejm w myśl pierwotnej propozycji Rządu, opracowanej przez Komisję kodyfikacyjną, a po prawki Komisji prawniczej, żeby zostały odrzucone.

P. Saraniecki:

Wysoka Izbo! Wbrew zdaniu p. kol. Bitnera uważam, że większość Komisji prawniczej nie wprowadza materialnej zmiany w zakresie obowiązującego w b. Kongresówce prawa małżeńskiego, albowiem w myśl art. 92 kod. Król. Pol., jak również art. 180—190 prawa o małżeństwie ustawodawstwo w b. Kongresówce zna osoby stanu cywilnego, które prowadzą akta stanu cywilnego dla wszystkich innych wyznań, dysydenckich etc., jak również jurysdykcję cywilną dla tych osób.

Sądzę jednak, że kwestje te w prawie międzydzielnicowym, w szczególności w art. 13, 14 i 17 są pod każdym względem tak ważne, że zbyt pochopnie nie możemy pójść ani za jedną stroną, reprezentowaną przez większość Komisji prawniczej, ani też za przedłożeniem rządowym, opracowanym przez Komisję kodyfikacyjną. Pod tym względem stanowisko większości Komisji prawniczej jest wprost przeciwnie

stanowiska Komisji kodyfikacyjnej. Dlatego stawiam wniosek o odeślanie projektu w mowie będącej ustawy z powrotem do Komisji prawniczej, celem uzgodnienia stanowiska większości Komisji prawniczej co do art. 13, 14 i 17 prawa międzydzielnicowego ze stanowiskiem Komisji kodyfikacyjnej.

Wicemarszałek Gdyk:

Został zgłoszony przez p. Saranieckiego wniosek formalny, aby projekt tej ustawy odesłać jeszcze raz do Komisji prawniczej. Proszę posłów, którzy są za tym wnioskiem, aby wstali. Stoi większość, wniosek przyjęty.

E. Sprawozdanie Komisji prawniczej z 1 lipca 1925, odbitka roneo Nr. 199 w przedmiocie projektów ustaw o prywatnem prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym (Druki NNr. 159 i 1116 i stenogram 124 posiedzenia Sejmu).

Komisja prawnicza wnosi:

Wysoki Sejm uchwalić raczy wspomniane wyżej ustawy według brzmienia ustalonego w druku Nr. 1116 z załączonymi do niniejszego zmianami.

Warszawa, dnia 1 lipca 1925 roku.

Proponowane przez Komisję prawniczą zmiany do projektu ustaw o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych oraz o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych według brzmienia ustalonego w druku Nr. 1116:

W ustawie o prawie międzynarodowym prywatnem:

Art. 17, ustęp 3 otrzymuje brzmienie:

„Dla małżonków, którzy posiadają obywatelstwo polskie, lub dla których obywatelstwo polskie było ostatniem, jakie posiadali wspólnie, właściwymi są władze polskie lub władze państwa ich miejsca zamieszkania; o ile jednak władze państwa obcego nie zastosowały prawa polskiego, orzeczenia ich nie ulegają ani uznaniu ani wykonaniu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.“

W ustawie o prawie międzydzielnicowym prywatnem:

Art. 13 otrzymuje brzmienie:

„1) Prawną możność zawarcia ważnego związku małżeńskiego ocenia się dla każdej ze stron według prawa, któremu strona podlega osobiście (art. 1 i 2).

2) Władza właściwa może odmówić udzielenia ślubu obywatelowi polskiemu, zdolnemu do zawarcia małżeństwa według prawa, któremu podlega osobiście, gdyby był niezdolny według prawa obowiązującego w siedzibie władzy. W tym wypadku może on zwrócić się o udzielenie ślubu do tej władzy, która byłaby właściwą, gdyby nie przeniósł się do innego obszaru Polski.“

Art. 14 otrzymuje brzmienie:

„Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu, obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego. Do ważności małżeństwa wystarczy zachowanie formy, przepisanej przez prawa, którym oboje przyszli małżonkowie podlegają osobiście.“

Art. 17 otrzymuje brzmienie:

„1) Dla rozwodu lub rozdziału od stołu i łoża właściwym jest prawo, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozwodu lub rozdziału. Jeżeli małżonkowie podlegają w tym czasie prawom różnym, właściwym jest ostatnie ich prawo wspólne.

2) Małżonkowie tylko wówczas mogą żądać rozwodu lub rozdziału w części Państwa, w której obowiązuje prawo odmienne od tego, jakie jest dla nich właściwe, gdy rozwód lub rozdział jest dopuszczalny w danym przypadku również według prawa miejsca, gdzie wniesiono żądania.“

Wnioski mniejszości.

Art. 13. „1. Prawną możność zawarcia ważnego związku małżeńskiego ocenia się dla każdej ze stron według prawa, któremu strona podlega osobiście (art. 1 i 2) lub według prawa obowiązującego na tym obszarze Polski, któremu przed przesiedleniem się poprzednio podlegała.“

„2) O ile właściwa miejscowa władza duchowna odmówi mimo istnienia wymogów pierwszego ustępu swego współdziałania, należy się odnieść do odpowiedniej władzy świeckiej, która swego współdziałania odmówić nie może.“

Art. 14. „Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego. Do ważności małżeństwa wystarczy zachowanie formy przepisanej przez prawa, którym oboje przyszli małżonkowie podlegają lub podlegali osobiście.“

Art. 17. „1) Dla rozwodu lub rozdziału od stołu i łoża właściwym jest prawo, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozwodu lub rozdziału. Nie można nadto odmówić rozwodu z przyczyn uznanych przez prawo, według którego małżeństwo było zawarte.“

„2) O ile właściwy miejscowy sąd duchowny mimo istnienia wymogów pierwszego ustępu odmówi żądaniu rozwodu lub rozdziału od stołu i łoża, należy się odnieść do miejscowego sądu cywilnego okręgowego, który rozstrzygnie sprawę, nie będąc przy tem krępowany orzeczeniem sądu duchownego.“

F. Z 257-go posiedzenia Sejmu z 10 grudnia 1925:

Wicemarszałek Daszyński:

Obecnie przystępujemy do trzeciego punktu porządku dziennego: sprawozdanie Komisji prawniczej w przedmiocie projektów ustaw o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym (druki Nr. 1116 i 159 oraz odbitka roneo Nr. 199). Głos ma sprawozdawca p. Chełmoński.

(Marszałek obejmuje przewodnictwo).

P. Chełmoński:

Wysoka Izbo! Projekt ustawy o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym był już przedmiotem obrad plenum Sejmu na posiedzeniu w dniu 5 czerwca 1924 r. Na tem też posiedzeniu ówczesny referent ustawy, p. prezes Marek, w sposób szczegółowy i dokładny uzasadnił całość ustawy. Ta okoliczność zwałnia mnie od obowiązku przedstawienia Wysokiej Izbie sprawy w jej całokształcie. Przypominam tylko, że na wspomnianem posiedzeniu na skutek wniosku p. posła Saranieckiego projekt ustawy odesłany został do

Komisji prawniczej wobec wątpliwości, podniesionych przez ś. p. dr. Zygmunta Seydę, a dotyczących art. 13, 14 i 17 prawa międzydzielnicowego. Zastanawiając się ponownie nad temi artykułami większość Komisji prawniczej uznała, iż co do przepisów, dotyczących zawarcia małżeństwa, a także rozwodu i rozdziału od stołu i łoża, przyjęć należy koncepcję projektu Komisji kodyfikacyjnej, w szczególności zaś Komisja prawnicza uważała, iż wszystkie dzielnicowe ustawodawstwa muszą być traktowane równorzędnie i skoro art. 2, stanowiąc, że kto zmieni miejsce zamieszkania, ten w dziedzinie zdolności osobistej, stosunków rodzinnych i praw spadkowych podlegać będzie po roku prawu nowego miejsca zamieszkania, opiera się na zasadzie stosowania i w stosunkach rodzinnych *lex domicilii*, to nie jest możliwe traktowanie praw do cywilnego rozwodu jako praw nabytych. Niewątpliwie taką samą podstawę miałyby również uznanie zasady nierozzerwalności małżeństw, zawartych w b. zaborze rosyjskim i austriackim, również jako praw nabytych. Samo się przez się rozumie, że przy takim postawieniu sprawy cała podstawa projektu rozważanych przez nas w tej chwili ustaw byłaby zupełnie wywrócona.

Mam zaszczyt w imieniu Komisji prawniczej wnieść o przyjęcie projektu ustawy o prawie międzynarodowym prywatnym i międzydzielnicowym w brzmieniu ustalonym w druku Nr. 1116, ze zmianami uwidocznionymi w odbitce roneo Nr. 199.

P. Marek:

Wysoki Sejmie! Mam zaszczyt przedstawić wnioski mniejszości Komisji prawniczej, które właściwie są wnioskami większości Komisji prawniczej z czerwca 1924 r.

Sprawa prawa międzynarodowego i międzydzielnicowego prywatnego została załatwiona w czerwcu 1924 r. Wyłączona została z tej sprawy jedna kwestja: prawa małżeńskiego osobowego, jako rzeczy, która wywoływała spory w tej Wysokiej Izbie. Chodzi o zmianę art. 13, 14 i 17 prawa prywatnego międzydzielnicowego, które zajmuje się kwestją t. zw. osobowego prawa małżeńskiego. Ażeby umożliwić wielce szanownym panom zrozumienie tej ściśle prawniczej kwestji, poruszę w kilku słowach kwestję, które poprzedziły dyskusję w tej sprawie na Komisji prawniczej i na plenum Sejmu, i kwestję, które muszą być przedewszystkiem rozpatrzone z punktu widzenia ogólnego, ażeby móc rozstrzygać, czy wnioski większości, czy mniejszości Komisji mają znaleźć w Wysokim Sejmie uznanie w formie uchwały większości.

Państwo Polskie w poszczególnych jego częściach od 100 z górą lat było pod panowaniem różnych ustawodawstw. Ustawodawstwa te z chwilą powstania Państwa Polskiego stały się swoistem prawem polskiem. Ustawodawstwo rosyjskie, austriackie i pruskie uznane zostało przez teorię i przez praktykę Państwa Polskiego za prawo rdzennie polskie. Jako takie, wszystkie te trzy ustawodawstwa są narówni, narówni muszą być traktowane i żadne z nich nie może stać w sprzeczności z zasadami publicznego porządku, to znaczy, nikt z danej dzielnicy nie może zarzucić, że przepisy prawa, w tej samej materji obowiązującego w drugiej dzielnicy, sprzeciwiają się zasadom publicznego porządku. Są to wszystkie trzy prawa polskie. Do tych trzech praw polskich przychodzi jeszcze swoiste prawo polskie, które znajduje wyraz w uchwałach Komisji prawniczej, w większości już

przez Wysoką Izbę uchwalonych i wreszcie w tych kwestiach, które dzisiaj są przedmiotem naszego rozpatrywania. Są jednak — a życie wskazuje na to — pewne wyjątki, które mimo, że dane prawo formalnie obowiązuje, muszą jednak być z życia naszego wykluczone. Przytoczę panom przykład, przykład klasyczny, który był jeszcze w starym Sejmie cytowany przez nieżyjącego już dziś naszego kolegę ks. posła Lutosławskiego. Istniały przepisy prawne, mocą których na terenie ziem wschodnich, obecnie należących także do Państwa Polskiego, nie wolno było nabywać ziemi na własność Polakowi-katolikowi. I znalazł się sędzia, który, gdy miał do rozstrzygnięcia sprawę podobną, jednak zastosował przepisy prawa rosyjskiego, które formalnie obowiązywały i odmówił prawa nabycia ziemi obywatelowi polskiemu dlatego, że jest Polakiem i katolikiem. W sprzeczności klasycznej i drastycznej stało to orzeczenie sędziego z życiem, z formą i ustrojem naszego Państwa i wywodzi z tego przykładu, że mimo, iż wszystkie przepisy formalnie istnieją dotąd, o ile nie zostały uchylone przez prawo polskie, to jednak życie nakazuje w pewnych warunkach sędziom, w sposób analogiczny, interpretując odpowiednie przepisy ustaw i przepisy zdrowego rozsądku, pewne postanowienia prawa, jako już nienadające się do obecnej sytuacji życiowej, — odrzucić.

W dziedzinie prawa małżeńskiego stoimy przed tym faktem, że ustawodawstwo w dawnej Austrii, a więc w obecnej Małopolsce, ustawodawstwo w Prusiech, a więc w obecnym b. zaborze pruskim — opiera się na zupełnie innych zasadach, niż ustawodawstwo w dziedzinie prawa osobowego małżeńskiego na terenie Kongresówki. Należy stwierdzić, że i Kongresówka miała śluby cywilne i sądownictwo cywilne, uchwalone przez jej właściwe polskie władze, przez władze Kongresówki, przez władze Księstwa Warszawskiego. Obecnie ustawodawstwo, które jest hańbą stulecia, ustawodawstwo, które czyni Polskę jedyną wyspą na całej kuli ziemskiej, to ustawodawstwo zostało narzucone Kongresówce przez cara Mikołaja I. Bronić go do tej chwili nikt się nie odważył i my dalecy jesteśmy od tego, żeby w zakresie ustawy, która nie dotyczy reformy prawa małżeńskiego, jakiegokolwiek zmiany na terenie Kongresówki wprowadzać.

Całe Państwo Polskie musi uznać, że w najbliższym czasie należy przystąpić do skodyfikowania prawa małżeńskiego osobowego na całej swojej przestrzeni. Jeżeli tak, to niniejsza ustawa ani jednym słowem nie zamierza kodyfikować tych wszystkich rzeczy, które stanowią specjalność Kongresówki, tych wszystkich przepisów prawnych w dziedzinie osobowego prawa małżeńskiego, które nam są narzucone przez Mikołaja I. Ale jeśli ustawodawstwo, oparte na postępie, na woli jednostek, na nowych zasadach prawnych, szanujących wolność jednostki, zostało wprowadzone i istnieje w Austrii i w Prusach, to my, żeby w myśl zasady, że każde ustawodawstwo, obowiązujące obecnie na terenach ziem polskich, jest słuszne i winno być szanowane, chcemy, żeby także i do tych obywateli, którzy pochodzą z Austrii i z Prus, korzyści tego ustawodawstwa, które oni posiadają tam, w swoim zakresie, było także do nich stosowane wtedy, kiedy oni się znajdują na terenie Kongresówki. Wymaga tego, proszę szanownych panów, zjednoczenie prawne i obyczajowe Polski. Stoimy przed faktem wzajemnego przenikania wszystkich obywateli Państwa Polskiego i nie można dozwolnić, żeby obywatel polski z zaboru austriackiego,

czy z zaboru pruskiego, który przychodzi tu, rzucony losom, czy wypadkami do Kongresówki, był traktowany w sposób zupełnie inny, niż, gdyby mieszkał jeszcze na terenie Austrii lub Prus.

Wnioski mniejszości, które mam zaszczyt panom przedstawić, zdążają do tego, aby te wszystkie wnioski kolizyjne były w sposób właściwy dla wszystkich obywateli Państwa Polskiego stosowane. Nie można dopuścić do tego, aby obywatel Państwa Polskiego dlatego, że pochodzi z Austrii, nie mógł uzyskać rozvodu na terenie Kongresówki i nie można dopuścić do tego, aby obywatel Państwa Polskiego, który pochodzi z dawnego zaboru pruskiego, nie mógł uzyskać również rozvodu na terenie Kongresówki dlatego, że już tutaj pewien dłuższy czas zamieszkuje. Proszę panów, w tym kierunku idą wszystkie poprawki mniejszości.

Pod adresem tych wszystkich, którzy chcą czystość tak zwanego kościelnego prawa małżeńskiego zachować i nie chcą dopuścić nawet do uchwalenia tych wniosków mniejszości, nadmienię, że wnioski większości przeszły zaledwie jednym głosem większości w Komisji prawniczej, i chcę zwrócić uwagę na to, co panuje obecnie na terytorjum naszego Państwa a w szczególności na terytorjum byłej Kongresówki. Gdy w Austrii wprowadzono t. zw. śluby węgierskie, względnie siedmiogrodzkie, to wszyscy z Austrii, a więc tak samo i z dawnej Galicji, wyjeżdżali sobie do Węgier i do Siedmiogrodu, i po sześciotygodniowym pobycie tam, uzyskiwali rozwód. Było to klasyczne obejście przepisów prawa małżeńskiego, opartego również na kanonach kościelnych, obowiązującego na terenach dawnej Austrii.

Jednakże to, co wówczas się działo, jest niczem wobec tego, co się rozgrywa na terenie obecnego Państwa Polskiego, a w szczególności na terenie Kongresówki. Najważniejsza dziedzina życia państwowego, jaką niewątpliwie są akta stanu cywilnego, a więc ślubów, urodzeń, zgonów, znajdują się wyłącznie w rękach wszystkich poszczególnych wyznań na terenie Kongresówki istniejących. Nie Państwo decyduje o aktach stanu cywilnego, aczkolwiek polityka podatkowa, wojskowa, finansowa, statystyka, to wszystko nakazuje, aby ta część władzy państwowej była w ręku Państwa, ale poszczególne wyznania i poszczególne kościoły.

Tu nie chodzi o preponderancję kościoła katolickiego, ani jakiegokolwiek innego kościoła; stoimy wobec zamętu i zamieszania niegodnego państwa kulturalnego. Nie chcę panom w tej chwili przytaczać własnych argumentów, ale przytoczę artykuł ks. Stanisława Mystkowskiego, umieszczony w „Polaku Katoliku“, a więc nie ulega wątpliwości, że w piśmie nienagannem i niepodważanem, z daty 28 października b. r. W artykule tym ks. Mystkowski podaje, że w ostatnich czasach przeszło 25.000 małżeństw, zawartych w kościele katolickim, zostało rozwiązanych przez najrozmaitsze sądy duchowne. Proszę panów, jest walka.

Konsystorz katolicki unieważnia małżeństwa, zgodnie nawet z przepisami obecnie obowiązujących ustaw, zawarte na terenie Kongresówki, jeżeli jedną stroną jest protestant, a drugą stroną katolik, jeżeli małżeństwo było zawarte w zborze ewangelickim. Zbór ewangelicki odpłaca się taką samą monetą i również, gdy zgłasza się do niego nupturjent małżeńskich wyznania ewangelickiego, unieważnia małżeństwo, zawarte w kościele katolickim.

Taki sam stan rzeczy jest także w kościele prawosławnym. Jest więc walka wszystkich kościołów przeciw sobie, a Państwo stoi zupełnie bezradne i nie ma żadnego środka, aby doprowadzić do tego, aby te wszystkie nadzwyczajne rzeczy, które ośmieszają nas wprost w oczach całego świata, usunąć.

My nie chcemy, aby te rzeczy, które w tak drastyczny i drażliwy sposób przedstawiają się co do obywateli z Kongresówki, były w tej ustawie naruszone. W tej ustawie nie jest czas na załatwienie tych rzeczy, ale chcemy, aby obywatel Państwa Polskiego, pochodzący czy to z dawnej Austrii, czy to z zaboru pruskiego, skoro losy rzucą go tu, na teren Kongresówki, miał prawo korzystania z tych wszystkich praw w najważniejszej dziedzinie osobowego prawa małżeńskiego, które mu przysługiwały na terenie dawnego jego miejsca zamieszkania.

Dam panom przykład. Małżeństwo zawarte w Prusach, jeśli ma być ważne, musi być zawarte przed urzędnikiem stanu cywilnego. Jeśli taki obywatel przyjeżdża z żoną do Warszawy i tu rodzi mu się dziecko, to jeśli przyjdzie z niem do chrztu i po metrykę, ksiądz katolicki, który będzie obserwował przepisy obowiązujące na terenie Kongresówki, powie mu: twoje małżeństwo jest małżeństwem nieważnym, jest konkubinatem i dziecko twoje jest dzieckiem nieślubnym. To są potworne rzeczy, nie każde bowiem małżeństwo, zawarte w zaborze pruskim przed urzędnikiem stanu cywilnego, było równocześnie pobłogosławione przez kościół. Były setki, tysiące obywateli, którzy ograniczali się do błogosławieństwa urzędnika stanu cywilnego i nie szli przed swego kapłana.

Czy te stosunki są słuszne, czy są normalne, czy mogą istnieć w państwie praworządne, pozostawiam to pytanie otwarte i każdy nieuprzedzony może bardzo łatwo rozstrzygnąć to pytanie i dać na nie odpowiedź powinien w kierunku twierdzącym, to znaczy, że przyjmuje się wnioski mniejszości co do art. 13, 14 i 17 w druku roneo.

W tem miejscu oświadczam, że na wypadek, gdyby te wnioski mniejszości, zwłaszcza co do art. 17, nie zostały przyjęte, stawiam dalszy wniosek, aby skreślić ustęp 2 art. 17 wniosku większości komisji.

P. Bitner:

Wysoka Izbo! Już przy poprzedniej debacie nad projektem, który obecnie rozważamy, ś. p. wicemarszałek Seyda i ja udowadniałmy w odpowiedzi p. posłowi Markowi, że celem tej ustawy nie jest i nie może być zmiana przepisów prawa materialnego małżeńskiego, lecz celem tej ustawy jest jedynie rozwiązanie konfliktów pomiędzy prawem poszczególnych dzielnic dawnych zaborów, i wobec tego przeprowadzenie czy wprost, czy pod jakąś ukrytą formą, zmiany prawa materialnego jest sprzeczne z samym celem ustawy, a pozatem jest rozwiązywaniem w sposób ukryty zasadniczego zagadnienia, jak ma być regulowane przyszłe prawo małżeńskie w całej Polsce. Uważamy, że sprawa uregulowania jednolitego ustawodawstwa małżeńskiego w całej Polsce jest niewątpliwie pierwszorzędного znaczenia. Dlatego też w otwartej zupełnie walce z poglądami p. posła Marka sprawę tę będziemy załatwiali wówczas, kiedy dojdziemy do regulowania ustawodawstwa małżeńskiego na obszarze Rzeczypospolitej. Ale tam, gdzie mamy ustawodawstwo zupełnie specjalne, gdzie mamy odrębne zada-

nia, tam, z punktu widzenia i techniki ustawodawczej i celu ustaw, wprowadzanie tych poprawek, jakie proponuje mniejszość, jest najzupełniej niewskazane. Zwracam uwagę Wysokiej Izby przedewszystkiem na punkt drugi art. 13 według wniosku, jaki proponuje p. poseł Marek. (Głos: mniejszość). Mniejszość, ale podpisany jest p. poseł Marek, więc wniosek jest jego. Otóż proponuje on, aby, o ile właściwa miejscowa władza duchowna odmówi, mimo istnienia wymogów pierwszego ustępu, swego współdziałania, trzeba było się odnieść do odpowiedniej władzy świeckiej, która swego współdziałania odmówić nie może. Czyli w formie bardzo misternej, ale ukrytej, wprowadza się zasadę ślubów cywilnych na terenie Kongresówki. My nie chcemy polemizować teraz i toczyć boju z posłem Markiem, czy te zasady, jakie on wypowiada, są słuszne, czy nie, odkładamy to na przyszłość, uważamy, że w tej materji będziemy musieli stoczyć zasadniczą walkę, ale, proszę panów, jest rzeczą zupełnie niemożliwą i niedopuszczalną, ażeby w ten ukryty sposób przemycać jedną z zasad prawnych, dotyczących fundamentów ustroju rodziny, a w związku z tem zagadnieniem i ustroju społecznego w Polsce. (Przerywania).

Nie dyskutuję w tej chwili co do meritum sprawy, lecz stwierdzam, że przemycanie takich przepisów w tej ustawie jest niedopuszczalne.

W związku z tem wypowiadam się przeciw wszystkim innym wnioskom mniejszości, a do redakcji, przyjętej przez Komisję prawniczą, zgłaszam jedną poprawkę, ażeby w art. 13 ustawy skreślić ostatnie zdanie, poczynając od słów: „W tym wypadku“, aż do końca ustępu. Motywuję to tem, że to byłaby również zmiana prawa materialnego, gdyż z tego przepisu wynikałoby, że trzeba zmienić sposób sporządzania aktów stanu cywilnego, do takiej zaś zasadniczej zmiany nie jest tu miejsce, jak również nie jest tu miejsce do wprowadzania zmian, dotyczących ślubów cywilnych. W związku z tem uważam, że to zdanie, może nawet i słuszne, powinno być podniesione, gdy będzie nowelizowana względnie wprowadzana nowa ustawa, dotycząca aktów stanu cywilnego.

Reasumując, proszę o przyjęcie tego artykułu w tekście, proponowanym przez większość komisji, z temi zmianami, natomiast o odrzucenie wniosków mniejszości komisji.

P. Ks. Kubik:

Proszę panów! Z pewnem zadowoleniem stwierdzam, że uzgodniono brzmienie art. 17 ust. 3, nawet z p. Markiem, który pierwotnie chciał, by rozwoły polskich obywateli na forum międzynarodowym rozstrzygano według prawa obcego, a nie według prawa polskiego. Odstąpił od tego nie tylko kolega Marek, ale także jego koledzy, ponieważ sami uznali za niegodne wprost Państwa Polskiego, ażeby w prawie międzynarodowym, gdzie z reguły rozstrzyga się wypadki rozwodów, względnie unieważnienia małżeństw według prawa rodzimego, tylko Państwo Polskie stanowiło wyjątek i to na niekorzyść prawa polskiego. Mniejszość odstąpiła od forsowania tego stanowiska na terenie międzynarodowym, ale pozostała wierna swojej zasadzie w dalszych artykułach 13, 14 wreszcie art. 17 o prawie międzydzielnicowym. Pozostała wierna zwłaszcza tej tendencji, by w szerokiej mierze iść na rękę ułatwianiu rozwodów, względnie unieważnieniu małżeństw. Jesteśmy temu przeciwni i to z wielu bardzo zasadniczych

przyczyn, które częściowo już umotywował kol. Bitner. Nie uważamy bowiem za właściwe, by w chwili, kiedy stoimy przed jednolitem uregulowaniem prawa małżeńskiego na całym obszarze Rzeczypospolitej, kiedy w Komisji kodyfikacyjnej przygotowuje się projekty prawa małżeńskiego, (p. Brodacki: przepraszam, nie robi się tego, zostawiono to Sejmowi do uznania). Zechce pan przejrze sobie jednak rozprawę prof. Gołąbą, który jako członek Komisji kodyfikacyjnej o tem pisze, a nie mam powodu wątpić, aby Komisja kodyfikacyjna, która przeprowadziła szereg rozpraw i swoje projekty nawet wydrukowała, od nich odrzucała. Ale, gdyby nawet tak było, jak kol. Brodacki twierdzi, i sprawa prawa małżeńskiego rozegrała się tylko w dyskusji sejmowej, to nie widzę znowu przyczyny, aby sejmowy punkt widzenia, albo nawet stanowisko społeczeństwa w poważniejszej mierze odbiegało od tego stanowiska, jakie już zajęła Komisja kodyfikacyjna. A wiadomo, że stanowisko Komisji kodyfikacyjnej idzie w tym kierunku, by wprowadzić fakultatywną możliwość zawierania małżeństw, a więc zawierania ich bądź w obliczu kościoła, bądź też zawierania ich przed Państwem, czyli zawierania tak zwanych ślubów cywilnych. Nie mówię tego, bym jako ksiądz ten stan rzeczy już miał aprobować i godzić się z fakultatywną formą małżeńską, ale przypominam to jako obywatel, by stwierdzić, że dopóki się wyraźnie nie zarysuje sprawa małżeńska w kodyfikacji ogólnej, a mam wrażenie, że w najgorszym razie przejdzie projekt fakultatywnego zawierania małżeństw — nie widzę przyczyny, byśmy punkt materialny i formalny danego zagadnienia już mieli przesuwac na niekorzyść tego stanowiska, byśmy już dziś siłą faktu na pozostałych częściach Rzeczypospolitej mieli wprowadzać to prawo małżeńskie, które uważam za najmniej korzystne nie tylko dla kościoła, ale także dla całej naszej Rzeczypospolitej.

Nie dziś chwila po temu, byśmy Wysokiemu Sejmowi już mieli zabierać czas, aby szeroko precyzować, jakie stanowisko zajmujemy, gdy sprawa wejdzie na porządek dzienny naszych obrad. Ale to możemy już dziś z całą siłą podkreślić, że uważamy małżeństwo za coś więcej niż kontrakt cywilny. Małżeństwo w naszym pojęciu jest aktem religijnym i to religijnym w pojęciu silnie katolickim, który uznaje nie tylko Konkordat, ale także art. 1012 i następne artykuły kodeksu kanonicznego, który powiada, że małżeństwo jest nierozdzielne.

Ala na stanowisku tem stoimy w silnej mierze także ze względów socjalnych. Podporą państwa była zawsze rodzina. Zdarzało się tyle razy w historii, że państwa ginęły, ale społeczeństwa nie ginęły, jeśli rodziny pozostawały. Jeżeli Rzeczpospolita Polska upadła, a my po utracie niepodległości nie straciliśmy jednak naszej narodowości, to w ogromnej mierze zawdzięczamy to rodzinie polskiej, tej rodzinie, która umiała przetrwać tę katastrofę dziejową, przetrwać rozbiory, powstania, Sybir, kary i więzienia, i utrzymać w rodzinie nie tylko dyscyplinę obywatelską, ale także narodowość polską.

A z drugiej strony wiemy, że te społeczeństwa, które miały państwo, ale w których rodzina została zniszczona, albo podkopana, czyli rozwodami podryta i podmyta, że te państwa się rozpadały. Wystarczy wspomnieć dzieje upadającego państwa rzymskiego, że z chwilą, kiedy zarzucono starożytną hasło: „pro aris et focis“, kiedy zarzucono poszanowanie dla rodziny i zarzucono normę prawa, które mówiło: *nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis*

vitae, divini et humani iuris communicatio, że z tą chwilą nawet legjony i wojsko nie mogły już powstrzymać upadku tego potężnego imperjum, imperjum bez wątpienia potężniejszego, niż obecne Państwo Polskie. (Przerywania na lewicy). Proszę panów, to udowodniła historia także w Rosji carskiej, bo przez zwiększanie się liczby rozwodów bez wątpienia zwiększa się także rozluźnienie obyczajów i zwiększa się trudność wychowania dzieci, gdyż dzieci najlepiej wychowują się w rodzinie. Mogą panowie stać na innem stanowisku, ale przypominam panom, że ankietą, jaką niedawno w Bolszewji urządzono na temat rodziny, nie zna cieplejszego słowa nawet dla matki, tem mniej więc dla ojca lub jakich ideałów rodzinnych (przerywania na lewicy). Powołuje się pan na Francję. Pan zdaje się nie wie, ile złego we Francji wprowadziła ustawa Naqueta o ślubach cywilnych. Ustawa ta doprowadziła Francję nie tylko do dalszego rozluźnienia obyczajów, ale także do coraz większego zmniejszania się ilości dzieci. I jeżeli dziś podnosi się krzyk na wydłudnianie się Francji, jeśli dziś już całe wsie francuskie są kompletne bez dzieci, to są to tylko skutki tego zniszczenia rodziny, jakiego dokonano przez przegłosowanie *lex Naquet*, bo rosnąca ilość rozwodów idzie w parze ze zmniejszeniem ilości dzieci, gdyż wychowanie dzieci sprawia pewne trudności, a w chwili, kiedy ludzie stają na stanowisku etycznego hedonizmu, to rozumie się, że będą unikać t. zw. ciężaru wychowywania dzieci. Wychowanie to jest zresztą tem trudniejsze, ponieważ — jak dziś już statystyka dowiodła — przeciętna trwałość małżeństw cywilnych nie sięga ponad jedno dziesięciolecie.

Proszę panów, stanowisko, które w tej chwili zajęłem, jest jasne i zdecydowane. Dyktuje je nie tylko dobro społeczeństwa, lecz także interes katolickiej religii i Polskiego Państwa. Ale dlatego — powtarzam — nie widzę przyczyny, by niekorzystnie dla tych punktów przesądzać już obecnie spór i przyjmować wnioszek, proponowany przez mniejszość, a przedstawiony przez kol. Marka. Dlatego proponuję, aby Wysoka Izba tych wniosków nie przyjmowała.

P. Marek:

Nie chcę poruszać sprawy, która zupełnie niepotrzebnie została wtrącona do naszej rozprawy przez kol. Bitnera i czcigodnego ks. Kubikę. Tu nie chodzi o reformę prawa małżeńskiego na terenie Kongresówki. Nie chcę użyć nieparlamentarnego wyrażenia, więc nie powiem — to błoto rozwodowe, ale to nieszczęście rozwodowe, które panuje na terenie Kongresówki, niech panowie, którzy są twórcami tego nieszczęścia, rozwiążą u siebie, zachowają dla siebie. Mnie bardzo przyjemnie jest stwierdzić, że nie tylko „Polak Katolik“ zali się, że 25.000 rozwodów udzieliły różne związki kościelne na terenie Kongresówki, ale to samo mówi „Zwiastun Ewangeliczny“, który reprezentuje interesy kościoła ewangelickiego, czy reformowanego, i to samo wreszcie mówią Żydzi. Wszyscy na terenie Kongresówki są niezadowoleni. W listopadzie tego roku była przecież deputacja przedstawicieli wyznania żydowskiego u ks. kardynała Kakowskiego i prosiła, ażeby zapobiegł nieprawemu mieszaninowi się kościoła katolickiego w związki, zawarte przez Żydów pierwotnie, gdzie potem jeden z małżonków przeszedł na łono kościoła katolickiego. Słowem jest wielka walka między wszystkimi wyznaniem. Jeżeli panowie chcecie konserwować tę walkę, i ja z wami chcę ją konserwować, to ją konser-

wujcie, ale zrobcie pewne ustępstwa na rzecz swoich bardzo dobrych obywateli. Ażeby lepiej panów przekonać, że zdanie moje jest słuszne, dam wam przykład również z Poznania.

Otóż bardzo pobożny człowiek zawiera tam związek małżeński przed urzędnikiem stanu cywilnego, bo wtedy tylko małżeństwo jest ważne i idzie do kościoła katolickiego prosić o błogosławieństwo. Po niejakiem czasie sprzykrzyło mu się to małżeństwo, mimo, że kościół pobłogosławił, i idzie do sądu cywilnego państwowego na terenie Poznania i prosi, ażeby mu udzielił rozwodu. W myśl tamtejszych przepisów uzyskuje rozwód. I oto tutaj w Kongresówce, jako wysoki urzędnik jednego z ministerstw — jest członkiem nie stronnictwa lewicowego, ale mającego sympatje do prawicy — chce zawrzeć ślub z kobietą, pochodzącą z Kongresówki. Ale ksiądz mu powiada: byłeś bracie przedtem żonaty? Byłem, ale moje małżeństwo zostało rozwiedzione. Ale my na terenie Kongresówki nie uznajemy rozwodów, małżeństwo nie jest rozwiedzione. I ślubu mu nie daje. Ten wysoki dygnitarz musi znajdować się w stanie — użyję już nieparlamentarnego wyrażenia — konkubinatu.

Idziemy, panowie, na rękę tym wszystkim ludziom, którzy może do was należą i chcemy wyjścia do pewnego stopnia z ciężkiej matni życiowej, która stwarza czasem małżeństwo.

Gdy nad tą sprawą dyskutowano w czerwcu 1924 r., jeden z dziennikarzy „Kurjera Polskiego“ napisał: „Niema dziś kraju w Europie, któryby nie znał ślubów cywilnych i rozwodów. Sejm nasz przedwojenne prawodawstwo pruskie i austriackie w tej dziedzinie, nasze własne prawodawstwo z czasów Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego uważa za wywrotowe i broni jak świętości, najbardziej reakcyjnego prawa małżeńskiego, wprowadzonego w zaborze rosyjskim przez cara Mikołaja I. Poseł Zygmunt Seyda w imieniu zjednoczonej prawicy oświadcza, że śluby cywilne i rozwody tak obrażają jej uczucia religijne i społeczne, że domagać się ona będzie głosowania imiennego nad odnośnymi artykułami“. Piszcie dalej ten dziennikarz w „Kurjerze Polskim“. — „Będzie to uciészne widowisko jak posłowie ze Związku Ludowo-Narodowego i z Chrześcijańskiej Demokracji, którzy zmienili wyznanie dla otrzymania rozwodu, lub ubiegają się obecnie o posażne ręce rozwódek, będą głosowali za nierozwrotnością związków małżeńskich“.

Proszę panów, ja jestem daleki od tego, ażeby wzywać poszczególnych kolegów, ażeby stanęli na tej trybunie i zaprzeczyli tym słowom. Nakazuje mi to wrodzona moja lojalność wobec każdego i jego osobistych spraw i wreszcie ten związek koalicyjny, który nie pozwala mi wymieniać poszczególnych osób, które będą głosować przeciw moim wnioskom, choć zgrzeszyły przeciw kanonom kościoła katolickiego. Po tej ogólnej mojej reprimendzie dla tych bardzo gorliwych obrońców stosunków na terenie Kongresówki, powiem, że tu nie chodzi o to, ażeby te nieczystości rozwodów małżeńskich były sanowane w tej ustawie, lecz o to, ażeby prawa obywateli polskich z dawnego zaboru austriackiego i pruskiego były tu przestrzegane, ażeby do tej nieczystości, która wynikła na gruncie tego nieszczęsnego kościelnego prawa małżeńskiego na terenie Kongresówki nie dorzucano ofiar jeszcze z dawnych zaborów — austriackiego i pruskiego, gdzie stosunki były zupełnie uregulowane i gdzie do takich potworności rozwodowych nie dochodziło. Wysoki Sejm jest obowiązany

obywatelom z tych dwóch dzielnic zapewnić te prawa, które mieli i mają do tej chwili.

P. Bitner:

Wysoki Sejmie! Nie zabierałbym głosu do poprawek, zgłoszonych przez p. Marka, bo chciałem stanąć jedynie na punkcie widzenia formalnym obrony celu ustawy, ale p. poseł Marek poruszył w swoim drugim przemówieniu wogóle zasadniczy stosunek do rozwodów i wezwał nas, żebyśmy przyszli z pomocą tym wszystkim nieszczęśliwym małżeństwom, które pragną się rozwieść. To zmusza mnie do paru słów odpowiedzi.

Na małżeństwo może być dwojaki punkt widzenia: albo punkt widzenia ściśle indywidualistyczny, że małżeństwo jest tylko dla samych dwojga małżonków, dla ich szczęścia, albo punkt widzenia społeczny, że małżeństwo ma na celu stworzenie najpierwszej i najbardziej elementarnej komórki społecznej, w której wychowują się przyszli obywatele narodu i państwa. Gdybyśmy chcieli ściśle stanąć tylko na tym indywidualistycznym punkcie widzenia w zapatrywaniu naszym na małżeństwo, tobyśmy powiedzieli, że istotnie z punktu widzenia szczęścia małżeńskiego może nieraz rozwód byłby rzeczą dopuszczalną. Ale ponad interesem małżonków, ponad interesem męża i żony stoi wyższy interes, któremu muszą oni poświęcić swoje szczęście, w imię interesu całego narodu i całego społeczeństwa. Tak jak bronimy prawa życia, jak każda jednostka ma prawo do tego, żeby państwo jej życia broniło, w imię czego piszemy ustawy i regulujemy stosunki w państwie, to jednak nawet to wysokie prawo do życia musi ustąpić, gdy Ojczyzna wzywa żołnierza do daniny krwi na polu walki. Jeżeli chodzi o inne prawa, a musimy to sobie powiedzieć, o nieginięcie, ale o rozmnażanie i rozwój narodu, to i w tem zagadnieniu życiowym musi prawo do szczęścia indywidualnego ustąpić interesom państwa. Nie będę tego motywował, bo to długich motywów nie wymaga, że rozkład rodziny — o tem mówił już przedmówca mój ks. Kubik — jest to początek rozkładu życia państwowego. Jeżeli panowie spojrzą na rodzinę rosyjską przed rewolucją, to zobaczą panowie, że przed rozkładem państwa nastąpił rozkład życia rodzinnego. Nie trzeba się nawet cofać do czasów rzymskich, bo dziś widzimy w jaki sposób następuje rozkład życia społecznego. Żadne szczęście indywidualne, szczęście jednostki nie jest tak cenne, jak warunek konieczny rozwoju całego społeczeństwa. W imię właśnie społeczeństwa, w imię przyszłości narodu, w imię mocy i zdrowia jego musimy się domagać, aby wszystko, co się rodzi z niedoskonałości, a często rodzi się poprostu ze złej czy słabej woli małżonków, ustąpiło przed tą wyższą koniecznością i obowiązkiem, jaki wszyscy mamy wobec narodu.

P. Chełmoński:

Wysoka Izbo! Jakkolwiek pozornie rozstrzygamy kwestję raczej natury ściśle prawniczej, tudzież szukamy przeprowadzenia prostej linii, wychodząc z zasad ustalonych przez Komisję kodyfikacyjną, jednakże dyskusja przybrała rozmiary ogólne. Wynika z tego, że tu coś jest, że nie tylko chodzi o pewną logikę, ale chodzi tu jeszcze o pewien moment społeczny, względnie o przygotowanie terenu dla tej bitwy, która w przyszłości niewątpliwie na tle ogólnego prawa małżeńskiego musi się rozegrać.

Na czym polega zagadnienie? Otóż Komisja kodyfikacyjna uznała, że co do stosunków rodzinnych i zdolności osobistej należy skończyć z przynależnością dzielnicową. Projekt, który rozpatrujemy stanowi, że z punktu widzenia interesów całości Państwa, dla ujednolicienia międzydzielnicowego jest niezbędnym, ażeby w dzielnicach poszczególnych nie zamieszkiwali obywatele, którzy pod względem prawa rodzinnego i zdolności osobistej będą podlegali odrębnemu ustawodawstwu dzielnicowemu. Konsekwentnie mówi projekt, broniący w tej chwili przemnie, że z chwilą, kiedy jakiś obywatel z innej dzielnicy przeniesie się i będzie zamieszkiwał w ciągu roku w danej dzielnicy, wówczas pod względem stosunków rodzinnych i zdolności osobistej nabywa te prawa, jakie wszyscy obywatele urodzeni w danej dzielnicy posiadają. Do tego zdąża całe prawo i małżeńskie i osobiste i prawo dotyczące zdolności osobistej.

Proszę panów, do czego się sprowadza wniosek mniejszości? Wniosek ten stanowi, że „Dla rozwodu lub rozdziału od stołu i łóża właściwym jest prawo, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozwodu lub rozdziału“, a więc to prawo dzielnicowe, które ich już obowiązuje na zasadzie przeniesienia się. Ale dalszy ustęp mówi wręcz przeciwnie: „Nie można nadto odmówić rozwodu z przyczyn uznanych przez prawo, według którego małżeństwo było zawarte“. A więc widzimy, że zasada niby jest uznawana, że się stosunki rodzinne ocenia według prawa obowiązującego na terytorjum, które dany obywatel zamieszkuje. Jednakże ciągle się wlecze za nim jego przynależność dzielnicowa poprzednia. Samo się przez się rozumie, że to jest niewątpliwie podważanie zasad, na których jest oparty cały projekt i z tego względu jestem zdania, że wniosek mniejszości, jeżeli chodzi o przeprowadzenie zasadniczych linii wytycznych, przedstawionych przez projekt Komisji kodyfikacyjnej i Komisję prawniczą, nie zasługują na uwzględnienie.

Co do istotnych zamierzeń zaś, które w danych wnioskach mniejszości są zawarte, to na czym one polegają? One są bardzo proste, chodzi o to, aby wykazać, że prawo małżeńskie tych dzielnic, które uznają śluby i rozwody cywilne, jest wyższe od tego prawa, które obowiązuje na innych terenach. Niewątpliwie tu chodzi o wygranie pewnego atutu, który będzie przygotowawczym dla zasadniczej walki, która się rozegra na terenie prawa małżeńskiego.

Co do wniosku kolegi Bitnera o skreślenie zdania drugiego ustępu drugiego art. 13, zdaje mi się, że istotnie pod tym względem redakcja jest nieszczęśliwa i dlatego zgadzam się z kol. Bitnerem, że należy to zdanie skreślić. Większości Komisji prawniczej przy dodawaniu tego zdania chodziło o to, żeby podkreślić ten moment, że jeżeli ktoś uzyskał rozwód na terenie b. zaboru pruskiego, wyrok się uprawomocnił i małżeństwo ważne było rozwiązane, chociażby następnie przemieszkiwał przez kilka lat na terenie b. Królestwa Kongresowego, to jednak będzie mógł pojechać na teren b. dzielnicy pruskiej, która zna śluby cywilne i tam prawnie małżeństwo zawrzeć. Tą myślą kierowano się przy wstawieniu zdania drugiego ust. 2 w art. 13. Jednak stylizacja, nadana temu ustępowi, istotnie idzie za daleko i można by wnioskować z tego brzmienia art. 13, że chodzi o umożliwienie nawet na tych terenach, które nie znają ślubów cywilnych, uzyskania tych ślubów dla osób, których małżeństwo prawnie zostało rozwiązane na innych terenach.

Ponieważ to jest sprzeczne z zasadami art. 17, dlatego wypowiadam się za przyjęciem poprawki p. Bitnera.

Marszałek:

Przystępujemy do głosowania. Proszę panów o uwagę, aby nie było nieporozumień. Panowie zechcą wziąć do ręki druk Nr. 1116 i odtisk roneo Nr. 199. Jeden projekt dotyczy prawa regulującego stosunki prywatne międzynarodowe, drugi zaś także stosunki prywatne międzydzielnicowe. Najpierw będziemy głosować nad projektem ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych.

Na tekst, proponowany przez Komisję, składa się tekst druku Nr. 1116 z jednym wyjątkiem. Mianowicie, brzmienie art. 17 tego prawa międzynarodowego panowie mają w odtisku roneo Nr. 199.

Ponieważ ten tekst, który panowie mają w odtisku, jest tekstem komisyjnym i nie może być traktowany jako poprawka, muszę więc uważać, iż projekt ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych jest bez poprawek, możemy więc głosować nad nim en bloc.

Proszę posłów, którzy są za przyjęciem projektu ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych, ażeby wstali. Stoi większość — ustawa w drugim czytaniu przyjęta. Napis: „Ustawa o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych („Prawo prywatne międzynarodowe“) — przyjęty. (Głos: prosimy o trzecie czytanie). Jest wniosek o trzecie czytanie. Niema sprzeciwu. Proszę posłów, którzy są za przyjęciem ustawy w trzecim czytaniu, aby wstali. I tu stoi większość — ustawa w trzecim czytaniu przyjęta.

Przechodzimy obecnie do drugiego projektu ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych. Do tekstu, który panowie mają w druku Nr. 1116 należy wprowadzić zmiany zaproponowane przez Komisję w odtisku Nr. 199, mianowicie art. 13, 14 i 17 otrzymają inne brzmienie. To jest tekst zasadniczy, nad którym będziemy głosować. Do tego tekstu zasadniczego są zgłoszone poprawki już to jako wnioski mniejszości na komisji, już to jako poprawki, zgłoszone podczas dyskusji.

Do art. 1 nie zgłoszono żadnych poprawek — uważam ten artykuł za przyjęty, o ile panowie nie będą domagali się osobnego głosowania. Do art. 2 niema poprawek — przyjęty. Do art. 3 niema poprawek — przyjęty. Do dalszych artykułów aż do art. 12 włącznie niema żadnych poprawek. O ile nie usłyszę protestu, będę uważać te artykuły za przyjęte. Protestu nie słyszę — przyjęte.

Do art. 13 jest poprawka. Przypominam, że tekst art. 13 mają panowie w odtisku roneo Nr. 199. Otóż do art. prawa międzydzielnicowego jest wniosek mniejszości p. Marka i p. Łypacewicza. Panowie mają ten wniosek w odtisku, nie będą go odczytywać. Proszę posłów, którzy są za tym wnioskiem mniejszości, aby wstali. Biuro nie jest zgodne, zarządzam głosowanie przez drzwi. Proszę posłów, którzy są za tym wnioskiem, aby przeszli przez drzwi z napisem „tak“.

(Po głosowaniu).

Wynik głosowania następujący: za wnioskiem mniejszości głosowało 115, przeciw wnioskowi 138 — wniosek odrzucony.

Do tego samego artykułu mamy jeszcze poprawkę p. Bitnera, zgłoszoną podczas rozprawy. P. Bitner domaga się skreślenia w art. 13 ostatniego zdania w tekście, który panowie mają w odbicie roneo. Będziemy głosowali nad tą poprawką p. Bitnera. Proszę posłów, którzy są za tą poprawką, ażeby wstali. Biuro nie jest zgodne, zarządzam głosowanie przez drzwi. Proszę posłów, którzy są za poprawką p. Bitnera, o przejście przez drzwi z napisem „tak“.

(Po głosowaniu).

Wynik głosowania jest następujący: za wnioskiem p. Bitnera głosowało posłów 123 — przeciw 103. Poprawka została przyjęta, z tą poprawką przyjęty jest artykuł 13.

Do art. 14 jest poprawka mniejszości pp. Marka i Łypacewicza. Proszę posłów, którzy są za tą poprawką, żeby wstali. Biuro znowu nie jest zgodne, zarządzam więc głosowanie przez drzwi. Proszę posłów, którzy są za poprawką mniejszości, żeby przeszli przez drzwi z napisem „tak“.

(Po głosowaniu).

Wynik głosowania następujący: za wnioskiem mniejszości głosowało posłów 108, przeciw wnioskowi 127 posłów. Wniosek został odrzucony. Art. 14 został przyjęty w brzmieniu komisyjnym.

Art. 15 i 16 przyjęte.

Do art. 17 mamy wniosek mniejszości pp. Marka i Łypacewicza i ewentualny wniosek, zgłoszony podczas dyskusji przez p. Marka na wypadek odrzucenia jego zasadniczego wniosku. Głosować będziemy nad wnioskiem pp. Marka i Łypacewicza, którego tekst panowie mają w odbicie roneo. Proszę posłów, którzy są za tym wnioskiem, żeby wstali. Biuro jest zgodne, że stoi mniejszość, a zatem wniosek został odrzucony.

Obecnie będziemy głosować nad ewentualnym wnioskiem p. Marka, obecnie aktualnym, mianowicie, aby skreślić ustęp drugi art. 17, proponowanego przez Komisję. Proszę posłów, którzy są za tym wnioskiem p. Marka, aby wstali. I tu stoi mniejszość, wniosek został odrzucony. Art. 17 przyjęty jest bez zmiany.

Do dalszych artykułów aż do 34 włącznie nie ma żadnych poprawek, artykuły te uważam za przyjęte.

Napis: „Ustawa z d.... o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych“ („Prawo prywatne międzydzielnicowe“) — przyjęty. Ponieważ przyjęta jest poprawka p. Bitnera, trzecie czytanie nie będzie mogło się odbyć. Odbędzie się ono na jednym z najbliższych posiedzeń.

G. Z 262-go posiedzenia Sejmu z 18 grudnia 1925.

Marszałek:

Przystępujemy do 6 punktu porządku dziennego: trzecie czytanie projektu ustawy o prawie międzydzielnicowym (druki Nr. 159, 1116 i odbitka roneo Nr. 199). Referent p. Chełmoński (Głos: nieobecny). Nie ma do tego projektu ustawy żadnych poprawek, wobec tego możemy przystąpić do głosowania. Proszę posłów, którzy są za przyjęciem ustawy w trzecim czytaniu, aby wstali. Stoi większość, ustawa przyjęta.

H. Z 124-tego posiedzenia Senatu z 18 lutego 1926.

Senator Posner przedstawił w imieniu Komisji prawniczej referat w sprawie projektu ustawy o prywatnym prawie międzynarodowym a przechodząc do poprawek uchwalonych przez Komisję prawniczą Senatu wyjaśnił:

Do art. 1 Komisja proponuje następujące poprawki: Panowie uważają, jest to na drugiej stronie: p. 3 art. 1: „Zdolność osób prawnych oraz wszelkich spółek i stowarzyszeń ocenia się podług prawa, obowiązującego w miejscu ich siedziby“, a następnie idzie art. 2, który mówi: „Zdolność osobistą kupca w jego obrocie handlowym ocenia się podług prawa obowiązującego w siedzibie przedsiębiorstwa“. Komisja uważała, że te dwa ustępy należą do siebie i dlatego wyłączyła p. 3 z art. 2 i postawiła go po art. 2 jako art. 2 a), tak, że tu merytorycznie nic nie zmieniła, zmieniła tylko kolejność tych ustępów, uważała bowiem, że popełniono tu pewien błąd logiczny, którego sobie nawet nie mogła dobrze wytłumaczyć.

Muszę dodać, ponieważ jestem przy art. 2, że Komisja uchwaliła, aby wyraz „kupiec“ w całej tej ustawie został zastąpiony wyrazem „handlujący“ wedle terminologii, przyjętej w ustawodawstwie b. Kongresówki, w naszym kodeksie handlowym. Pojęcie „handlujący“, jak wiadomo, jest obszerniejsze od pojęcia „kupiec“ i dlatego jest tu bardziej właściwe. Zamiast „w obrocie handlowym“ — to także taki strasznie nieszczęśliwy neologizm, który zaczyna wchodzić do naszego języka prawniczego, a jest dosłownym tłumaczeniem z języka niemieckiego — proponujemy stare wyrażenie, które nam dotychczas wystarczało „stosunki handlowe“. Zdaje się nam, że „stosunki handlowe“, to coś bardziej szerokiego i bardziej jasnego, niż „obróć handlowy“, który posiada znaczenie bardziej ograniczone, bardziej techniczne, a w które się wkłada szereg rzeczy, których pierwotnie w wyrazie „obróć“, dosłownie przetłumaczonym z niemieckiego, niema.

Do art. 3 Komisja wprowadza poprawkę następującą: Wyrazy w nawiasie: „(art. 9 ust. 1)“, umieszczone po wyrazie: „Polsce“ wpisać po wyrazach: „czynność prawną“. Komisja uznała, że porządek wyrazów jest niewłaściwy i że należy czytać: „w Polsce czynność prawną“, a potem otworzyć nawias „(art. 9 ust. 1)“. Następnie końcowe wyrazy tego artykułu: „gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu“ będą omówione przez kol. Jackowskiego, albowiem brzmienie tego ustępu jest zupełnie jednakowe w obu ustawach.

W art. 4 w punkcie 1 wyrazy: „w ostatnim czasie“ zastąpić przez „ostatnio“; w punkcie 2 usunąć wyraz „znikłego“ przez „lub zmarłego“, ponieważ dotyczy to praw obowiązujących w Polsce, a my terminu „znikły“ nie znamy; termin ten znają ustawodawstwa cudzoziemskie, np. ustawodawstwo francuskie. Tak samo w tytule art. 4 wyraz „znikły“ ma być skreślony.

W art. 6 należy usunąć ostatnie wyrazy: „lub praw spadkowych“, a to w związku z art. 28, o której to zmianie powiem później.

W art. 8 w punkcie 2 wyrazy: „jest położona“ należy zastąpić wyrazami „się znajduje“. To wyrażenie „jest położona“, które powtarza się kilka razy w ustawie, wszędzie powinno być zamienione na „znajduje się“.

W art. 9 w punkcie 4 wyrazy: „kupca w jego obrocie handlowym“ zastąpić przez: „handlującego w zakresie jego stosunków han-

dłowych", i, jak mówiłem, wszędzie wyrażenie „kupiec“ należy zastąpić przez „handlujący“.

Następnie długa przerwa, Komisja nie naruszyła wcale następnych artykułów, dopiero w art. 17 w punkcie 1 Komisja proponuje, aby zamiast: „właściwymi są“ dwukrotnie wpisać „właściwe są“ i ten sposób wyrażania się naszych kodyfikatorów należy poprawić wszędzie. W art. 17 trzeba to poprawić 2 razy, w art. 18 raz, w art. 19 raz, w art. 23 raz, w art. 24 raz, w art. 28 raz.

Proszę panów, należy jeszcze zwrócić uwagę na poprawkę do art. 24, gdzie wyraz: „opiekunów“ należy zastąpić przez wyrazy: w zakresie pieczy prawnej“.

W art. 28 na końcu ust. 1 — jest to uchwała większości Komisji — należy dodać wyrazy: „Nie dotyczy to nieruchomości w Polsce położonych, do których dziedziczenia właściwe jest prawo polskie“.

W art. 40, jak to już powiedziałem, Komisja uchwaliła usunąć zasadę odwetu i zamiast tego wprowadzić zasadę wzajemności. W art. 40 początkowe wyrazy tak, jak je odczytam: „przeciw Państwu, które w zakresie prawa prywatnego“ trzeba skreślić, a zamiast nich wpisać: „O ile państwa obce“, dalej tak, jak w tekście, a następnie wyrazy począwszy od: „Rada Ministrów“ do końca skreślić, a w miejsce nich wpisać: „będzie w stosunku do obywateli tego państwa, stosowana zasada wzajemności“.

W art. 42 wyrazy: „powierza się“ zastąpić przez „porucza się“. Tego żąda elegancja prawnicza, dlatego, że we wszystkich ustawach piszemy „porucza się“ i niema powodu, żeby do tej jednej ustawy wprowadzić inny sposób wyrażania się.

Wreszcie, proszę panów, jestem obowiązany do tego, ażeby panom przedstawić wnioski mniejszości, które znajdują tu napewno bardzo wymownego obrońcę w osobie p. s. Balińskiego, a mianowicie w p. 1 art. 1 wyrazy: „albo jeżeli cudzoziemiec jest obywatelem dwóch państw“ skreślić, a w art. 12 ust. 3 skreślić. Ponieważ p. s. Baliński te rzeczy bliżej omówi, ja o nich tu sądu nie wypowiem.

Proszę panów, w postaci tej ustawy i poprawek, które wprowadziła do niej większość komisji, proszę, ażeby Wysoki Senat zechciał to wielkie dzieło Komisji kodyfikacyjnej przyjąć, po wprowadzeniu tych poprawek, w brzmieniu, przyjętem przez Sejm.

S. Baliński:

Zadaniem mojem, Wysoki Senacie, jest tylko przyłączyć się do wniosków mego poprzednika. Umotywuje tylko poprawki do 2 artykułów, które, zdaje się, są uzasadnione.

Art. 1 tej ustawy określa jedną część norm wprowadzonych, t. j. mówi o zdolności prawnej osób, a więc w tym wypadku cudzoziemców, którzy pod względem stosunków prawnych mogą być przedmiotem rozważań naszych władz, przede wszystkim co do pełnoletności i ubezwłasnowolnienia. Nasza zasada postępowania jest bardzo słuszną i pod względem zdolności do czynności prawnych według dawnych i obecnych doktryn decyduje *lex patriae*, ta zasada, którą postawiłem na początku, że zdolność prawna osoby w kwestji prawnej jest oceniana według praw kraju, do którego dana osoba należy. Ale oczywiście prawodawca powinien przewidywać i takie wypadki, kiedy przynależność cudzoziemca do danego kraju jest wątpliwa, albo się

ustalić nie da. Cóż ma wówczas robić nasz sędzia, notariusz, czy urzędnik?

Na to jest druga część tego artykułu. Jeżeli nie można ustalić, do jakiego państwa należy cudzoziemiec, to wtedy stosuje się prawo miejsca jego zamieszkania. Więc, jeżeli jest spór między Meksykańczykiem a Amerykaninem i Meksykańczyk powiada, że jak podpisywał to był według ustawodawstwa swojego kraju małoletni, a Amerykanin utrzymuje, że wtedy właśnie ów Meksykańczyk stał się obywatelem amerykańskim i był pełnoletni, jeżeli jest zatem kwestja sporna, to w takim razie według mojego projektu stosuje się prawo zamieszkania i ustala się, czy ten cudzoziemiec mieszka w Ameryce, czy w Meksyku. Zdaje mi się, że to wystarczy.

Tymczasem w tym artykule mamy ustęp, gdzie jest przewidziana alternatywa, jeżeli ta osoba jest jednocześnie obywatelem dwóch państw. Zdaje się, że ten ustęp jest zupełnie zbędny. A jeżeli zdarzy się taki wypadek, iż cudzoziemiec będzie posiadał dwa paszporty, z jednej kieszeni wyjmie np. paszport francuski, a z drugiej — amerykański, to sędzia uzna, że nie może ustalić obywatelstwa i zastosuje zasadę miejsca zamieszkania. Dodatek zatem o podwójnym obywatelstwie jest tu zupełnie niepotrzebny, bo ten wypadek będzie mógł podlegać ogólnej zasadzie niemożności ustalenia obywatelstwa.

Ale natomiast, chociaż jest zupełnie zbędny, budzi pewne niebezpieczeństwo. Przedewszystkiem zawiera w sobie ułomność wprawdzie, ale zupełnie wyraźnie usankcjonowanie przez nasze władze prawodawcze jednoczesnego obywatelstwa podwójnego. Otóż nasza Konstytucja w art. 87 orzeka, że względem obywateli polskich niema mowy o podwójnym obywatelstwie. Kto jest obywatelem Polski nie może być obywatelem innego państwa. Zasada podwójnego obywatelstwa jest bardzo szkodliwa dla tych państw, które tego nie znają. Mieliśmy wypadki z historii niedawnej, że państwo niemieckie wprowadziło zasadę dla swoich obywateli podwójnego obywatelstwa przez to, że korzystając w państwach ościennych jako obywatele tych państw ze wszystkich praw obywateli tego kraju, jednak zachowali swoje obywatelstwo. To są stosunki, które może kiedyś Liga Narodów rozstrzygnie, ale zdaje się, że one nie odpowiadają ideałowi etyki międzynarodowej, jaka panuje w Lidze Narodów.

Otóż pytam się pocóż mamy bez żadnej potrzeby konkretnej tutaj, że tak powiem przemycić taką zasadę tolerancji podwójnego obywatelstwa, której dla swoich obywateli nie uznajemy, która jest zabroniona w art. 87 Konstytucji, i która może będzie kiedyś przedmiotem rozprawy Ligi Narodów? Dlatego też możemy z zupełnie czystym sumieniem wykreślić te słowa o podwójnym obywatelstwie, a wtedy jeżeli będzie dodane po słowie: „jeżeli“ słowo „zaś“, to złączy gramatycznie obie części tego artykułu, a w praktyce naszym władzom żadnych kłopotów nie przysporzy.

Drugą poprawkę mniejszość Komisji chce wprowadzić do art. 12. Artykuł ten mówi o zawieraniu małżeństw i w pierwszym i drugim ustępie zawiera normy zupełnie słuszne, bardzo dla cudzoziemców liberalne, dlatego, że stosuje do nich *lex patriae*, że mogą się żenić według swoich praw. W pierwszym ustępie artykuł ten głosi: Prawną możliwość zawarcia ważnego związku małżeńskiego ocenia się dla każdej ze stron według jej ustawy ojczystej, zatem szanujemy *lex patriae* dla tych obywateli. Jednakże ust. 2 wprowadza do tego punktu pewne

ograniczenia, oparte jednakże na takich zasadach, które w całym świecie przeszkadzają zawarciu związku małżeńskiego. Mianowicie powiada się, że cudzoziemcom, którzyby według swych praw ojezycznych mogli zawrzeć związek małżeński, nie wolno, mimo to, zawierać małżeństwa w Polsce przed tutejszymi polskimi władzami, jeżeli przeciw podobnemu małżeństwu, według prawa, w Polsce obowiązującego, zachodzi jedna z trzech następujących bardzo ważnych przyczyn, które wylicza. Władza nasza zatem nie może udzielić małżeństwa cudzoziemcom w tych wypadkach, kiedy jest pokrewieństwo lub powinowactwo bardzo bliskie, np. brat i siostra, kiedy jest nastawanie na życie małżonka, kiedy jest możliwa bigamia i t. d. Otóż to jest bardzo słuszne, nasze władze nie mają prawa udzielać małżeństwa cudzoziemcom nawet, jeśli ich *lex patriae* na to pozwala w tych czterech wymienionych w tym punkcie wypadkach, bo są to przeszkody wielkiej wagi.

Tymczasem mamy punkt trzeci, który zupełnie kasuje ustęp drugi i odbiera mu wszelką sankcję. Punkt trzeci tego artykułu mówi: Przekroczenie tych zakazów nie powoduje nieważności małżeństwa. Zatem jeżeli nasz urzędnik wbrew p. 2 tego art. udzieli małżeństwa cudzoziemcowi, to małżeństwo jest ważne. Albo jedno albo drugie, albo skasować ust. 2 jako niepotrzebny, albo ust. 3, bo ust. 3 kasuje przepisy ust. 2. Logika prawna wymaga, ażeby p. 3 art. 12 był skreślony. Dlatego popieram te dwie poprawki, które są złożone do art. 1 i do art. 12.

Marszałek:

Do głosu nikt się więcej nie zapisał. Przystępujemy do głosowania. Za podstawę głosowania bierzemy zmiany, proponowane przez Komisję, z poprawkami, wniesionymi już na posiedzeniu. (S. Nowodworski: proszę o oddzielne głosowanie poprawek, zgłoszonych przez siebie). Uważam za przyjęte te zmiany, proponowane przez Komisję, co do których niema żadnego wniosku.

Pierwszy taki wniosek nadszedł do art. 6, ażeby na końcu dodać wyrazy „lub praw spadkowych”. Jednakże przyjęcie tej zmiany jest zależne od rozstrzygnięcia głosowania nad art. 28. Nasamprzód będziemy głosowali art. 28 według wniosku s. Nowodworskiego pojedynczo nad punktem 1 i 2. (S. Nowodworski: pierwszego nie żądam, tylko drugi). P. 1 nie będziemy głosowali, tylko p. 2 art. 28, ażeby na końcu ust. 1 dodać wyrazy: „nie dotyczy to nieruchomości w Polsce położonych, do których dziedziczenia właściwe jest prawo polskie”. Jest to wniosek Komisji. S. Nowodworski wnosi o odrzuceniu tego wniosku. Zatem proszę senatorów, którzy są za tylko odczytanym wnioskiem Komisji do art. 28 punkt 2, aby wstali. Biuro jest zgodne, że stoi większość. Punkt 2 art. 28 jest przyjęty. Z tego wynika logiczna konsekwencja, że w art. 6 musi być dodane także: „lub praw spadkowych”. Co do tego niema wątpliwości. Innych wniosków nie styszałem, oprócz tych, które postawił ostatnio s. Baliński. (S. Białawski: panie marszałku, zaszło nieporozumienie. Wyrazy: „lub praw spadkowych” powinny być skreślone, a nie dodane). Więc te wyrazy „lub praw spadkowych” w art. 6 muszą być skreślone.

Pozostaje nam tylko głosowanie nad poprawkami, wniesionymi przez s. Balińskiego. Po pierwsze w ustępie 1 art. 1 po wyrazie: „jeżeli” dodać wyraz: „zaś”. Proszę senatorów, którzy są za tym wnio-

skiem s. Balińskiego, aby wstali. Biuro nie jest zgodne, musi nastąpić głosowanie przez drzwi. Proszę senatorów, którzy są za wnioskiem s. Balińskiego do art. 1 ust. 1, aby przeszli przez drzwi z napisem „tak”.

(Po głosowaniu).

Wynik głosowania jest następujący: za wnioskiem s. Balińskiego do art. 1 głosowało senatorów 26, przeciw 24, zatem wniosek przeszedł.

Następne wnioski s. Balińskiego są drukowane w odbite Nr. 394, mianowicie pierwsza poprawka, ażeby w art. 1 wyrazy: „albo jeżeli cudzoziemiec jest obywatelem dwóch państw” — skreślić. Proszę senatorów, którzy są za tym wnioskiem s. Balińskiego, aby wstali. (Głos: to jest konsekwencja przyjętej poprawki). Biuro jest zgodne, że stoi teraz większość — poprawka przyjęta. Ostatnia poprawka s. Balińskiego do art. 12 brzmi: „Ustęp 3 tego artykułu skreślić”. (S. Posner: to jest niemożliwe!). Ustęp 3 brzmi (czyta): „Przekroczenie tych zakazów nie powoduje nieważności małżeństwa”. Proszę senatorów, którzy są za tym wnioskiem, aby wstali. Biuro nie jest zgodne, musi znowu nastąpić głosowanie przez drzwi. Proszę senatorów, którzy są za tym wnioskiem s. Balińskiego, aby przeszli przez drzwi z napisem „tak”.

(Po głosowaniu).

Wynik głosowania następujący: za wnioskiem s. Balińskiego głosowało senatorów 31, przeciw — 25. Poprawka przeszła. Stwierdzam, o ile nie usłyszę żadnego protestu, że wszystkie poprawki wniesione przez Komisję zostały przyjęte, o ile nie stoją w sprzeczności z poprawkami tu na plenum postawionymi. W ten sposób sprawa została załatwiona.

Po przerwie senator Jackowski przedstawił w imieniu Komisji prawniczej Senatu projekt ustawy o prawie prywatnym międzydzielnicowym a przemówienie swe zakończył następującymi wywodami:

Jeżeli idzie o naczelną punkt wyjścia, zagadnienie rozmaitych praw i ich zastosowalności, to pierwszym punktem głównym jest osoba i jej zdolność prawna — zagadnienie, według jakich praw reguluje się zdolność prawną osoby. Zagadnienie to w stosunkach międzynarodowych jest bardzo łatwe, rozstrzyga się ono na zasadzie przynależności do państwa. Kto jest Francuzem, podlega prawu francuskiemu, kto jest Włochem, podlega prawu włoskiemu, a kto Polakiem, podlega prawu polskiemu. Niestety, to polskie prawo cywilne dziś jest jeszcze niejednolite i dlatego trzeba było powiedzieć, czem będziemy się kierowali w określaniu zdolności prawnej obywatela. Przyjęto tu analogię z zasadami, któremi się kierowano w prawie międzynarodowym, przyjęto tu analogię stosunku obywatela do terytorium prawnego, z którego wyrósł, z którego pochodzi, na którym mieszka, czy na którym pracuje, i zdecydowano się, że trzeba oceniać zdolność prawną według miejsca zamieszkania. Nie było lepszego kryterium, o ilebyśmy nie weszli, w teorię Polizeistaatu, jakiegoś przywiązania, *glebae adscriptio*, do jakiejś miejscowości prawej. A jeżeli punktem wyjścia miało być miejsce zamieszkania dlatego, żeby wiedzieć, czy zdolność prawna ocenia się według prawa poznańskiego, prawa lwowskiego, czy prawa pińskiego, to trzeba sobie powiedzieć, że człowiek nie stale i nie zawsze mieszka na danym terenie prawnym, i dlatego to pewne przepisy prawne należało wydać. Te prze-

pisy wyrażają się w określeniu, w sposobie oznaczenia tego miejsca zamieszkania. Przywiązano to miejsce zamieszkania do miejsca stałego pobytu, miejsca stałej chęci założenia sobie ogniska gospodarczego, ogniska stałego, stałej pracy. Dlatego mamy zagadnienie takie: No, a jeżeli ktoś będzie zmieniał to miejsce zamieszkania, czy tak z dnia na dzień, czy z tygodnia na tydzień, z miesiąca na miesiąc zmieniać się będzie jego przynależność prawna, przynależność do danego terenu prawnego i w miarę tego jego zdolność prawna? Na to pytanie trzeba było odpowiedzieć, że rzeczy cywilne, rzeczy zobowiązaniowe, rzeczy prawne nie znoszą zmian z dnia na dzień, że ludzie w stosunkach ekonomicznych — a prawo jest wyrazem ustosunkowań ekonomicznych — muszą mieć pewną stałość, pewną możność przewidywania, i nie powinni swym sposobem postępowania wprowadzać innych w błąd, że ci mogliby liczyć, iż rzeczy się rozstrzygają według takiego to prawa, a wskutek niejasnego stanowiska drugiej strony okazałoby się, że rzecz powinna być rozstrzygnięta na wedle prawa innego. Dlatego to Komisja kodyfikacyjna uważała, że oznaczenie terenu prawnego, oznaczenie zdolności prawnej przywiązane jest do miejsca zamieszkania w charakterze stałego pobytu, o charakterze stałym, dopiero wtedy, gdy to zamieszkanie trwało co najmniej dwa lata. Sejm skrócił ten okres dwuletni do jednego roku, Komisja prawnicza Senatu uważała jednak za właściwe z tych właśnie motywów, z potrzeby jasności sytuacji dla osób trzecich, żeby te trzecie osoby wiedziały, z kim mają, czy mogą mieć do czynienia i jakie mogą być konsekwencje prawne, że moment zmiany trzeba sprowadzić do tej normy, którą przyjęła Komisja kodyfikacyjna, to jest do czasu dwuletniego; do czasu dwuletniego zaufania dlatego, że jeżeli zwrócimy uwagę na to, iż spadekbranie uzależnione jest też od przynależności obywatela do tego czy innego terenu prawa cywilnego, to i to spadekbranie mogłoby być zmieniane w odstępach, powiedzmy, półtorarocznym, byłyby ciągle zmiany tego spadekbrania, nigdy nie byłoby wiadome dokładnie, wedle jakiego prawa ma się oceniać spadekbranie, raz mógłby sąd powiedzieć, że istniał animus przebywania na danym miejscu, a drugi raz, pomimo upływu rocznego terminu, tego animus nie było. O ile jednak termin przedłuży się jeszcze o rok, t. j. do dwóch lat, to jest to wielkie ułatwienie dla sądu, to raz, a zarazem jest pewność dla obywateli, że ten termin dwuletni już stanowczo legitymuje ich zapatrywanie, że dany osobnik pod względem zdolności prawnej i konsekwencji z tego wynikających ulega przepisom tego a nie innego kodeksu prawnego.

Jeżeli tedy zasada została przyjęta dla decydowania o zdolności prawnej osób, to jednak nie mogła być rozciągnięta na wszystko. O wyjątkach od tej zasady mówi art. 5, który stwierdza, że o ile zachodzą takie sytuacje prawne, że zastosowanie zasady zdolności prawnej według przynależności terenowej byłoby połączone z obrazą poczucia prawnego, z obrazą porządku prawnego, to należy od niej zrobić wyjątek i aczkolwiek przy normalnej ocenie, według *lex domicilii*, w podstawie miejsca zamieszkania dana czynność musiałaby być uznana za ważną, to jednak, jeżeliby to prowadziło w konsekwencji do obrazu poczucia prawnego, takie rozwiązanie ostać się nie może. Tę zasadę zawiera art. 5 przedstawionej ustawy.

Dla stosunków rzeczowych, nabywania rzeczy ustawa przedstawiona przyjmuje znowu stare przepisy i zwyczaje, mianowicie *lex rei*

sitae, to znaczy że rzeczy ruchome, a nawet i nieruchome, o ile dotyczy to samej rzeczy, t. zw. praw rzeczowych, muszą być regulowane miejscem ich znajdowania się: *lex rei sitae* decyduje, jakie prawo ma być zastosowane. Skutkiem tego nieruchomości i prawa rzeczowe, z nimi związane, posiadanie nieruchomości, regulują się wedle art. 8 miejscem, gdzie się rzecz znajduje.

Jeżeli tedy mamy dwie zasady, zasadę przynależności terenowej prawnej, i drugą zasadę kierowniczą położenia nieruchomości, to powstaje zagadnienie, wedle jakiego prawa ma się rządzić spadekbranie. I tu przychodzimy do art. 27. Komisja kodyfikacyjna zaproponowała w art. 27, aby prawo spadkowe ulegało temu prawu, któremu podlega osoba, bez względu na to, czy spadek składa się z rzeczy ruchomych, czy nieruchomych. Ta zasada jest zupełnie nowa, bardzo zalecana przez teorię, dotychczas jednak w praktyce nie znajduje ona tak wielkiego zastosowania, jakby to miało nastąpić według projektowanej ustawy. Komisja prawnicza Senatu uważała, że ta inowacja jest zbyt wielka i że wywołałaby duże komplikacje prawne. Jeżeli się bowiem zważy, że wszystkie nieruchomości hipoteczne, jak notarialne i inne, które są ściśle przywiązane do przenoszenia prawa na nieruchomości, do ich regulowania takiego, lub innego, że co do sposobu spadekbrania z nieruchomości, istnieje w danym środowisku prawem pewien pogląd prawny, którego odrzuć nie można, a zwłaszcza przekreślać co dwa lata, czy co półtora roku, to z tego wynika to, że należało zasadę podaną w art. 27 uzupełnić, przez dodanie, że prawa spadkowe, o ile się odnoszą do nieruchomości, muszą być regulowane według prawa tego miejsca, gdzie nieruchomość się znajduje. Stąd poprawka do art. 27, że aczkolwiek jest przyjęta ogólna zasada osobliwości w spadekbraniu, to jednak nie dotyczy to nieruchomości, do których dziedziczenia właściwe jest prawo miejsca, gdzie się nieruchomość znajduje.

Zmiana do art. 27 jednocześnie wywołała potrzebę zaprojektowania zmiany do art. 8 przez wykreślenie z tego artykułu ostatnich słów: „lub praw spadkowych“, które tam były bez względu na to, czy to dotyczyło mienia ruchomego, czy nieruchomego.

Następna zmiana jest w art. 24, który mówi o ustanowieniu opieki nad ludźmi, którzy jej potrzebują. W końcu tego artykułu powiedziano, że prawo osobiste jest właściwe, że reguluje wszystkie sprawy opiekuńcze, ale to wyrażenie „opiekuńczych“ wydało się Komisji prawniczej zbyt wąskie, dlatego, że pod sprawami opiekuńczymi rozumie się przeważnie przepisy proceduralne, mające na celu dokonanie pewnej formalności, stworzenie opieki, sprawowanie tej opieki, jednak nie dotyczy to wyrażenie ważnego, dla osoby opiekowanej zagadnienia dochodzenia jej praw, o ileby opiekun, zarządca niesumienne wywiązał się z włożonego nań obowiązku. Dlatego to, żeby nie było wątpliwości, jakim prawem ma być regulowana odpowiedzialność owego opiekuna, a ten opiekun może być przecież z innego terenu prawnego, postanowiono końcowe słowa w art. 24 „opiekuńczych“ zastąpić przez wyrazy: „w zakresie pieczy prawnej“. A więc wszystko, co dotyczy zakresu pieczy prawnej, nietylko ustanowienia opieki, jej wykonania, ale i odpowiedzialności z opieki regulować się będzie według tego prawa, któremu podlega opieka prawna.

Następnie Komisja prawnicza Senatu dostrzegła w art. 5 wyrażenie: „uczciwy obrót“, które nietylko nie odpowiada duchowi języka

polskiego, nietylko nie nazywa rzeczy dobrze, ale wprowadza pewną innowację, która nie jest powszechnie uznana w świecie prawniczym, jako wyrażenie zupełnie nieściśle; nawet w Komisji kodyfikacyjnej pod tym względem była gruba różnica zdań. Materia, o której się mówi w art. 5, dotyczy zagadnienia, że oto ktoś, nie mający zdolności prawnej dokonywa pewnego czynu, a potem powie: „Ja zań nie odpowiadam, nie płacę, szukajcie wiatru w polu”. Wszystko przemawia za tem, że tolerowanie podobnego postępowania, w którym nie można było dostrzec ze strony zainteresowanej i ewentualnie pokrzywdzonej żadnego niedołęstwa, wołałoby o pomstę do Boga i dlatego wprowadzono jako korekturę: „gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu”. Tymczasem jest powszechną zasadą, znaną ze wszystkich kodeksów i ze wszystkich procedur, że tam, gdzie mamy do czynienia z delikatną sytuacją prawną, gdy prawo nie wystarcza, zawiera luki, gdy wyraźnie prowadzi do absurdu moralnego, a często nawet logicznego, że tam trzeba powiedzieć: pas, dalej nie idziemy, musi się zaapelować do tego, co jest prairódem prawa, bo wszystkie prawa cywilne nie są niczem innym, jak skrytalizowaniem dla danej epoki pojęć słuszności, zasadności moralnej, i są wyraźnym wykładnikiem tych zasad. Jeżeli tedy z istniejącego prawa dochodzi się do zaprzeczenia tych fundamentalnych i podstawowych zasad, to należy powiedzieć: dalej iść nie wolno; wszystkie kodeksy tej zasadzie, temu przepisowi dają wyraz i powiadają: apelujemy do słuszności, sąd rozstrzygnie wedle zasad słuszności i porządku prawnego. I dlatego jest zaprojektowana taka zmiana w art. 5, żeby wyrazy, które przed chwilą w Wysokiej Izbie zacytowałem, zostały zastąpione wyrazami: „skoro tego wymagają zasady słuszności lub porządku publicznego”.

Mówiłem już o tem, że wogóle w stosunkach zobowiązaniowych decyduje o zdolności do zawierania umów zdolność prawna, oceniana według przynależności terenowej. Ale są pewne osoby, które nie mogą sobie stworzyć samej przynależności terenowej dlatego, że są niepełnoletnie, i dlatego o nich należy wspominać. O tych osobach mówi art. 3 i mówi, jakie są ich zdolności prawne, określa jakie są zasady dla rozwiązywania zagadnienia. W art. 3 w punkcie 2 spotykamy wyrażenie „niewłasnowolne”. To wyrażenie dobrze odpowiada przepisom prawa austriackiego, ale dla terenu prawnego Królestwa Kongresowego i Kresów wschodnich to pojęcie jest niejasne, a nawet bałamutne pod względem prawnym, i dlatego Komisja prawnicza uznała, że należy powrócić do pierwszej redakcji, która była zaprojektowana przez Komisję kodyfikacyjną i która narówni z wyrażeniem „niewłasnowolne” użyła wyrażenia „nieletnie”. Komisja postanowiła uzupełnić art. 3 w punkcie 2 dopisaniem 2 słów, mianowicie: „nieletnie lub”. W ten sposób treść, która zawiera ten art. 3 będzie zupełnie jasna i nie będzie budziła wątpliwości.

W art. 6 i w nagłówku do art. 6 Komisja prawnicza Senatowi dostrzegła pewien błąd techniczny, który polega na tem, że użyto tu niepotrzebnie wyrazu „znikłego”. Ten wyraz kiedyś istniał w prawodawstwie Królestwa Kongresowego, jednak na zasadzie ustawy z dnia 27 stycznia 1922 r. został zastąpiony przez wyrażenie „zmarły” i dlatego on jest tu zupełnie niepotrzebny. Zaprojektowaliśmy więc wykreślenie tego słowa tak w nagłówku do art. 6, jak i w samym art. 6.

W art. 4 spotykamy się z wyrażeniem określającym osobistą zdolność osoby zajmującej się handlem lub przemysłem oznaczonej przez

słowo: „kupiec”. To słowo, które może nie razić pp. senatorów z innych dzielnic, jest słowem w naszej dzielnicy pogardliwem. Zresztą ono ogromnie ogranicza pojęcie kupca tylko do kupca sprzedającego. Tymczasem to, co się nazywa powszechnie po francusku „commerçant”, odpowiada i zostało przetłumaczone przez prawodawców polskich z czasów Królestwa Kongresowego, a więc prawodawców niezależnych, jako handlujący. Tak samo razi użycie wyrażenia „w jego obrocie handlowym”. Jest to niemczyzna, o czem tu mówił p. senator Posner i dlatego Komisja prawnicza Senatowi, ażeby uniknąć tych wyrażań, nieodpowiadających dokładnie treści, bo pod słowem „kupiec” może być rozumiany i przemysłowiec i bankier i wogóle każdy, który się nazywa po francusku „commerçant”, i zajmuje się handlem towarów przez siebie wytworzonych albo cudzych nabytych, proponowała użycie w tym punkcie wyrazów: „handlującego w zakresie jego stosunków handlowych”. Przez to rzecz będzie i jasna i odpowiadać będzie dotychczasowemu polskiemu przekładowi francuskiego słowa „commerçant”, które nawet w tłumaczeniu sporządzonym przez Komisję kodyfikacyjną było użyte, bo tam Komisja kodyfikacyjna użyła słowa francuskiego „commerçant”.

To samo stosuje się i do art. 11 p. 4. gdzie podobna poprawka została przez Komisję kodyfikacyjną proponowana.

Dalej Komisja prawnicza Senatowi dostrzegła, że technika ustawodawcza została w art. 3 obrażona. Oczywiście wynikiem to prawdopodobnie z niedopatrzeń technicznego, ale niewłaściwym byłoby, gdyby w Wysokiej Izbie to niedopatrzenie nie zostało poprawione. Mianowicie część 3 art. 3 zupełnie nie godzi się ani z częścią 1 ani z częścią 2 tego artykułu. Dlatego należało podnieść część 3 art. 3 do godności osobnego artykułu, bo traktuje o zupełnie innej materji, a ponieważ traktuje o osobach prawnych, o zdolności prawnej tych osób, należało jednocześnie ten artykuł umieścić po załatwieniu tej treści, która dotyczy zdolności osób fizycznych, i dlatego zaproponowano przeniesienie tego punktu, jako osobnego artykułu po art. 4. Oczywiście wskutek takiej poprawki numeracja ustawy ulegnie stosownej zmianie.

Wreszcie w art. 2 Komisja prawnicza Senatowi uznała za potrzebne dokonać pewnej poprawki, która by harmonizowała bardziej z początkiem tego artykułu, to jest zastąpiła czas przyszły w wyrazach: „podlegać będzie” stosownie do tego, jak się to mówi w początku tego artykułu, na czas teraźniejszy i postanowiła słowa: „podlegać będzie” zastąpić słowami: „podlega”.

W art. 5 znajdujemy cytację. Art. 5 mówi o tem, że w pewnych wypadkach, gdzieby nie można było zastosować zwykłej oceny do zdolności prawnej, indywidualnej oceny, należy zastosować prawo wedle miejsca sporządzania czynności i odsyła do art. 11 ust. 1. Ponieważ w art. 11 ust. 1 mówi się nietylko o miejscu sporządzenia czynności, lecz i o innym miejscu i ponieważ to odesłanie mogłoby wywołać wątpliwość, czy ma to być *lex loci actus*, tam, gdzie czynność została dokonana, przeto, żeby tej wątpliwości nie nastroić, Komisja prawnicza postanowiła umieszczone w nawiasie odesłanie: „(art. 11 ust. 1)” skreślić, przez co jasność dyspozycji ustanowionej w art. 5 nie ulega najmniejszemu powątpiewaniu ani zachwianiu.

Wreszcie następują poprawki czysto lingwistyczne, natury stylistycznej. W art. 10 ust. 2 Komisja prawnicza proponowała za-

stąpić wyrazy „jest położona“ przez „znajduje się“. A następnie tak, jak było już w poprzednio przyjętej przez Senat w ustawie o międzynarodowym prawie prywatnym, Komisja prawnicza postanowiła i co do referowanej przeze mnie ustawy formę „właściwym“ zastąpić przez „właściwe“ t. j. zamiast przypadku szóstego dać przypadek pierwszy, jako poprawniejszy pod względem językowym. Odnosi się ta poprawka do art. 3 ustęp 1, art. 3 ustęp 3, art. 18, 19, 21, 23, 24 część 1, i 27.

W art. 32 poprawka redakcyjnej natury wprowadza się do zastąpienia słów „swej siedziby“ przez „jej siedziby“, jako pod względem językowym wyrażenie bardziej właściwe. Także wyrażenie w art. 34, że wykonanie tej ustawy „powierza się“, zastąpić przez wyrażenie „porucza się“, w myśl bardziej zrozumiałego słowa, bo „poruczać“ znaczy zlecać, polecać komuś coś do zrobienia, a słowo „powierzać“ często oznacza powierzać tajemnicę, powierzać pieczę, a nie wykonanie czegoś, tylko raczej zachowanie czegoś, oparte na wierze, a nie na czynności. Zresztą było to już tak obszernie motywowane przez s. Posnera, przy poprzedniej ustawie, że nie uważam za potrzebne więcej uzasadniać tej poprawki, przez Komisję prawniczą zaproponowanej.

Wreszcie, zakończenie, to jest tytuł ustawy. Tytuł tej ustawy jest podwójny, jest to rzecz, z którą po raz pierwszy w Izbach ustawodawczych się spotykamy. Możeby nic nie przemawiało przeciw takiemu podwójnemu tytułowi, gdyby nie to, że ten drugi tytuł, który się znajduje w nawiasie, a który brzmi: „Prawo prywatne międzydzielnicowe“ nie jest ani na czasie ani właściwy, dlatego, że zbytnio podkreśla jakoby niecałość, nieintegralność naszego terenu prawnego. Musimy stać na tem stanowisku, że aczkolwiek są rozmaite prawa na terenie Polski obowiązujące, to stanowimy jedną całość integralną i o żadnych dzielnicach Polski, o żadnym oddzieleniu czegoś od Polski mowy być nie może. A ponieważ jest zbyteczna podtytułacja, Komisja prawnicza przyszła do przekonania, że ten cały podtytuł: „Prawo prywatne międzydzielnicowe“ powinien być opuszczony. Zdaje mi się, że jeżeliby użyć jakiegoś podtytułu, to możnaby mówić o prawie prywatnym międzywojewódzkim, czy jakimś innym, dzielnic prawnych zaś nie znamy, znamy tylko poszczególne tereny prawne, które się tak czy inaczej zmieniają i zresztą już się zmieniły, dlatego, że granica terenów prawnych pod względem administracyjnym cywilnym w wielu razach już została zatarta, mamy jedną ustawę o spółdzielniach, jedną ustawę bankową, mamy jeszcze inne ustawy, których cytować nie będę, jednakowe i dlatego użycie podtytułu „Prawo prywatne międzydzielnicowe“ nawet nie odpowiada naszej sytuacji pod względem praw obowiązujących. Dlatego w myśl postanowień Komisji prawniczej mam zaszczyt prosić o skreślenie tego podtytułu, oraz o przyjęcie tych wszystkich poprawek, które miałem zaszczyt Wysokiej Izbie przedstawić.

Marszałek:

Nikt głosu nie żąda. Przystępujemy do głosowania na podstawie odbitki Nr. 395, w której są zestawione zmiany, proponowane przez Komisję prawniczą. Te zmiany, o ile nie usłyszę innego wniosku, będę uważał za przyjęte. O oddzielne głosowanie wnosi p. s. Nowodworski tylko co do art. 27 p. 2, pozatem nie słyszę innych wniosków. W tym art. 27 Komisja wnosi, żeby w końcu ust. 1 dodać:

„Nie dotyczy to nieruchomości, do których dziedziczenia właściwe jest prawo miejsca, gdzie nieruchomość się znajduje“. Zdaje się, że w pierwszej ustawie o prawie międzynarodowym zostało to już przyjęte. (S. Nowodworski: niestety tak). Czy p. senator podtrzymuje swój wniosek? (S. Nowodworski: podtrzymuję. Proszę o oddzielne głosowanie). Proszę senatorów, którzy są za wnioskiem Komisji do art. 27 p. 2, ażeby wstali. Mniejszość. Wniosek Komisji odrzucony.

Zatem mogę skonstatować, jeżeli nie usłyszę protestu, że wnioski postawione przez Komisję, umieszczone w odbitce Nr. 395, z wyjątkiem wniosku do art. 27 p. 2, zostają przyjęte. Uważam, że w ten sposób sprawa została załatwiona.

Przy zakończeniu posiedzenia marszałek Senatu dodał: „Co do głosowania przy poprzednim punkcie porządku dziennego, mianowicie nad ustawą o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych, muszą jeszcze podać do wiadomości jedno sprostowanie. Poprawka Komisji do art. 27 p. 2, mająca brzmienie: „Nie dotyczy to nieruchomości, do których dziedziczenia właściwe jest prawo miejsca, gdzie nieruchomość się znajduje“ została odrzucona. Wskutek tego należy także odrzucić poprawkę Komisji do art. 8, ażeby skreślić wyrazy: „lub praw spadkowych“. Jest to logiczna konsekwencja i rzecz ta nie wymaga nowego głosowania“.

I. Poprawki Senatu do projektu ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Prawo prywatne międzynarodowe). (Odbitka roneo Nr. 290).

Tekst, uchwalony przez Sejm.

Poprawki Senatu.

Art. 1.

Do art. 1.

1) Zdolność osobistą osoby fizycznej ocenia się według praw państwa, którego osoba ta jest obywatelem; jeżeli obywatelstwa ustalić nie można, albo jeżeli cudzoziemiec jest obywatelem dwóch państw — według praw obowiązujących w miejscu jego zamieszkania.

1) W ust. 1, w wierszu 4 po wyrazie: „jeżeli“ dodać: „zaś“; zaś w wierszu 5 wyrazy: „albo jeżeli cudzoziemiec jest obywatelem dwóch państw“ — skreślić.

2) Zmiana....

3) Zdolność osób prawnych, oraz wszelkich spółek i stowarzyszeń ocenia się podług prawa, obowiązującego w miejscu ich siedziby.

2) Ustęp 3 tego artykułu wydzielić w odrębny artykuł i takowy bez zmian umieścić po art. 2.

Art. 2.

Do art. 2.

Zdolność osobistą kupca w jego obrocie handlowym ocenia się podług prawa, obowiązującego w siedzibie przedsiębiorstwa.

Wyrazy „kupca w jego obrocie handlowym“ zastąpić przez: „handlującego w zakresie jego stosunków handlowych“.

Art. 3.

Do art. 3.

Jeżeli cudzoziemiec, niezdolny według prawa, któremu podlegał

1) Wyrazy w nawiasie: „(art. 9 ust. 1)“, umieszczone po wyrazie:

osobiście (art. 1), sporządził w Polsce (art. 9 ust. 1) czynność prawną, mającą w Polsce wywrzeć skutek, należy oceniać jego zdolność według prawa obowiązującego w Polsce, gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu.

Uznanie za zaginionego, znikłego lub zmarłego.

Art. 4.

1) Dla uznania osoby za zaginioną, znikłą lub zmarłą właściwe są władze i prawo państwa, któremu osoba ta podlegała w ostatnim czasie.
2) W razie konieczności władze polskie mogą według praw obowiązujących w Polsce uznać cudzoziemca za zaginionego, znikłego lub zmarłego, o ile chodzi o skutki w obrębie Państwa Polskiego.

Art. 6.

1) Posiadania
2) Zasiedzenie
3) Nabycie Nie dotyczy to jednak obowiązków rodzinnych, lub praw spadkowych.

Art. 8.

Jeżeli strony nie oznaczyły właściwego prawa, natenczas stosuje się:

1) do umów
2) do umów, odnoszących się do nieruchomości, prawo obowiązujące w miejscu, gdzie nieruchomość jest położona.

Art. 9.

1) Do umów
4) Miejscem zamieszkania kupca w jego obrocie handlowym jest siedziba przedsiębiorstwa; jeżeli kupiec ma kilka przedsiębiorstw — siedziba przedsiębiorstwa, z którym stosunek zawiazano.

Art. 12.

1) Prawną
3) Przekroczenie tych zakazów nie powoduje nieważności małżeństwa.

„Polsce“ wpisać po wyrazach: „czynność prawną“.

2) Końcowe wyrazy: „gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu“ zastąpić przez: „skoro tego wymagają zasady słuszności lub porządku publicznego“.

Do art. 4.

1) W ust. 1 wyrazy: „w ostatnim czasie“ zastąpić przez: „ostatnio“.
2) W nagłówku przed art. 4 i w ust. 2 art. 4 wyraz „znikłego“ — skreślić.

Do art. 6.

W końcu tego artykułu wyrazy: „lub praw spadkowych“ — skreślić.

Do art. 8.

W p. 2 wyrazy „jest położona“ zastąpić przez: „się znajduje“.

Do art. 9.

W ust. 4 wyrazy: „kupca w jego obrocie handlowym“ zastąpić przez: „handlującego w zakresie jego stosunków handlowych“; zaś wyraz: „kupiec“ zastąpić przez: „handlujący“.

Do art. 12.

Ustęp 3 tego artykułu — skreślić.

Art. 17.

1) Dla rozwodu lub rozdziału od stołu i łoża właściwymi są władze i prawo państwa, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozwodu lub rozdziału. Jeżeli małżonkowie podlegają w tym czasie państwu różnym, właściwymi są władze i prawo państwa, do którego małżonkowie wspólnie należeli w ostatnim czasie.

2) Jeżeli

3) Dla małżonków, którzy posiadają obywatelstwo polskie, lub dla których obywatelstwo polskie było ostatniem, jakie posiadali wspólnie, właściwymi są władze polskie lub władze państwa ich miejsca zamieszkania, o ile

Art. 18.

1) O ślubnem
2) Jeżeli wówczas mąż już nie żył, właściwem jest prawo zmarłego z czasu jego śmierci.

Art. 19.

1) Dla stosunków między rodzicami a dziećmi ślubnemi właściwem jest ich prawo ojczyste.
2) Jeżeli

Art. 23.

Dla przysposobienia właściwem jest prawo państwa, do którego należy przysposabiający.

Art. 24.

Prawo i władze ojczyste osoby, potrzebującej pieczy prawnej (opieki, kurateli, pomocnika, doradcy sądowego), są właściwymi dla wszystkich spraw opiekuńczych.

Art. 28.

1) Dla praw spadkowych właściwem jest prawo ojczyste spadkodawcy w chwili śmierci.
2) Spadkobiercy

Do art. 17.

1) W ust. 1 zamiast: „właściwymi są“ wpisać dwukrotnie „właściwe są“.

2) W ust. 3 zamiast: „właściwymi są“ wpisać: „właściwe są“.

Do art. 18.

W ust. 2 zamiast: „właściwem“ wpisać: „właściwe“.

Do art. 19.

W ust. 1 wyraz: „właściwem“ zastąpić przez: „właściwe“.

Do art. 23.

Wyraz: „właściwem“ zastąpić przez: „właściwe“.

Do art. 24.

Wyraz: „właściwymi“ zastąpić przez: „właściwe“; zaś ostatni wyraz: „opiekuńczych“ zastąpić przez: „w zakresie pieczy prawnej“.

Do art. 28.

W ust. 1 wyraz: „właściwem“ zastąpić przez: „właściwe“.

W końcu tego ustępu wpisać wyrazy: „nie dotyczy to nieruchomości w Polsce położonych, do których dziedziczenia właściwe jest prawo polskie“.

Art. 40.

Przeciw państwu, które w zakresie prawa prywatnego traktuje obywateli polskich gorzej niż własnych, albo gorzej niż obywateli innych państw obcych, lub wogóle odmawia im ochrony prawnej, udzielanej zobopólnie wśród państw cywilizowanych, Rada Ministrów może wydać rozporządzenie, które określi materję, kierunek i rozmiary, w jakich w stosunku do tego obcego państwa i jego obywateli zasada odwetu ma być zastosowana.

Art. 42.

Wykonanie tej ustawy powierza się Ministrom:.....

J. Poprawki Senatu do projektu ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych (Prawo prywatne międzydzielnicowe). (Odbitka roneo Nr. 290).

Tekst, uchwalony przez Sejm.

Art. 2.

Kto zmienia miejsce zamieszkania, ten w dziedzinie zdolności osobistej, stosunków rodzinnych i praw spadkowych podlegać będzie prawu nowego miejsca zamieszkania dopiero po jednym roku.

Art. 3.

1) Miejscem zamieszkania według ustawy niniejszej jest miejsce na obszarze Polski, gdzie obywatel polski mieszka z zamiarem stałego pobytu. Jeżeli ma kilka miejsc zamieszkania — właściwym jest prawo miejsca..... Jeżeli wogóle zamieszkania w Polsce nie da się ustalić, właściwym jest prawo obowiązujące w stolicy Państwa.

2) Mężatka sądownie nierozłączona idzie co do miejsca zamieszkania za mężem; niewłasnowolne dzieci ślubne, uprawnione (legitymowa-

Do art. 40.

Początkowe wyrazy: „Przeciw państwu, które w zakresie prawa prywatnego“ — skreślić, a w miejsce nich wpisać: „O ile państwo obce“; zaś wyrazy, począwszy od: „Rady Ministrów...“ itd. do końca artykułu skreślić, a w miejsce nich wpisać: „będzie w stosunku do obywateli tego państwa stosowana zasada wzajemności“.

Do art. 42.

Wyrazy: „powierza się“ zastąpić przez: „porucza się“.

Poprawki Senatu.

W tytule nawias i zawarte w nim wyrazy: (Prawo prywatne międzydzielnicowe) — skreślić.

Do art. 2.

Wyrazy: „podlegać będzie“ zastąpić przez „podlega“; zaś wyrazy: „jednym roku“ zastąpić przez: „upływie dwóch lat“.

Do art. 3.

1) W ust. 1 dwukrotnie wyraz: „właściwym“ zastąpić przez: „właściwe“.

2) W ust. 2 przed wyrazami: „nie-własnowolne dzieci ślubne“ wpisać „nieletnie lub“; zaś wyraz „właściwym“ zastąpić przez „właściwe“.

ne) i przysposobione (adoptowane) idą za ojcem, nieslubne — za matką. Jeżeli mąż mieszka zagranicą, a żona i dzieci pozostały w Polsce — właściwym jest dla nich prawo miejsca ich stałego pobytu.

3) Zdolność osób prawnych oraz wszelkich spółek i stowarzyszeń ocenia się podług prawa, obowiązującego w miejscu ich siedziby.

Art. 4.

Zdolność osobistą kupca w jego obrocie handlowym ocenia się podług prawa, obowiązującego w siedzibie przedsiębiorstwa.

Art. 5.

Jeżeli obywatel polski, niezdolny według prawa miejsca swego zamieszkania sporządził w innej części Polski, gdzie obowiązuje prawo odmienne, czynność prawną, mającą tam wyrzucić skutek, należy oceniać jego zdolność według prawa miejsca sporządzenia czynności (art. 11 ust. 1), gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu.

Uznanie za zaginionego, znikłego lub zmarłego.

Art. 6.

Dla uznania obywatela polskiego za zaginionego, znikłego lub zmarłego właściwe jest prawo ostatniego miejsca jego zamieszkania.

Art. 10.

Jeżeli strony nie oznaczyły właściwego prawa, natenczas stosuje się:

- 1) do umów.....
- 2) do umów, odnoszących się do nieruchomości, prawo obowiązujące w miejscu, gdzie nieruchomość jest położona.

Art. 11.

- 1) Do umów.....
- 4) Miejscem zamieszkania kupca w jego obrocie handlowym jest sie-

Do art. 4.

Wyrazy: „kupca w jego obrocie handlowym“ zastąpić przez: „handlującego w zakresie jego stosunków handlowych“.

Do art. 5.

Wyrazy, umieszczone w nawiasie „(art. 11, ust. 1)“ — skreślić; zaś następne wyrazy: „gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu“ zastąpić przez: „skoro tego wymagają zasady słuszności lub porządku publicznego“.

Do art. 6.

W nagłówku przed art. 6 i w samym artykule 6 wyraz: „znikłego“ skreślić.

Do art. 10.

W p. 2 wyrazy: „jest położona“ zastąpić przez: „się znajduje“.

Do art. 11.

W ust. 4 wyrazy: „kupca w jego obrocie handlowym“ zastąpić przez:

dzība przedsiębiorstwa: jeżeli kupiec ma kilka przedsiębiorstw — siedziba tego przedsiębiorstwa, z którym stosunek zawiązano.

Art. 18.

1) O ślubnem

2) Jeżeli wówczas mąż już nie żył, właściwem jest prawo zmarłego z czasu jego śmierci.

Art. 19.

1) Dla stosunków między rodzicami a dziećmi ślubnemi właściwem jest prawo, któremu rodzice i dzieci osobiście podlegają.

Art. 21.

Dla ustalenia niesłubnego ojcostwa, wzajemnych praw i obowiązków ojca i dziecka, tudzież ojca i matki właściwem jest prawo,

Art. 23.

Dla przysposobienia właściwem jest prawo, któremu osobiście podlega przysposabiający.

Art. 24.

Prawo, któremu osoba, potrzebująca pieczy prawnej (opieki, kurateli, pomocnika, doradcy sądowego), podlega osobiście, jest właściwem dla wszystkich spraw opiekuńczych.

Art. 27.

1) Dla spraw spadkowych właściwem jest prawo, któremu spadkodawca podlegał osobiście w chwili śmierci.

Art. 32.

Gdy niepodobna ustalić faktu, rozstrzygającego w ostatnim rzędzie o prawie właściwem, władza polska zastosuje prawo, obowiązujące w miejscu swej siedziby.

Art. 34.

Wykonanie tej ustawy powierza się Ministrom:

„handlującego w zakresie jego stosunków handlowych“; zaś wyraz: „kupiec“ zastąpić przez: „handlujący“.

Do art. 18.

W ust. 2 wyraz: „właściwem“ zastąpić przez: „właściwe“.

Do art. 19.

W ust. 1 wyraz: „właściwem“ zastąpić przez: „właściwe“.

Do art. 21.

Wyraz „właściwem“ zastąpić przez „właściwe“.

Do art. 23.

Wyraz „właściwem“ zastąpić przez „właściwe“.

Do art. 24.

Wyraz „właściwem“ zastąpić przez „właściwe“; zaś wyraz ostatni: „opiekuńczych“ zastąpić przez: „w zakresie pieczy prawnej“.

Do art. 27.

W ust. 1 wyraz „właściwem“ zastąpić przez: „właściwe“.

Do art. 32.

Wyraz „swej“ zastąpić przez „jej“.

Do art. 34.

Wyrazy: „powierza się“ zastąpić przez: „porucza się“.

K. Z 299-tego posiedzenia Sejmu z 2 sierpnia 1926:

P. Chełmoński:

Przedewszystkiem będę referował ustawę o prawie prywatnem międzynarodowem. Komisja wnosi, aby w art. 1 pierwszą część poprawki przyjąć, natomiast drugą odrzucić. W tej drugiej części Senat zaproponował odrzucić słowa: „albo jeżeli cudzoziemiec jest obywatelem dwóch państw“. Chodziło Senatowi o to, ażeby podkreślić specjalnie, że polskie ustawodawstwo nie zna pojęcia podwójnego obywatelstwa. Senat wychodził z założenia, że judykatura dałaby sobie radę z temi rzadkimi wypadkami podwójnego obywatelstwa, i w tych wypadkach byłaby stosowana zasada przewidziana w ust. 1 art. 1. Komisja prawnicza, chociaż podzielała opinię Senatu co do tego, że podwójne obywatelstwo nie może być uznane, wychodziła jednak z tego założenia, że będzie bardziej wskazane, gdy zupełnie wyraźnie będą wprowadzone postanowienia, dotyczące tych poszczególnych nawet nielicznych wypadków.

Co się tyczy poprawki drugiej, zamieszczonej pod 2, to Komisja prawnicza wypowiada się za odrzuceniem, wychodząc z założenia, że zbędnem jest wysuwać przepis o zdolności osób prawnych, w odrębny artykuł.

W art. 2 Komisja wnosi o odrzucenie poprawki Senatu, w art. 3 o przyjęcie pierwszej poprawki, odrzucenie natomiast drugiej. Komisja wychodziła z tego założenia, że zupełnie inne są pojęcia bezpieczeństwa uczciwego obrotu, innem zaś pojęciem jest zasada słuszności lub porządku publicznego.

Dalej do art. 4 Komisja proponuje przyjęcie pierwszej poprawki, a odrzucenie drugiej. Do art. 6 Komisja proponuje odrzucenie poprawki Senatu, łączy się to z kwestją odrzucenia poprawki do art. 28.

Do art. 8 Komisja wnosi o przyjęcie poprawki Senatu, do 9 — o odrzucenie, do 12 — o odrzucenie, do 17 — o przyjęcie, do art. 18 — przyjęcie, do art. 19 — przyjęcie, do art. 23 — przyjęcie, do art. 24 — przyjęcie, do art. 28 — przyjęcie pierwszej części poprawki, natomiast odrzucenie drugiej części. W tym wypadku chodzi o rzecz zasadniczą, mianowicie o to, czy w stosunku do nieruchomości w Polsce położonych ma być, jeżeli chodzi o dziedziczenie, właściwe polskie prawo, czy też prawo ojczyście spadkodawcy. Tu Komisja prawnicza, idąc za wszystkimi nowoczesnymi teorjami w tym względzie, za doświadczeniem pozytywnem ustawodawstw innych, mianowicie kodeksu cywilnego niemieckiego, kodeksu cywilnego włoskiego, wreszcie najnowszych ustaw w tej dziedzinie z r. 1916 i 1918, które posiadamy, uchwaliła przyjąć stanowisko Sejmu, t. j. odrzucić proponowaną przez Senat poprawkę.

Poprawkę Senatu do art. 40 Komisja proponuje odrzucić, poprawkę do art. 42 — przyjąć.

W ustawie o prawie prywatnem międzynarodowem Komisja proponuje odrzucić poprawkę Senatu do tytułu, przyjąć pierwszą część poprawki do art. 2, odrzucając część drugą tej poprawki, mianowicie stoi na tem stanowisku, że dla zmiany zdolności osobistej wystarczy zamieszkanie w ciągu jednego roku, a nie dwóch lat.

Dalej do art. 3 Komisja proponuje przyjęcie dwóch pierwszych poprawek, natomiast odrzucenie poprawki 3. Jest to zresztą konse-

kwencją stanowiska, które było przyjęte w ustawie o prawie międzynarodowym prywatnym.

Do art. 4 Komisja proponuje odrzucić poprawkę Senatu, do art. 5 — odrzucić, do art. 6 — odrzucić, do art. 10 — przyjąć, do art. 11 — odrzucić, do art. 18 — przyjąć, do art. 19 — przyjąć, do art. 21 — przyjąć, do art. 23 — przyjąć, do art. 24 — przyjąć, do art. 32 — przyjąć, do art. 34 — przyjąć poprawkę Senatu.

Marszałek:

Głosować będziemy najpierw nad poprawkami do ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych. Poprawki te panowie znajdą w druku w odbitce roneo Nr. 290. Do art. 1 mamy 2 poprawki Senatu. Komisja wnosi o przyjęcie pierwszej poprawki. Czy jest sprzeciw? Niema sprzeciwu, poprawka Senatu jest przyjęta. Czy jest sprzeciw na odrzucenie drugiej? (P. Bitner: jest sprzeciw). Wobec tego muszę zarządzić głosowanie dla stwierdzenia stosunku głosów. Zarządzam głosowanie przez drzwi. Proszę posłów, którzy zgodnie z wnioskiem Komisji są za odrzuceniem poprawki Senatu, aby przeszli przez drzwi z napisem „tak“.

(Po głosowaniu).

Wynik głosowania jest następujący: wniosek Komisji o odrzucenie poprawki Senatu uzyskał 111 głosów, przeciw głosowało posłów 116, a więc nie znalazł kwalifikowanej większości o odrzucenie, natomiast znalazła się zwykła większość do przyjęcia. Poprawka Senatu przyjęta.

Dalej do art. 1 jest jeszcze jedna poprawka Senatu i wniosek Komisji o odrzucenie jej. Czy jest sprzeciw. Niema sprzeciwu, jednomyślność za odrzuceniem.

Do art. 2 jest poprawka Senatu i wniosek Komisji o odrzucenie. Niema sprzeciwu, jednomyślność za odrzuceniem.

Do art. 3 są dwie poprawki Senatu. Komisja wnosi o przyjęcie pierwszej poprawki. Co do tego niema sprzeciwu, poprawka przyjęta. Komisja wnosi o odrzucenie drugiej poprawki Senatu. Niema sprzeciwu, jednomyślność, poprawka odrzucona.

Do art. 4 mamy dwie poprawki Senatu. Komisja wnosi o przyjęcie pierwszej poprawki. Niema sprzeciwu — poprawka ta przyjęta. Co do drugiej poprawki Komisja wnosi o odrzucenie jej. Niema sprzeciwu — poprawka jednomyślnie odrzucona.

Do art. 6 jest poprawka Senatu i wniosek Komisji o odrzucenie jej. Niema sprzeciwu — jest jednomyślność za odrzuceniem.

Do art. 8 jest poprawka Senatu i wniosek Komisji o przyjęcie jej. Niema sprzeciwu — poprawka przyjęta.

Do art. 9 jest poprawka Senatu i wniosek Komisji o odrzucenie. Niema sprzeciwu — jest jednomyślność za odrzuceniem.

Do art. 12 jest poprawka Senatu i wniosek Komisji o odrzucenie jej. (P. Bitner: sprzeciwiam się). Jest sprzeciw. Zarządzam głosowanie przez drzwi dla stwierdzenia stosunku głosów. Proszę posłów, którzy zgodnie z wnioskiem Komisji są za odrzuceniem poprawki Senatu, żeby przeszli przez drzwi z napisem „tak“.

(Po głosowaniu).

Wicemarszałek Dębski:

Rezultat głosowania jest następujący. Za wnioskiem Komisji o odrzucenie poprawki Senatu głosowało 106 posłów, przeciw — 109, niema więc kwalifikowanej większości za odrzuceniem, natomiast jest zwykła większość za przyjęciem. Poprawka Senatu została przyjęta.

Do ustępu 1 art. 17 jest wniosek Komisji o przyjęcie. Niema sprzeciwu, wniosek Komisji, a zatem i poprawka Senatu — przyjęte. To samo dotyczy trzeciego ustępu art. 17, gdzie jest wniosek Komisji o przyjęcie. Nie słyszę sprzeciwu. Uważam wniosek Komisji, a zatem i poprawkę Senatu za przyjętą. Do art. 18 jest poprawka Senatu. Czy jest sprzeciw? Niema, poprawka została przyjęta. Do art. 19, 23 i 24 są poprawki Senatu, wniosek Komisji o przyjęcie tych poprawek. Czy jest sprzeciw? Niema. Poprawki te uważam za przyjęte.

Do art. 28 do pierwszej części jest wniosek Komisji o przyjęcie. Niema sprzeciwu. Poprawka została przyjęta. Co do drugiej części jest wniosek Komisji o odrzucenie. Niema sprzeciwu. Wniosek Komisji o odrzucenie jest przyjęty. Do art. 40 jest wniosek Komisji o odrzucenie poprawki Senatu. Czy jest sprzeciw? Niema sprzeciwu — poprawka Senatu została odrzucona. Dalej jest poprawka do art. 42. Jest wniosek Komisji o przyjęcie. Nie słyszę sprzeciwu, uważam, że poprawka do art. 42 została przyjęta.

Z temi poprawkami, przyjętymi przez Sejm, ustawa zostanie ogłoszona.

Przystępujemy do przegłosowania poprawek Senatu do projektu ustawy o prawie prywatnym międzydzielnicowym. Pierwsza poprawka dotyczy tytułu. Wniosek Komisji jest o odrzucenie. Czy jest sprzeciw? Niema, wniosek Komisji został przyjęty.

Dalej jest poprawka do art. 2. Co do pierwszej części wniosek brzmi o przyjęcie poprawki Senatu, co do drugiej — o odrzucenie. Czy jest sprzeciw? Niema, wnioski Komisji zostały przyjęte: pierwsza część poprawki — przyjęta, druga — odrzucona.

Co do poprawki pierwszej do art. 3 jest wniosek o przyjęcie. Czy jest sprzeciw? Niema sprzeciwu, poprawka została przyjęta. Do art. 3 ust. 2 jest wniosek Komisji o przyjęcie. Niema sprzeciwu, poprawka została przyjęta. Do ust. 3 Komisja wnosi o odrzucenie poprawki. Nie słyszę sprzeciwu, wniosek Komisji jest przyjęty. Poprawka odrzucona. Do art. 4 jest również wniosek Komisji o odrzucenie. Niema sprzeciwu, poprawka została odrzucona. Do art. 5 wniosek Komisji jest o odrzucenie. Nie słyszę sprzeciwu, poprawka Senatu została odrzucona.

Do art. 6 Komisja wnosi o odrzucenie. Nie słyszę sprzeciwu — poprawka odrzucona. Do art. 10 Komisja wnosi o przyjęcie. Nie słyszę sprzeciwu — wniosek Komisji został przyjęty. Do art. 11 Komisja wnosi o odrzucenie. Izba akceptuje — poprawka została odrzucona. Do art. 18 i 19 są poprawki Senatu, Komisja wnosi o przyjęcie. Nie słyszę sprzeciwu — poprawki do obydwóch artykułów zostały przyjęte.

Do art. 21, 23, 24, 27, 32 i 34 — są poprawki Senatu. Komisja wnosi o przyjęcie. Czy jest sprzeciw? Nie słyszę sprzeciwu — Izba akceptuje wniosek Komisji, tem samem wszystkie te poprawki zostały przyjęte.

Z temi zmianami odesłę ustawę do ogłoszenia.

CZĘŚĆ II.

Prawo karne.

1. Z ustawodawstwa b. dzielnicy austriackiej.

A. Z kodeksu karnego austriackiego:

O zbrodniach popełnionych przez poddanych państwa zagranica.

§ 36. Za zbrodnie popełnione zagranicą nie należy nigdy poddać go cesarstwa austriackiego po powrocie do kraju wydać zagranicę, lecz należy postąpić według niniejszej ustawy karnej bez względu na ustawę kraju, gdzie zbrodnię popełnił.

Jeżeli jednak za czyn ten już zagranicą go ukarano, to wlicza mu się karę już odcierpianą do kary według niniejszej ustawy wymierzonej.

Nigdy nie wykonywa się w kraju wyroków zagranicznych władz karnych.

O zbrodniach popełnionych przez obcych.

a) W kraju.

§ 37. Także na cudzoziemca, popełniającego zbrodnię na obszarze państwa austriackiego, należy wydać wyrok jedynie według niniejszej ustawy (§ 41).

b) Zagranicą.

§ 38. Jeżeli cudzoziemiec popełnił zagranicą zbrodnię zdrady stanu odnośnie do państwa austriackiego (lub związku niemieckiego)¹⁾ (§ 58), albo zbrodnię fałszerstwa austriackich publicznych papierów kredytowych lub monet (§§ 106—121), należy z nim postąpić jak z krajowcem według niniejszej ustawy.

§ 39. Jeżeli zaś cudzoziemiec popełnił zagranicą inną zbrodnię, aniżeli zbrodnie w poprzednim paragrafie wymienione, należy zawsze tutaj go przyaresztować, a zarazem natychmiast porozumieć się względem wydania go z rządem tego kraju, gdzie zbrodnię popełnił.

¹⁾ Słowa „lub związku niemieckiego“ odpadły wskutek uznania przez Austrię w układzie pokojowym z 23 sierpnia 1865 Nr. 103 Dz. p. p. rozwiązania związku niemieckiego.

§ 40. Jeżeli rząd obcy odmówi przyjęcia, należy postąpić w zasadzie ze zbrodniarzem zagranicznym według przepisów niniejszej ustawy karnej. Jeżeli jednak według ustawy karnej miejsca, gdzie czyn wykonał, obchodzono by się z nim łagodniej, należy z nim postąpić wedle tej ustawy łagodniejszej. W wyroku karnym musi się nadto wyrzec wydalenie po odcierpieniu kary.

§ 41. Jeżeli istnieją osobne umowy z obcemi państwami o wzajemnem wydawaniu zbrodniarzy, należy według nich postąpić.

§ 36 kodeksu karnego austriackiego normuje zasadę osobowości, § 37 zasadę terytorjalną, § 38 zasadę realną, § 40 wszechświatowe prawo karania, represję wszechświatową „*crimina juris gentium*“, § 41 traktaty międzynarodowe.

B. Z procedury karnej austriackiej:

§ 26 zdanie ostatnie. ...Sądy karne mogą również porozumiewać się bezpośrednio z władzami węgierskimi lub władzami innych państw, o ile przepisy szczególne nie postanawiają pod tym względem czegoś innego.

§ 54. Jeżeli czyn karalny spełniono poza krajami reprezentowanymi w radzie państwa, wówczas właściwy jest ten sąd znajdujący się w granicach tychże krajów, w którego okręgu obwiniony ma miejsce zamieszkania lub pobytu, a w braku takiego sądu ten sąd, w którego okręgu obwinionego ujęto.

Gdyby państwo zagraniczne lub władza jednego z krajów należących do korony węgierskiej zaofiarowały wydanie obwinionego lub gdyby wydania miano dopiero żądać, a właściwość jednego z krajowych sądów nie jest jeszcze uzasadniona, właściwym będzie ten sąd, który w tym celu wyznaczony zostanie przez sąd najwyższy po wysłuchaniu prokuratora generalnego.

§ 59. Jeżeli obwinionego ma się wydać władzy królewsko-węgierskiej lub władzy zagranicznej, ocena sprawy i rozprawa z ową władzą należy do tego trybunału pierwszej instancji, w którego okręgu osoba mająca być wydaną ma swe miejsce zamieszkania lub pobytu a w braku takiego miejsca do tego trybunału, w którego okręgu ujęto tę osobę. Na takie żądanie wydania lub na rozpisane listy gończe należy wprawdzie wydać zarządzenia potrzebne celem zapobieżenia ucieczce obwinionego; jednak co do wydania go izba radna po wysłuchaniu prokuratora tylko wtedy uczyni wniosek do trybunału drugiej instancji, jeżeli władza żądająca wydania przedłoży natychmiast lub w czasie odpowiednim takie dowody lub podstawy podejrzenia, co do których obwiniony nie może się usprawiedliwić natychmiast przy swem przesłuchaniu. Trybunał drugiej instancji ma uchwałę swą, zapadłą po wysłuchaniu nadprokuratora, przedłożyć zawsze najpierw ministrowi sprawiedliwości do zatwierdzenia.

§ 61 w brzmieniu ustawy z 16 lipca 1920 poz. 453 DURP. art. 1, p. 9: Posłowie zagraniczni, uwierzytelnieni w Rzeczypospolitej Polskiej i właściwy poczet osób ich poselstwa nie podlegają sądom polskim. Podobnie nie podlegają tym sądom domownicy i słudzy tych posłów lub przebywających w Polsce obcych panujących, jeżeli są zarazem poddanyami tego państwa, do którego panujący albo poseł należy. Gdyby więc z takimi osobami należało przedsięwziąć jakąś czynność urzędową z powodu czynu karygodnego, władza powinna wprawdzie zapewnić sobie w miarę okoliczności osobę obwinionego, ale donieść o tem natychmiast ministrowi sprawiedliwości celem dalszego zarządzenia. Decyzja ministra sprawiedliwości wiąże w tym wypadku sądy.

§ 157. (Zdanie pierwsze w brzmieniu ustawy z 16 lipca 1920 poz. 453 DURP. art. 1 p. 13). Gdy trzeba przesłuchać świadków, przebywających poza granicami Polski, należy z reguły prosić o ich przesłuchanie właściwego sędziego zagranicznego, o ile w przepisach lub w umowach, normujących stosunki z zagranicą, nie postanowiono czego innego. Temuż sędziemu należy przesłać przedmioty i pytania, co do których przesłuchanie ma się odbyć i jednocześnie należy postawić wniosek o rozciągnięcie przesłuchania stosownie do okoliczności na takie pytania, które wyłonią się z treści zeznania złożonego przez świadka. Gdyby osobiste stawienie się takiego świadka przed sądem karnym okazało się konieczne, należy zdać sprawę ministrowi sprawiedliwości, jeżeli świadek nie stawia się dobrowolnie.

§ 421 (Postępowanie przeciw nieobecny i zbiegłym po ukończeniu śledztwa wstępnego). Jeżeli oskarżyciel wniosie przy końcu śledztwa wstępnego oskarżenie o zbrodnię lub występki przeciw obwinionemu, którego miejsce pobytu nie jest wiadome lub nie znajduje się w jednym z krajów reprezentowanych w radzie państwa, należy akt oskarżenia doręczyć ustanowić się mającemu w tym celu obrońcy, który ma prawo zgłosić i wywieść sprzeciw w ciągu dni trzech od tegoż doręczenia. Pozatem przepisy szesnastego rozdziału mają i w tym wypadku zastosowanie.

Postawienie w stan oskarżenia należy po uprawomocnieniu się ogłosić, a to, jeżeli chodzi o zbrodnię, w formie listu gończego.

Jeżeli są widoki, że będzie można w myśl istniejących układów państwowych uzyskać wydanie obwinionego przebywającego z zagranicą, to sąd ma po wysłuchaniu prokuratora zwrócić się w drodze przepisanej do zagranicznej władzy sądowej karnej, w której okręgu oskarżony się znajduje. Gdyby przeciw wydaniu podnoszono trudności, należy celem ich usunięcia zdać sprawę ministrowi sprawiedliwości za pośrednictwem trybunału drugiej instancji.

Tak samo należy postąpić, jeżeli wydania obwinionego, który przebywa w jednym z krajów należących do korony węgierskiej, władze tamtejsze odmawiają.

Jeżeli oskarżony stawia się później lub zostanie ujęty, należy mu doręczyć akt oskarżenia i orzeczenie, które zapadło wskutek sprzeciwu. Jeżeli przeniesienie w stan oskarżenia już się uprawomocniło a oskarżony podaje na swą obronę okoliczności, których zbadania żąda, należy postąpić według przepisu § 224.

2. Z ustawodawstwa b. dzielnicy pruskiej.

a. Z kodeksu karnego niemieckiego.

§ 3. Ustawy karne Rzeszy Niemieckiej rozciągają się na wszystkie przestępstwa w jego obrębie popełnione, chociażby nawet sprawcą był cudzoziemiec.

§ 4. Nie masz w zasadzie ścigania z powodu zbrodni i występków, zagranicą popełnionych.

Może być atoli ścigany podług praw karnych Rzeszy Niemieckiej:

1) obywatel Rzeszy Niemieckiej albo cudzoziemiec, który zagranicą dopuścił się zdrady stanu przeciwko Rzeszy Niemieckiej albo państwu związkowemu, albo zbrodni menniszej, albo jako urzędnik Rzeszy Niemieckiej, albo państwa związkowego popełnił czyn, za zbrodnię lub występki w urzędowaniu według praw Rzeszy Niemieckiej poczytywany;

2) obywatel Rzeszy Niemieckiej, który zagranicą dopuścił się zdrady stanu przeciwko Rzeszy Niemieckiej lub państwu związkowemu, albo zniewagi księcia związkowego;

3) obywatel Rzeszy Niemieckiej, który zagranicą dopuścił się czynu, według ustaw Rzeszy Niemieckiej za zbrodnię lub występki poczytywanego i pociągającego za sobą karę wedle ustaw tej miejscowości, gdzie czyn popełniony został.

Gdy sprawca, dopuszczając się czynu nie był jeszcze obywatelem Rzeszy Niemieckiej, ścigać go mimo to wolno. W tym wypadku jednakowoż konieczne jest wystąpienie właściwej władzy tego kraju, w którym przestępstwo popełniono, a stosowana być winna zagraniczna ustawa karna, o ile jest ona łagodniejsza.

§ 5. W wypadku § 4 Nr. 3 ścigania nie będzie:

1) gdy w sądach zagranicznych zapadło co do czynu orzeczenie prawomocne i bądź nastąpiło uniewinnienie, bądź wyznaczoną karę wykonano,

2) gdy wedle ustaw zagranicznych ściganie karne albo wykonanie kary uległo przedawnieniu lub karę darowano,

3) gdy poszkodowany nie podał wniosku, jakiego wymagają ustawy zagraniczne dla możności ścigania czynu.

§ 6. Wykroczenia popełnione zagranicą, karane będą tylko wtedy, gdy to nakazują ustawy szczególne albo traktaty.

§ 7. Karę zagranicą wykonaną, jeżeli za ten sam czyn w obrębie Rzeszy Niemieckiej ponowne skazanie następuje, policzy się na poczet kary orzec się mającej.

§ 8. Krajem zagranicznym w rozumieniu niniejszego kodeksu karnego jest każdy obszar ziemi, nie należący do Rzeszy Niemieckiej.

§ 9. Obywatel Rzeszy Niemieckiej nie może być wydany rządowi obcemu w celu ścigania go lub ukarania.

b. Z niemieckiej ustawy postępowania karnego w brzmieniu wprowadzonym przepisami polskimi.

§ 9. Jeżeli przestępstwo popełniono zagranicą i sądu miejscowo właściwego w myśl § 8 oznaczyć nie można, właściwym będzie ten sąd, w którego okręgu sprawcę pojmano. Gdyby go nie pojmano, to Sąd Najwyższy w Warszawie wyznaczy sąd właściwy.

Tak samo należy postąpić, gdyby przestępstwo popełniono w b. dzielnicy pruskiej, ale ani według miejsca popełnienia czynu, ani według miejsca zamieszkania nie można było sądu miejscowo właściwego oznaczyć.

§ 10. Jeżeli przestępstwo popełniono na polskim okręcie zagranicą albo na pełnym morzu, wówczas właściwym będzie sąd, w którego okręgu leży port rodzinny lub ten polski port, do którego okręt po czynie najpierw zawinął.

§ 11. Obywatele polscy, korzystający z prawa zakrajowości oraz urzędnicy Rzeczypospolitej Polskiej, ustanowieni zagranicą, zachowują pod względem podsądności to zamieszkanie, jakie mieli w państwie ojczystym. Jeżeli takiego zamieszkania niema, uważa się miasto stołeczne państwa ojczystego za ich miejsce zamieszkania; jeżeli stolica podzielona jest na kilka okręgów sądowych, zarząd sprawiedliwości oznacza w drodze rozporządzenia powszechnie obowiązującego ten okręg, który uważać należy za miejsce zamieszkania.

Przepis ten niema zastosowania do konsulów pochodzących z wyboru.

3. Z ustawodawstwa b. dzielnicy rosyjskiej.

a. Z rosyjskiego kodeksu karnego r. 1903 w brzmieniu wprowadzonym przepisami polskimi.

Art. 4. Moc obowiązująca kodeksu niniejszego rozciąga się na przestępstwa, popełnione w granicach Polski tak przez obywateli polskich, jak i przez cudzoziemców.

Art. 6. Moc obowiązująca kodeksu niniejszego rozciąga się na przestępstwa, popełnione w państwach obcych przez obywateli polskich, korzystających w tych państwach z prawa zakrajowości.

Art. 9. Moc obowiązująca kodeksu niniejszego, z zachowaniem przepisów art. 10—12, rozciąga się na przestępstwa, popełnione przez obywateli polskich poza granicami Polski: 1) jeżeli czyn popełniony stanowi zbrodnię lub występki i 2) jeżeli czyn popełniony stanowi wykroczenie, którego karalność, w razie popełnienia go w państwie obcym lub wogóle poza granicami Polski, jest przewidziana w zawartej przez nią umowie międzynarodowej.

Moc obowiązująca kodeksu niniejszego, z zachowaniem przepisów art. 10 i 11 rozciąga się także na przestępstwa, popełnione przez cudzoziemców poza granicami Polski: 1) jeżeli czyn popełniony stanowi zbrodnię lub taki występki, którym oskarżony godził w prawa obywateli polskich albo w majątek lub dochody skarbu polskiego i 2) jeśli karalność przestępstwa, w razie popełnienia go w państwie obcym lub wogóle poza granicami Polski, jest przewidziana w zawartej przez nią umowie międzynarodowej.

Art. 10. Osoba, która popełniła przestępstwo poza granicami Polski, w przypadkach, wskazanych w art. 9, nie podlega odpowiedzialności podług kodeksu niniejszego: 1) jeśli czyn nie jest zakazany przez ustawę, obowiązującą w miejscu jego popełnienia; 2) jeśli oskarżony był uniewinniony lub zwolniony od kary prawomocnym wyrokiem sądu cudzoziemskiego; 3) jeśli skazany odbył w całości karę z wyroku sądu cudzoziemskiego i 4) jeśli popełnione przestępstwo, skierowane przeciw państwu obcemu, należy do liczby takich, z powodu których wydanie jest niedopuszczalne.

Osobie, która popełniła przestępstwo poza granicami Polski, a podlega odpowiedzialności podług kodeksu niniejszego stosownie do art. 9, kara będzie złagodzona na zasadach ustalonych w art. 53, jeśli skazany odbył część kary wymierzonej mu wyrokiem sądu cudzoziemskiego, lub jeśli ustawa, obowiązująca w miejscu popełnienia przestępstwa, postanawia karę mniej surową od przepisanej w kodeksie niniejszym.

Art. 11. Przepisy, podane w ust. 1 i 2 cz. I art. 10, jak również w cz. II tegoż art., nie mają zastosowania do przestępstwa, przewidzianego w art. 126, a gdy winowajca jest obywatelem polskim, również i w art. 108—111, 114—118, 643 (cz. II i III), 645 (cz. IV) i 668.

Art. 12. Obywatel polski, który poza granicami Polski odbył w całości karę (art. 10 cz. I ust. 3) za przestępstwo, za które kodeks niniejszy albo kodeksy lub ustawy szczególne przepisują karę nie niższą od ciężkiego więzienia, po powrocie do Polski ulegnie z wy-

roku sądowego pozbawieniu praw, wskazanemu w art. 25, 28—31, 44 i 35.

Art. 13. Cudzoziemiec, który popełnił zbrodnię lub występki poza granicami Polski, jeśli za przestępstwo to nie był w Polsce skazany, uniewinniony lub zwolniony od kary w trybie przepisany, ulega wydaniu stosownie do umowy, zawartej z państwem, żądającym wydania oskarżonego, lub stosownie do ustalonej w tym względzie z rze-
czonem państwem wzajemności.

Uwaga. Przepisy co do wydawania przestępców na żądanie państw obcych zawiera upk. (art. 852¹—852²⁵).

b. Z rosyjskiej ustawy postępowania karnego.

Art. 214. Oskarżonego o przestępstwo, spełnione zagranicą, sądzi w Polsce ten sąd, w którego okręgu oskarżony został pojmany lub miał ostatnie miejsce zamieszkania.

Art. 215. Jeżeli obywatela polskiego lub cudzoziemca, mającego być sądzonym w Polsce za przestępstwo, spełnione zagranicą, oskarżono ponadto o przestępstwo, spełnione w Polsce, sprawa toczy się w miejscu, gdzie spełniono przestępstwo w Polsce, i w tym sądzie, do którego właściwości ze względu na swój rodzaj należy przestępstwo cięższe.

Art. 228. Co do przestępstw, spełnionych w Polsce, cudzoziemcy ulegają ogólnym przepisom o właściwości sądów, jeżeli nie ustalono wyjątku od tej zasady w traktacie z państwem obcym, którego obywatelami są oskarżeni.

Art. 229. Sprawy o przestępstwa osób, należących do poselstw lub misyj państw obcych, wszczyna się dopiero po należytem porozumieniu dyplomatycznym z bezpośrednią zwierzchnością oskarżonych.

Art. 230. Sprawy o przestępstwa osób będących na usługach posłów, ambasadorów i innych agentów dyplomatycznych, należą do sądów karnych na zasadach ogólnych, jeżeli co do nich nie zastrzeżono wyjątków w traktatach z państwami obcymi; jednak wzywa się ich do śledztwa i sądu za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

Art. 360. Rewizyj i sekwestracji w lokalach przedstawicieli dyplomatycznych państw zagranicznych dokonywa się nie inaczej, jak po uprzednim porozumieniu się z Ministerstwem Spraw Zagranicznych.

Art. 850. Jeżeli są dane do przypuszczenia, że oskarżony przebywa zagranicą, sąd może zarządzić wezwanie go przez ogłoszenie w pismach, wydawanych w językach obcych; jeżeli zaś rząd tego państwa, w którym poszukiwany się znajduje, jest na mocy trakta-

tów obowiązany do wydawania zbiegłych przestępców, to jednocześnie zarządza się należyte porozumienie się z tym rządem.

Dział XII. Wydawanie przestępców na żądanie państw obcych.

Art. 852¹. Cudzoziemiec, który poza granicami Polski spełnił przestępstwo, pociągające za sobą zarówno według ustaw polskich, jak i według ustaw państwa, żądającego wydania, karę nie niższą od zamknięcia w więzieniu, ulega wydaniu zgodnie z traktatem, zawartym z państwem, żądającym wydania, lub zgodnie z zasadami wzajemności, ustalonymi pod tym względem z danym państwem. Wydanie może nastąpić na zasadach wzajemności za wyżej wymienione przestępstwa, chociażby o nich nie było mowy w traktacie, zawartym z państwem, żądającym wydania. Przepisy artykułu niniejszego mają również zastosowanie do karalnego usiłowania przestępstw powyższych oraz do karalnego uczestnictwa w ich spełnieniu.

Art. 852². Wydanie w warunkach, wskazanych w art. poprzednim (852¹), może nastąpić i w tych wypadkach, gdy przestępstwo zostało wywołane przez pobudki polityczne¹⁾ lub było spełnione łącznie z przestępstwem, noszącym w umowach międzynarodowych nazwę politycznego lub też z powodu takiego przestępstwa, oraz gdy oskarżony dopuścił się zamachu na życie, zdrowie lub wolność naczelnika państwa obcego lub członków jego rodziny, albo też na cześć naczelnika tegoż państwa.

Art. 852³. Wydanie obywatela polskiego nie może nastąpić, choćby naturalizacja w Polsce odbyła się po spełnieniu przestępstwa, lecz przed otrzymaniem przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych żądania co do wydania.

Art. 852⁴. Wydanie nie może nastąpić: 1) jeżeli żądano wydania z powodu tego samego przestępstwa, za które osoba, której wydania zażądano, była w Polsce skazana, uniewinniona lub uwolniona od kary trybem przepisany, oraz 2) jeżeli przed otrzymaniem żądania co do wydania upłynęły ustalone, w myśl obowiązujących w Polsce ustaw karnych, terminy przedawnienia ścigania karnego, skazania lub kary.

Art. 852⁵. Wydanie nie może nastąpić, jeżeli go zażądano z powodu tego samego przestępstwa, za które w Polsce wszczęto postępowanie karne przeciwko osobie, której wydania zażądano.

Art. 852⁶. Jeżeli przeciwko osobie, której wydania zażądano, wszczęto postępowanie karne, albo jeżeli osoba ta odbywa karę, nie za to przestępstwo, z powodu którego zażądano wydania, lecz za inne,

¹⁾ Zob. art. 34 na str. 71 i art. 57 na str. 100.

to wydanie może nastąpić dopiero po umorzeniu postępowania karnego, albo po uniewinnieniu, albo po odbyciu kary lub uwolnieniu od niej. Jeżeli względem osoby, której wydania zażądano, wszczęto postępowanie upadłościowe, to wydanie można zawiesić aż do ukończenia tego postępowania.

Art. 852⁷. Wydanie może nastąpić jedynie pod warunkiem, żeby osoby, której wydania zażądano: 1) nie ścigano ani karano w państwie, któremu się ją wydaje, za jakiekolwiek inne przestępstwa, poprzedzające wydanie, a nie wskazane w żądaniu wydania, bez zgody Rządu polskiego, który może żądać okazania jednego z dokumentów, wymienionych w art. 852¹³; 2) żeby jej nie wydano za przestępstwo, wskazane w ustępie poprzednim artykułu niniejszego, trzeciemu państwu bez zgody Rządu polskiego. Przepisy artykułu niniejszego nie mają zastosowania, jeżeli wydany nie opuści państwa, któremu go wydano, w ciągu miesiąca od daty ostatecznego uwolnienia.

Art. 852⁸. Wydanie może nastąpić jedynie pod warunkiem, że wydanego będzie sądził i skaże nie sąd nadzwyczajny, lecz ten sąd, do którego właściwości, na mocy ogólnych ustaw procesowych państwa, żądającego wydania, należy to przestępstwo, z powodu którego wydanie nastąpiło.

Art. 852⁹. Jeżeli wydania żąda kilka państw z powodu tego samego przestępstwa, to osobę, której wydania zażądano, wydaje się państwu, w którym przestępstwo spełniono. W razie spełnienia przestępstwa w kilku państwach, oraz gdy przestępstwo spełniono w granicach państwa, nie żądającego wydania, oskarżonego wydaje się temu z państw żądających, którego obywatelem jest osoba, której wydania zażądano, a jeżeli państwo to nie zgłosiło żądania, to temu państwu, którego żądanie otrzymano wcześniej.

Art. 852¹⁰. Jeżeli wydania żąda kilka państw za różne przestępstwa, to osobę, której wydania zażądano, wydaje się temu państwu w którym spełniła przestępstwo najważniejsze. Jeżeli przestępstwa są jednakowej wagi, to wydanie następuje według zasad, ustalonych w części drugiej art. 952⁹. Przy wydaniu jednemu państwu może być zastrzeżone, że wydany ulegnie po sądzie i karze, wydaniu innemu państwu, które zażądało wydania.

Art. 852¹¹. Rzeczy, uzyskane przez przestępstwo, narzędzia do jego spełnienia i wszystko, co odebrano od osoby, której wydania zażądano, oraz wogóle dowody rzeczowe doręcza się państwu obcemu, o ile ono tego żąda. Doręczenie tych rzeczy i przedmiotów odbywa się i wówczas, gdy zapadła zgoda co do wydania, lecz wydanie nie mogło nastąpić z powodu śmierci lub ucieczki oskarżonego. Wyżej wymienione przedmioty można tymczasowo zatrzymać, jeżeli są

potrzebne przy prowadzeniu sprawy karnej, wszczętej w Polsce. Na rzecz osób trzecich zachowuje się prawo do powyższych rzeczy i przedmiotów; po ukończeniu sprawy o przestępstwo, z powodu którego wydanie nastąpiło, rzeczy te i przedmioty należy im zwrócić bezpłatnie.

Art. 852¹². Żądanie wydania należy zgłosić w drodze dyplomatycznej do Ministerjum Spraw Zagranicznych, które je przekazuje ministrowi sprawiedliwości.

Art. 852¹³. Do żądania wydania załącza się, w oryginale lub w odpisie poświadczonym, z tłumaczeniem na język polski lub francuski, sporządzone według form, ustalonych przez ustawy państwa, żądającego wydania: wyrok sądowy lub akt oskarżenia, lub decyzję o oddaniu pod sąd, lub decyzję o pociągnięciu do śledztwa wraz z decyzją o zaareztowaniu, albo też tylko tę ostatnią decyzję z wyszczególnieniem w niej istoty wszczętego oskarżenia. W dokumentach powyższych należy zamieścić wyciągi z ustaw karnych, dotyczących danej sprawy. Należy również dostarczyć, jeżeli to będzie możliwe, fotografię lub rysopis osoby, której wydania się żąda, oraz inne informacje, mogące służyć do ustalenia jej tożsamości.

Art. 852¹⁴. Jeżeli Ministerstwo Sprawiedliwości na mocy przekazanych mu dokumentów dojdzie do wniosku, że należy żądanie wydania uwzględnić, wówczas zawiadamia o tem ministra spraw wewnętrznych, który wydaje wszystkie zarządzenia, dotyczące poszukiwania, zaareztowania i wydania osoby, której wydania zażądano, oraz odebrania wskazanych w art. 852¹¹ rzeczy i przedmiotów.

Art. 852¹⁵. Jeżeli Ministerstwo Sprawiedliwości oddali żądanie wydania, to zawiadamia się o tem w drodze dyplomatycznej za pośrednictwem Ministerjum Spraw Zagranicznych rząd obcy, który żądał wydania, a osobę, której wydania żądano, uwalnia się, o ile była zaareztowana (art. 852¹⁶ i 852¹⁹).

Art. 852¹⁶. Przed rozstrzygnięciem kwestji wydania minister sprawiedliwości może: 1) zażądać, za pośrednictwem Ministerjum Spraw Zagranicznych, od rządu obcego, który zgłosił żądanie wydania, ażeby dostarczył uzupełniających informacji i dokumentów; 2) polecić prokuratorowi przy tym sądzie okręgowym, w którego okręgu przebywa osoba, której wydania żądano, żeby zebrał informacje niezbędne do rozstrzygnięcia kwestji wydania. Przed otrzymaniem wskazanych w artykule niniejszym informacji i dokumentów minister sprawiedliwości może zarządzić tymczasowe (art. 852¹⁴) zaareztowanie oskarżonego.

Art. 852¹⁷. Prokurator przy sądzie okręgowym zbiera wszystkie informacje, niezbędne do rozstrzygnięcia kwestji wydania, w drodze dochodzenia lub poszczególnych czynności śledczych.

Art. 852¹⁸. Sędzia śledczy na wniosek prokuratora przy sądzie okręgowym wykonywa poszczególne czynności śledcze z zachowaniem przepisów niniejszej ustawy, a w szczególności co do badania oskarżonego, art. 403—412.

Art. 852¹⁹. W wypadkach, nie cierpiących zwłoki, zaaresztowanie osoby, której wydania zażądano, może nastąpić na mocy rozporządzenia ministra sprawiedliwości (art. 852¹⁴) przed złożeniem dokumentów, wymienionych w art. 852¹³, na podstawie dostarczonego w drodze dyplomatycznej do Ministerjum Spraw Zagranicznych, pocztą lub telegraficznie, oświadczenia, że zapadła decyzja właściwej władzy państwa, żądającego wydania, orzekająca zaaresztowanie oskarżonego. Osobę, zaaresztowaną, w myśl art. niniejszego albo w myśl art. 852¹⁶, uwalnia się, jeżeli przed upływem wskazanych w art. niniejszym terminów rząd państwa obcego nie dostarczy do Ministerjum Spraw Zagranicznych dokumentów, wymienionych w art. 852¹³ albo też informacji i dokumentów, zażądanych dodatkowo przez Ministerstwo Sprawiedliwości (art. 852¹⁶). Terminy te nie mogą przenosić: dla państw europejskich — 2 miesiące, a dla państw pozaeuropejskich — 3 miesiące, licząc od dnia zaaresztowania.

Art. 852²⁰. Oddanie oskarżonego właściwym władzom obcym odbywa się za pośrednictwem polskich władz administracyjnych w miejscowości pogranicznej, wyznaczonej za wspólnym porozumieniem się ministrów spraw wewnętrznych i zagranicznych.

Art. 852²¹. Wydanie państwu nieościenemu odbywa się po przedwstępnym porozumieniu się w drodze dyplomatycznej wszystkich zainteresowanych rządów co do trybu przetransportowania oskarżonego do państwa, które zażądało wydania.

Art. 852²². Osobę zaaresztowaną uwalnia się z aresztu, jeżeli przed upływem terminu, wskazanego w art. 852¹⁹ licząc od dnia zawiadomienia rządu państwa obcego o zgodzeniu się rządu polskiego na wydanie danej osoby, państwo to nie wyda rozporządzenia co do przyjęcia osoby wydanej na granicy Polski.

Art. 852²³. Pozwolenie na przetransportowanie przez terytorjum Polski cudzoziemca, wydanego przez jedno państwo obce innemu, udziela minister sprawiedliwości po okazaniu mu przez Ministerjum Spraw Zagranicznych jednego z aktów sądowych, wymienionych w art. 852¹³, z zastrzeżeniem, żeby przestępstwo, o którego spełnienie osoba wydana jest oskarżona, mogło służyć za podstawę do wydania jej z Polski temu państwu, które zgłosiło żądanie wydania, oraz pod warunkiem, że państwo to zastosuje się do przepisu, zawartego w art. 852⁸.

Art. 852²⁴. Wydatki, poniesione w Polsce z powodu wydania, za-

żądanego przez Państwo obce, ponosi Skarb Państwa; wydatki zaś, związane z przetransportowaniem przez terytorjum Polski osoby, wydanej przez jedno państwo obce innemu, nie ulegają zaliczeniu na koszt Skarbu.

Art. 852²⁵. Przepisy zawarte w art. 852², 852⁹, 852¹⁰, 852¹¹, 852¹⁹, 852²³ i 852²⁴, o ile ich nie włączono do traktatów, dotyczących wydawania przestępców, mają zastosowanie o tyle tylko, o ile państwo, żądające wydania lub przetransportowania przez terytorjum Polski zobowiązało się do zachowania wzajemności.

Uwaga. (Zdanie 1 nie ma zastosowania). Do umów międzynarodowych o wydawaniu przestępców, zawieranych pomiędzy Polską a innymi państwami, nie można wciągać warunków, obciążających Polskę większymi zobowiązaniami niż te, które dział niniejszy obejmuje.

4. Z układów międzynarodowych zawartych przez Rzeczpospolitą Polską.

a. Wolne Miasto Gdańsk.

Z umowy z 24 października 1921, ogłoszonej jako załącznik do Nr. 16 DURP. z r. 1926.

Z części drugiej: Sprawy sądowe. Dział I: Wymiar sprawiedliwości.

Rozdział 2.

Sprawy karne.

(Artykuły 71—109).

Tytuł 1.

Wydawanie przestępców.

(Artykuły 71—87).

Art. 71. (1) Obydwie Strony zobowiązują się na wezwanie wydać sobie wzajemnie, stosownie do niniejszej umowy, znajdujące się na ich obszarze osoby ścigane lub skazane przez zwyczajne sądy cywilne za przestępstwa, popełnione na obszarze Strony wzywającej a zagrożone bądź karą więzienia — wyłącznie lub alternatywnie obok grzywny — bądź też cięższą karą, jeżeli czyn, z powodu którego żąda się wydania, również i według ustaw, obowiązujących na obszarze Strony wezwanej, a w Polsce według ustaw, obowiązujących chociażby w jednej dzielnicy, jest zagrożony jedną z kar wyżej wymienionych.

(2) Pod temi samemi warunkami nastąpi wydanie z powodu uczestnictwa, ukrywania i popierania odnośnie do jednego z przestępstw wymienionych w ustępie 1 oraz z powodu usiłowania lub czynności przygotowawczej.

(3) Wydanie nastąpi pod temi samemi warunkami, jeżeli czyn został popełniony na obszarze trzeciego państwa przez obywatela Strony wzywającej.

(4) W postępowaniu przed zwyczajnymi sądami wojskowymi można żądać wydania osoby należącej do siły zbrojnej państwa polskiego tylko wtenczas, jeżeli według niniejszej umowy osobę tę z powodu czynu przez nią popełnionego należałoby wydać, gdyby była osobą cywilną a zarazem, jeżeli przekazanie sprawy zwyczajnemu sądowi cywilnemu nie jest dopuszczalne.

Art. 72. (1) Wydanie nie nastąpi, jeżeli przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania:

- a) jest zbrodnią lub występkiem politycznym albo wojskowym,
- b) wykracza przeciwko ustawom celnym, podatkowym lub innym ustawom skarbowym.

(2) Ponadto wydanie nie nastąpi:

a) jeżeli według ustaw, obowiązujących we wszystkich dzielnicach Strony wezwanej, ściganie lub wykonanie kary w chwili podania wniosku o wydanie uległo przedawnieniu,

b) jeżeli na obszarze wezwanej Strony przeciw osobie, wymienionej we wniosku o wydanie, z powodu tego samego przestępstwa toczyło się postępowanie karne. Wyrok uwalniający lub umorzenie postępowania nie są jednak przeszkodą do wydania, jeżeli wyrok taki wydano lub umorzenie nastąpiło tylko dlatego, że przestępstwo popełniono zagranicą.

Art. 73. Wydania można odmówić:

a) jeżeli przeciw osobie, której wydania się żąda, na obszarze Strony wezwanej toczy się postępowanie karne z powodu tego samego przestępstwa,

b) jeżeli przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania, według ustaw obowiązujących na obszarze Strony wezwanej lub w jednej z jej dzielnic podlega ściganiu tylko na wniosek.

Art. 74. (1) Żadna ze Stron nie wydaje swych własnych obywateli.

(2) Jeżeli przed nadejściem wniosku o wydanie, osoba wymieniona w tym wniosku, podała u Strony wezwanej wniosek o nadanie jej obywatelstwa, natenczas załatwienie wniosku o wydanie można odłożyć do chwili ostatecznego rozstrzygnięcia wniosku o nadanie obywatelstwa.

Art. 75. (A) Jeżeli osoba, której wydania się żąda, nie jest obywatelem Strony wzywającej, natenczas Strona wezwana może o podanym wniosku zawiadomić rząd państwa, którego obywatelem jest osoba ścigana.

(2) Jeżeli rząd ten zażąda wydania ściganej osoby, aby stawić ją z powodu tego samego przestępstwa przed własne sądy, należy ściganą osobę wydać temu rządowi.

Art. 76. (1) Gdy rządy kilku państw żądają tej samej osoby z powodu tego samego przestępstwa, to — nie naruszając postanowień artykułu 75 — pierwszeństwo służy temu państwu, na którego obszarze przestępstwo spełniono.

(2) Gdy rządy kilku państw żądają tej samej osoby z powodu różnych przestępstw, należy stosować postanowienie artykułu 75. Jeżeli ścigana osoba nie zostanie wydana rządowi państwa, którego jest obywatelem, natenczas należy ją wydać rządowi, domagającemu się wydania z powodu przestępstwa, zagrożonego cięższą karą. Jeżeli wszystkie przestępstwa są zagrożone równą karą, nastąpi wydanie temu rządowi, którego wniosek nadszedł wcześniej.

Art. 77. (1) Jeżeli osoba wymieniona we wniosku o wydanie jest ścigana na obszarze Strony wezwanej z powodu innego przestępstwa lub jeżeli skazano ją za inne przestępstwo, natenczas — nie odraczając rozstrzygnięcia, które na wniosek ten niezwłocznie winno nastąpić — można wstrzymać wydanie do czasu ukończenia postępowania karnego i wykonania lub darowania orzeczonej kary.

(2) Celem dalszego prowadzenia postępowania, wdrożonego już na obszarze Strony wzywającej oraz celem wydania wyroku można jednakowoż już przedtem zezwolić na tymczasowe wydanie, jeżeli Strona ta się zobowiąże, że osobę tymczasowo wydaną zwróci niezwłocznie po dokonaniu zamierzonej czynności śledczej lub po wydaniu wyroku, najpóźniej zaś w ciągu stosownego czasokresu w tym celu jej wyznaczonego.

Art. 78. (1) Osobę wydaną wolno z powodu przestępstwa popełnionego przed wydaniem ścigać, karać lub innemu państwu wydać tylko wtenczas, jeżeli z powodu czynu tego zgodzono się na wydanie lub na dalsze jej wydanie innemu państwu.

(2) Jeżeli ocena czynu, z powodu którego nastąpiło wydanie, w porównaniu z pismami przedstawionymi z wnioskiem o wydanie, pod względem prawnym takiej ulegnie zmianie, iż sądowi nasuwa się wątpliwość, czy przyjmując nową ocenę prawną można było z powodu tego czynu żądać wydania, natenczas potrzeba do dalszego prowadzenia postępowania przyzwolenia Strony wezwanej.

(3) Wydaną osobę można ścigać lub skazać za inne przestępstwo tylko wtedy, jeżeli według postanowień niniejszej umowy wydanie takie z powodu również i tego przestępstwa jest dopuszczalne i Strona, która przestępcę wydała, na to zezwoli lub też jeżeli wydana osoba do protokołu sądowego wyrazi na to swą zgodę.

(4) Stronie wydającej przestępcę należy przesłać wierzytelny odpis sądowego protokołu, zawierającego zgodę wydanej osoby na wdrożenie śledztwa z powodu owego innego przestępstwa. Równocześnie należy dołączyć pismo sądowe, określające owo przestępstwo, z podaniem stanu rzeczy oraz przepisy karne mające być do niego zastosowane i ich brzmienie.

Art. 79. (1) Jeżeli wydana osoba w ciągu dwóch miesięcy od chwili, kiedy z powodu czynu, za który ją wydano, postępowanie przeciw niej ukończono, lub karę wykonano albo darowano, z własnej winy zaniedba opuścić obszar Strony, której ją wydano, albo jeżeli wydana osoba dobrowolnie tam powróci, natenczas sądowe ściganie i skazanie jest dopuszczalne także z powodu takich przestępstw, dla których wydanie nie nastąpiło.

(2) Dwumiesięczny czasokres należy liczyć od upływu dnia, w którym:

a) w wypadku skazania wykonano karę na osobie wydanej;

b) w wypadku uwolnienia lub umorzenia postępowania ogłoszono jej wyrok uwalniający lub doręczono zawiadomienie o ukończeniu postępowania.

(3) Jeżeli wydana osoba przebywała w więzieniu lub w areszcie śledczym, to niezależnie od przepisów ustępu 2, czasokres zaczyna biec najwcześniej od chwili wypuszczenia jej na wolność.

Art. 80. (1) Wniosek o wydanie należy podać do naczelnego zarządu wymiaru sprawiedliwości Strony wezwanej.

(2) Do wniosku o wydanie należy dołączyć sądowy nakaz aresztowania osoby, której wydania się żąda, albo prawomocny wyrok przeciw niej wydany. W dokumentach tych należy określić przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania, z przedstawieniem stanu rzeczy i przytoczeniem przepisów karnych, mających być zastosowanymi; przy przestępstwach przeciw własności należy o ile możliwości oznaczyć szkodę przez przestępcę wyrządzoną lub zamierzoną. Jeżeli powyższe okoliczności nie wynikają ze wspomnianych dokumentów, należy dołączyć osobne pismo sądowe, które zawiera okoliczności brakujące. Również należy załączyć wierzytelny odpis brzmienia przepisów karnych mających zastosowanie.

(3) Okoliczności, służące do ustalenia przynależności państwowej, należy w miarę możliwości przytoczyć.

(4) Załączone pisma należy sporządzić w formie przepisanej dla Strony wzywającej i zaopatrzyć pieczęcią urzędową lub stemplem urzędowym.

Art. 81. (1) Jeśli wydanie nie przedstawia się z góry jako niedopuszczalne, należy niezwłocznie po otrzymaniu wniosku o wydanie zarządzić środki, potrzebne do zabezpieczenia wydania.

(2) Jeżeli dla wyśledzenia osoby, która ma być wydana, zachodzi potrzeba zajęcia przesyłek pocztowych lub telegramów, lub zasięgnięcia wiadomości o nich, natenczas należy zarządzenia konieczne do tego według ustaw Strony wezwanej, podjąć z urzędu.

(3) We wniosku należy o ile możliwości zamieścić opis osoby, której wydania się żąda, oraz przytoczyć o ile możliwości inne okoliczności, mające istotne znaczenie dla stwierdzenia jej tożsamości.

Art. 82. (1) Osobę, której wydania ma się żądać, należy przed otrzymaniem wniosku o wydanie tymczasowo przytrzymać, jeśli tego zażądano z powołaniem się na nakaz aresztowania lub prawomocny wyrok a wydanie nie przedstawia się z góry jako niedopuszczalne.

(2) Sądy lub urzędy prokuratorskie Strony wzywającej mogą wniosek przesłać na piśmie lub telegraficznie bezpośrednio do odnosnych władz Strony wezwanej.

(3) Tymczasowo przytrzymać należy również osobę, o której, zgodnie z zawartą w tej mierze umową, umieszczono na wniosek właściwej władzy jednej Strony ogłoszenie w dzienniku policyjnym Strony drugiej i którą wyśledzono na obszarze tejże drugiej Strony.

Art. 83. (1) O dniu tymczasowego przytrzymania (art. 82) oraz o miejscu aresztu należy niezwłocznie i bezpośrednio zawiadomić władzę wzywającą lub ścigającą tudzież własny naczelný zarząd wymiaru sprawiedliwości.

(2) Osobę tymczasowo przytrzymaną należy wypuścić na wolność, jeżeli najpóźniej w ciągu 15 dni od dnia przytrzymania nie nadejdzie nakaz aresztowania lub wyrok karny do władzy, która trzyma w areszcie osobę przytrzymaną. Władza ta winna niezwłocznie doręczyć przytrzymanej osobie odpis nakazu aresztowania lub wyroku karnego.

(3) Naczelný zarząd wymiaru sprawiedliwości tej Strony, która dokonała przytrzymania, może osobę, tymczasowo przytrzymaną wypuścić na wolność, jeżeli w przeciągu 30 dni od dnia przytrzymania nie otrzyma wniosku o wydanie.

Art. 84. Wydanie nastąpi w miejscowości granicznej, wyznaczonej przez władzę wydającą, o ile w tem miejscu znajduje się odpowiednia władza do przejęcia wydanej osoby.

Art. 85. (1) Stronie wzywającej należy zarazem wydać wszystkie przedmioty zajęte, które w chwili przytrzymania znajdowały się w posiadaniu osoby mającej być wydaną a uzyskane przez nią w drodze przestępstwa, jakoteż przedmioty, mogące służyć do udowodnienia przestępstwa.

(2) To samo odnosi się do wszystkich przedmiotów wspomnianego rodzaju, któreby później znaleziono.

(3) Wydanie wyżej oznaczonych przedmiotów nastąpi na wniosek również i wtedy, gdy wydanie przestępcy byłoby wprawdzie dopuszczalne, lecz z powodu jego śmierci lub ucieczki nie mogło nastąpić.

(4) Prawa osób trzecich do takich przedmiotów pozostają w mocy; po ukończeniu przewodu sądowego należy przedmioty te zwrócić bezpłatnie osobom uprawnionym, a gdyby osób tych w sposób niewątpliwy nie można oznaczyć, Stronie wezwanej, skoro tego zażąda.

(5) Strona wezwana o wydanie wspomnianych przedmiotów może je tymczasowo zatrzymać, jeżeli ich sama potrzebuje do przeprowadzenia postępowania karnego.

Art. 86. (1) Kosztów i opłat, powstałych dla jednej ze Stron na jej obszarze wskutek postępowania w sprawie wydania, nie zwraca się.

(2) Władza wydająca winna jednak kwotę powstałych kosztów podać do wiadomości władzy wzywającej, aby władza ta mogła je ściągnąć od osoby zobowiązanej do zwrotu. Sumy ściągnięte zatrzymuje Strona wzywająca.

Art. 87. (1) Jeżeli obce państwo wydaje jaką osobę jednej ze Stron, natenczas druga Strona zezwoli na transport tej osoby przez swój obszar, o ile osoba ta nie jest obywatelem Strony, do której zwrócono się z wnioskiem o zezwolenie na transport.

(2) Do wniosku o zezwolenie na transport stosuje się przepisy artykułu 80 ustęp 1 i 2 zdanie 1.

(3) Transport winien nastąpić najkrótszą drogą przez urzędników Strony, udzielającej zezwolenia, bez zwrotu jakichkolwiek kosztów lub opłat.

Tytuł 2.

Pomoc prawna w sprawach karnych. (Artykuły 88—104).

Art. 88. Obydwie Strony obowiązują się udzielać sobie na żądanie wzajemnie pomocy prawnej w myśl postanowień artykułów 89—104.

Art. 89. (1) Pomoc prawna obejmuje:

a) doręczanie wszystkich pism, dotyczących przewodu, nie wyłączając wyroków;

b) badanie obwinionych, świadków lub biegłych, naocznie sądową, rewizję i zajęcie oraz inne czynności śledcze;

c) przysyłanie dokumentów, akt sądowych, odpisów z tychże, dowodów rzeczowych oraz przedmiotów wytworzonych przez działanie przestępne lub pozatem podlegających konfiskacie;

d) udzielanie wyjaśnień z rejestrów kar.

Wyroków karnych Strony drugiej nie wykonuje się.

Art. 90. (1) Udzielenia pomocy prawnej można odmówić:

a) jeżeli niema pewności co do prawdziwości dokumentu;

b) jeżeli czyn będący przedmiotem śledztwa:

1) według ustaw Strony wezwanej nie podlega karze,

2) jest zbrodnią lub występkiem politycznym albo wojskowym;

c) gdy chodzi o ściganie obywatela Strony wezwanej nie znajdującego się na obszarze Strony wzywającej;

d) jeżeli podjęcie żądanej czynności na obszarze Strony wezwanej nie należy do zakresu działania władzy sądowej;

e) jeżeli Strona wezwana uważa, że załatwienie wezwania mogłoby naruszyć jej prawa wypływające z władzy państwowej lub jej bezpieczeństwo.

(2) Jeżeli w wezwaniu o pomoc prawną żąda się rewizji lub zajęcia dowodów rzeczowych, natenczas uczyni się mu zadość tylko wtedy, gdy zachodzą warunki, pod którymi według postanowień tej umowy byłoby dopuszczalne wydanie.

(3) Od doręczenia wezwania można się również i wtenczas uchylić, gdy w wezwaniu zagrożono na wypadek niestawienia się ujemnymi następstwami.

Art. 91. (1) Od przesłania aktów i innych dokumentów można się uchylić także wówczas, gdy co do przesłania zachodzą szczególnie obawy a naczelny zarząd wymiaru sprawiedliwości na odmowę przyzwoli.

(2) O ile władza wezwana nie postanowi inaczej, należy przedmioty wymienione w artykule 89 ustęp 1 litera c zwrócić bez policzenia kosztów. Prawa osób trzecich pozostają w każdym razie w mocy.

Art. 92. O ile niniejsza umowa nie stanowi inaczej, w zakresie pomocy prawnej w sprawach karnych zezwala się na bezpośrednie znoszenie się z sobą sądów zwyczajnych i urzędów prokuratorskich.

Art. 93. O ile z istoty wezwania lub z przepisów tej umowy nie wynika co innego, należy wezwanie skierować do sądu najniższej instancji, atoli w byłej dzielnicy rosyjskiej Polski przez Ministerstwo Sprawiedliwości w Warszawie.

Art. 94. (1) Jeżeli chodzi nie tylko o doręczenie wezwania świadkom lub biegłym, ale o samo wezwanie, natenczas sąd wezwany winien zarządzić wezwanie, o ile według postanowień niniejszej umowy nie ma powodu do odmówienia wnioskowi.

(2) Władza wzywająca winna w swym wniosku wymienić kwotę, którą osobie wezwanej wypłaci się jako wynagrodzenie za stawienie. Kwotę tę należy osobie wzywanej oznajmić równocześnie z wezwaniem. Władza wzywająca winna na żądanie wypłacić osobie wezwanej zaliczkę.

Art. 95. (1) Jeżeli osoba uwięziona na obszarze jednej Strony ma być stawiona przed sąd drugiej Strony celem badania jej jako świadka lub w celu stawienia jej do ócz innym osobom, natenczas naczelny zarząd wymiaru sprawiedliwości Strony wzywającej winien skierować wniosek do naczelnego zarządu wymiaru sprawiedliwości Strony wezwanej.

(2) Jeżeli stosownie do postanowień niniejszej umowy nie ma powodu od odmówienia wnioskowi i gdy nie zachodzą żadne szczególne obawy, należy osobę, którą się ma dostawić, wydać w ręce pełnomocników Strony wzywającej w miejscowości granicznej, wymienionej przez Stronę wezwana.

(3) Po dokonaniu zamierzonej czynności urzędowej Strona wzywająca winna odstawić niezwłocznie dostawioną osobę z powrotem do miejscowości granicznej.

Art. 96. Wyjąwszy wypadek przewidziany w artykule 95 nie stawia się przymusowo świadków i biegłych władzom Strony drugiej.

Art. 97. (1) Świadka lub biegłego, który wskutek wezwania stawiał się dobrowolnie przed władzą drugiej Strony, albo też został dostawiony w myśl artykułu 95, nie wolno bez względu na jego przynależność państwową w żadnym wypadku ścigać na obszarze drugiej Strony z powodu przestępstwa, popełnionego przed stawieniem się.

(2) Nie wolno również wykonywać wyroków, zapadłych przeciw tym osobom przed ich stawieniem się.

(3) Jeżeli świadek lub biegły w przeciągu miesiąca po zbadaniu z własnej winy zaniedba opuścić obszar Strony wzywającej, natenczas traci przywileje przyznane w ustępie 1 i 2.

Art. 98. (1) Wezwanie należy wystosować w języku władzy wzywającej lub wezwanej. Uwierzytelnienia nie potrzeba; pismo należy jednak zaopatrzyć w pieczęć urzędową lub stempel urzędowy.

(2) Przy załatwianiu wezwania należy dokumenty i inne pisma sporządzić w języku władzy wzywającej lub wezwanej i odesłać je bezpośrednio do władzy wzywającej.

(3) Do wezwania o doręczenie pism, które nie są spisane w języku władzy wzywającej lub wezwanej, należy dołączyć tłumaczenie na jeden z tych języków, uwierzytelnione przez przysięgłego tłumacza.

Art. 99. (1) Wezwanie winno zawierać: przedmiot wezwania, nazwisko, miejsce zamieszkania lub pobytu a według możliwości także oznaczenie przynależności państwowej wszystkich obwinionych, krótkie przedstawienie stanu sprawy oraz odnośne przepisy karne.

(2) W wezwaniu o doręczenie dokumentów władza wzywająca winna podać dokładny adres odbiorcy.

Art. 100. (1) Wezwanie załatwia się we formie, przepisanej przez ustawy obowiązujące na obszarze Strony wezwanej.

(2) Władza wezwana winna stosować takie same środki przymusowe, jak przy załatwieniu wezwania pochodzącego od własnej władzy.

Art. 101. (1) Jeżeli wezwanie dotyczy doręczenia, natenczas służy jako dowód doręczenia zaopatrzone datą i uwierzytelnione potwierdzenie odbioru przez odbiorcę albo poświadczenie władzy wezwanej, z którego wynika fakt, forma oraz czas doręczenia.

(2) Jeżeli pismo przeznaczone do doręczenia przesłano w dwóch egzemplarzach, potwierdzenie odbioru lub poświadczenie należy zamieścić na jednym z tych egzemplarzy lub z tymże złączyć.

Art. 102. Jeżeli władza wezwana nie jest właściwą, należy wezwanie przesłać z urzędu do właściwej władzy tej samej Strony, stosownie do przepisów tamże obowiązujących.

Art. 103. We wszystkich wypadkach, w których władza wezwana nie załatwi wezwania, winna ona niezwłocznie zawiadomić o tem władzę wzywającą a w wypadku uchylenia się podać przyczyny, w razie zaś odstąpienia wezwania innej władzy, władzę tę wymienić.

Art. 104. (1) Koszty pomocy prawnej, udzielonej stosownie do postanowień niniejszego tytułu, ponosi Strona wezwana. Nie zwraca się żadnych opłat ani wydatków.

(2) Władza wezwana winna jednak oznajmić wysokość powstałych kosztów władzy wzywającej, aby ta mogła je ściągnąć od osoby, obowiązanej do ich zwrotu. Kwoty ściągnięte zatrzymuje Strona wzywająca.

Tytuł 3.

Zawiadomienia o skazaniu.

Art. 105. (1) Obydwie Strony są zobowiązane w każdym wypadku skazania obywatela jednej Strony przez sąd drugiej Strony przesłać władzy rodzimej bezpłatnie i bez osobnego wezwania odpis karty karnej (zawiadomienia o skazaniu) lub wyciąg z prawomocnego wyroku. Postanowienie to nie dotyczy wypadków, w których według przepisów, obowiązujących sąd orzekający, ze względu na rodzaj czynu osądzonego nie przesyła się karty karnej (zawiadomienia o skazaniu) nawet własnym władzom.

(2) Powyższe uwiadomienia oraz wezwania o udzielenie wiadomości z rejestru kar należy skierować w Wolnem Mieście Gdańsku do urzędu Prokuratorskiego w Gdańsku, w Polsce do Ministerstwa Sprawiedliwości w Warszawie. Jeżeli sądowi gdańskiemu znana jest władza, która w Polsce prowadzi rejestr kar, natenczas można powyższe uwiadomienia lub wezwania skierować bezpośrednio do tej polskiej władzy.

Tytuł 4.

Pościg.

(Artykuły 106—109).

Art. 106. (1) Urzędnikom władz policyjnych i służby bezpieczeństwa wolno, gdy zwłoka grozi niebezpieczeństwem, ścigać zbiegłych przestępców bezpośrednio po spełnieniu przestępstwa lub bezpośrednio po przydybaniu ich na gorącym uczynku w drodze pościgu z obszaru jednej Strony na obszar drugiej Strony, ośm kilometrów w głąb, wolno ich tam przytrzymać i odebrać im narzędzia użyte przy spełnianiu przestępstwa oraz wszelkie inne przedmioty, mogące służyć za dowód.

(2) Do samoistnego dokonywania rewizji domowej urzędnicy drugiej Strony prawa nie mają.

Art. 107. (1) Urzędnik ścigający przestępcę na obszarze drugiej Strony, winien okazać swą legitymację służbową na żądanie każdego urzędnika policji lub służby bezpieczeństwa Strony drugiej.

(2) Urzędnik ten winien zgłosić się niezwłocznie do władzy policyjnej tej miejscowości, w której zamierza podjąć czynności potrzebne do ujęcia ściganego, o ile przez to pościg nie byłby udaremniony lub znacznie utrudniony. W takim wypadku zgłoszenie winno nastąpić niezwłocznie po dokonaniu czynności z pościgiem związanych. Na żądanie władzy policyjnej winien niezwłocznie powrócić na własne terytorjum.

(3) Urzędnik ścigający przestępcę ma prawo podczas pościgu nosić broń służbową i w razie koniecznej obrony zrobić z niej użytek.

Art. 108. Władze bezpieczeństwa Strony, na której obszarze odbywa się pościg, są obowiązane urzędnikowi ścigającemu przestępcę, użyzyć pomocy potrzebnej do ujęcia go oraz do zabezpieczenia dowodów.

Art. 109. (1) Osobę schwytaną przy pościgu należy wraz z odebranymi jej przedmiotami odstawić niezwłocznie do władzy policyjnej sądowej tego okręgu, w którym osobę tę schwytano.

(2) Osobę schwytaną należy tymczasowo przytrzymać, jeżeli wydanie jej nie przedstawia się z góry jako niedopuszczalne. Do dalszego postępowania należy stosować przepisy o tymczasowym przytrzymaniu.

b. Czecho-Słowacja.

Umowa podpisana w Pradze dnia 6 marca 1925 pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czechosłowacką w przedmiocie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych zawiera w rozdziale II postanowienia o wydawaniu przestępców,

o pomocy prawnej w sprawach karnych, o zawiadamianiu o skazaniu i o wiadomościach z rejestru karnego, o kosztach pomocy prawnej w sprawach karnych i o pościgu.

Postanowienia te są wydrukowane na str. 71 do 78 niniejszego wydania.

c. Republika austriacka.

Umowa podpisana w Wiedniu dnia 19 marca 1924 między Rzeczpospolitą Polską a Republiką austriacką w przedmiocie wzajemnego obrotu prawnego zawiera w dziale II przepisy o wydawaniu przestępców i o pomocy prawnej w sprawach karnych.

Przepisy te są wydrukowane na str. 99 do 107 niniejszego wydania.

d. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej.

Traktat ekstradycyjny ze Stanami Zjednoczonymi został podpisany 22 listopada 1927. Nie jest on jeszcze ratyfikowany.

e. Spraw karnych dotyczą w szczególności następujące konwencje międzynarodowe:

1) Konwencja w sprawie zwalczania obiegu i handlu wydawnictwami pornograficznymi, podpisana w Genewie, dnia 12 września 1923 (DURP. 1926 poz. 537 i 1927 poz. 621, 622, 916 i 849);

2) Konwencja z 4 marca 1910 o zwalczaniu handlu żywym towarem (DURP. 1922 poz. 783, 1923 poz. 56 i 509, 1924 poz. 853 i 854, 1925 poz. 617, 618 i 619, 1926 poz. 36, 37 i 474, 1927 poz. 614);

3) Konwencja o zwalczaniu handlu kobietami i dziećmi, podpisana w Genewie, dnia 30 września 1921 (DURP. 1924 poz. 211, 1925 poz. 893 i 894, 1926 poz. 476, 485, 512, 549 i 627, 1927 poz. 614);

4) Konwencja opiumowa, podpisana w Genewie, dnia 19 lutego 1925 (DURP. 1927 poz. 171, 920 i 921);

5) Konwencja o używaniu bieli ołowianej w malarstwie, przyjęta jako projekt dnia 19 listopada 1921, na Ogólnej Konferencji Międzynarodowej Organizacji Pracy Ligi Narodów w Genewie (DURP. 1925 poz. 382, 1926 poz. 495, 520, 604, 1927 poz. 106);

6) Konwencja o zakazie używania białego (żółtego) fosforu przy wyrobie zapalek; podpisana w Bernie 26 września 1906 (DURP. 1922 poz. 159, 1925 poz. 825, 1926 poz. 785, 1927 poz. 845);

7) Konwencja o zwalczaniu przemysłu towarów alkoholowych, podpisana w Helsingforsie 19 sierpnia 1925 (DURP. 1927 poz. 543, 656 i 657);

8) Konwencja o zakazie pracy nocnej kobiet, podpisana w Bernie 26 września 1906 (DURP. 1922 poz. 158, 1927 poz. 730);

9) Konwencje w sprawie pracy nocnej młodocianych w przemyśle i w sprawie określenia najniższego wieku dopuszczania dzieci do pracy przemysłowej, podpisane jako projekt 28 listopada 1919 w Waszyngtonie na Ogólnej Konferencji Międzynarodowej Organizacji Pracy Ligi Narodów (DURP. 1925-poz. 368 i 366, 1926 poz. 546, 1927 poz. 731).

5. Z polskiej ustawy karno-skarbowej z 2 sierpnia 1926 poz. 609 DURP.

Art. 3. Ustawa niniejsza znajduje również zastosowanie do przestępstw, popełnionych na szkodę Skarbu Polskiego poza granicami Państwa, zarówno przez obywateli polskich, jak i cudzoziemców, jeżeli chodzi o przestępstwa, polegające na uszczupleniu dochodu skarbowego, albo na naruszeniu wydanego w stosunku do zagranicy lub Wolnego Miasta Gdańska zakazu przywozu, wywozu lub przewozu towarów i jeżeli umowy, zawarte z innemi państwami lub Wolnym Miastem Gdańskiem, inaczej nie stanowią.

6. Z projektu polskiej ustawy postępowania karnego, przyjętego przez Komisję kodyfikacyjną w dniu 28 kwietnia 1926.

Rozdział VII.

Wydawanie przestępców.

Art. 655 (629). Przy wydawaniu przestępców na podstawie umów międzypaństwowych o wydawaniu przestępców lub o wzajemnej pomocy sądowej mają zastosowanie przepisy, wskazane w rozdziale niniejszym, o ile umowa z danem państwem inaczej nie stanowi.

Art. 656 (630). Z wnioskiem o wydanie osoby, przebywającej za granicą, właściwy sąd karny zwraca się za pośrednictwem ministra sprawiedliwości do władzy sądowej państwa, w którym osoba ta przebywa.

Art. 657. Do wniosku o wydanie należy dołączyć:

a) jeżeli chodzi o osobę, przeciwko której jeszcze nie wniesiono aktu oskarżenia — akta już przeprowadzonego w jej sprawie dochodzenia lub śledztwa;

b) w innych przypadkach — odpis aktu oskarżenia albo wyroku skazującego.

Art. 658 (631). Jeżeli państwo obce wydało przestępcę z zastrzeżeniem, że względem wydanego nie będzie zastosowana kara śmierci, sąd, w razie skazania, wymierza karę pozbawienia wolności bezter-

minowego lub terminowego, chociażby z mocy ustawy należało orzec karę śmierci.

Art. 659 (632). Żądanie obcej władzy sądowej wydania przestępcy przesyła się sądowi apelacyjnemu miejsca zamieszkania lub ujęcia osoby poszukiwanej.

Art. 660 (633). Jeżeli chodzi o przestępstwo, dopuszczające wydania, sąd apelacyjny niezwłocznie przesłuchuje obwinionego, poczem, jeżeli uzna to za konieczne, nakazuje jego aresztowanie.

Art. 661 (634). Sąd apelacyjny sprawdza wyjaśnienia obwinionego, o ile tenże powołuje się na dowody, znajdujące się w kraju.

Art. 662 (635). § 1. Po przesłuchaniu obwinionego i rozpatrzeniu zarówno poszlak, wskazanych przez obcą władzę, jak i wyjaśnień obwinionego, sąd apelacyjny orzeka w przedmiocie wydania, poczem posyła akta ministrowi sprawiedliwości.

§ 2. Postanowienie sądu apelacyjnego, orzekające wydanie, nie wiąże ministra sprawiedliwości.

Art. 663 (636). Na żądanie ministra sprawiedliwości sąd apelacyjny wypuszcza na wolność osobę, aresztowaną w celu wydania obcemu państwu.

7. Orzecznictwo sądu najwyższego w sprawach karnych międzynarodowych i międzydzielnicowych.

a. Orzecznictwo izby trzeciej.

1. Żądanie rewizji granic Rzeczypospolitej Polskiej zapomocą plebiscytu celem ewentualnego — stosownie do wyniku głosowania — odłączenia części terytorjum państwa (b. Galicji wsch.), skierowane przez obywatela Państwa polskiego po uznaniu granic wschodnich na konferencji ambasadorów do jakichkolwiek czynników zagranicznych, chociażby do uznanych instancji międzynarodowych, należy uznać za czyn niemoralny i przez ustawy zakazany w rozumieniu § 305 uk. (OSP. III z 25/11 1926 V 233; zob. Ostrecht 1927 czerwiec str. 408).

2. Wyroku wydanego w dniu 8 listopada 1918 przez sąd najwyższy w Wiedniu w toku instancji nie można uważać za wyrok zagraniczny (OSP. III z 26/1 1921 Kr. 769/21, zob. Ostrecht 1927 maj str. 279).

3. Wyroki karne, wydane przez sądy rosyjskie za czyny popełnione na okupowanym obszarze b. monarchji austro-węgierskiej, wchodzącym obecnie w skład Państwa polskiego, a nie powiadające wymaganiom art. 43 konwencji haskiej, należy uważać za wyroki wydane przez sądy zagraniczne.

Wliczać się mająca w zastosowaniu § 36 wymierzona przez sąd rosyjski kara na wolności (roty aresztanckie) może być tylko wedle czasu jej trwania uwzględniona (OSP. III z 28/10 1921 I 473).

4. Art. 92 traktatu w St. Germain nie obejmuje działań mających cechy zbrodni oszezerstwa z § 209 uk. lub gwałtu publicznego z § 87 uk. (OSP. III z 1/3 1923 III 449)

5. W myśl art. VI traktatu ryskiego (poz. 300 DURP. z r. 1921) prawo opieki służyło w zasadzie tylko obywatelom b. państwa rosyjskiego i nie odnosiło się do b. obywateli austriackich. Oskarżony na podstawie swej przynależności do jednej z gmin w Małopolsce nabył z chwilą wskrzeszenia Państwa polskiego obywatelstwo polskie, jakkolwiek wówczas był jeńcem wojennym w Syberji. Nie ulega zatem wątpliwości, że pobudzając do pogardy i nienawiści przeciw formie rządu i ustrojowi Państwa polskiego oskarżony działał tam jako obywatel Państwa polskiego i odpowiada w myśl §§ 36 i 65 lit. a i c uk. za czyn przestępny przeciw Polsce na Syberji popełniony (OSP. III z 14/8 1923 III 205).

6. Obywatele państw należących do międzynarodowego związku, opartego na konwencji paryskiej z 20 marca 1883 o ochronie własności przemysłowej, korzystają z ochrony swych znaków towarowych w innym państwie pod warunkiem zgłoszenia ich w tem państwie.

Przed wejściem w życie traktatu w St. Germain mogły istnieć wspomniane w art. 143 ustawy z 5 lutego 1924 tak zwane dzielnicowe prawa do znaków towarowych o tyle, o ile istniałyby jeszcze według ustaw państw zaborczych, na podstawie których były zgłoszone (OSP. III z 1/4 1925 IV 465).

7. Sąd b. zaboru austriackiego winien stosować do przestępstw popełnionych na obszarze b. Królestwa Polskiego prawo materialne obowiązujące w miejscu popełnienia czynu (OSP. III z 12/3 1926 V 401).

8. W przypadkach § 40 uk. stanowi podstawę wymiaru kary zawsze prawo krajowe, choćby uwzględniono przy tem prawo miejsca popełnienia czynu jako zagrażające łagodniejszą karą (OSP. III z 31/8 1921 I 286).

9. Do ważności małżeństwa drugiego, zawartego przez obywatela polskiego zagranicą, wystarcza dla istoty zbrodni dwużenstwa zachowanie formalności przepisanych ustawami zagranicznymi (OSP. III z 26/6 1925 V 26).

b. Orzeczenia izby piątej.

1. Rząd polski objął administrację przypadłej Polsce części Górnego Śląska (po podziale oznaczonym przez konferencję ambasadorów w myśl postanowień traktatu wersalskiego) dnia 15 lipca 1922 (Dz. U. R. P. poz. 369/22 i 503/22) wobec czego dopiero od tej chwili część niemiecka Górnego Śląska, stała się w odniesieniu do polskiego Górnego Śląska „zagranicą” w rozumieniu § 8 niem. kod. kar. (OSP. V z 13/6 1927 K 138/27).

2. Dworzec kolejowy, położony na niemieckiej części Górnego Śląska, w którym czynny jest polski urząd celny, uważać należy względem czynności celnych a także popełnionych przestępstw celnych za położony w granicach Rzeczypospolitej Polskiej (OSP. V z 17/12 1924 IV 331).

3. Sądy Rzeczypospolitej Polskiej nie są właściwe do orze-

kania w sprawie § 185, 186, niem. kod. kar. przeciw oskarżonym, którzy mieszkają i popełnili czyn w części okręgu sądowego, przypadłej Niemcom z podziału na podstawie traktatu wersalskiego (OSP. V. z 22/7 1920 I 40. Zob. głoszę drugą przy tem orzeczeniu).

4. a. Pojęcie prawne „kraj”, „zagranicę”, „krajowca” (obywatela Państwa) i „cudzoziemca”, zawarte w ustawach państw zaborczych, nie mogą jednolicie być tłumaczone jako: „państwo polskie”, „kraje należące do państwa polskiego”, „obywatel państwa polskiego” i „obywatel innego państwa”, lecz w pewnych wypadkach muszą być tłumaczone i rozumiane jako: „dzielnicę”, „mieszkaniec dzielnic” itd. lub jeszcze inaczej, stosownie do przyczyny i celu odnośnego przepisu, co w każdym poszczególnym wypadku, przed rozstrzygnięciem odnośnej kwestji dokładnie zbadać należy.

b. „Ustaw karnych Rzeszy Niemieckiej” niepodobna utożsamiać z „ustawami karnymi Państwa polskiego”, skoro pierwsze są jedne, drugie zaś co najmniej trojakie, wobec czego §§ 3 i 4 niem. kod. kar. do stosunków Państwa polskiego nie mogą być ściśle stosowane.

c. Zasadę terytorjalności należy stosować także wtedy, gdy sąd b. dzielnic pruskiej osądza czyn, popełniony w innej dzielnicy Państwa polskiego, gdyż przesłanki prawo-państwowe wyjątku przewidzianego w § 4 niem. kod. kar. na rzecz zasady narodowości osobowej (podmiotowej) nie zachodzą w tym wypadku od zasady terytorjalności. Jest zrozumiałe, że, o ile państwo ściga swego obywatela za czyn, popełniony zagranicą, sądzi go według własnej, nie zaś według ustawy obcego państwa; nie byłoby natomiast uzasadnione, gdyby obywatel państwa, w którym obowiązują różne ustawy dzielnicowe, miał być sądzony według innej ustawy karnej, aniżeli tej, która obowiązuje na obszarze tej dzielnicy, w której czyn popełnił, chociaż sądzi go sąd innej dzielnicy, wszystkie bowiem ustawy dzielnicowe są jednak ustawami tego samego państwa, nie zaś ustawami państwa obcego (OSP. V z 25/2 1922 Plen. II 356 i z 17/1 1923 II 360).

5. a. Jakkolwiek niem. kod. kar. używa w tekście autentycznym i przykładzie urzędowym Dep. Sprawiedliwości Min. b. dz. pr. z roku 1920, wyrazów: „ein Deutscher”, „Deutsches Reich”, „Bundesstaat” i t. d. lub „obywatel Rzeszy niemieckiej”, „Rzesza niemiecka”, „państwo związkowe” itd., to jednak, wobec zmiany stosunków prawo-państwowych, skutkiem emancypacji b. dziel. pr. z pod zwierzchnictwa pruskiego, jako państwa związkowego Rzeszy niemieckiej przytoczone powyżej wyrazy ustąpiły wstępującym „ipso facto” w ich miejsce wyrazom: „obywatel polski”, „Rzeczpospolita Polska”, „b. dzielnicę pruską” i t. d.

b. § 4/2 L. 3 niem. kod. kar. ma na względzie indywidualne, nie zaś zbiorowe nabycie obywatelstwa po emancypacji części obszaru z pod zwierzchnictwa jednego i przejściu jej pod zwierzchnictwo innego państwa na podstawie ustaw w tem ostatniem obowiązujących, jak n. p. w przypadku przewidzianym w art. 91 traktatu wersalskiego, wedle którego obywatele niemieccy, mający stałe miejsce zamieszkania na obszarach, uznanych ostatecznie za część Polski „ipso facto” (co podkreśla tekst angielski)

nabywają obywatelstwo polskie z wykluczeniem obywatelstwa niemieckiego (OSP. V z 24/4 1921 I 252 i z 15/11 1922 K 213/22).

6. Polak, b. żołnierz armii niemieckiej, za czyny popełnione zagranicą w czasie przynależenia do tej armii odpowiada przed sądem karnym powszechnym i w zasadzie wedle powszechnej ustawy karnej (OSP. V Plen. z 25/5 1921 I 311).

7. Skazanie z § 140 uk. wymaga ścisłego ustalenia obywatelstwa polskiego oskarżonego. § 140 uk. niem. stracił moc obowiązującą wskutek art. 114 L. 7 ustawy z 23 maja 1924 poz. 609 o powszechnym obowiązku służby wojskowej (OSP. V z 14/5 1924 IV 146).

8. Stwierdzenie, że oskarżony pochodzi z rodziny narodowości polskiej, uważa się sam za Polaka i w czasie tworzenia się Państwa polskiego przybył z Niemiec do Polski w zamiarze stałego osiedlenia się tu, nie wystarcza do ustalenia jego obywatelstwa polskiego (OSP. V z 19/12 1923 III 165).

9. Brak ustalenia obywatelstwa polskiego osoby oskarżonej w przypadku § 4/2 L. 3 uk. musi być uwzględniony z urzędu także w instancji rewizyjnej (OSP. V z 30/4 1924 III 387).

10. Do oskarżonego, który w chwili popełnienia przestępstwa na obszarze Rzeszy niemieckiej, przypadłym Rzplitej Polskiej z mocy traktatu wersalskiego nie był obywatelem polskim ani niemieckim, lecz był obywatelem rosyjskim, ma zastosowanie nie § 4 lecz § 3 niem. kod. kar., którego zastosowanie nie jest zależne od wniosku władzy zagranicznej ani od tego, czy sprawca jest obywatelem tego lub innego państwa i czy wogóle posiada jakiekolwiek obywatelstwo (OSP. V z 28/5 1921 K 112/24).

11. § 4/2 L. 1 niem. uk. ma zastosowanie do zbrodni z § 86 niem. uk. (OSP. V z 4/10 1926 VI 42).

12. Z mocy § 12 niemieckiej ustawy przeciw zbrodnicemu i niebezpiecznemu dla ogółu używaniu środków wybuchowych z 9 czerwca 1884 Dz. u. p. niem. str. 61, przepis § 4 L. 1 niem. kod. kar. ma zastosowanie do zbrodni z § 7 w pierw. powołanej ustawy, ma więc zastosowanie także wówczas, gdy zbrodnie te popełniono częściowo lub całkowicie zagranicą i bez względu na to, czy są one tam karalne i czy sprawcy są obywatelami polskimi, czy też cudzoziemcami (OSP. V z 20/12 1926 K 451/26).

13. W przypadkach § 4/2 L. 3 uk. musi być ustalone, że oskarżony w chwili popełnienia zbrodni lub występku posiadał obywatelstwo polskie (OSP. z 26/8 1922 II 101).

14. Niemożność ustalenia w przypadku § 4/2 L. 3 uk. przesłanek ścigania prowadzi do umorzenia postępowania niezależnie od prawa zaofiarowania wydania oskarżonego władzom sądowym państwa, na którego obszarze czyn karygodny popełniono (OSP. V z 20/8 1924 IV 144).

15. W myśl § 5 L. 2 niem. kod. kar. pytanie w przedmiocie przedawnienia ma być rozstrzygnięte według ustaw państwa zagranicznego, w którym spełniono zbrodnię lub występki. Oprócz tego wchodzi jednak w zastosowanie §§ 65 i nast. niem. kod. kar., jeżeli wedle nich nastąpiło przedawnienie ścigania (principlum legis mitioris) (OSP. V z 24/4 1921 I 252).

16. W myśl §§ 3, 13 upk. sąd karny byłej dzielnicy pruskiej sędzić może mieszkańca b. Kongresówki za czyn na jej obszarze

popełniony, stosując k. k. ros. z 1903 r. i niem. upk. (OSP. V Plen. z 25/2 1922 II 356).

17. Sąd karny b. dzielnicy pruskiej, sądząc głównego sprawcę za czyn popełniony na obszarze tej dzielnicy, sędzić winien także uczestników za czyny popełnione na obszarze b. zaboru rosyjskiego (OSP. V z 17/1 1923 II 360).

18. Jeżeli czyn popełniono w kilku dzielnicach, stosuje się prawo dzielnicowe surowsze (OSP. Plen. V z 9/4 1926 V 411).

19. Sprawca czynu przestępnego, którego akty wykonawcze, stanowiące same przez się, nie bezkarne przygotowanie, przedsięwzięt w dwu dzielnicach o różnym ustawodawstwie, ulega karze według postanowień ustawy surowszej (principlum legis severioris). Przeciwnie stosowaniu nasuwającej się, na pierwszy rzut oka, zasady ustawy łagodniejszej (principlum legis mitioris) przemawia bowiem stanowczo wzgląd, że nie ma najmniejszego logicznego powodu zwolnienia przestępcy od kary surowszej dlatego, że nie ograniczył się do naruszenia jednej ustawy dzielnicowej, lecz działaniem swym naruszył również porządek prawny innej dzielnicy (OSP. V z 30/12 1926 K 487/26).

20. W razie zbiegu przestępstw, ulegających karze, jedno według kodeksu b. zaboru austriackiego, drugie według kodeksu b. zaboru pruskiego, karę łączną należy utworzyć według materialnych przepisów tego kodeksu dzielnicowego, według którego orzeczono karę surowszą. Przy zliczaniu kar poszczególnych należy karę orzeczoną według kodeksu innej dzielnicy przyrównać do odpowiedniej kary, znanej temu kodeksowi dzielnicowemu, którego przepisy mają być miarodajne przy utworzeniu kary łącznej.

Kary b. zaboru rosyjskiego, mianowicie więzienie (art. 20), więzienie zastępujące dom poprawy, oraz więzienie, przewidziane w cz. 3 art. 3 przep. przech. do k. k. należy przyrównać do więzienia b. zaboru pruskiego (OSP. V z 19/5 1927 K 198/27).

21. Sąd b. zaboru pruskiego stosuje prawo b. zaboru austriackiego ze względu na miejsce popełnienia czynu.

W razie zbiegu przestępstw kwalifikowanych według ustaw różnych dzielnic do poszczególnych przestępstw stosuje się w braku prawa karnego międzydzielnicowego, któreby rozwiązywało kolizję między § 74 niem. kod. kar. a § 34 austr. kod. kar. część ogólna odpowiedniego kodeksu dzielnicowego; jeśli więc orzeczono karę śmierci za zbrodnię z § 211 uk. niem., to kara ta pochłania inne kary, któreby wymierzyć należało za czyny będące w zbiegu, kwalifikowane według ustaw b. zaboru austriackiego (OSP. V z 12/11 1924 IV 142).

22. W razie tworzenia tajnej organizacji lub należenia do niej, miejscem popełnienia czynu jest obszar, na który działalność danej organizacji rozciągała się (OSP. V z 4/6 1925 IV 390).

23. Za miejsce popełnienia czynu z § 139 niem. uk. można uważać także miejsce siedziby jednej z władz policyjnych, którym o zamierzonej zbrodni donieść należało, i stosować przepisy dzielnicowej ustawy karnej w tym miejscu obowiązującej (OSP. z 31/3 1925 IV 385).

24. Przy ustaleniu powrotnej kradzieży w myśl § 244 niem. k. k. wchodzi w rachubę kary orzeczone przez sądy niemieckie

w czasie przynależności b. dzielnicy pruskiej do Prus, a również kary orzeczone w innych dzielnicach Rzeczypospolitej (OSP. Plen. V z 11/2 1922 II 357).

25. Skazanie z art. 616 ros. k. k. w miejsce powołanych w akcie oskarżenia §§ 257, 259, 47 niem. uk. wymaga w b. zaborze niemieckim poprzedniego zwrócenia uwagi oskarżonego na zmianę kwalifikacji (OSP. V z 15/1 1925 IV 192).

26. Sprzedaż przedmiotów powszedniego użytku (masła i mięsa), skupowanych w Polsce, a do Gdańska wywożonych, na obszarze wolnego miasta za ceny oczywiście nadmierne, karalne jest według art. 19/2 ustawy o lichwie wojennej tylko w razie, gdy dany czyn karalny jest według przepisów w Gdańsku obowiązujących (OSP. V 30/7 1924 III 537).

27. Skazanie za niedozwolony wywóz zagranicę środków żywnościowych i gotówki wymaga ścisłego ustalenia czasu i miejsca popełnienia czynu (OSP. V z 20/2 1924 IV 333).

28. Postępowanie karne o przestępstwo przechowywania broni, podlegające przepisom polsko-niemieckiej ustawy amnestyjnej, ulega umorzeniu także w instancji rewizyjnej (OSP. V z 1/3 1922 V 445).

29. Międzydzielnicowy spór o właściwość nie może być rozstrzygnięty na podstawie jednej ustawy dzielnicowej, lecz na podstawie analogii, względnie zasad dających się wysnuć z przepisów ustaw procesowych obu dzielnic.

Ani ustawodawstwo b. zaboru pruskiego, ani b. zaboru rosyjskiego nie zna sporów o właściwość między sądem a prokuraturą.

Sąd najwyższy jest właściwy do rozstrzygania sporów o właściwość między sądami b. zaboru pruskiego i rosyjskiego (OSP. V z 28/9 1925 V 32).

30. Sąd najwyższy władny jest, połączyć sprawy karne, prowadzone przeciw temu samemu obwinionemu w różnych dzielnicach i wskazać właściwy, do ich łącznego przeprowadzenia sąd, kierując się w tym względzie celowością, nad którą nie może przeważyć wzgląd, iż jedna z spraw znajduje się w stadium bardziej posuniętym, niż druga (OSP. V z 18/10 1926 Nd 14/26).

31. Moc obowiązująca dzielnicowych ustaw procesowych karnych nie sięga poza granice odnośnej dzielnicy.

Sąd najwyższy władny jest połączyć sprawy karne, prowadzone przeciw temu samemu obwinionemu w różnych dzielnicach i wskazać sąd właściwy do łącznego ich przeprowadzenia (OSP. V z 10/10 1926 VI 85).

32. Zamiast właściwego ze względu na miejsce popełnionego czynu sądu karnego b. dzielnicy pruskiej nie może być delegowany sąd karny miejsca zamieszkania oskarżonego w b. zaborze austriackim, jeżeli do sądenia sprawy w tym b. zaborze powołany jest sąd skarbowy (OSP. V z 26/7 1922 II 104).

33. Sąd może przyznać moc dowodową zagranicznemu dokumentowi publicznemu i bez legalizacji przez konsula lub posła Rzpłtej (OSP. Plen. V z 18/4 1925 IV 370. Zob. głoszę przy tem OSP.).

c. Orzeczenia izby drugiej.

1. Przynależność państwową mieszkańców pow. diśnieńskiego uregulowało dopiero rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych z 20 kwietnia 1921 poz. 246 DURP. (OSP. II z 3/6 1924 III 583. Zob. głoszę przy tem OSP.).

2. Powiat kobryński w r. 1920 stanowił terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej i prawnie i faktycznie.

Skoro kodeks karny z r. 1903 był wprowadzony w życie na ziemiach wschodnich ze zmianami przewidzianymi w dekretych z 2 i 11 stycznia 1919 i odnośne rozporządzenie komisarza generalnego ziem wschodnich było należycie ogłoszone, a przeto skoro w ustawie wyraźnie była przewidziana zdrada Polski, mieszkaniec owego kraju nie może powoływać się na nieświadomość co do terytorjalnej przynależności powiatu kobryńskiego do Polski (OSP. Plen. II z 29-30/10 1922 II 346).

3. Zajęcie kresów wschodnich jedynie przez wojsko polskie nie stanowi jeszcze dowodu przyłączenia ich do Polski. Niezbędne są akty i zarządzenia władz polskich państwowych, któreby uświadamiały ludność miejscową, iż obszary te zostały prawnie przyłączone do Państwa polskiego (OSP. II z 6/5 1926 VI 28).

4. Wstąpienie obywatela polskiego do armii nieprzyjacielskiej i branie wraz z nią udziału w działaniach wojennych przeciwko wojsku polskiemu stanowi z natury swojej przestępstwo ciągłe.

Udział oskarżonego w kilku czynach przeciwko wojsku polskiemu może stanowić tylko okoliczność obciążającą, której ujawnienie po uprzednim skazaniu za wstąpienie do wojska nieprzyjacielskiego nie może w myśl postanowień procedury służyć za powód do wznowienia postępowania na niekorzyść oskarżonego (OSP. II z 28/1 1925 IV 305).

5. Obywatel polski w wieku poborowym, od roku 1918 stale przebywający zagranicą, był obowiązany najpóźniej w dniu 8 maja 1920 zarejestrować się we właściwym konsulacie polskim. Skoro tak uczynił, to pozostawanie jego w lipcu 1920 zagranicą nie ma cech przestępstwa, chociażby pozostając zagranicą kierował się chęcią uniknięcia służby wojskowej. W r. 1918 wyjazd zagranicę nie wymagał pozwolenia władzy polskiej (OSP. II z 11/5 1925 V 24).

6. Pozbawienie w drodze administracyjnej obywatelstwa polskiego za uchylenie się od powinności wojskowej w roku 1920 nie wyłącza następnej odpowiedzialności karnej winnego za tenże czyn (OSP. II z 4/11 1924 IV 76).

7. Za występki popełnione poza granicami Rzeczypospolitej Polak urodzony w Małopolsce, a obecnie zamieszkały w jednym z miast b. zaboru rosyjskiego, powinien być sądzony przez sąd miejsca swego zamieszkania (OSP. II z 8/1 1925 IV 461).

8. Z mocy art. 248 ros. upk. sąd najwyższy może przekazać sprawę o kradzież 3.000 dolarów, popełnioną w b. dzielnicy pruskiej, sądowi okręgowemu w Warszawie, gdy oskarżeni znajdują się w więzieniu warszawskim i większość świadków w Warszawie przebywa (OSP. Plen. II z 26/2 1924 III 443. Zob. głoszę przy tem OSP.).

9. Potrzeba zbadania stanu umysłowego oskarżonego, znajdującego się w zakładzie psychiatrycznym w Krakowie, nie uzasadnia przekazania sprawy karnej do osądzenia sądowi w Krakowie, gdyż badanie może być dokonane w drodze rekwizycji (OSP. Plen. II z 10/9 1925 IV 567).

10. Przepisy rosyjskiej ustawy przemysłowej, dotyczące przemysłu rzemieślniczego, nie miały zastosowania w b. Królestwie Polskiem.

Art. 310 ros. k. k. rozciąga się również i na warsztaty rzemieślnicze (OSP. II z 7/1 1906 V 426).

d. Orzeczenia zebrania ogólnego.

1. Prawo żadnej dzielnicy Państwa polskiego nie jest dla sądów polskich prawem zagranicznym (OSP. z 13/10 1923 O. Z. III 29).

2. Za surowsze poczytywane być winny kary nie w zależności od trybu, w którym są nakładane, lecz w zależności od miejsca, które ta lub inna kara zajmuje w ogólnej skali kar, ustanowionej przez kodeksy karne obowiązujące w poszczególnych dzielnicach Państwa, z uwzględnieniem zarówno ustawowych kar dodatkowych jak i ustawowych skutków skazania (OSP. z 13/6 1925 O. Z. IV 516).

CZEŚĆ III.

Uzupełnienia.

Str. 2. W uwadze ¹⁾ dodać:

„W miejsce rozp. Gener. Gub. o nadzorze sądowym ma być w najbliższym czasie wydane rozp. Prez. Rzpltej o zapobieganiu upadłościom“.

Str. 7. W orzeczeniu 1 do art. 14 dodać w nawiasie na końcu: „VI 315“.

Str. 10. W orzeczeniu 3 do art. 27 dodać w nawiasie na końcu: „VI 321“, a w nowym wierszu następuje:

„4. Nie można jednak sądu znajdującego się w b. zaborze austriackim delegować do przeprowadzenia rozprawy spadkowej w miejsce sądu właściwego znajdującego się w b. zaborze niemieckim (OSP. z 11/10 1926 Nd 41/27)“.

Str. 11. 1. Po art. 29 wstawić uwagę: „Zob. układ polsko-niemiecki o dobrach rodzinnych z 16/12 1925 DURP. poz. 99 z r. 1926“;

2. W orzeczeniu 1 pod napisem „(Sąd majątku)“ dodać w wierszu trzecim po „R 401/26“ znak: „VI 272 i z 15/11 1927 R. 798/27“;

3. W orzeczeniu 2 dodać następujące orzeczenie:

„Wyraz kraj użyty w § 100 austr. nor. jur. dwukrotnie oznacza w pierwszym zwrocie cały obszar państwa, w drugim zaś, w którym mowa o sędzie powszechnym powoda, już tylko obszar dzielnicy po-austriackiej (OSP. Plen. z 27/4 1927 VI 319)“.

Str. 12. W orzeczeniu 2 pod napisem: „(Sprawy adwokatów)“ dodać w nawiasie na końcu: „i OSP. z 11/5 1927 VI 316“, a w ostatnim wierszu strony po znaku R 530/27 słowa: „i z 26/7 1927 R. 607/27“.

Str. 17. 1. Po orzeczeniu 15 dodać następujące dwa orzeczenia:

„16. Hipoteka, ciążąca na nieruchomości, położonej na Górnym Śląsku na rzecz Prowincjonalnej Kasy Pomocniczej dla prowincji Śląska nie może być wykreślona na podstawie kwitu ekstablacyjnego tej kasy (OSP. w Katowicach z 28/12 1923 VI 338).“

17. Zarząd Śląskiej Prowincjonalnej Kasy Pomocniczej we Wrocławiu nie jest uprawniony do wystawienia kwitu mazalnego, celem wykreślenia hipoteki, ciążącej na nieruchomości położonej w polskiej części Górnego Śląska (OSP. w Katowicach z 8/2 1924 VI 340)“.

2. Po art. 7 wstawić uwagi:

„Art. 13 kod. cyw. Król. Polskiego stanowi: Cudzoziemiec, w Królestwie Polskim nawet niemieszkający, może być pociągany przed sądy polskie o wykonanie zobowiązań, w temże Królestwie zaciągniętych. Co do zobowiązań przez cudzoziemca względem Polaka w kraju obcym zaciągniętych, może cudzoziemiec przed sądy polskie być pociągany wówczas, gdy sam z osoby swej, lub gdy majątek jego w Królestwie znajduje się.

Art. 14 tegoż kodeksu stanowi: Polak poddany Królestwa Polskiego i każdy mieszkający w temże Królestwie może być pociągany przed sądy polskie o zobowiązania, choćby w obcym kraju zaciągnięte, nawet względem cudzoziemca.

Art. IV p. 3 projektu ustawy zaprowadzającej kodeks procedury cywilnej w brzmieniu uchwalonem w drugim czytaniu w październiku 1927 przez komitet redakcyjny procedury cywilnej w Komisji kodyfikacyjnej stanowi: „Bez względu na przynależność państwową każdy, choćby nie mieszkającego w Państwie polskim, może być zapozwany przed sądy polskie o wykonanie zobowiązań powstałych w Państwie polskim“.

Str. 21. W orzeczeniu 8 dodać w nawiasie na końcu: „VI 314“ a po tem orzeczeniu następujące orzeczenie:

„9. Sąd najwyższy w Budapeszcie (kurja węgierska) orzeczeniem z 23 lutego 1927 P. III 1616/26 uznał małżeństwo obywatela węgierskiego zawarte w Rosji sowieckiej z obywatelką sowiecką według prawa sowieckiego przed urzędnikiem stanu cywilnego za *matrimonium non existens*, gdyż małżeństwo według prawa sowieckiego może być każdej chwili jednostronnie rozwiązane bez zawinienia strony drugiej i wbrew jej woli. Sąd najwyższy zaznaczył, że taka rozwiązalność małżeństwa nie da się pogodzić z zasadami ludzkości, zasadami etycznymi i ustawodawstwem krajowem (*Zeitschrift für Ostrecht* 1927, zesz. 4, str. 620 i nast. *Glosator* wskazał przy omawianiu orzeczenia na to, że dowolne rozwiązanie małżeństwa nie zwalnia według prawa sowieckiego małżonków od wzajemnego obowiązku alimentacyjnego).“

Str. 25. Po art. 26 wstawić uwagę:

„O ubezwłasnowolnieniu obcokrajowców austriackie rozporządzenie cesarskie z 28 czerwca 1916 Nr. 207 Dpp. stanowi:

§ 13. (1) Ubezwłasnowolnienie obcokrajowca należy pozostawić państwu, do którego obcokrajowiec przynależy.

(2) Dla obcokrajowca, stale przebywającego w kraju, sąd tutejszy ma aż do rozstrzygnięcia przez władzę jego państwa ojczystego wydać wszystkie dla ochrony jego osoby i jego majątku potrzebne zarzą-

dzenia, a w szczególności zamianować tymczasowego doradcę, jeżeli istnieją przesłanki § 8.

(3) O wdrożeniu tymczasowych kroków chroniących obcokrajowca, jak również o wniosku złożonym w sądach krajowych o ubezwłasnowolnienie należy bezzwłocznie zawiadomić władzę państwa, do którego obcokrajowiec należy.

(4) Jeżeli obcokrajowiec stale w kraju przebywa, sąd krajowy ma określić stosowny termin, w jakim wyczekać będzie orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu przez władzę państwa, do którego obcokrajowiec należy. Po bezskutecznym upływie tego terminu, sąd krajowy ma sam orzec o ubezwłasnowolnieniu.

(5) Właściwy jest krajowy sąd powiatowy, w którego okręgu obcokrajowiec stale przebywał w chwili wdrożenia postępowania.

§ 14. (1) Jeżeli dla orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu obcokrajowca właściwe są sądy krajowe, mają one postąpić i wyrzec według prawa krajowego. Ubezwłasnowolnienie tutaj orzeczone można uchylić, jeżeli władze państwa, do którego obcokrajowiec należy, orzekną, że niema warunków dla ubezwłasnowolnienia, albo skoro ubezwłasnowolnienie w państwie przynależności obcokrajowca zostaje uchylone.

(2) Sądy w kraju mogą uchylić wyrzeczone przez nie ubezwłasnowolnienie z przyczyn tutaj obowiązujących.

§ 15. Postanowienia §§ 12 do 14 nie mają zastosowania, o ile w traktatach państwowych lub w oświadczeniach rządów o miejscowych granicach prawa wydano odmienne zarządzenia“.

Ustawa zaprowadzająca niemiecki kodeks cywilny stanowi w art. 23:

„Opieka lub kuratela może być w kraju zarządzona także nad cudzoziemcem, gdy państwo, do którego on należy, nie przejmuje nad nim pieczy prawnej, jeżeli cudzoziemiec potrzebuje opieki według praw tego państwa lub w kraju został ubezwłasnowolniony.

Niemiecki sąd opiekuńczy może wydać tymczasowe zarządzenia, dopóki opieka lub kuratela nie są zarządzane“.

Str. 30. Po wierszu 10-tym z góry wstawić następujące orzeczenia:

„1. Przepisy traktatu w St. Germain nie uzasadniają odroczenia spłaty długu zaciągniętego przed 1 listopada 1918 w instytucji finansowej mającej swą siedzibę w Wiedniu (OSP. z 23/8 1927 Rw. 1654/26, z 5/5 1927 Rw. 1015/26 i z 30/6 1926 R. 414/26 PPA. 45/27).

2. Przerachowanie roszczeń przeciw b. skarbowi austriackiemu nie jest dopuszczalne (OSP. z 14/9 1926 Rw. 610/26 PPA. 34/27).

3. Przerachowaniu pretensji obywatela austriackiego do obywatela polskiego, opiekującej na dawne korony austriacko-węgierskie, na zasadach § 43 rozp. o przerachowaniu nie stoją na przeszkodzie przepisy art. 248 lit. d ust. ost. traktatu pokoju w St. Germain o usta-

leniu kursu przeliczenia (OSP. z 24/8 1925 R. 498/25 i z 8/6 1926 R. 424/26).

4. Obywatel austriacki nie może żądać w skardze przeciw obywatelowi polskiemu, wniesionej na podstawie umowy w Wiedniu zawartej w tamtejszej obecnej walucie obok przewalutowania swej wierzytelności na monetę tutejszą jeszcze jej przerachowania (OSP. z 17/2 1926 R. 2356/25 PPA. 146/26).

5. Wierzyciel, zamieszkały w Wiedniu, winien udowodnić swe obywatelstwo polskie, jeżeli dochodzi przerachowania według zasad rozporządzenia o przerachowaniu (OSP. z 18/10 1927 R. 1709/26).

6. Wierzytelność należna obywatelowi Republiki austriackiej, której celem jest zapewnienie utrzymania (alimenty, emerytura) może być zwaloryzowana (OSP. z 28/9 1927 R. 2046/26).“

Str. 31. Po wierszu szóstym z góry wstawić następujące orzeczenia:

„1. Przepisy umowy zawartej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czechosłowacką w sprawach prawnych i finansowych z 23 kwietnia 1925 (Nr. 41 poz. 256 i 257 DURP. z r. 1926) mają w postępowaniu rewizyjnym zastosowanie także do spraw, w których wyrok sądu apelacyjnego zapadł przed wejściem w moc tej umowy (OSP. z 19/5 1926 R. 1989/25).

2. Do roszczeń służących obywatelom czeskim mają zastosowanie także przepisy § 40 rozp. o przerachowaniu (OSP. z 30/6 1926 R. 1361/25 PPA. 39/27).“

Po p. 5 wstawić następujący p. 6:

„Obywatele szwajcarscy korzystają na równi z obywatelami polskimi z przepisów o przerachowaniu przeciw dłużnikom będącym obywatelami polskimi (OSP. z 7/6 1927 R. 905/27 VI 484).“

W dziale: „A. Zakrajowość“ dodać:

„Projekt ustawy zaprowadzającej kodeks polskiej procedury cywilnej w brzmieniu uchwalonem w październiku 1927 w drugim czytaniu przez komitet redakcyjny procedury cywilnej w Komisji kodyfikacyjnej stanowi w art. XIII:

Jurysdykcji sądów polskich nie podlegają osoby, które na zasadzie prawa międzynarodowego posiadają prawo zakrajowości, cudzoziemscy członkowie Komisji, urzędów i sądów międzynarodowych, o ile podczas urzędowania zagranicą używają przywilejów i uwolnień dyplomatycznych, oraz osoby należące do składu poselstwa, jakoteż członkowie ich rodzin razem z nimi zamieszkali, wreszcie osoby, będące u nich w służbie, jeżeli są obywatelami państwa przez tamte osoby reprezentowanego.

Osoby powyżej wymienione podlegają jednak jurysdykcji sądów polskich, jeżeli dobrowolnie jej się poddadzą, a jeżeli rozchodzi się o osoby reprezentujące obce państwo, za zgodą tego państwa.

Wszystkie te osoby podlegają bezwzględnie jurysdykcji sądów polskich, w sporach dotyczących nieruchomości w Polsce położonych tak co do praw natury rzeczowej, jak i ze stosunku najmu i dzierżawy z wyjątkiem sporów o czynsz, oraz w sporach dotyczących przedsiębiorstw tych osób w Polsce położonych.

Przepisy powyższe nie stoją na przeszkodzie stosowaniu odwetu.

Por. także J. J. Litauer. Prawo zakrajowości dyplomatycznej w przyszłym polskim procesie cywilnym. Głos prawa, 1925, Nr. 21 i 22“.

Str. 37. Jako uwagę do art. 12 wstawić:

„Rozporządzenie Rady Ministrów z 18 listopada 1927 poz. 917 DURP. o pobycie cudzoziemców na niektórych obszarach Rzeczypospolitej (ogłoszone 5 grudnia 1927).

Na zasadzie art. 12 punkt *b* i *c* rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr. 83 poz. 465) zarządza się co następuje:

„1. Cudzoziemcy nie posiadający dowodów osobistych, przewidzianych w ust. 1 art. 9 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr. 83 poz. 465) mogą wjeżdżać na obszar województw: lwowskiego, nowogródzkiego, poleskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego, wileńskiego i wołyńskiego oraz powiatów: augustowskiego, grodzieńskiego, sejmńskiego i suwalskiego województwa białostockiego i przebywać czasowo na tych obszarach tylko za uprzednim zezwoleniem.

Zezwolenia te wydają wojewódzkie władze administracji ogólnej właściwe dla obszaru, na który cudzoziemiec chce wjechać.

Uprawnienie do wydawania tych zezwoleń może być w drodze rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych przekazywane powiatowym władzom administracji ogólnej.

§ 2. Zezwolenia, wymienione w art. 1 niniejszego rozporządzenia, uprawniają cudzoziemca do wjazdu i pobytu czasowego tylko na obszarze w nich wymienionym i przez czas w zezwoleniu określony.

W razie okoliczności zasługujących na uwzględnienie władze administracyjne, wymienione w art. 1 niniejszego rozporządzenia, mogą przedłużać termin ważności zezwoleń.

§ 3. Cudzoziemcy wymienieni w art. 1 niniejszego rozporządzenia, którzy przybyli na obszar w tymże artykule wymieniony przed dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia i przebywają na nim na podstawie zezwoleń, udzielonych przez właściwe władze administracyjne, nie potrzebują uzyskiwać nowych zezwoleń przewidzianych

w niniejszym rozporządzeniu przez czas i na obszarze w dotychczasowym zezwoleniu wymienione.

§ 4. Wojewódzka władza administracji ogólnej, właściwa według ust. 2 § 1 niniejszego rozporządzenia, może cofnąć przytoczone w §§ 1 i 3 zezwolenie, jeżeli uzna, że pobyt cudzoziemca na obszarach wymienionych w § 1 sprzeciwia się dobru Państwa.

Jednocześnie z cofnięciem zezwolenia władza administracyjna wyznacza termin, w ciągu którego cudzoziemiec winien opuścić obszar w orzeczeniu o cofnięciu zezwolenia wymieniony.

§ 5. Winni wykroczeń przeciwko postanowieniom niniejszego rozporządzenia lub zarządzeniom na niem opartym, ulegną karom, przewidzianym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr. 83 poz. 465).

§ 6. Wykonanie niniejszego rozporządzenia porucza się ministrowi spraw wewnętrznych.

§ 7. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, a traci moc obowiązującą po upływie dwóch lat od tego dnia.

Str. 40. Po art. 19 dodać uwagi:

„1. Sprawa zwolnienia od podatków i opłat publicznych państwowych i samorządowych osób korzystających z prawa eksterytorjalności oraz szefów zawodowych przedstawicielstw konsularnych państw obcych w Polsce jest unormowana ustawami z 3 grudnia 1924 poz. 993 DURP. i z 3 marca 1926 poz. 183 DURP., i rozp. z 7 sierpnia 1926 poz. 506 DURP.

2. Art. 3 L. 5 ustawy z 2 sierpnia 1926 poz. 550 DURP. o podatku od lokali stanowi: Podatkowi nie podlegają..... 5) lokale, zajęte przez cudzoziemskich przedstawicieli dyplomatycznych, uwierzytelnionych przy Rządzie polskim, i inne osoby, należące do składu poselstw i misyj, przez konsulów generalnych, konsulów, wicekonsulów i agentów konsularnych, będących poddanymi tego państwa, które ich mianowało, albo jeżeli przedstawiciele polscy w tych państwach korzystają z podobnych ulg, oraz lokale, służące na potrzeby tych poselstw, misyj lub konsulatów;....“.

Str. 45. W orzeczeniu 3 dodać w nawiasie na końcu: „VI 267“, w orzeczeniu zaś 5: „VI 387“.

Po orzeczeniu 6 wstawić następujące orzeczenie:

„7. Przybicie targu co do nieruchomości udzielone w postępowaniu licytacyjnym cudzoziemcowi, nie mającemu zezwolenia Rady Ministrów na nabycie nieruchomości należy uchylić, na skutek rekursu wniesionego przeciw udzieleniu przybicia targu cudzoziemcowi (OSP. z 25/1 1927 VI 387).“

Po uwadze wstawić następującą uwagę drugą:

„O emigracji zob. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 października 1927 poz. 799 DURP.“

Str. 47. W p. 12 dodać: „— umowę w przedmiocie ubezpieczenia społecznego robotników i pracowników, zajętych w służbie polskich kolei państwowych na obszarze Wolnego Miasta Gdańska, podpisaną w Gdańsku dnia 19 stycznia 1927 r. a zatwierdzoną rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 17 sierpnia 1927 poz. 645 DURP.“

Data: „Gdańsk 19 stycznia 1927“ została sprostowana obwieszczeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 20 października 1927 poz. 847 DURP. na „Gdańsk 13 stycznia 1927“.

W p. 13, wierszu drugim po słowach: „z r. 1923“ dodać: „której tekst sprostowano w DURP. 1927 poz. 665,“.

Str. 49. W p. 26 wierszu dziewiątym z góry dodać przy cyfrze 256 odsyłacz ¹⁾ a na dole uwagę:

„¹⁾ Wierzytelności Zakładu Kredytowego Komunalnego Kraju Śląskiego (Komunalkreditanstalt des Landes Schlesien) do Związków samorządowych na terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej oraz wierzytelności Austrjacko-Śląskiego Zakładu Kredytowego Ziemskiego (Österreichisch-Schlesische Bodenkreditanstalt), które były lub są zabezpieczone hipoteką na nieruchomościach, znajdujących się na terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej, przejmuje Bank Gospodarstwa Krajowego (rozp. Rady Ministrów z 17 września 1927 poz. 779 DURP).“

W p. 28 na końcu dodać:

„Wreszcie układ polsko-niemiecki z 22 grudnia 1926 o wydaniu akt (DURP. 1927 poz. 850 i 851).“

W p. 32 na końcu dodać: „Tekst traktatu jest ogłoszony w DURP. 1927 poz. 747 i 748.“

Str. 51. W wierszu ósmym od góry po „Węgry (DURP. 1922 poz. 182)“ dodać: „Estonja (DURP. 1927 poz. 812).“

Po ustępie 3 (str. 50) dodać następujące orzeczenie:

„W Jugosławji ochrona prawa autorskiego służy na rzecz obywateli tylko tych państw, z którymi Jugosławja zawarła stosowny układ po przyjsciu do skutku pokoju (OSN. w Zagrzebiu podane w „Zeitschrift für Ostrecht“ 1927, zeszyt 5 i 6, str. 826).“

Po wierszu ostatnim na str. 51 dodać:

„Przepisy ustaw o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji obowiązujące w Jugosławji i na Węgrzech są podane w „Zeitschrift für Ostrecht“, 1927, zeszyt 5 i 6. Zeszyt ten zawiera także omówienie projektu czechosłowackiej ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.“

Str. 54. Do art. 59 ust. 1 dodać następującą uwagę:

„W sprawie stosowania stopy odsetkowej w Wolnem Mieście Gdańsku prezydent sądu w Gdańsku na zapytanie sądu najwyższego

w Warszawie wystosowane w sprawie Rw. 2662/26 udzielił pismem z 20 października 1927 Nr. 1 XI 20/7467 następującego wyjaśnienia:

Według § 246 niem. kod. cyw. stopa procentowa w odniesieniu do długów, od których według ustawy lub umowy należy się procent, wynosi 4 od sta, jeżeli niczego innego nie postanowiono. 4% stopa procentowa obowiązuje według § 288 niem. kod. cyw. także w odniesieniu do procentów zwłoki a według § 291 również do procentów procesowych. Jedynie postanowienia o procentach wekslowych i czekowych doznały zmiany, a to na zasadzie ustawy z 19 maja 1925 (Dziennik ustaw dla Gdańska str. 131), która w miejsce stopy odsetkowej oznaczonej w art. 50 i 51 ustawy wekslowej i w § 17 ustawy czekowej wprowadziła każdorazową stopę dyskontową banku w Gdańsku.

Natomiast sądy w Gdańsku mniej więcej od końca roku 1923 (upływ czasu inflacji) przy oznaczaniu procentów zwłoki przyznawały na zasadzie §§ 288 ust. 1 zd. 2 i ust. 2 tudzież § 286 niem. kod. cyw. ze stanowiska odszkodowania za szkodę wyższe procenty, a to od 1 stycznia 1924 mniej więcej do 1 października 1924 r. aż do 20% miesięcznie, odtąd zaś około 1 do 1½% miesięcznie. Od października 1925 istnieje tendencja do dalszego obniżania stopy procentowej, a to w związku z rozwojem stosunków targu pieniężnego. Od października 1925 wynosiły odsetki przyznane około 1% miesięcznie a od początku roku 1927 około 9% rocznie."

Str. 110. W artykule 10, wierszu przedostatnim wstawić pomiędzy „konsularnego“ a „tłumacza“ słowa: „przedstawiciela państwa wzywającego, albo zaprzysiężonego,“ a to na zasadzie obwieszczenia z 28 września 1927 poz. 821 DURP.

Str. 114. W drugim wierszu od dołu dodać po słowie: „złożenia“ odsyłacz ¹⁾ a na dole uwagę:

¹⁾ Sprostowane w DURP. 1927 poz. 821."

Str. 120. 1. Przy ustawie konsularnej dodać odsyłacz ¹⁾, a na dole uwagę:

¹⁾ Projekt ustawy zaprowadzającej polski kodeks procedury cywilnej w brzmieniu uchwalonem w październiku 1927 w drugim czytaniu przez komitet redakcyjny procedury cywilnej w Komisji kodyfikacyjnej stanowi w art. XIV: Przepisy kodeksu procedury cywilnej nie naruszają w niczem postanowień art. 18 i 19 ustawy z dnia 11 listopada 1924 Dz. Ust. Nr. 103 poz. 944 o organizacji konsulatów i o czynnościach konsułów."

2. Po p. 2 art. 18 dodać:

„Rozporządzenie Prezydenta Rzpltej z 11 października 1927 poz. 799 DURP. o emigracji stanowi w art. 38:

Przedsiębiorstwo przewozowe skutecznie może przewozić emigranta jedynie na podstawie pisemnej umowy przewozowej....

W umowie należy zastrzec, że na żądanie emigranta przedsiębiorstwo winno się poddać co do sporów, wyniknąć mogących z wykonania umowy, rozstrzygnięciu polubownemu konsułów polskich zagranicą zgodnie z punktem 2 artykułu 18 ustawy z dnia 11 listopada 1924 r. o organizacji konsułów i o czynnościach konsułów (Dz. U. R. P. Nr. 103 poz. 944)."

Str. 122. W wierszu trzecim od góry zmienić cytat: „117“ na „711“

Dodatek.

Tekst konwencji haskich z lat 1902 i 1905 o małżeństwie i pieczy prawnej wniesionych do Sejmu a wspomnianych na str. 51 niniejszego wydania jest następujący:

a. Konwencja w celu uregulowania kolizyj ustawodawstw w zakresie małżeństwa.

(Druk sejmowy nr. 2701).

Art. I. Prawo zawierania małżeństwa regulowane jest przez ustawodawstwo ojczyście każdego z przyszłych małżonków, o ile jego postanowienia nie odwołują się do innego ustawodawstwa.

Art. II. Ustawodawstwo miejsca, gdzie małżeństwo ma być zawarte, może zabronić małżeństwa cudzoziemców, które sprzeciwiałyby się postanowieniom tego ustawodawstwa, odnoszącym się do

1. stopni pokrewieństwa lub powinowactwa, co do których istnieje bezwzględna przeszkoda;

2. bezwzględnej przeszkody zawarcia małżeństwa, wymierzonej przeciwko winnym cudzołóstwa, z powodu którego małżeństwo jednego z małżonków zostało rozwiązane;

3. bezwzględnej przeszkody zawarcia małżeństwa, wymierzonej przeciwko osobom, skazanym za wspólne godzenie na życie wspólmałżonka jednej z nich.

Małżeństwo, zawarte wbrew jednej z przeszkód wyżej wymienionych, nie będzie dotknięte nieważnością, o ile jest ono ważne według ustawodawstwa, wskazanego w artykule I-ym.

Z zastrzeżeniem zastosowania pierwszego ustępu artykułu 6 niniejszej Konwencji, żadne z Układających się Państw nie zobowiązuje się pozwolić na zawarcie małżeństwa, któreby, ze względu na

poprzednie małżeństwo lub na przeszkodę charakteru religijnego, sprzeciwiało się jego ustawom.

Pogwałcenie przeszkody tego rodzaju nie mogłoby pociągać za sobą nieważności małżeństwa w innych krajach poza tym, w którym małżeństwo zostało zawarte.

Art. III. Ustawodawstwo miejsca, gdzie małżeństwo ma być zawarte, może zezwolić na zawarcie małżeństwa przez cudzoziemców, niezależnie od przeszkód ustawodawstwa, wskazanego w artykule I-ym, o ile zakazy te oparte są wyłącznie na motywach charakteru religijnego.

Inne Państwa mają prawo nie uznawać za ważne małżeństwa, zawartego w tych okolicznościach.

Art. IV. Cudzoziemcy, dla zawarcia małżeństwa winni ustalić, że czynią zadość warunkom niezbędnym według ustawodawstwa, wskazanego w artykule I.

Stwierdzenie takie dokonane być może bądź przez zaświadczenie agentów dyplomatycznych lub konsularnych, upoważnionych przez Państwo, którego obywatelami są strony, bądź też w drodze wszelkiego innego dowodu, byleby stwierdzenie to uznane było za wystarczające przez konwencje międzynarodowe lub władze kraju zawarcia małżeństwa.

Art. V. Uznane będzie wszędzie za ważne co do formy małżeństwo, zawarte według ustawodawstwa tego kraju, gdzie ono zostało zawarte.

Rozumie się jednakże, że kraje, których ustawodawstwo wymaga obrzędu religijnego, będą mogły nie uznać za ważne małżeństw, zawartych przez swych obywateli zagranicą bez zachowania tego przepisu.

Postanowienia ustawodawstwa ojczystego odnośnie do zapowiedzi winny być zachowane; wszakże brak tych zapowiedzi nie będzie mógł pociągnąć za sobą nieważności małżeństwa w krajach innych, poza krajem, którego ustawodawstwo zostało pogwałcone.

Wierzytelny odpis aktu ślubu przesłany zostanie władzom kraju każdego z małżonków.

Art. VI. Uznane będzie wszędzie za ważne co do formy małżeństwo, zawarte przed agentem dyplomatycznym lub konsularnym według ustawodawstwa tegoż agenta, jeżeli żadne ze stron, zawierających małżeństwo, nie posiada obywatelstwa Państwa, w którym małżeństwo zawarte zostało, i jeżeli Państwo to nie przeciwstawia się temu. Nie może się ono przeciwstawić, o ile chodzi o małżeństwo, któreby ze względu na poprzednie małżeństwo lub na przeszkodę charakteru religijnego sprzeciwiało się jego ustawom.

Zastrzeżenie ustępu drugiego artykułu V stosuje się do małżeństw dyplomatycznych lub konsularnych.

Art. VII. Małżeństwo nieważne co do formy w kraju, gdzie zostało zawarte, będzie mogło pomimo to być uznane za ważne w innych krajach, o ile forma, przepisana przez ustawodawstwo ojczyście każdej ze stron, została zachowana.

Art. VIII. Konwencja niniejsza stosuje się jedynie do małżeństw, zawieranych na terytorjum Układających się Państw pomiędzy osobami, z których jedna przynajmniej posiada obywatelstwo jednego z tych Państw.

Żadne Państwo nie zobowiązuje się niniejszą Konwencją do stosowania ustawodawstwa, któreby nie było ustawodawstwem jednego z Układających się Państw.

Art. IX. Konwencja niniejsza, która stosuje się jedynie do terytoriów europejskich Układających się Państw, będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne złożone będą w Hadze, skoro tylko większość Wysokich Układających się Stron będzie w możności to uczynić. Ze złożenia tego sporządzony zostanie protokół, którego uwierzytelniony odpis doręczony zostanie drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Art. X. Państwa, które nie podpisały Konwencji, a które były reprezentowane na trzeciej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, dopuszczone będą do prostego i zwykłego przystąpienia do niniejszej Konwencji.

Państwo, życzące sobie przystąpić, zawiadomi najpóźniej do 31 grudnia 1904 roku o swym zamiarze zapomocą aktu, który złożony zostanie w archiwach Rządu niderlandzkiego. Ten ostatni prześle uwierzytelniony odpis tego aktu drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Art. XI. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie na sześćdziesiąty dzień od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych lub od daty notyfikacji o przystąpieniu.

Art. XII. Niniejsza Konwencja obowiązywać będzie przez pięć lat od daty złożenia ratyfikacji.

Okres ten zacznie płynąć od wskazanej wyżej daty nawet dla Państw, które dokonają złożenia po tej dacie lub które przystąpiły później.

Konwencja odnawiana będzie milcząco na dalsze pięciolecia z zastrzeżeniem wypowiedzenia.

Wypowiedzenie winno być notyfikowane najmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, wskazanego w poprzednich ustępach, Rządowi niderlandzkiemu, który zawiadomi o powyższem wszystkie inne Układające się Państwa.

Wypowiedzenie wywrze swój skutek jedynie w stosunku do Państwa, które je notyfikowało. Dla innych Państw Konwencja pozostanie w mocy.

Uzasadnienie projektu rządowego wniesionego do Sejmu.

Konwencja niniejsza jest w świecie prawniczym powszechnie znana i posiada już bogatą literaturę. Wobec tego zbędnym jest wyjaśniać i uzasadniać jej poszczególne postanowienia.

Wystarczy zaznaczyć, że nie odbiega ona od ustawodawstwa, obowiązującego w Polsce, zwłaszcza z uwagi na ustawę o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych z dnia 2 sierpnia 1926 r. Dz. U. R. P. Nr. 101 poz. 581, której przepisy są właśnie oparte na zasadach Konwencji Haskich prawno-materjalnych.

Konwencja niniejsza obowiązywała przed wojną na części terytorjum Polski, a mianowicie w b. dzielnicy pruskiej, nie jest więc także i praktyce sądów polskich zupełnie nieznaną.

Dla ścisłości należy jeszcze zauważyć, że Konwencja niniejsza w pewnym punkcie mniejszej wagi odbiega od postanowień wspomnianej wyżej ustawy o międzynarodowym prawie prywatnym. Mianowicie w art. 2 ust. 2 zamieszczone jest postanowienie, iż przekroczenie wymienionych w tym artykule zakazów co do zawierania małżeństw nie powoduje nieważności małżeństwa, jeżeli małżeństwo wedle ustawodawstwa ojczystego małżonków przedstawia się jako ważne. Polska ustawa o międzynarodowym prawie prywatnym w art. 12, normującym tę samą materję, analogicznego postanowienia nie zawiera. Ta drobna kolizja nie nastręczy jednak w praktyce poważniejszych trudności, zwłaszcza że wypadki tego rodzaju będą należały do rzadkości, a zresztą przepis ten dotyczy wyłącznie obywateli obcych, a nie polskich.

b. Konwencja w celu uregulowania kolizyj ustawodawstw i jurysdykcji w zakresie rozwodu i rozłączenia co do stołu i łoża. (Druk sejmowy nr. 2698).

Art. I. Małżonkowie mogą podawać skargę o rozwód jedynie, jeżeli zarówno ich ustawodawstwo ojczyste, jak i ustawodawstwo miejsca, gdzie skarga o rozwód wniesiona została, uznają rozwód.

To samo dotyczy rozłączenia co do stołu i łoża.

Art. II. Rozwodu można żądać jedynie, jeżeli w danym wypadku jest on dopuszczalny zarówno przez ustawodawstwo ojczyste małżonków i przez ustawodawstwo miejsca, gdzie skarga o rozwód wniesiona została, choćby dla przyczyn różnych.

To samo dotyczy rozłączenia co do stołu i łoża.

a Art. III. Niezależnie od przepisów art. I i II obowiązywać będzie jedynie ustawodawstwo ojczyste, o ile ustawodawstwo miejsca, gdzie skarga o rozwód wniesiona została, tak stanowi lub na to zezwala.

Art. IV. Na ustawodawstwo ojczyste, wskazane w poprzedzających artykułach, nie można się powoływać dla uznania za przyczynę do rozwodu lub do rozłączenia co do stołu i łoża faktu, który miał miejsce w czasie, kiedy małżonkowie, lub jedno z nich, posiadali inne obywatelstwo.

Art. V. Skarga o rozwód lub o rozłączenie co do stołu i łoża może być podana:

1) sądowi właściwemu według ustawodawstwa ojczystego małżonków,

2) sądowi właściwemu miejsca, gdzie małżonkowie mają miejsce zamieszkania.

Jeżeli, według ich ustawodawstwa ojczystego, małżonkowie nie posiadają wspólnego miejsca zamieszkania, właściwą władzą sądową jest władza miejsca zamieszkania strony pozwanej. W razie opuszczenia lub w razie zmiany miejsca zamieszkania, dokonanej po powstaniu przyczyny rozwodu lub rozłączenia, skarga może być również podana właściwemu sądowi ostatniego wspólnego miejsca zamieszkania. Jednakże właściwość sądu ojczystego jest zastrzeżona o tyle, o ile władza ta jest jedynie kompetentna w sprawie skargi o rozwód lub o rozłączenie co do stołu i łoża. Sąd obcy pozostaje właściwym dla takiego małżeństwa, które nie może stanowić przedmiotu skargi o rozwód lub rozłączenie co do stołu i łoża przed kompetentnym sądem ojczystym.

Art. VI. Jeżeli małżonkowie nie są upoważnieni do podania skargi o rozwód lub rozłączenie co do stołu i łoża w kraju, gdzie mają miejsce zamieszkania, mogą oni jednakże, tak jedno, jak drugie, zwrócić się do właściwego sądu tego kraju z prośbą o wydanie zarządzeń tymczasowych, przewidzianych przez jego ustawodawstwo, celem spowodowania ustania wspólnego pożycia. Zarządzenia powyższe będą zachowane, jeżeli w ciągu jednorocznego okresu zostaną potwierdzone przez sąd ojczysty; nie będą one trwały dłużej, aniżeli pozwala na to ustawodawstwo miejsca zamieszkania.

Art. VII. Rozwód oraz rozłączenie co do stołu i łoża, orzeczone przez sąd właściwy w myśl artykułu V, uznane będą wszędzie pod warunkiem, że postanowienia niniejszej Konwencji będą zachowane, i że, w razie, gdyby orzeczenie wydane zostało zaocznie, pozwany zapowany był przed sąd stosownie do specjalnych postanowień, wymaganych przez jego ustawodawstwo ojczyste dla uznania wyroków zagranicznych.

Rozwód i rozłączenie co do stołu i łoża, orzeczone przez władze administracyjne, uznane będą również wszędzie, jeżeli ustawodawstwo każdego z małżonków uznaje ten rozwód lub to rozłączenie.

Art. VIII. Jeżeli małżonkowie nie posiadają tego samego obywatelstwa, to ostatnie ich wspólne ustawodawstwo uważane winno być za ich ustawodawstwo ojczyście przy stosowaniu poprzedzających artykułów.

Art. IX. Konwencja niniejsza stosuje się jedynie do skarg o rozwód lub rozłączenie co do stołu i łoża, złożonych w jednym z Układających się Państw, jeżeli przynajmniej jedna ze stron posiada obywatelstwo jednego z tych Państw.

Żadne Państwo nie zobowiązuje się niniejszą Konwencją do stosowania ustawodawstwa, któreby nie było ustawodawstwem jednego z Układających się Państw.

Art. X. Konwencja niniejsza, która stosuje się jedynie do terytoriów europejskich Układających się Państw, będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne złożone będą w Hadze, skoro tylko większość Wysokich układających się Stron będzie w możności to uczynić.

Ze złożenia tego sporządzony zostanie protokół, którego uwierzytelniony odpis doręczony zostanie drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Art. XI. Państwa, które nie podpisały Konwencji, a które były reprezentowane na trzeciej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, dopuszczone będą do prostego i zwykłego przystąpienia do niniejszej Konwencji.

Państwo, życzące sobie przystąpić, zawiadomi najpóźniej do 31 grudnia 1904 roku o swym zamiarze zapomocą aktu, który złożony zostanie w archiwach Rządu niderlandzkiego. Ten ostatni prześle uwierzytelniony odpis tego aktu drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Art. XII. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie na sześćdziesiąty dzień od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych lub od daty notyfikacji o przystąpieniu.

Art. XIII. Konwencja niniejsza obowiązywać będzie przez pięć lat od daty złożenia ratyfikacji.

Okres ten zacznie płynąć od wskazanej daty nawet dla Państw, które dokonają złożenia po tej dacie, lub które przystąpiłyby później.

Konwencja odnawiana będzie milcząco na dalsze pięciolecia z zastrzeżeniem wypowiedzenia.

Wypowiedzenie winno być notyfikowane najmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, wskazanego w poprzednich ustępach

Rządowi niderlandzkiemu, który zawiadomi o powyższem wszystkie inne Układające się Państwa.

Wypowiedzenie wywrze swój skutek jedynie w stosunku do Państwa, które je notyfikowało. Dla innych Państw Konwencja zostanie w mocy.

c. Konwencja dotycząca kolizyj ustawodawstw co do skutków małżeństwa w zakresie praw i obowiązków małżonków w ich stosunkach osobistych i majątkowych.

(Druk sejmowy nr. 2697).

I. Prawa i obowiązki małżonków w ich stosunkach osobistych.

Art. I. Prawa i obowiązki małżonków w ich stosunkach osobistych są regulowane przez ich ustawodawstwo ojczyście.

Niemniej jednak prawa te i obowiązki mogą uzyskiwać sankcję tylko zapomocą środków, dozwolonych również przez ustawodawstwo Państwa, gdzie sankcja jest żądana.

II. Majątek małżonków.

Art. II. W braku umowy skutki małżeństwa odnośnie do majątku małżonków, tak ruchomego, jak nieruchomego, są regulowane przez ustawodawstwo ojczyście męża w chwili zawarcia małżeństwa.

Zmiana obywatelstwa małżonków lub jednego z nich nie będzie miała wpływu na rząd majątkowy.

Art. III. Zdolność każdego z przyszłych małżonków do zawarcia umowy małżeńskiej określa jego ustawodawstwo ojczyście w chwili zawarcia małżeństwa.

Art. IV. Ustawodawstwo ojczyście małżonków orzeka, czy mogą oni, podczas trwania małżeństwa, czy to sporządzić umowę majątkową małżeńską, czy też rozwiązać lub zmienić swe umowy małżeńskie.

Zmiana, któraby była wprowadzona do rządu majątkowego, nie może mieć skutków retroaktywnych na szkodę osób trzecich.

Art. V. Ważność wewnętrzna umowy majątkowej małżeńskiej i jej skutki są regulowane przez ustawodawstwo ojczyście męża w chwili zawarcia małżeństwa lub też, o ile umowa ta zawarta została podczas trwania małżeństwa, przez ustawodawstwo ojczyście małżonków w chwili zawarcia umowy.

To samo ustawodawstwo orzeka, czy i w jakiej mierze małżonkowie mają możliwość odwoływać się do innego ustawodawstwa; gdy już się doń odwołali, wówczas to ostatnie ustawodawstwo określa skutki małżeńskiej umowy majątkowej.

Art. VI. Małżeńska umowa majątkowa ważna jest co do formy, o ile była zawarta czy to zgodnie z ustawodawstwem kraju, w którym została sporządzona, czy też zgodnie z ustawodawstwem ojczySTEM każdego z przyszłych małżonków w chwili zawarcia małżeństwa, lub też jeszcze, jeżeli była zawarta podczas trwania małżeństwa, zgodnie z ustawodawstwem ojczystem każdego z małżonków.

Jeżeli ustawodawstwo ojczyste jednego z przyszłych małżonków lub, w razie gdy umowa zawarta została podczas trwania małżeństwa, ustawodawstwo ojczyste jednego z małżonków wymaga, jako warunku ważności, aby umowa, nawet gdy została zawarta w kraju obcym, posiadała formę określoną, postanowienia tegoż ustawodawstwa winny być zachowane.

Art. VII. Postanowienia niniejszej Konwencji nie stosują się do nieruchomości, podlegających według ustawodawstwa miejsca ich położenia specjalnemu ustrojowi ziemskiemu.

Art. VIII. Każde z Układających się Państw zastrzega sobie:

- 1) wymaganie specjalnych formalności, aby na rząd majątkowy można było powoływać się przeciwko osobom trzecim;
- 2) stosowanie postanowień, mających na celu zabezpieczenia osób trzecich w ich stosunkach z kobietą zamężną, wykonywającą zawód na terytorjum tego Państwa.

Układające się Państwa zobowiązują się do podawania sobie do wiadomości postanowień prawnych, mających zastosowanie według niniejszego artykułu.

III. Postanowienia ogólne.

Art. IX. Jeżeli małżonkowie nabyli podczas trwania małżeństwa nowe i to samo obywatelstwo, to nowe ich ustawodawstwo ojczyste stosowane będzie w wypadkach, wskazanych w art. I, IV i V.

Jeżeliby się zdażyło, że podczas trwania małżeństwa małżonkowie nie posiadają jednakowego obywatelstwa, ostatnie ich wspólne ustawodawstwo winno być uważane przy stosowaniu wyżej wspomnianych artykułów, jako ich ustawodawstwo ojczyste.

Art. X. Niniejsza Konwencja nie będzie stosowana, gdyby, według artykułów poprzedzających, ustawodawstwo, któreby powinno być stosowane, nie było ustawodawstwem jednego z Układających się Państw.

IV. Postanowienia końcowe.

Art. XI. Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne złożone będą w Hadze, skoro tylko sześć z Wysokich Układających się Stron będzie w możności to uczynić.

Z każdego złożenia dokumentów ratyfikacyjnych sporządzony zostanie protokół, którego uwierzytelniony odpis doręczony zostanie drogą dyplomatyczną każdemu z układających się Państw.

Art. XII. Konwencja niniejsza stosuje się z samego prawa do terytoriów europejskich Układających się Państw.

Jeżeli jedno z Układających się Państw życzy sobie wprowadzić ją w życie na swoich terytorjach, w posiadłościach lub kolonjach, położonych poza Europą, lub w swych okręgach sądownictwa konsularnego, zanotyfikuje w tym celu swój zamiar zapomocą aktu, który złożony zostanie w archiwach Rządu niderlandzkiego. Rząd ten prześle w drodze dyplomatycznej odpis uwierzytelniony każdemu z Układających się Państw. Konwencja wejdzie w życie w stosunkach między Państwami, które odpowiedzą oświadczeniem pozytywnem na tę notyfikację, a terytorjami, posiadłościami i kolonjami, położonemi poza Europą, oraz okręgami sądownictwa konsularnego, dla których notyfikacja została złożona. Oświadczenie pozytywne złożone będzie również w archiwach Rządu niderlandzkiego, który prześle w drodze dyplomatycznej jego odpis uwierzytelniony każdemu z Układających się Państw.

Art. XIII. Państwa, reprezentowane na czwartej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, dopuszczone są do podpisania niniejszej Konwencji aż do chwili złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przewidzianego przez art. XI, ustęp 1.

Po złożeniu ich. będą one zawsze dopuszczone do prostego i zwykłego przystąpienia do Konwencji. Państwo, które pragnie przystąpić do Konwencji, notyfikuje swój zamiar zapomocą aktu, który złożony zostanie w archiwach Rządu niderlandzkiego. Rząd ten prześle w drodze dyplomatycznej uwierzytelniony odpis notyfikacji każdemu z Układających się Państw.

Art. XIV. Konwencja niniejsza wejdzie w życie na sześćdziesiąty dzień od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przewidzianego w art. XI, ust. 1.

W wypadku, przewidzianym w art. XII, ust. 2, wejdzie ona w życie w cztery miesiące po dacie złożenia oświadczenia pozytywnego, a w wypadku, przewidzianym w art. XIII, ust. 2, na sześćdziesiąty dzień po notyfikacji przystąpienia.

Rozumie się, że notyfikacje, przewidziane w art. XII, ust. 2, będą mogły nastąpić dopiero po wejściu w życie niniejszej Konwencji, zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu.

Art. XV. Konwencja niniejsza obowiązywać będzie przez pięć lat od daty, wskazanej w art. XIV, ustęp 1.

Okres ten zacznie płynąć od tej daty nawet dla Państw, któreby

przystąpiły później, jak również w stosunku do oświadczeń pozytywnych, dokonanych na zasadzie art. XII, ust. 2.

Konwencja odnawiana będzie milcząco na dalsze pięciolecie z zastrzeżeniem wypowiedzenia.

Wypowiedzenie winno być notyfikowane najmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, wskazanego w ustępach 2 i 3, Rządowi niderlandzkiemu, który zawiadomi o powyższym wszystkie inne Państwa.

Wypowiedzenie może stosować się też wyłącznie do terytoriów, posiadłości i kolonji, położonych poza Europą, lub także do okręgów sądownictw konsularnych, włączonych do notyfikacji, dokonanej na zasadzie art. XII, ustęp 2.

Wypowiedzenie wywrze swój skutek jedynie w stosunku do Państwa, które je notyfikowało. Dla innych Układających się Państw Konwencja pozostanie w mocy.

d. Konwencja dotycząca ubezwłasnowolnienia i innych analogicznych zarządzeń opiekuńczych.

(Druk sejmowy nr. 2700).

Art. I. Ubezwłasnowolnienie regulowane jest przez ustawodawstwo ojczyste osoby, podlegającej ubezwłasnowolnieniu, z wyjątkiem odstępstw od tej zasady, zawartych w następujących artykułach.

Art. II. Ubezwłasnowolnienie może być orzeczone jedynie przez władze kompetentne Państwa, do którego osoba, podlegająca ubezwłasnowolnieniu, należy ze względu na swe obywatelstwo, a opieka będzie zorganizowana według ustaw tegoż Państwa, wyjąwszy wypadki, przewidziane w następujących artykułach.

Art. III. Jeżeli w jednym z Układających się Państw obywatel innego z tych Państw znajduje się w warunkach, wymaganych dla ustanowienia ubezwłasnowolnienia według jego ustawodawstwa ojczystego, wszelkie tymczasowe zarządzenia, potrzebne dla ochrony jego osoby i jego majątku, będą mogły być podjęte przez władze miejscowe.

O powyższym zostanie zawiadomiony Rząd Państwa, którego on jest obywatelem.

Zarządzenia te ustaną, gdy tylko władze miejscowe otrzymają od władz ojczystych danego obywatela zawiadomienie, że powzięte zostały zarządzenia tymczasowe, lub że sprawa danej osoby została załatwiona drogą wyroku.

Art. IV. Władze Państwa, na którego terytorjum cudzoziemiec, będący w położeniu, wymagającym ubezwłasnowolnienia, miałby miejsce swego stałego pobytu, zawiadomią o tem jego położeniu, gdy tylko zostaną o niem poinformowane, władze Państwa, którego ów

cudzoziemiec jest obywatelem, komunikując żądanie o ubezwłasnowolnienie, któreby im było przedstawione, oraz komunikując o zarządzeniach tymczasowych, któreby zostały powzięte.

Art. V. Zawiadomienia, przewidziane w art. III i IV, nastąpią w drodze dyplomatycznej, chyba że pomiędzy odnośnymi władzami kompetentnymi dopuszczone jest komunikowanie się bezpośrednio.

Art. VI. Wszelkie ostateczne zarządzenia w kraju stałego pobytu będą odroczone, dopóki władze ojczyste danego obywatela nie odpowiedzą na zawiadomienie, przewidziane w art. IV. Jeżeli władze ojczyste oświadczają, że pragną powstrzymać się od decyzji, lub nie odpowiadają w ciągu sześciu miesięcy, władze stałego miejsca pobytu winny powziąć decyzję co do ubezwłasnowolnienia, biorąc pod uwagę przeszkody, które według odpowiedzi władz ojczystych stałyby na przeszkodzie ubezwłasnowolnieniu w kraju ojczystym.

Art. VII. W przypadku, gdy władze miejsca stałego pobytu są kompetentne w myśl poprzedzającego artykułu, żądanie ubezwłasnowolnienia może być wniesione przez osoby i wskutek przyczyn, które dopuszczone są równocześnie przez ustawodawstwo ojczyste i przez ustawodawstwo miejsca pobytu cudzoziemca.

Art. VIII. Gdy ubezwłasnowolnienie zostało orzeczone przez władze miejsca stałego pobytu, zarząd, dotyczący osoby ubezwłasnowolnionej i jej majątku, będzie zorganizowany według ustawodawstwa miejscowego, i skutki ubezwłasnowolnienia będą regulowane przez to samo ustawodawstwo.

Jeżeli jednak ustawodawstwo ojczyste ubezwłasnowolnionego stanowi, że opieka nad nim będzie powierzona z samego prawa pewnej określonej osobie, postanowienie to będzie, o ile możliwości, zachowane.

Art. IX. Ubezwłasnowolnienie, orzeczone przez władze kompetentne stosownie do poprzedzających postanowień, wywierać będzie swoje skutki, o ile dotyczy zdolności do działań prawnych ubezwłasnowolnionego i opieki nad nim, we wszystkich Układających się Państwach bez potrzeby osobnego exequatur.

Jednakże obwieszczenia publiczne, przepisane przez ustawodawstwo miejscowe dla ubezwłasnowolnienia, orzeczonego przez władze krajowe, będą mogły być przez nie ogłoszone, jako stosujące się do ubezwłasnowolnienia, zarządzonego przez władzę zagraniczną, lub zastąpione przez zarządzenia analogiczne. Państwa Układające się komunikują sobie wzajemnie, za pośrednictwem Rządu niderlandzkiego, postanowienia, jakie powezmą w tej mierze.

Art. X. Istnienie opieki, ustanowionej zgodnie z art. VIII, nie stoi na przeszkodzie utworzeniu nowej opieki, zgodnie z ustawodawstwem ojczystym.

Fakt ten będzie, o ile możliwości najwcześniej, zakomunikowany władzom Państwa, w którym ubezwłasnowolnienie zostało orzeczone.

Ustawodawstwo tego Państwa decyduje o chwili, kiedy ustaje opieka, która tam została zorganizowana. Począwszy od tej chwili ubezwłasnowolnienia, orzeczonego przez władzę zagraniczną, będą regulowane przez prawo ojczyste ubezwłasnowolnionego.

Art. XI. Ubezwłasnowolnienie, zarządzane przez władze miejsca stałego pobytu, będzie mogło być uchylone przez władze ojczyste, zgodnie z ich ustawodawstwem.

Władze miejscowe, które zarządziły ubezwłasnowolnienie, będą mogły również uchylić je na podstawie wszystkich motywów, przewidzianych przez ustawodawstwo ojczyste lub przez ustawodawstwo miejscowe. Żądanie może być wniesione przez wszystkich, którzy będą do tego uprawnieni przez jedno lub drugie z powyższych ustawodawstw.

Decyzje, uchylające ubezwłasnowolnienie, będą wywierały skutki z samego prawa we wszystkich Układających się Państwach, bez potrzeby specjalnego exequatur.

Art. XII. Postanowienia poprzedzające będą stosowane bez różnicowania pomiędzy majątkiem ruchomym a nieruchomym ubezwłasnowolnionego, z wyjątkiem nieruchomości, podlegających według ustawodawstwa miejsca ich położenia specjalnemu ustrojowi ziemskiemu.

Art. XIII. Przepisy, zawarte w niniejszej Konwencji, odnoszą się jednakowo do ubezwłasnowolnienia w ścisłym tego słowa znaczeniu, do ustanowienia kurateli, do mianowania doradcy sądowego, jako też do wszelkich analogicznych zarządzeń, o ile pociągają za sobą ograniczenia zdolności.

Art. XIV. Niniejsza Konwencja stosuje się jedynie do ubezwłasnowolnienia obywateli jednego z Układających się Państw, mających stałe miejsce pobytu na terytorjum jednego z tych Państw.

Niemniej jednak art. III niniejszej Konwencji stosuje się do wszystkich obywateli Układających się Państw.

Art. XV. Niniejsza Konwencja będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne złożone będą w Hadze, skoro tylko sześć z Wysokich Układających się Stron będzie w możności to uczynić.

Z każdego złożenia dokumentów ratyfikacyjnych sporządzony zostanie protokół, którego uwierzytelniony odpis doręczony zostanie drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Art. XVI. Konwencja niniejsza stosuje się z samego prawa do terytorjów Układających się Państw.

Jeżeli jedno z Układających się Państw życzy sobie wprowadzić ją w życie na swoich terytorjach, w posiadłościach lub kolonjach, po-

łożonych poza Europą, lub w swych okręgach sądownictwa konsularnego, zanotyfikuje w tym celu swój zamiar zapomocą aktu, który złożony zostanie w archiwach Rządu niderlandzkiego. Rząd ten prześle w drodze dyplomatycznej odpis uwierzytelniony każdemu z Układających się Państw. Konwencja wejdzie w życie w stosunkach między Państwami, które odpowiedzą oświadczeniem pozytywnym na tę notyfikację, a terytorjami, posiadłościami i kolonjami, położonemi poza Europą, oraz okręgami sądownictwa konsularnego, dla którego notyfikacja została złożona. Oświadczenie pozytywne złożone będzie również w archiwach Rządu niderlandzkiego, który prześle w drodze dyplomatycznej jego odpis uwierzytelniony każdemu z Układających się Państw.

Art. XVII. Państwa, reprezentowane na czwartej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, dopuszczone są do podpisania niniejszej Konwencji aż do chwili złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przewidzianego w art. XV, ust. 1.

Po złożeniu ich będą one zawsze dopuszczone do prostego i zwykłego przystąpienia do Konwencji. Państwo, które pragnie przystąpić do Konwencji, notyfikuje swój zamiar zapomocą aktu, który złożony zostanie w archiwach Rządu niderlandzkiego. Rząd ten prześle w drodze dyplomatycznej uwierzytelniony odpis notyfikacji każdemu z Układających się Państw.

Art. XVIII. Konwencja niniejsza wejdzie w życie na sześćdziesiąty dzień od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przewidzianych w art. XV, ustęp 1.

W przypadku, przewidzianym w art. XVI, ustęp 2, wejdzie ona w życie w cztery miesiące po dacie złożenia oświadczenia pozytywnego, a w przypadku, przewidzianym w art. XVII, ustęp 2, na sześćdziesiąty dzień po notyfikacji przystąpienia.

Rozumie się, że notyfikacje, przewidziane w art. XVI, ustęp 2, będą mogły nastąpić dopiero po wejściu w życie niniejszej Konwencji, zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu.

Art. XIX. Konwencja niniejsza obowiązywać będzie przez pięć lat od daty, wskazanej w art. XVIII, ustęp 1.

Okres ten zacznie płynąć od tej daty nawet dla Państw, które przystąpiłyby później, jak również w stosunku do oświadczeń pozytywnych, dokonanych na zasadzie art. XVI, ust. 2.

Konwencja odnawiana będzie milcząco na dalsze pięciolecia z zastrzeżeniem wypowiedzenia.

Wypowiedzenie winno być notyfikowane najmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, wskazanego w ustępach 2 i 3, Rządowi niderlandzkiemu, który zawiadomi o powyższem wszystkie inne Państwa.

Wypowiedzenie może stosować się też wyłącznie do terytoriów, posiadłości i kolonij, położonych poza Europą, lub także do okręgów sądownictw konsularnych, włączonych do notyfikacji, dokonanej na zasadzie art. XVI, ustęp 2.

Wypowiedzenie wywrze swój skutek jedynie w stosunku do Państwa, które je notyfikowało; dla innych Układających się Państw Konwencja pozostanie w mocy.

e. Konwencja w celu uregulowania opieki nad małoletnimi.

(Druk sejmowy nr. 2699).

Art. I. Opieka nad małoletnim regulowana jest przez jego ustawodawstwo ojczyście.

Art. II. Jeżeli ustawodawstwo ojczyście nie urządza opieki w kraju małoletniego na wypadek jego stałego pobytu zagranicą, agent dyplomatyczny lub konsularny, upoważniony przez Państwo, którego obywatelem jest małoletni, będzie mógł ją zarządzić, zgodnie z ustawodawstwem powyższego kraju, o ile Państwo stałego pobytu małoletniego temu się nie sprzeciwia.

Art. III. Niemniej jednak, opieka nad małoletnim, mającym stałe miejsce pobytu zagranicą, ustanawia się i wykonywa zgodnie z ustawodawstwem miejscowem, o ile nie została lub nie może być utworzona zgodnie z postanowieniami art. I lub II.

Art. IV. Istnienie opieki, ustanowionej zgodnie z postanowieniami art. III, nie przeszkadza ustanowieniu nowej opieki przez zastosowanie art. I lub II.

Fakt ten podany będzie w możliwie krótkim czasie do wiadomości Rządu Państwa, w którym opieka najpierw była urządzona. Rząd ten zawiadomi o tem bądź władzę, która ustanowiła opiekę, bądź też, o ile władza taka nie istnieje, samego opiekuna.

Ustawodawstwo Państwa, w którym zorganizowana była dawna opieka, orzeka, w jakiej chwili, w jakim wypadku, przewidzianym przez niniejszy artykuł, opieka ta ustaje.

Art. V. We wszystkich wypadkach, opieka otwiera się i ustaje w okresach i z przyczyn, określonych przez prawo ojczyście małoletniego.

Art. VI. Zarząd opiekuńczy rozciąga się na osobę i na całokształt majątku nieletniego, niezależnie od miejsca położenia majątku.

Od zasady powyższej może być uczyniony wyjątek co do nieruchomości, podlegających według ustawodawstwa miejsca ich położenia, specjalnemu ustrojowi ziemskiemu.

Art. VII. W oczekiwaniu urządzenia opieki, jako też we wszystkich wypadkach nagłych, władze miejscowe będą mogły powziąć nie-

zbędne zarządzenia w celu ochrony osoby i interesów małoletniego cudzoziemca.

Art. VIII. Władze Państwa, na którego terytorjum znajdzie się małoletni cudzoziemiec, nad którym wypadnie ustanowić opiekę, zawiadomią o tej sytuacji, z chwilą gdy stanie się ona im wiadoma, władze Państwa, którego nieletni jest obywatelem.

W ten sposób powiadomione władze poinformują w jak najkrótszym czasie władze, które im to zakomunikowały, czy opieka została lub czy będzie ustanowiona.

Art. IX. Niniejsza Konwencja stosuje się jedynie do opieki nad małoletnimi obywatelami jednego z Układających się Państw, którzy posiadają stałe miejsce pobytu na terytorjum jednego z tych Państw.

Jednakowoż art. VII i VIII niniejszej Konwencji stosują się do wszystkich małoletnich obywateli Układających się Państw.

Art. X. Konwencja niniejsza, która stosuje się jedynie do terytoriów europejskich Układających się Państw, będzie ratyfikowana, i dokumenty ratyfikacyjne złożone będą w Hadze, skoro tylko większość Wysokich Układających się Stron będzie w możności to czynić.

Ze złożenia tego sporządzony zostanie protokół, którego uwierzytelniony odpis doręczony zostanie drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Art. XI. Państwa, które nie podpisały Konwencji, a które były reprezentowane na trzeciej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, dopuszczone będą do prostego i zwykłego przystąpienia do niniejszej Konwencji.

Państwo, życzące sobie przystąpić, zawiadomi najpóźniej do 31 grudnia 1904 r. o swym zamiarze zapomocą aktu, który złożony zostanie w archiwach Rządu niderlandzkiego. Ten ostatni prześle uwierzytelniony odpis tego aktu drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Art. XII. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie na sześćdziesiąty dzień od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych lub od daty notyfikacji o przystąpieniu.

Art. XIII. Konwencja niniejsza obowiązywać będzie przez pięć lat od daty złożenia ratyfikacji.

Okres ten zacznie płynąć od wskazanej daty nawet dla Państwa, któreby przystąpiły później.

Konwencja odnawiana będzie milcząco na dalsze pięciolecia z zastrzeżeniem wypowiedzenia.

Wypowiedzenie winno być najmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, wskazanego w poprzednich ustępach, notyfikowane

Rządowi niderlandzkiemu, który zawiadomi o powyższem wszystkie inne Układające się Państwa.

Wypowiedzenie wywrze swój skutek jedynie w stosunku do Państwa, które je notyfikowało. Dla innych Państw Konwencja pozostanie w mocy.

W uzasadnieniu

projektów rządowych wniesionych do Sejmu o wyrażenie zgody na zgłoszenie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej przystąpienia do konwencji podanych pod b. do c. Ministerstwo Spraw Zagranicznych zaznaczyło, że konwencje niniejsze są w świecie prawniczym powszechnie znane i posiadają bogatą literaturę. Wobec tego zbędne jest wyjaśniać i uzasadniać jej poszczególne postanowienia. Wystarczy zaznaczyć, że nie odbiegają one od ustawodawstwa, obowiązującego w Polsce, zwłaszcza z uwagi na ustawę o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych z dnia 2 sierpnia 1926 r. Dz. Ustaw R. P. Nr. 101 poz. 581, której przepisy są właśnie oparte na zasadach Konwencji Haskich prawnomaterjalnych. Konwencje niniejsze obowiązywały przed wojną na części terytorjum Polski, a mianowicie w b. dzielnicy pruskiej, nie są więc także i praktyce sądów polskich zupełnie nieznane.

Spis alfabetyczny.

(Cyfry końcowe oznaczają stronicę).

- Adopcja 10, 25, 59, 105, 126, 147
 adwokat 5, 12, 17
 akt notarialny 6, 55, 59, 121, 125
 akty stanu cywilnego 56, 70, 86, 98,
 120, 122, 123, 126, 131, 157, 171
 alkohol 221
 Ameryka zob. Stany Zjed. Ameryki
 Północ. 155, 221
 Anglja 46
 areszt osobisty 114, 209, 215, 222
 Australia 50
 Austria 28, 29, 32, 33, 47, 88, 108,
 135, 221
 autorskie prawo 50, 51, 237.
- Bezpieczeństwo publiczne** 34, 157
 bezwyznaniowy 157, 164
 Białoruś 47
 biel ołowiana 221
 Belgja 48, 108
 Brazylja 51
 Bułgarja 49.
- Córka zameżna** 1, 9, 24, 158
 cło 224
 cudzoziemcy 34-38, 41, 42, 71, 153,
 184, 185, 191, 200, 203, 204, 225,
 235, 240, 248, 252
 Czechosłowacja 28, 31, 32, 63 i nast.,
 108, 135, 220
 czek 137.
- Danja** 48, 108, 135
 delegacja sądu innej dzielnicy 228,
 229, 230, 231
 dobre obyczaje 27, 146, 156, 158, 161
 dokumenty 55, 61, 69, 81, 91, 98,
 122, 125, 130, 210, 217, 228
 doręczenie 53, 83, 91, 108, 116, 202, 217
 dowody osobiste cudzoziemców 36,
 41
 dowody rzeczowe w sprawach kar-
 nych 75, 103, 216, 217
- dwużeństwo 224
 dzieci 1, 65, 105, 144, 158
 „ nieslubne 1, 9, 24, 59, 105, 126,
 146, 147
 „ ślubne 1, 8, 9, 23, 59, 65, 105.
- Eksterytorjalność** 40, 202, 204, 206,
 234
 ekstradycja zob. wydawanie prze-
 stępców
 emigracja 237, 239
 Estonia 49, 129, 135
 ewidencja cudzoziemców 36.
- Falszerstwo papierów kredytowych**
 lub monet 200, 203
 fideikomisy 11, 26, 147
 Finlandja 6, 28, 49, 108, 135
 forma czynności prawnej 3, 15, 144,
 153
 formy wykonania rekwizycji 54, 67,
 68, 85, 91, 111, 118, 209, 217, 218
 fosfor biały (żółty) 221
 Francja 28, 46, 108, 116, 155.
- Gdańsk** 14, 16, 19, 32, 33, 52, 44,
 100, 108, 121, 211, 222, 228, 237
 Górny Śląsk 19, 30, 43, 47, 224
 Grecja 49, 50, 51.
- Handel kobietami i dziećmi** 221
 handel żywym towarem 221
 handlujący zob. kupiec
 aska konwencja procesowa 58, 86
 107, 142, 145
 „ „ o małżeństwie 51,
 145, 147, 239, 242, 245
- hipoteka 4, 15, 150
 Hiszpanja 108
 Holandia 48, 108.
- Islandja 50.

Japonia 47

język między państwami 53, 86, 91,
99, 102, 105, 108, 116, 117, 218.

Kanada 50

kaucja aktyryczna 32, 57, 63, 82, 89,
111

karne orzeczenia władz zagranicz-
nych 203, 205, 207

karno-skarbowa ustawa 222

Kłajpeda 47

kolej 6, 17, 19, 50

konkubinat 157

konsulowie 120, 122, 124, 129, 202,
204, 206, 236, 238, 239

konwencja frachtowa berneńska 32,
30

„ haska o proc. cyw. 58, 86, 107,
142, 145

„ „ o małżeństwie 51, 145,
147

„ konsularna estońska 129

„ „ łotewska 124

„ „ sowiecka 122

koszta procesowe 57, 63, 82, 89

„ wydania zbrodniarza 77, 103,
104, 211, 216

kraj 11, 225, 231

kresy wschodnie 227

kupiec 2, 3, 5, 14, 63, 153, 181 i nast.,
189, 191, 195.

Legalizacja zob. uwierzytelnienie
legitymacja dzieci nieslubnych, 9,
24, 147

Liban 46, 51

Luksemburg 48, 50, 108.

Łotwa 47, 49, 50, 124, 135

Mażeńskie układy majątkowe 7,
22, 150

małżeństwo 6 i nast., 20 i nast., 51
59, 64 i nast., 140, 145, 146, 147,
151, 155, 156, 159, 160 i nast.,
167 i nast., 177 i nast., 183 i
nast., 192, 239 i nast.

małżeństwo sowieckie 22, 232

mężatka 1, 64, 139, 144, 151

miejsce popełnienia czynu 227

miejsce zamieszkania 1, 5, 7, 143,
206

międzydzielnicowe prawo karne 224,
226 i n., 229, 230.

Nabywanie obywatelstwa polskiego 224
nabywanie nieruchomości przez cu-
dzoziemców 42, 236

nadzór sądowy 2

Niemcy 28, 30, 32, 50, 79, 81, 87,
108, 136, 155

nieobecny 151, 202

nieruchomości 4, 15, 42, 146, 151,
154, 182, 187, 191, 197

nieślubne dzieci 1, 9, 24, 59, 105,
126, 146, 147

nieuczciwa konkurencja 51, 237

niewłasnowolny 188

Norwegia 49, 108.

Obrót handlowy 181, 189

„ prawny 28, 52, 63, 81, 88, 105,
116

„ uczciwy 181, 187, 192, 195

obyczaje dobre 27, 146, 156, 158

obywatelstwo 151, 153, 160, 167,
182 i nast., 185, 197, 207, 212,
219, 239

ochrona prawna w spr. cywil. 53,
63, 81, 88

ochrona wynalazków 224

odmowa pomocy prawnej 54, 67, 68,
76, 85, 92, 104, 111, 117, 216, 217

odsetki 20, 237

odwet 13, 27, 51, 151, 152, 158, 182,
194

oferta 151

ograniczenia cudzoziemców 36

opieka 10, 25, 59, 66, 87, 92, 121,
123, 139, 146, 147, 158, 182, 187,
195, 252

opium 221

osoby 1, 13, 152

„ prawne 1, 13, 152, 189

ostatnia wola 10, 26, 147

oszczerstwo 224.

Palestyna 46, 51

pełnoletność 153

pełnomocnictwo 121, 124, 128, 129,
131

piecza prawna 10, 25, 182, 187, 196,
248, 252

pobyty cudzoziemców 35

podatki 40, 236

polityczne przestępstwo 71, 100, 207,
212

pomoc prawna 11, 52, 63, 66, 75—
77, 83, 90, 104, 110, 216-219

pornografia 221

Portugalia 108

porządek publiczny 27, 145, 146,
156, 158, 161, 188

postępowanie w sprawach cudzo-
ziemców 37

pościg 77, 78, 206, 220

praca nocna kobiet 222

„ „ młodocianych 222

prawa nabyte 161, 162

„ rzeczowe 3, 15, 94, 122, 144,
151, 153

„ spadkowe zobacz spadkowe
sprawy

prawo autorskie 50

„ ubogich 55, 64, 83, 90, 112

przedawnienie 4, 15, 72, 100, 150,
208, 212

przyjazd cudzoziemców 35

przemysłnictwo towarów alkoholo-
wych 221

przepisy karne o cudzoziemcach 38,
71, 200 i nast.

przerachowanie 28 i nast., 223

przestępstwo polityczne 71, 100, 207,
212

przewiezienie przestępców 75, 210,
216

przynależność dzielnicowa 149, 178,
185 i nast., 188

przywilej (ustaw. uprzywilej. prawo
zastawu) 4, 15, 150.

Rejestr karny 76, 77, 104, 219

rekwizycje 52, 92, 110, 116, 130,
202, 216

„ wykonanie ich 54, 68, 85, 91,
111, 118

retorsja zob. odwet

rewizja granic państwa 223

rodzice 8, 23, 147, 158

Rosja 47, 48, 108, 122

rozdział małżeństwa zob. małżeń-
stwo

rozporządzenia ostat. woli 10, 26,
147

rozwód zob. małżeństwo

ruchomość 4, 15, 42, 146, 151, 154,
181, 186

Rumunia 28, 46, 51, 108

rzecz zob. ruchomości i nierucho-
mości.

Sąd polubowny 120, 239

ściganie za czyny nieobjęte wyda-
niem przestępcy 73, 101, 213, 214

Serbja 46, 136

skala kar 230

skarby austriacki 18

„ Państwa 59

ślub cywilny 155, 157, 160, 163, 165,
170, 178

ślubne dzieci 1, 8, 9, 23, 59, 65, 105

służba wojskowa 226, 229

sowiecka republika zob. Rosja

spadkowe sprawy 10, 25, 93, 121,
124, 126, 130, 144, 146, 147, 158,
181, 184, 187, 193, 197

środki przymusowe 84, 96, 97, 110,
114

„ wybuchowe 226

Stany Zjednoczone Ameryki Półn.
49, 51, 129

Stolica Apostolska 48

stosunki handlowe zob. obrót han-
dlowy

świadka wydanie za granicę 76, 105,
218

Syrja 46, 51

Szwajcaria 46, 108, 135

Szwecja 48, 108, 135

Tajne organizacje 227

traktat wersalski 20, 50, 226

„ ryski 224

„ w St. Germain 47, 224, 233

Turcja 47, 50

tytuły egzekucyjne 32, 59, 65, 82,
89, 93, 97, 105, 111

Ubezłasnowolnienie 10, 25, 59, 65,
87, 92, 232, 248

ubezpieczenie 5, 17, 133, 146

układowe postępowanie 33

układy majątkowe małżeńskie 7,
22, 150

Ukraińcy 3, 4, 6, 20, 47, 93

umowa o pracę 5, 17, 45, 139

upadłość 32, 97

uwierzytelnienie 52, 55, 56, 66 i nast.
84, 85, 89, 98, 105, 109, 110, 112, 113,
117, 120-122, 124, 127, 130, 132, 218

uznanie za zaginionego, znikłego lub zmarłego 3, 14, 66, 146, 153

Węgry 49, 51, 108

weksel 6, 18, 137

wezwanie władz sądowych 53, 83, 91, 215, 217

wjazd cudzoziemców 35

własność przemysłowa 50

własność sądu 11, 31, 59, 73, 84, 91, 93, 109, 116, 130

„ w sprawach wydawania zbrodniarzy 201, 204, 206

Włochy 46, 108

wodne prawo 43

wojskowych osób wydanie za granicę 71, 100, 212

wydalenie cudzoziemców 36

wydawanie przestępców 71, 99, 107, 200 i nast., 208, 211 i nast., 222

wyjaśnienie prawa obcego 27, 54, 68, 83, 92, 141

wykonywanie orzeczeń sądowych 57, 59, 65, 82, 89, 105, 111, 218

wykroczenia popełnione za granicą 71, 100, 204, 205

wyroki rosyjskie 223

wyroki wiedeńskie 223.

Zabezpieczenie kosztów procesowych 57, 63, 82, 89

zaginiony 3, 14, 66, 147, 153

zajęcie przesyłek pocztowych osoby mającej być wydaną 215

zakrajowość 40, 202-206, 234, 235

zaliczka na koszty procesu 57, 63, 82, 89

zasiedzenie 4, 15

zastaw 4, 15, 150

zawiadomienie o skazaniu 76, 105, 219

zbieg wniosków ekstradycyjnych 72, 101, 208, 213

zdolność osobista 1, 3, 13, 63, 81, 88, 139, 146, 147, 152, 178, 181, 182, 185, 189, 191, 194

„ osób prawnych 1, 13, 63

zdrada stanu 200, 203

zmarły 3, 14, 66, 146, 147, 153, 181, 188, 192, 195

zmiana kwalifikacji czynu 228

znikły 3, 14, 66, 147, 153, 181, 188, 192, 195

zobowiązania 4, 6, 17-20, 139, 146, 148, 154, 188, 192, 195

żona zob. mężatka.

Skorowidz chronologiczny.

(Cyfry końcowe oznaczają stronicę).

1811

czerwiec 1 austr. kodeks cywilny Nr. 946 Zus.
§§ 4, 33 do 39 — 142
§§ 49 — 21
§ 51 — 21
§§ 103 i nast. — 8
§ 300 — 142
§ 1328 — 6

1813

lipiec 17 austr. dekr. nadw. o małżeństwie Nr. 1065 Zus. — 21

1825

Kodes cywilny Król. Pol.
art. 3, 9, 11 — 142
„ 13 i 14 — 232
„ 92 — 157, 166

1836

czerwiec 24 prawo o małżeństwie w b. Królestwie
art. 180-190 — 157, 166

1852

maj 27 kodeks karny austr. Nr. 117 Dpp.
§ 34 — 227
§ 36 — 200, 223, 224
§§ 37 do 39 — 200
§ 40 — 200, 224
§ 41 — 200
§ 58 — 200
§ 65 — 224
§ 87 — 224
§§ 106 do 121 — 200
§ 209 — 224
§ 305 — 223

1864

listop. 20 rosyjska ustawa postęp. karnego
art. 214, 215, 228-230 — 206
„ 248 — 229
„ 850 — 206
„ 852¹ do 6 — 207
„ 852⁷ do 11 — 208
„ 852¹² do 17 — 209
„ 852¹⁸ do 24 — 210
„ 852²⁵ — 211
rosyjska ustawa postępowania cyw. art. 225 — 31

1865

sierpień 23 traktat pokojowy Austrii z Niemcami Nr. 103
austr. Dpp. — 103

1871

maj 15 kodeks karny niem.
§ 3 — 203, 225, 226
§ 4 — 203, 225, 226
§ 5 — 203, 226
§§ 6 i 7 — 204
§ 8 — 204, 224
§ 9 — 204
§ 47 — 228
§ 74 — 227
§ 139 — 227
§ 140 — 226
§§ 185 i 186 — 225
§ 211 — 227
§ 244 — 227
§§ 257, 259 — 228

1872

kwiecień 1 austr. ustawa dyscyplinarna adwokacka Nr. 40
Dpp. § 31 — 12

1873

maj 23 procedura karna austr. Nr. 119 Dpp. —
 §§ 26, 54, 59 — 201
 §§ 61, 157, 421 — 202

1877

lut. 1 procedura karna niemiecka str. 253 DURN. —
 § 3 — 226
 § 9, 10, 11 — 204
 § 13 — 226

1883

marz. 20 konwencja o ochronie własności przemysłowych poz. 58/22 DURP. — 50, 224

1884

czerw. 9 niemiecka ustawa o środkach wybuchowych str. 61 DURP. §§ 7 i 12 — 226

1886

wrzes. 9 konwen. o ochronie prawa autorskiego poz. 16/22 DURP. — 50

1890

paźdz. 14 konwencja o przewozie towarów kolejami poz. 685/22 DURP. — 50

1895

sierp. 1 austr. norma jurysdykcyjna Nr. 111 Dpp. —
 Art. X — 11
 § 28 — 8
 § 44 — 9
 § 77 — 10
 § 99 — 11
 § 100 — 231

1896

maj 27 austr. ordyn. egzekucyjna Nr. 78 Dpp. — 6
 sierp. 18 ust. zapr. niem. kodeks cywilny — 142, 233
 „ 18 niem. kod. c. § 1576 — 8

1903

marz. 22 kodeks karny rosyjski art. 4 — 204
 „ 6, 9 do 12 — 205
 „ 13 — 206
 „ 20 — 227
 „ 310 — 230
 „ 616 — 228

1905

lipiec 17 konwencja haska o procedurze cywilnej poz. 735/26 DURP. — 28, 86, 107

1906

wrzes. 26 konw. o fosforze białym poz. 159/22 DURP. — 221
 „ 26 now. o pracy nocnej kobiet poz. 158/22 DURP. — 222

1907

paźdz. 18 konwencja o prawach i zwyczajach wojny lądowej poz. 161/27 DURP. — 4, 223

1910

marz. 4 konwencja o handlu żywym towarem poz. 783/22 DURP. — 221

1915

marz. 21 rozp. Gen. Gub. w Warszawie o nadzorze sąd. poz. 13 Dz. rozp. — 2, 231
 listop. 28 rozp. Gen. Gub. w Warszawie o nadzorze sąd. poz. 200 Dz. rozp. — 2, 231

1916

czerw. 28 austr. rozp. o ubezwłasnowolnieniu Nr. 207 Dpp. — 232
 sierp. 16 rozp. Gen. Gub. w Warszawie o wywłaszczeniu poz. 159 Dz. rozp. — 16

1917

maj 27 carpus juris canonici canon 1012 — 174
 „ 1061 — 21

sierp. 7 przepisy przechodnie do ros. kodeksu karnego Dz. Urz. Dep. Spr. Nr. 1 poz. 6 — 227

1918

marz. 31 ustawa austr. o uznaniu za zmarłego Nr. 128 Dpp. — 3, 15

1919

stycz. 2 dekr. o ros. kodeksie karnym poz. 81 DURP. — 229
 „ 11 dekr. o ros. kodeksie karnym poz. 107 DURP. — 229
 marz. 25 austr. rozp. walutowe Nr. 191 Dpp. — 29
 czerw. 28 traktat wersal. poz. 199/20 DURP. art. 256 — 20
 „ 28 traktat wersal. poz. 728/20 DURP. art. 19 — 50
 wrzes. 10 traktat w St. Germain poz. 426/24, 114 i 115/26 DURP. — 47
 art. 92 — 224
 art. 248 lit. d — 233
 listop. 28 konwencja o pracy nocnej młodocianych poz. 368/25 DURP. — 222

1920

stycz. 20 ust. o obywatel. pol. poz. 44 DURP. — 44, 149
 marz. 4 ust. o majątkach niem. poz. 153 DURP. — 19, 20
 „ 24 ust. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców poz. 178 DURP. — 15, 42
 lipiec 2 ust. o lichwie wojennej poz. 449 DURP. art. 19 — 228
 „ 16 ust. o postępowaniu karnym w b. zaborze austr. poz. 453 DURP. — 201
 „ 24 rozp. o pomocy prawnej z Austrią poz. 445 DURP. — 90
 listop. 9 konw. polsko-gdańska poz. 117/22 DURP. — 47, 122

1921

marz. 17 Konstytucja poz. 267 DURP art. 87 — 183
 „ 111 i 112 — 156, 157, 162, 164

marz. 18 Traktat ryski poz. 300 DURP. Art. VI — 224
 kwiec. 20 rozp. o obyw. polskiem poz. 246 DURP. — 228
 „ 28 rozp. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziem. (ziemie wschodnie) poz. 289 DURP. — 43

czerw. 28 okólnik Min. Spraw. o nabywaniu nieruchomości, Dz. Urz. Min. Spraw. z r. 1921 str. 262 — 44

lipiec 1 umowa handl. i poczt. z Rumunją poz. 636, 937 i 938/22 DURP. — 46
 „ 7 ust. o zachow. i przywróceniu praw włas. przem. poz. 133 i 134 DURP. — 50

wrzes. 30 konwencja o handlu kobietami i dziećmi poz. 211/24 DURP. — 221

paźdz. 24 umowa z W. M. Gdańskiem Nr. 16 DURP. — 44, 45, 47, 211 do 220

listop. 19 konwencja o bieli ołowiowej poz. 382/25 DURP. — 221

1922

stycz. 27 ust. o nieobec. i zaginionych poz. 87 DURP. — 188
 lut. 6 konwen. handl. z Francją poz. 441, 442 i 443/22 oraz 717 i 835/24 DURP. — 46
 „ 6 umowa naftowa z Francją poz. 633/22, 832 i 833/23 DURP. — 46
 „ 6 umowa bilateral. z Francją poz. 634/22, 149 i 150/24 DURP. — 46
 kwiec. 6 układ z Kłajpedą poz. 775 DURP. — 47
 „ 12 układ górnośląski o przejęciu wymiaru sprawiedl. poz. 447 i 448 DURP. — 86
 maj 12 konwen. handl. z Włochami poz. 639/22, 181 i 182/23 DURP. — 46
 „ 12 konwen. haska o proc. cywil. poz. 535 DURP. — 107
 „ 15 kowen. pol. niem. górnośl. poz. 371 DURP. — 43, 47
 „ 23 oświadczenie rządowe o G. Śląsku p. 369 DURP. — 224

czerw. 26 konwen. handl. z Szwajcarją poz. 638 i 744 DURP. — 46

lipiec 7 konwen. sanitar. z Łotwą poz. 442 i 443/25 DURP. — 47

wrzes. 19 ust. wodna poz. 936 DURP. — 43

" 20 umowa z Belgją poz. 446, 834 i 835/23 DURP. — 48

" 25 konwen. handl. z Austrią poz. 774/22, 19 i 20/23 DURP. — 47

paźdz. 23 konwen. handl. z Serbią poz. 998/23 373 i 374/24 DURP. — 46

grudz. 7 traktat handl. i nawig. z Japonją poz. 378/24, 42 i 43/25 DURP. — 47

" 20 konwen. sanitar. z Rumunją poz. 636 i 637/23 DURP. — 46

" 30 traktat handl. z Belgją i Luksemburgiem poz. 437, 836 i 837/23 DURP. — 48

1923

stycz. 31 konwen. naftowa z Włochami poz. 320, 388 i 389 DURP. — 46

luty 7 konwen. sanitar. z Rosją, Ukrainą i Białorusią poz. 710 oraz 111 i 112/24 DURP. — 47

maj 4 umowa o stosunkach praw. z Serbią poz. 462 DURP. — 46

lipiec 23 konwencja z Turcją poz. 2—4/24 oraz 407—412/24 DURP. — 47

wrzes. 12 konw. o pornografii poz. 537/26 DURP. — 221

listop. 3 ust. o nabywaniu nieruchomości. przez cudzoziem. (Górny Śląsk) poz. 943 DURP. — 43

" 10 traktat handl. i nawigac. z Finlandją poz. 458, 781 i 782/24 DURP. — 46

" 13 konwen. arbitraż. z Austrią poz. 96/25 DURP. — 47

" 26 traktat handl. nawigac. z Anglią poz. 457, 582 i 583/24 DURP. — 46

listop. 26 rozp. o nabywaniu nieruchomości. przez cudzoziem. (ziemia wileńska) poz. 1001 DURP. — 43

1924

stycz. 3 konwen. konsul. z Łotwą poz. 568/24, 26 i 27/26 DURP. — 49, 124

" 11 konwen. konsul. z Estonją poz. 434/25, 115 i 156/26 DURP. — 49, 129

luty 5 ust. o ochron. wynalazków poz. 306 DURP. — 224

" 14 umowa polsko-gdańska poz. 5, 290 i 291 DURP. — 47, 57

marzec 5 układ z Niemcami o obrocie praw. poz. 217/26 DURP. — 49, 81

" 5 układ z Niemcami w sprawach opiekuń. poz. 265/26 DURP. — 49, 87

" 19 układ z Austrią poz. 467/26 DURP. — 20, 88, 221

" 22 traktat handl. i nawigac. z Danją poz. 718, 736 i 737 DURP. — 48

" 23 traktat handl. i nawigac. z Islandją poz. 701, 734 i 735/24 DURP. — 48

maj 14 rozp. o przerachowaniu poz. 441 DURP. — 234

" § 40 — 31, 233

" 23 ustawa o służbie wojsk. poz. 609 DURP. art. 114 L. 7 — 226

" 30 traktat handl. i nawigac. z Holandją poz. 295, 422 i 423/25 DURP. — 48

lipiec 18 konwen. konsul. z Związkiem socjalist. republ. rad poz. 210 i 211/26 DURP. — 48, 122

sierp. 27 rozp. poz. 769 DURP. — 20

listop. 11 rol. ustawa konsul. poz. 944 DURP. — 120, 238, 239

" 14 pol. prawo weksl. poz. 926 DURP. — 18

grudz. 2 traktat handl. i nawigac. z Szwecją poz. 433, 490 i 491/25 DURP. — 48

grudz. 3 ustawa o zwolnieniu osób eksterytorjaln. od podatków poz. 993 DURP. — 236

" 9 konwen. handl. z Francją poz. 432, 468, 469 oraz 826/25 DURP. — 46

" 19 układ z Niemcami o obrocie praw. poz. 8/25 DURP. — 81

" 19 układ z Niemcami w sprawach opiekuńczych poz. 14/25 DURP. — 87

" 20 ust. austr. walutowa Nr. 461 Dpp. — 30

1925

stycz. 17 traktat arbitraż. i koncyl. z Estonją, Finlandją i Łotwą poz. 873 DURP. — 49, 135

luty 10 układ handl. z Stan. Zjedn. Ameryki Półn. poz. 587, 654 i 655 DURP. — 49

" 19 konwencja opiumowa poz. 171/27 DURP. — 221

marzec 6 umowa z Czechosłowacją o obrocie prawn. poz. 624 oraz 80 i 81/26 DURP. — 49, 63, 220

" 7 traktat arbitraż. i koncyl. z Szwajcarją poz. 385/26 DURP. — 46, 135

" 26 konwen. handl. z Węgrami poz. 567, 656 i 657 DURP. — 49

kwiecień 18 konwen. handl. z Grecją poz. 631, 683 i 684 DURP. — 49

" 23 umowa z Czechosłowacją w sprawie podatków spad. poz. 621 oraz 78 i 79/26 DURP. — 49

" 23 umowa z Czechosłowacją w sprawach prawn. i finansowych poz. 622 oraz 256 i 257/26 DURP. — 49, 234

" 29 porozumienie z Bułgarią w sprawach handl. i nawig. poz. 32 i 33/27 DURP. — 49

maj 5 układ z Austrią o żegludze powietrz. poz. 89/26 DURP. — 47

lipiec 22 ustawa o obrocie prawn. z Austrią poz. 620/25, 467 i 468/26 DURP. — 47, 88

lipiec 30 układ o przerachow. z Czechosłowacją poz. 622 oraz 256/26 DURP. — 31

" 30 traktat arbitraż. i koncyl. z Czechosłowacją poz. 283/26 DURP. — 49, 135

sierp. 19 konw. o przemysłnictwie towarów alkoholow. poz. 543/27 DURP. — 221

wrzes. 5 rozp. o konkordacie poz. 696 DURP. — 48

paźdz. 1 konwen. z Szwecją o żegludze powietrz. poz. 420/26 DURP. — 48

listop. 4 konwen. z Holandją o żegludze powietrz. poz. 634/26 DURP. — 48

" 28 umowa polsko-gdańska o wykon. orzec. sąd. poz. 423, 489, 490 i 522/27 DURP. — 47, 59

grudz. 1 traktat arbitraż. z Niemcami poz. 662/26 DURP. — 49

" 10 rozp. o konkordacie poz. 904 DURP. — 48

" 10 rozp. o konkordacie poz. 938 DURP. — 48

" 12 układ z Niemcami o dobrach rodzinnych poz. 98/26 i 99/26 DURP. — 49, 231

" 19 rozp. o konkordacie poz. 35/26 DURP. — 48

" 30 układ z Francją poz. 210/27 DURP. — 28, 116

1926

marzec 3 ustawa o zwolnieniu osób eksterytorjaln. od podatków poz. 183 DURP. — 236

" 3 traktat arbitraż. z Niemcami poz. 131 i 662 DURP. — 49, 136

" 23 rozp. o konkordacie poz. 271 DURP. — 48

kwiecień 23 traktat arbitraż. i koncyl. z Danją poz. 352/27 DURP. — 48, 135

lipiec 1 ust. o opłatach stemplow. poz. 570 DURP. — 44

" 30 konwen. pol.-franc. o obrocie praw. poz. 409 DURP. — 116

sierp.	2	ust. o podatku od lokali poz. 550 DURP. —	235	luty	16	traktat arbitraż. i koncyl. z Austrią poz. 164 i 350 DURP. —	47, 135
"	2	ust. o nieuczciwej konkurencji poz. 559 DURP. —	50	"	16	traktat arbitraż. i koncyl. z Szwecją poz. 165, 328 i 329 DURP. —	49, 135
"	2	prawo międzydzielnicowe poz. 580 DURP. —	1	czerw.	4	rozp. o zatrudnieniu cudzo- ziemców w kraju poz. 472 DURP. —	45
"	2	prawo międzynarodowe poz. 581 DURP. —	13	"	24	trakt. arbitr. i koncyl. z Ser- bią poz. 548/27 DURP. —	46, 136
"	2	ustawa karno-skarbowa poz. 609 DURP. art. 3 —	222	"	24	ustawa o traktacie handl. i nawigac. z Norwegją poz. 549 DURP. —	49
"	7	rozp. o zwolnieniu osób eksterytorjaln. od podat- ków poz. 506 DURP. —	236	"	24	ustawa w sprawie podatku spadkowego w stosunku do Austrii poz. 551 DURP. —	47, 107
"	13	rozp. o cudzoziemcach poz. 465 DURP. —	34	sierp.	17	umowa z Gdańskiem o u- bezpieczeniu społecznem poz. 645 DURP. —	237
listop.	25	rozp. o konkordacie poz. 714 DURP. —	48	wrzes.	17	rozp. o traktacie czesko- słow. poz. 779 DURP. —	237
"	30	konwencja haska o proc. cyw. poz. 734 DURP. —	107	paźdz.	11	rozp. Prez. Rzpl. o emi- gracji poz. 799 DURP. —	237, 238
grudz.	9	rozp. o konkordacie poz. 6/27 DURP. —	48	listop.	18	rozp. o cudzoziemcach poz. 917 DURP. —	235
"	22	układ z Niemcami o wy- daniu akt poz. 850/27 DURP. —	237	"	22	traktat ekstradyc. z Ame- ryką —	221
1927							
luty	16	oświadczenie o ochronie prawa autor. w stosunku do Stan. Zjedn. Ameryki Półn. poz. 99 DURP. —	51				
"	16	ust. o komunikacji kolej. z Niemcami poz. 174 i 133 DURP. —	50				

145814